



Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής

Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»



«Η διερεύνηση της διαδικασίας κατά την πειθαρχική δίωξη των δημοσίων υπαλλήλων σύμφωνα με τον Υπαλληλικό Κώδικα σε συνάρτηση με την ποινική δίκη»

Δημήτριος Πανταβός

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2022



Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής

Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»



«Η διερεύνηση της διαδικασίας κατά την πειθαρχική δίωξη των δημοσίων υπαλλήλων σύμφωνα με τον Υπαλληλικό Κώδικα σε συνάρτηση με την ποινική δίκη»

Δημήτριος Πανταβός, Α.Μ.: 37217

Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Τσουντας, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα
Διοίκησης Επιχειρήσεων και Οργανισμών

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2022



University of West Attica

School of Administration, Economic, and Social Sciences

Department of Accounting & Finance

M.Sc. in Public Economics and Policy



**“The investigation of the procedure regarding the disciplinary
prosecution of civil servants under the Civil Service Code in relation to
the criminal proceedings”**

Dimitrios Pantavos, R.N.: 37217

Supervisor: Konstantinos Tsountas, Professor, University of the Peloponnese , Department of
Business and Organization Administration

Master Thesis submitted to the Dept. of Accounting & Finance of the University of West Attica
in partial fulfilment of the requirements for the degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Piraeus, Greece, 2022



Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής

Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»



Η διερεύνηση της διαδικασίας κατά την πειθαρχική δίωξη των δημοσίων υπαλλήλων σύμφωνα με τον Υπαλληλικό Κώδικα σε συνάρτηση με την ποινική δίκη»

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την Τετάρτη 12/10/2022

Α/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
1)	Κωνσταντίνος Τσουντας	Καθηγητής Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου	
2)	Θεόδωρος Παπαηλίας	Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
3)	Αικατερίνη Δεδούλη	Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ


Ο κάτωθι υπογεγραμμένος **Δημήτριος Πανταβός** του **Ιωάννη**, με αριθμό μητρώου **37217** φοιτητής του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών **Δημόσια Οικονομική & Πολιτική** του Τμήματος **Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής** της Σχολής **Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών** του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Ο Δηλών



* Όνομα Επώνυμο/Ιδιοτητα

Ψηφιακή Υπογραφή

* Ψηφιακή υπογραφή του επιβλέποντος αν έχει ζητηθεί απαγόρευση πρόσβασης στην εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα.

Στους δικούς μου

Ευχαριστίες

Θερμές ευχαριστίες για την καθοδήγηση και την αμέριστη κατανόηση στους καθηγητές μου Κωνσταντίνο Τσούντα, Θεόδωρο Παπαηλία και Alina Hyz

«Η διερεύνηση της διαδικασίας κατά την πειθαρχική δίωξη των δημοσίων υπαλλήλων σύμφωνα με τον Υπαλληλικό Κώδικα σε συνάρτηση με την ποινική δίκη»

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 103 του Συντάγματος (Φ.Ε.Κ. 120/27-06-2008, τ. Α΄) «οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι εκτελεστές της θέλησης του Κράτους και υπηρετούν το Λαό». Την ίδια όμως στιγμή οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν παύουν να είναι και πολίτες της Ελληνικής Δημοκρατίας. Η διφυής αυτή κατάσταση θέτει τον δημόσιο υπάλληλο σε ένα ιδιαίτερο καθεστώς, με επιπλέον υποχρεώσεις και περιορισμούς, καθώς ως εκτελεστικός βραχίονας του Κράτους, αναπτύσσει οικειοθελώς μία ιδιαίτερη εξουσιαστική σχέση με αυτό. Η σχέση αυτή αποτυπώνεται κατ' εξοχήν στο Πειθαρχικό Δίκαιο, το οποίο διέπει τους δημοσίους υπαλλήλους και αποτελεί μέρος του Υπαλληλικού Κώδικα. Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της διαδικασίας κατά την πειθαρχική δίωξη των δημοσίων υπαλλήλων σύμφωνα με τον Υπαλληλικό Κώδικα σε συνάρτηση με την ποινική δίκη. Στο πλαίσιο αυτό παρουσιάζονται οι αλλαγές στο Πειθαρχικό Δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων από τον πρώτο Υπαλληλικό Κώδικα του 1951 μέχρι σήμερα, ώστε, σε συνδυασμό με την ανάλυση και την αντιπαραβολή της πειθαρχικής διαδικασίας με την αντίστοιχη ποινική και της μεταξύ τους σχέσης, να αναδειχθεί το ιδιαίτερο καθεστώς ελέγχου και λογοδοσίας στο οποίο καλούνται να λειτουργήσουν οι δημόσιοι υπάλληλοι έναντι του εργοδότη τους.

Μεθοδολογικά, η συγγραφή της εργασίας θα στηριχτεί στην έρευνα των σχετικών πρωτογενών πηγών, ήτοι τον ισχύοντα και τους παρελθόντες Καταστατικούς Χάρτες της χώρας, τη σχετική νομοθεσία και νομολογία των δικαστηρίων και του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Η προσέγγιση των ιστορικών πηγών θα συνδυασθεί με τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας, έντυπης και διαδικτυακής.

Η προσέγγιση αυτή αποσκοπεί στην αποτύπωση της ειδικής σχέσης του δημοσίου υπαλλήλου με τον εργοδότη του μέσα από το πειθαρχικό δίκαιο, με έμφαση στο τι έχει αλλάξει και τι έχει παραμείνει σταθερό από την αρχή της μεταπολεμικής περιόδου μέχρι σήμερα στον πειθαρχικό έλεγχο του δημοσίου υπαλλήλου.

Λέξεις κλειδιά: Δημόσιοι Υπάλληλοι, Υπαλληλικός Κώδικας, πειθαρχική διαδικασία, ποινική δίκη.

“The investigation of the procedure regarding the disciplinary prosecution of civil servants under the Civil Service Code in relation to the criminal proceedings”

ABSTRACT

According to article 103, paragraph 1 of the Constitution of Greece (Government Gazette 120/27-06-2008, issue A') «civil servants shall be the executors of *the will of the State and shall serve the people...*». At the same time, civil servants still are citizens of the Hellenic Republic. This twofold situation sets the civil servant in a unique state with additional obligations and restrictions, because his role as the executive branch of the State develops a special authoritative relationship towards the State in a voluntary manner. This relationship is reflected on the Disciplinary Law, which underpins civil servants and makes part of the Civil Service Code (CSC). Our Thesis shall examine the process of disciplinary action against civil servants according to the CSC in correlation to the criminal procedure. In this framework, the changes in the Disciplinary Law of the civil servants are exhibited from the first CSC of 1951 until nowadays, in order to, along with analyzing and comparing the disciplinary proceedings and the relationship in-between, highlight the special controlling and accountability status in which the civil servants are called to function in relation to their employer.

In terms of methodology, the present Thesis shall be based on the research of the relevant primary sources, i.e. the valid and former national Constitution Charters, the relevant legislation and case-law of the referring Courts and the Legal Council of the State. The approachment to the historical sources shall be combined with the study of the relevant bibliography and reporting, both in print and online.

This approach aims at documenting the special relationship between the civil servant and its employer through disciplinary measurement, by putting emphasis on what has suffered change and what has remained stable from the beginning of the Post-War era until nowadays in regards to the disciplinary control of the civil servant.

Key words: civil servants, Civil Service Code, process of disciplinary action, criminal procedure.

Περιεχόμενα

Περίληψη

Abstract

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟ <i>STATUS</i> ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ	7
1.1. Εισαγωγή.....	7
1.2 Η έννοια του Δημόσιου Υπαλλήλου και η σχέση του με το Κράτος	8
1.3 Ιστορική αναδρομή του Δημόσιου Υπαλληλικού Δικαίου.....	10
1.3.1 Ο Πρώτος Υπαλληλικός Κώδικας	12
1.3.2 1951-1999: 48 χρόνια κυοφορίας του νέου Υπαλληλικού Κώδικα	15
1.3.3 Ο Υπαλληλικός Κώδικας του 2007	19
1.3.4 <i>Annus mirabilis</i> : Οι πειθαρχικές αλλαγές του 2012	20
1.3.5 Αλλαγές στο Πειθαρχικό Δίκαιο μετά το 2012.....	27
1.4 Ανακεφαλαίωση	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	35
2.1 Εισαγωγή.....	35
2.2. Πειθαρχικά Παραπτώματα.....	36
2.3. Οι Πειθαρχικές Ποινές.....	45
2.4 Ανακεφαλαίωση	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ	51
3.1. Εισαγωγή.....	51
3.2. Η Πειθαρχική Δικαιοδοσία.....	52
3.3 Η Πειθαρχική Διαδικασία	56
3.4 Ανακεφαλαίωση	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ	67
4.1 Εισαγωγή.....	67
4.2 Αυτοτέλεια της πειθαρχικής δίκης και εξαιρέσεις	68
4.3. Η αναλογική (ή μη) εφαρμογή αρχών και κανόνων του Ποινικού Δικαίου στο Πειθαρχικό Δίκαιο.....	77
4.4. Η σχέση του Πειθαρχικού Δικαίου με την αρχή <i>ne bis in idem</i>	93
4.5. Ανακεφαλαίωση	98
Επίλογος - Συμπεράσματα.....	101
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	107

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Κράτος απαρτίζεται από τους πολιτικούς προϊστάμενους και το διοικητικό μηχανισμό που συνδέεται ιεραρχικά μαζί τους, καθώς οι πρώτοι δια της λαϊκής νομιμοποίησης αποτελούν την κυβέρνηση που αποφασίζει και οι δεύτεροι δρουν ως ο εκτελεστικός μηχανισμός του Κράτους υλοποιώντας τις δημόσιες πολιτικές του¹.

Είναι κοινά αποδεκτό ότι η Δημόσια Διοίκηση (Δ.Δ.) αποτελεί ταυτόχρονα τόσο χώρο – πεδίο παραγωγής όσο και μηχανισμό εφαρμογής των δημόσιων πολιτικών. Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι απόψεις συγκλίνουν στο ότι, ως επί το πλείστον, οι δημόσιες πολιτικές παραμένουν στο επίπεδο των εξαγγελιών και των γενικών στόχων, δίχως εξειδίκευση και προετοιμασία για την εφαρμογή τους, παγιδευμένες στην πολυνομία, τον κομματισμό, τον κορπορατισμό, την ασάφεια της στοχοθεσίας, την απουσία μακροπρόθεσμου σχεδιασμού και την ασυνέχεια. Σε αυτό το πλαίσιο, οι υπαρκτές διοικητικές αδυναμίες λειτουργούν στην πράξη ως άλλοθι για την αδυναμία ουσιαστικής υλοποίησης δημόσιων πολιτικών².

Τα τελευταία μάλιστα χρόνια ολοένα και πυκνώνουν οι φωνές εναντίον της Δ.Δ. και κυρίως αυτών που την στελεχώνουν, δηλαδή τους Δημοσίους Υπαλλήλους (Δ.Υ.) ως πηγή όλων των δεινών της χώρας και, μεταξύ άλλων, ζητείται ο παραδειγματικός έλεγχος και η άμεση τιμωρία των τελευταίων για οποιαδήποτε τυχόν επιλήψιμη ενέργεια. Η στοχοποίησή τους, ξέχωρα από ισοπεδωτικές γενικεύσεις και επιλεκτικές αναφορές, φτάνει ενίοτε σε σημείο να ζητώνται επί πίνακι κεφαλές Δ.Υ. από μερίδα των συστημάτων πληροφόρησης στην υπόνοια κάποιου παραπτώματος, ανεξάρτητα από τα πραγματικά περιστατικά και την τυχόν τεκμηρίωσή τους, παραβλέποντας πως οι Δ.Υ. ασκούν δευτερογενή εξουσία που το Κράτος τους παραχωρεί για να υλοποιήσουν τη βούλησή του³. Οι απόψεις περί αυτόματης και παραδειγματικής τιμωρίας των κατηγορουμένων Δ.Υ., οι οποίες ισοδυναμούν σχεδόν σε προτροπή για «λιντσάρισμα» και απευθείας καταδίκη των κατηγορουμένων, δίχως να τηρείται το τεκμήριο της αθωότητας και η διεξαγωγή νόμιμης διαδικασίας που θα αποδείξει την ενοχή ή μη των

¹ Βλ. Καρκατσούλης Π., *Το Κράτος σε Μετάβαση – Από τη «διοικητική μεταρρύθμιση» και το «νέο δημόσιο μανάτζμεντ» στη διακυβέρνηση*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 2004, σελ. 35.

² Βλ. Σπανού Κ., *Δημόσια διοίκηση και δημόσια πολιτική στο: Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα* (επιμ.: Σπηλιωτόπουλος Επ., Μακρυδημήτρης Αντ.), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2001, σελ. 169, 175-176, 185.

³ Βλ. Chevallier J., *Διοικητική Επιστήμη*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1993, σελ.105.

κατηγορουμένων Δ.Υ. κάθε άλλο παρά σπανίζουν στα ελληνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης και πρόσφατα και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Αποτελεί άλλωστε κοινό τόπο ότι η ελληνική κοινωνία διαχρονικά αντιμετώπιζε μάλλον εχθρικά τους Δ.Υ., τους εκφραστές της κρατικής βούλησης. Είναι χαρακτηριστικό πως σχεδόν έναν αιώνα πριν, το 1924, ο Κ. Χ. Δεσποτόπουλος στην εισαγωγή της διδακτορικής του διατριβής για το θεσμό των Δ.Υ. σκιαγραφούσε την αρνητική εικόνα της κοινωνίας για τους Δ.Υ.: «*Η σημερινή περί Δημοσίων Υπαλλήλων αντίληψις της κοινωνίας, ατυχώς είναι τόσο δυσμενής, ώστε ουδέποτε εξανίσταται τις, όταν ευτελή προσωπικά συμφέροντα και πολιτικά μίση εξασθενώσι την τάξιν αυτών ...*»⁴.

Οι θιασώτες του λαϊκισμού επιλέγουν να παραγνωρίζουν πως οι Δ.Υ. καλούνται να ασκήσουν τα καθήκοντά τους σε έναν εργοδότη εξόχως μοναδικό, το Κράτος. Ο εργοδότης αυτός έχει το προνόμιο, λόγω της ιδιαιτερότητας της αποστολής του, να θεσπίζει μονομερώς ένα ξεχωριστό νομικό καθεστώς για το προσωπικό που απασχολεί, το οποίο συνιστά μία ειδική εξουσιαστική σχέση του Κράτους επί των έμμεσων οργάνων του, των Δ.Υ., για τους οποίους το Συμβούλιο της Επικρατείας (Σ.τ.Ε.) έχει αποφανθεί χαρακτηριστικά ότι πρόκειται για πρόσωπα «*τα οποία ευρίσκονται εις ηθελημένην σχέσιν εξουσιάσεως προς το κράτος*» (Σ.τ.Ε. 1802/1986).

Στον πυρήνα της ειδικής αυτής σχέσης που διέπει τους Δ.Υ. απαντάται ο περιορισμός σειράς δικαιωμάτων που έχουν ως πολίτες και δη συνταγματικά κατοχυρωμένων (Σ 25§1), χάριν του δημοσίου συμφέροντος, χωρίς όμως αυτό να συνεπάγεται ότι εκλείπει ο πυρήνας αυτών⁵. Με άλλα λόγια, η ιδιότητα του Δ.Υ. δεν σημαίνει ότι απεμπολεί την ιδιότητα του πολίτη, η οποία προτάσσεται οιασδήποτε άλλης. Αυτό βέβαια δεν αίρει το γεγονός ότι οι πολίτες που είναι Δ.Υ. έχουν ιδιαίτερη ευθύνη λόγω της θέσης τους στην κρατική μηχανή, η οποία δομείται ιεραρχικά⁶.

Αυτή ακριβώς η ιδιαιτερότητα της δημοσιούπαλληλίας οδήγησε από νωρίς στην πρόβλεψη του νομοθέτη για την υπαγωγή των Δ.Υ. σε ειδικό πειθαρχικό δίκαιο, πέρα από τις όποιες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα (Π.Κ.) που ισχύουν παράλληλα για όλους τους πολίτες. Μάλιστα, η υπαγωγή των Δ.Υ. σε ειδικό πειθαρχικό καθεστώς διόλου δεν τους απαλλάσσει από την υπαγωγή τους και στον Π.Κ., στον οποίο είναι αφιερωμένο ειδικό κεφάλαιο για τα αδικήματα των Δ.Υ.

⁴ Βλ. Δεσποτόπουλος Χ. Κ., *Ο Θεσμός της Μονιμότητας των Δημοσίων Πολιτικών Υπαλλήλων (Μελέτη επί του Ελληνικού Διοικητικού Δικαίου)*, Εκδόσεις Α.Ε.Β.Β. Π.Γ. Μακρής & Σία, Αθήναι, 1924, σελ. 8.

⁵ Κτιστάκη Στ., *Δημοσιούπαλληλικό Δίκαιο και ΕΣΔΑ*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2004, σελ. 1-4.

⁶ Σπανού Κ., *Διοίκηση, Πολίτες και Δημοκρατία*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000, σελ. 301.

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη διερεύνηση και στην ανάδειξη του βαθμού εμπλοκής και συσχέτισης του Ποινικού με το Διοικητικό Δίκαιο. Ειδικότερα, θα εξεταστεί ο βαθμός αυτοτέλειας της πειθαρχικής διαδικασίας από την αντίστοιχη ποινική, τα εργαλεία που δανείζεται η πρώτη από τη δεύτερη, όπως και ο βαθμός προστασίας των δικαιωμάτων του Δ.Υ. στην πειθαρχική διαδικασία από τον εργοδότη του. Η προσέγγιση αυτή απαιτεί προηγουμένως την ευσύνοπτη, κατά το δυνατό, αποτύπωση της έννοιας του Δ.Υ. και της σχέσης του με το Κράτος και μια σύντομη αναδρομή στο πειθαρχικό δίκαιο των Δ.Υ. Στη συνέχεια, θα παρατεθούν τα παραπτώματα και οι ποινές που προβλέπονται σε αυτό, όπως και η διαδικασία άσκησης της πειθαρχικής δίωξης, με ανάλυση του βαθμού αυτοτέλειας της πειθαρχικής διαδικασίας από την ποινική δίκη και παρουσίαση των αρχών και των κανόνων του Ποινικού Δικαίου που κατ' αναλογία εφαρμόζονται στο Πειθαρχικό Δίκαιο, όπως και εκείνων που δεν εφαρμόζονται κατ' αντιστοιχία.

Καθώς το αντικείμενο της παρούσας είναι η αντιπαράθεση και ανάλυση διατάξεων νόμων και της σχετικής νομολογίας, η έρευνα επικεντρώθηκε στην καταγραφή και μελέτη της σχετικής νομοθεσίας και νομολογίας (δικαστικές αποφάσεις και γνωμοδοτήσεις του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους) και στη συσχέτιση των ανωτέρω πρωτογενών πηγών μεταξύ τους. Ο Υπαλληλικός Κώδικας (Υ.Κ.), τόσο ο ισχύων όσο και οι προηγούμενες εκδόσεις του, σε συνδυασμό με τον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (Κ.Π.Δ.) αποτελούν τα βασικά νομοθετήματα που αναλύονται στην παρούσα μέσα από τη βιβλιογραφική επισκόπηση και τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας (έντυπης και διαδικτυακής), ώστε να αναλυθεί κατά το δυνατό πληρέστερα το πρωτογενές υλικό της εργασίας. Ειδικά η βούληση του νομοθέτη για τις εκάστοτε αλλαγές στον Πειθαρχικό Δίκαιο διαχρονικά αποτυπώνεται στα Πρακτικά της Βουλής και στις αιτιολογικές εκθέσεις των νομοθετημάτων, αποτελώντας μοναδική πρωτογενή πηγή για την αναγκαιότητα αλλαγών και μεταρρυθμίσεων στο Πειθαρχικό Δίκαιο.

Η συγκριτική παρουσίαση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν δια της πρωτογενούς και βιβλιογραφικής έρευνας και η κριτική αποτίμησή τους στο παρόν θα δώσει απαντήσεις σε μία σειρά από ερωτήματα όπως:

- κατά πόσον ισχύει η νομοθετημένη αυτοτέλεια και ανεξαρτησία της πειθαρχικής διαδικασίας από την ποινική δίκη,
- το μέγεθος της αλληλεπίδρασης του Ποινικού με το Πειθαρχικό Δίκαιο, όταν έκνομες συμπεριφορές δύναται να τιμωρηθούν τόσο από τον Υπαλληλικό όσο από

τον Ποινικό Κώδικα, αποτελώντας ταυτόχρονα πειθαρχικά και ποινικά παραπτώματα αντίστοιχα,

- ποιες αρχές και κανόνες του Ποινικού Δικαίου εφαρμόζονται αναλογικά στην πειθαρχική διαδικασία και ποιες όχι,
- αν η ειδική εξουσιαστική σχέση του Δ.Υ. με το Κράτος περιορίζει τα ατομικά του δικαιώματα για δίκαιη δίκη και την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem* και
- αν τελικά οι διατάξεις του Υ.Κ. στο Πειθαρχικό Δίκαιο λειτουργούν ως πλέγμα προστασίας του Δ.Υ. ή ως μέγγενη για τη διαπίστωση και τον κολασμό πειθαρχικών παραπτωμάτων.

Εκτός από την εισαγωγή, η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια με υποενότητες και τον επίλογο με τα βασικά συμπεράσματα.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το status του Δημοσίου Υπαλλήλου σε δύο ενότητες. Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζεται η έννοια του Δ.Υ. και η σχέση του με το Κράτος, ενώ στη δεύτερη, η οποία απαρτίζεται από πέντε χρονολογικές υποενότητες, επιχειρείται μία ευσύννοπη ιστορική αναδρομή του Δημόσιου Υπαλληλικού Δικαίου με έμφαση στη διαμόρφωση του Πειθαρχικού Δικαίου.

Το δεύτερο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στο Ουσιαστικό Πειθαρχικό Δίκαιο, το οποίο παρουσιάζεται σε δύο ενότητες. Μετά το σύντομο προσδιορισμό του τι συνιστά Ουσιαστικό Πειθαρχικό Δίκαιο, η πρώτη αφορά στην παρουσίαση των πειθαρχικών παραπτωμάτων και η δεύτερη στις πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται για αυτά.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια του Δικονομικού Πειθαρχικού Δικαίου σε δύο ενότητες. Η πρώτη αφορά στην πειθαρχική δικαιοδοσία και η δεύτερη στην πειθαρχική διαδικασία, αντίστοιχα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, το οποίο συνιστά και την «καρδιά» της εργασίας, αναλύεται διεξοδικά η σχέση της Πειθαρχικής Διαδικασίας με την Ποινική Δίκη. Στην πρώτη υποενότητα παρουσιάζεται η σχέση της Πειθαρχικής Διαδικασίας με την Ποινική Δίκη. Στη δεύτερη, αναλύεται η αναλογική -ή μη- εφαρμογή αρχών και κανόνων του Ποινικού Δικαίου από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας στο Πειθαρχικό Δίκαιο. Το κεφάλαιο αυτό ολοκληρώνεται με διακριτή ευσύννοπη ενότητα για την σχέση του Πειθαρχικού Δικαίου με την αρχή *ne bis in idem*, όπως έχει διαμορφωθεί από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.).

Το κυρίως σώμα της εργασίας ολοκληρώνεται με τον επίλογο και τα βασικά συμπεράσματα, στα οποία καταλήγει ύστερα από την επισκόπηση και επεξεργασία των

πρωτογενών πηγών και της παρατεθείσας βιβλιογραφίας. Επισημαίνεται ότι η πρόσβαση στην κωδικοποιημένη νομοθεσία και στην πλούσια νομολογία των δικαστηρίων κατέστη εφικτή χάρη στην Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών «NOMOTEΛΕΙΑ» (<https://www.nomotelia.gr>).

Κλείνοντας το εισαγωγικό αυτό τμήμα της εργασίας, πρέπει να επισημανθεί ότι η επιλογή και η έγκριση υλοποίησης του συγκεκριμένου θέματος προκρίθηκε λόγω του προσωπικού ενδιαφέροντος του γράφοντος, ο οποίος ως Δ.Υ. στην καθημερινότητά του διαπιστώνει αφενός το πώς το ιδιαίτερο αυτό κομμάτι του Διοικητικού Δικαίου διατρέχει στο παρασκήνιο όλη την σταδιοδρομία του Δ.Υ., ανεξάρτητα από το αν βρεθεί πειθαρχικά ή μη υπόλογος, και ταυτόχρονα παραμένει εν πολλοίς άγνωστο για τους περισσότερους Δ.Υ. Επειδή όμως ό,τι είναι άγνωστο μπορεί να προξενεί φόβο, συχνά μάλιστα αδικαιολόγητο, η προσπάθεια που καταβάλλεται με την παρούσα εργασία είναι να αναδειχθούν επιμέρους πτυχές του Πειθαρχικού Δικαίου, ώστε να μην εκλαμβάνεται από τους Δ.Υ. ως φόβητρο αλλά ως μία ακόμη παράμετρος που διέπει το έργο που τους έχει αναθέσει η Πολιτεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ STATUS ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ

1.1. Εισαγωγή

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζεται κατά τρόπο ευσύνοπτο το καθεστώς του Δ.Υ. Η εννοιολόγηση αυτή είναι απαραίτητη όχι μόνο γιατί σε πολλούς, κυρίως μη Δ.Υ., όπως και μερίδας διαμορφωτών γνώμης, ως Δ.Υ. βαπτίζονται αδιακρίτως κατηγορίες εργαζομένων που δεν εμπίπτουν στον Υπαλληλικό Κώδικα, όσο κυρίως για να καταστεί εναργές το πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί η κατεξοχήν κατηγορία προσωπικού που υπάγεται στο Πειθαρχικό Δίκαιο, οι Δ.Υ. Σημειώνεται ότι η παράλληλη εξέταση της πειθαρχικής διαδικασίας και σε άλλες κατηγορίες προσωπικού, όπως π.χ. οι υπάλληλοι Ιδιωτικού Δικαίου Αορίστου Χρόνου (Ι.Δ.Α.Χ.) ή οι δημόσιοι λειτουργοί (δικαστές, Καθηγητές Πανεπιστημίου) κ.ά. θα απαιτούσε εκτενή και συγκριτική ανάλυση που εκφεύγει του σκοπού της παρούσας.

Στη συνέχεια του κεφαλαίου παρατίθεται μία, κατά το δυνατό, ευσύνοπτη αναδρομή στην ιστορική διαμόρφωση του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου που ισχύει σήμερα, με έμφαση στην πτυχή του Πειθαρχικού Δικαίου, ώστε να γίνει σαφής η πορεία αλλαγών και φιλοσοφίας που διέπει το Πειθαρχικό Δίκαιο του Δ.Υ.

Η χαρτογράφηση του Δ.Υ. ως προς τα βασικά οντολογικά του χαρακτηριστικά σε συνάρτηση με την ιστορική πορεία διαμόρφωσης του νομικού βασικού κειμένου που διέπει την καθημερινότητά του, επιτρέπει την εναργή ανάδειξη της διπλής ιδιότητας που έχει ο υπηρέτης του Λαού ως εκτελεστικού οργάνου της θέλησης του Κράτους δίχως να απεμπολεί ταυτόχρονα και την ιδιότητα του πολίτη. Η απαρχή και η μετεξέλιξη του καθεστώτος/κατάστασης των Δ.Υ. είναι ταυτόχρονα και ο οδικός χάρτης των αλλαγών που στο βάθος του χρόνου καθόρισαν όχι μόνο το είναι αλλά και το φαίνεσθαι των Δ.Υ. Ειδικά μάλιστα η εικόνα της δημοσιοϋπαλληλίας προς τα έξω καθορίζεται σε κρίσιμο βαθμό από την τιμωρητική διαδικασία που προβλέπεται στο Πειθαρχικό Δίκαιο και από την ταχύτητα απονομής της.

Η παρουσίαση του *status* του Δ.Υ. και η πορεία διαμόρφωσης του Υπαλληλικού Κώδικα, ειδικά ως προς το σκέλος της πειθαρχικής διαδικασίας, είναι πτυχές απαραίτητες για την κατανόηση της ιδιαιτερότητας του Πειθαρχικού Δικαίου των Δ.Υ.

1.2 Η έννοια του Δημόσιου Υπαλλήλου και η σχέση του με το Κράτος

Το άρθρο 103 του Συντάγματος, όπως αυτό ισχύει μετά την τελευταία αναθεώρηση του 2019 (Φ.Ε.Κ. 211 Α'/24-12-2019), τιτλοφορείται «Υπηρεσιακή κατάσταση των οργάνων της διοίκησης» και ορίζει το καθεστώς των Ελλήνων Δ.Υ. Σύμφωνα με αυτό και ειδικότερα τις παρ. 1-4, «1. Οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι εκτελεστές της θέλησης του Κράτους και υπηρετούν το Λαό· οφείλουν πίστη στο Σύνταγμα και αφοσίωση στην Πατρίδα. Τα προσόντα και ο τρόπος του διορισμού τους ορίζονται από το νόμο. 2. Κανένας δεν μπορεί να διοριστεί υπάλληλος σε οργανική θέση που δεν είναι νομοθετημένη. Εξαιρέσεις μπορεί να προβλέπονται από ειδικό νόμο, για να καλυφθούν απρόβλεπτες και επείγουσες ανάγκες με προσωπικό που προσλαμβάνεται για ορισμένη χρονική περίοδο με σχέση ιδιωτικού δικαίου. 3. Οργανικές θέσεις ειδικού Επιστημονικού καθώς και τεχνικού ή βοηθητικού προσωπικού μπορούν να πληρούνται με προσωπικό που προσλαμβάνεται με σχέση ιδιωτικού δικαίου. Νόμος ορίζει τους όρους για την πρόσληψη, καθώς και τις ειδικότερες εγγυήσεις τις οποίες έχει το προσωπικό που προσλαμβάνεται. 4. Οι δημόσιοι υπάλληλοι που κατέχουν οργανικές θέσεις είναι μόνιμοι εφόσον αυτές οι θέσεις υπάρχουν. Αυτοί εξελίσσονται μισθολογικά σύμφωνα με τους όρους του νόμου και, εκτός από τις περιπτώσεις που αποχωρούν λόγω ορίου ηλικίας ή παύονται με δικαστική απόφαση, δεν μπορούν να μετατεθούν χωρίς γνωμοδότηση ή να υποβιβαστούν ή να παυθούν χωρίς απόφαση υπηρεσιακού συμβουλίου, που αποτελείται κατά τα δύο τρίτα από μόνιμους δημοσίους υπαλλήλους. Κατά των αποφάσεων των συμβουλίων αυτών επιτρέπεται προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας, όπως νόμος ορίζει».

Ο ορισμός του Δ.Υ. εξειδικεύεται στο άρθρο 13 του προηγούμενου Π.Κ. (Π.Δ. 283/1985 (Φ.Ε.Κ. 106 Α'-Διορθ. σφαλμ. στα Φ.Ε.Κ. 9 Α'/7-2-86 και Φ.Ε.Κ. 82 Α'/20-6-86), στο οποίο ορίζεται ότι «α) υπάλληλος είναι εκείνος στον οποίο νόμιμα έχει ανατεθεί, έστω και προσωρινά, η άσκηση υπηρεσίας δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου». Ο ορισμός αυτός παρέμεινε αυτούσιος και στον ισχύοντα Π.Κ., ο οποίος τέθηκε σε ισχύ από 01-07-2019 (ν. 4619/2019-Φ.Ε.Κ. 95 Α'/11-06-2019). Αντίθετα, στο νέο Π.Κ. απαλείφθηκε το άρθρο 263Α του προηγούμενου Π.Κ., σύμφωνα με το οποίο κατά πλάσμα δικαίου οριζόταν ότι: «1. Για την εφαρμογή των άρθρων 235, 236, 239, 241, 242, 243, 245, 246, 252, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 261, 262 και 263 υπάλληλοι θεωρούνται και όσοι υπηρετούν μόνιμα ή πρόσκαιρα και με οποιαδήποτε ιδιότητα ή σχέση: α) σε επιχειρήσεις ή οργανισμούς που ανήκουν στο Κράτος,

σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου και που εξυπηρετούν με αποκλειστική ή προνομιακή εκμετάλλευση την προμήθεια ή την παροχή στο κοινό νερού, φωτισμού, θερμότητας, κινητήριας δύναμης ή μέσω συνκοινωνίας ή επικοινωνίας ή μαζικής ενημέρωσης, β) σε τράπεζες που εδρεύουν στην ημεδαπή κατά το νόμο ή το καταστατικό τους, γ) σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που ιδρύθηκαν από το Δημόσιο, από νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και από νομικά πρόσωπα αναφερόμενα στα προηγούμενα εδάφια, εφόσον τα ιδρυτικά νομικά πρόσωπα συμμετέχουν στη διοίκησή τους ή, αν πρόκειται για ανώνυμη εταιρία, στο κεφάλαιό της ή τα νομικά αυτά πρόσωπα είναι επιφορτισμένα με εκτέλεση κρατικών προγραμμάτων οικονομικής ανασυγκρότησης ή ανάπτυξης και δ) σε όργανα ή οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων των μελών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των μελών του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. ε) Σε νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, στα οποία κατά τις κείμενες διατάξεις μπορούν να διατεθούν από το Δημόσιο, από νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή από τις πιο πάνω τράπεζες, επιχορηγήσεις ή χρηματοδοτήσεις. 2. Για την εφαρμογή των άρθρων 235 παράγραφοι 1 και 2 και 236 ως υπάλληλοι θεωρούνται και: α) οι λειτουργοί ή άλλοι υπάλληλοι με οποιαδήποτε συμβατική σχέση, κάθε δημόσιου διεθνούς ή υπερεθνικού οργανισμού στον οποίο η Ελλάδα είναι μέλος, καθώς και οποιοδήποτε πρόσωπο είναι εξουσιοδοτημένο από τον εν λόγω οργανισμό να ενεργεί εκ μέρους του. β) τα μέλη κοινοβουλευτικών συνελεύσεων διεθνών ή υπερεθνικών οργανισμών, στους οποίους η Ελλάδα είναι μέλος, γ) όσοι ασκούν δικαστικά καθήκοντα ή καθήκοντα διαιτητή σε διεθνή δικαστήρια, των οποίων η δικαιοδοσία αναγνωρίζεται από την Ελλάδα, δ) οποιοδήποτε πρόσωπο ασκεί δημόσιο λειτουργήμα ή υπηρεσία για ξένη χώρα, συμπεριλαμβανομένων των δικαστών, ενόρκων και διαιτητών και ε) τα μέλη των κοινοβουλίων και συνελεύσεων τοπικής αυτοδιοίκησης άλλων κρατών. 3. Για την εφαρμογή του άρθρου 237 ως δικαστικοί λειτουργοί θεωρούνται και τα μέλη του Δικαστηρίου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Αντίστοιχος ορισμός του Δ.Υ. δεν απαντά στον ισχύοντα Υ.Κ. (ν. 3528/20007-Φ.Ε.Κ. 26 Α΄/9-2-2007: «Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.», ως ισχύει), σε αντίθεση με το παρελθόν, όπως θα αναλυθεί σχετικά στην ιστορική αναδρομή του Δημοσίου Υπαλληλικού Δικαίου. Η χρήση του όρου «κατάσταση» στην πλήρη ονομασία του Υ.Κ. ως «Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ» σημαίνει την

«ιδιαιτέρη υπηρεσιακή σχέση του υπαλλήλου απέναντι στο κράτος και χαρακτηρίζει τον δημόσιο υπάλληλο ως ειδικό πολίτη», διότι ο υπάλληλος σε σχέση με τις υποχρεώσεις των λοιπών πολιτών «επέχει ιδιαίτερες και πρόσθετες υποχρεώσεις, όπως της νομιμοφροσύνης, της υπακοής και της πολιτικής ουδετερότητας»⁷. Αν και σχετίζονται, δεν ταυτίζονται οι ορισμοί του Δ.Υ. με την έννοια και την οριοθέτηση του δημόσιου τομέα⁸.

Σύμφωνα, επομένως, με ευρύτερους κανόνες Δικαίου, γίνεται δεκτό ότι «δημόσιοι υπάλληλοι είναι τα φυσικά πρόσωπα, τα οποία παρέχουν τις υπηρεσίες τους στο ΔΝΠ του Κράτους, διότι συνδέονται προς αυτό με μία ειδική νομική σχέση που έχει συναφθεί προαιρετικά, συνεπάγεται ιεραρχική εξάρτηση και πειθαρχική ευθύνη και διέπεται αποκλειστικά από ειδικούς κανόνες του διοικητικού δικαίου»⁹.

Η ειδική, λοιπόν, έννομη σχέση με το Νομικό Πρόσωπο του Κράτους συνιστά δεσμό δικαίου (*vinculum iuris*) που διαφοροποιεί τον Δ.Υ. από τους υπόλοιπους πολίτες. Η σχέση αυτή καθορίζεται από τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά: α) την εθελούσια σύναψη της σχέσης από πλευράς του υπαλλήλου, β) την παροχή υπηρεσιών με βάση συγκεκριμένα καθήκοντα που του ανατίθενται, γ) την ένταξη του οργανικά στην ιεραρχική δομή της υπηρεσίας, με την υποχρέωση τήρησης των εντολών και των οδηγιών των προϊσταμένων του, οι οποίοι οφείλουν να τον ελέγχουν και να επιβάλλουν πειθαρχικές κυρώσεις σε περίπτωση που ο υπάλληλος δεν τηρήσει τις υποχρεώσεις του, και, δ) την υπαγωγή της σχέσης του με το Κράτος σε κανόνες του Διοικητικού Δικαίου¹⁰.

1.3 Ιστορική αναδρομή του Δημόσιου Υπαλληλικού Δικαίου

Το Πειθαρχικό Δίκαιο ως τμήμα του Δημόσιου Υπαλληλικού Δικαίου διαμορφώθηκε μέσα από τις αλλαγές που επήλθαν στο τελευταίο, με αποτέλεσμα μία ευσύνοπτη

⁷ Βλ. Σκουρής Β. – Τάχος Α., *Ειδικό Διοικητικό Δίκαιο. Δημοσιοϋπαλληλικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 1996, σελ. 50, 379-382.

⁸ Περιεκτική επισκόπηση και αναφορές στη σχετική βασική νομοθεσία και νομολογία: Πρεβεδούρου Ευγ., *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο: Έννοια και οριοθέτηση του δημοσίου τομέα* (στον ιστότοπο <https://www.prevedourou.gr/%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%BF/> ημ. πρόσβασης: 10-03-2021).

⁹ Βλ. Σπηλιωτόπουλος Επ. – Χρυσανθάκης Χαρ., *Βασικοί Θεσμοί Δημοσιοϋπαλληλικού Δικαίου*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017⁹, σελ. 4.

¹⁰ ό.π. , σελ. 5-7.

αναδρομή στις βασικές διατάξεις που καθόρισαν την πειθαρχική διαδικασία να κρίνεται απαραίτητη.

Αφετηρία της αναδρομής αποτελεί το σημείο – τομή για τους Δ.Υ., που δεν είναι άλλο από τη θέσπιση της μονιμότητας στη συνταγματική αναθεώρηση του 1911. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος θέσπισε για πρώτη φορά τη συνταγματική εγγύηση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων με το άρθρο 102¹¹. Η ανωτέρω ρύθμιση ήταν για τις αρχές του 20^{ου} αιώνα εκσυγχρονιστική¹² και αποτέλεσε ένα ισχυρό αντίβαρο στην έως τότε κομματική φαυλοκρατία και ασυδοσία που επικρατούσε στους διορισμούς και τις απολύσεις των δημοσίων υπαλλήλων¹³. Η συνταγματικά κατοχυρωμένη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων συνιστούσε απαραίτητη προϋπόθεση για την οικοδόμηση μιας δημόσιας διοίκησης ουδέτερης και ανεξάρτητης από πολιτικές και κομματικές επιρροές, χωρίς όμως να επιτευχθεί κάτι τέτοιο με πληρότητα. Με βάση την παρ. 2 του άρθρου 102 η μονιμότητα θεσπίστηκε σε πλήρη συνάρτηση με τη λειτουργία του Συμβουλίου της Επικρατείας, του οποίου η επανίδρυση προβλέφθηκε σε ξεχωριστό άρθρο¹⁴. Το ανώτατο δικαστήριο, λόγω σειράς καίριων ιστορικών γεγονότων (Βαλκανικοί Πόλεμοι, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, Εθνικός Διχασμός, Μικρασιατική Καταστροφή, πολιτειακή αλλαγή κ.α.) δεν λειτούργησε αμέσως, αλλά επισήμως οι δημόσιες συνεδριάσεις του εκκίνησαν μόλις το 1929¹⁵.

¹¹ Βλ. <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/syn14.pdf> (ημερομηνία πρόσβασης: 06-06-2019): «*Τα προσόντα των διοικητικών εν γένει υπαλλήλων ορίζονται δια νόμου. Μετά την έναρξιν της λειτουργίας του Συμβουλίου της Επικρατείας οι υπάλληλοι ούτοι από του οριστικού αυτών διορισμού, εισί μόνιμοι, εφ' όσον υφίστανται αι σχετικά υπηρεσίαι πλην δε των περιπτώσεων της παύσεως δυνάμει δικαστικής αποφάσεως, ούτε μετατίθενται άνευ συμφώνου γνωμοδοτήσεως ούτε απολύονται ή υποβιβάζονται άνευ ειδικής αποφάσεως κατά νόμον οργανωμένου και εκ μονίμων υπαλλήλων κατά τα δύο τρίτα τουλάχιστον αποτελουμένου συμβουλίου. Κατά της αποφάσεως ταύτης επιτρέπεται προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας ...*».

¹² Βλ. Μακρυδημήτρης Αντ., «*Το Σύνταγμα και το κράτος: Ποιο Κράτος χρειαζόμαστε αύριο*», στο: *Η Διοίκηση και το Σύνταγμα* (επιμ. Μακρυδημήτρης Αντ., Ζυγούνα Ο.), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 35.

¹³ Βλ. Αργυρόπουλος Γ., «*Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων υπό τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις*» στο: <https://www.constitutionalism.gr/monimotita-argyropoulos/> (ημ. πρόσβασης: 05-06-2019).

¹⁴ Σπηλιωτόπουλος Επ., *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1986, σελ. 411.

¹⁵ Βλ. Ένωση Δικαστικών Λειτουργών Συμβουλίου της Επικρατείας, στο: http://www.adjustice.gr/webcenter/portal/edilStE/ste/istoriko;jsessionid=hbVdc1hOwb79vFYtl70XLov0b oB_GF8aT0THhDoWCBKogMpuF0z5!497164487!-780127965?_afzLoop=29869063679311482#!%40%40%3F_afzLoop%3D29869063679311482%26centerWidth%3D65%2525%26leftWidth%3D0%2525%26rightWidth%3D35%2525%26showFooter%3Dfalse%26showHeader%3Dtrue%26_adf.ctrl-state%3Dhp94zhzn_4 (ημ. πρόσβασης: 15-06-2019).

1.3.1 Ο Πρώτος Υπαλληλικός Κώδικας

Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου, καταβλήθηκαν προσπάθειες για την σύνταξη και ψήφιση ενός ενιαίου Υ.Κ., στον οποίο θα συγκεντρωνόταν και θα κωδικοποιούνταν οι διάσπαρτες ανά υπηρεσία και φορέα διατάξεις, δίχως όμως εν τέλει καμία απόπειρα να τελεσφορήσει. Θα χρειαστεί να παρέλθει το τέλος του Β΄ Π.Π. και περιόδου του Εμφύλιου για να ευοδωθούν οι προσπάθειες και να τεθεί σε ισχύ ο πρώτος Υ.Κ. το 1951. Ο νέος αυτός Κώδικας αποτέλεσε μείζονα τομή για τους Δ.Υ., καθώς, όπως οριζόταν στο προοίμιο του άρθρου 1, *«σκοπός του παρόντος Κώδικος είναι η καθιέρωσις ενιαίων και ομοιομόρφων κανόνων διεπόντων την κατάσταση των προσωπικών των Διοικητικών Υπηρεσιών, επί βάσεων ισότητας και δικαιοσύνης, η εξασφάλισις της ορθής επιλογής του προσωπικού αυτών, της ομαλής σταδιοδρομίας και της μεγίστης δυνατής αποδόσεως της εργασίας αυτού»*.

Σε κάθε περίπτωση, η παγίωση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων σε συνάρτηση με τις νομοθετημένες οργανικές θέσεις που αυτοί καταλάμβαναν στις υπηρεσίες τους¹⁶, έθεσε επί τάπητος και το ζήτημα του ορισμού του δημοσίου υπαλλήλου πέραν της συνταγματικής αναφοράς του 1911. Τον πρώτο ορισμό του δημοσίου υπαλλήλου στην ελληνική διοικητική επιστήμη διατύπωσε ο καθηγητής Θ. Αγγελόπουλος το 1923 στο έργο του *«Δίκαιον των Πολιτικών Υπαλλήλων εν Ελλάδι»*, στο οποίο αναφέρει ότι *«Δημόσιοι Υπάλληλοι είναι τα έμμεσα όργανα του Κράτους τα διατελούντα εν αμέσω υπηρεσιακή, προαιρετική και πειθαρχική προς αυτό σχέσει»*¹⁷. Ο ανωτέρω προπολεμικός ορισμός υιοθετήθηκε και μεταπολεμικά στην κατάρτιση του πρώτου Υπαλληλικού Κώδικα των δημοσίων υπαλλήλων το 1951 στο Ν. 1811/1951 (*«Περί Κώδικος καταστάσεως των Δημοσίων Διοικητικών Υπαλλήλων»*, Φ.Ε.Κ. 141 Α΄/16-05-1951), με την προσθήκη της έμμισθης σχέσης του υπαλλήλου με το Δημόσιο¹⁸,

¹⁶ Ως οργανική θέση νοείται εκείνη που προβλέπεται είτε από τυπικό νόμο είτε από κανονιστικό διάταγμα που έχει εκδοθεί βάσει εξουσιοδότησης νόμου, ανήκει σε συγκεκριμένο κλάδο (λ.χ. διοικητικό, οικονομικό, τεχνικό) και αποσκοπεί στην κάλυψη πάγιων και σταθερών υπηρεσιακών αναγκών: Βλ. Πικραμένος Μ., *«Το νομοθετικό καθεστώς των Ανώτατων Δημοσίων Υπαλλήλων υπό διαρκή μεταρρύθμιση»*, (<http://epkodi.gr/arhra-pinakas/144-to-nomothetiko-kathestos-ton-anotaton-dimosion-yvallilon-yro-diarki-metarrythmisi>, 05-03-2009 (ημ. πρόσβασης: 02-06-2019).

¹⁷ Βλ. Γνωμοδότηση αρ. 62/2015 Ν.Σ.Κ., σελ. 4.

¹⁸ *«Άρθρον 1 :Σκοπός του παρόντος Κώδικος είναι η καθιέρωσις ενιαίων και ομοιομόρφων κανόνων διεπόντων την κατάσταση των προσωπικών των Διοικητικών Υπηρεσιών, επί βάσεων ισότητας και δικαιοσύνης, η εξασφάλισις της ορθής επιλογής του προσωπικού αυτών, της ομαλής σταδιοδρομίας και της μεγίστης δυνατής αποδόσεως της εργασίας αυτού. 1.Δημόσιοι υπάλληλοι είναι τα έμμεσα, έμμισθα όργανα του κράτους, τα διατελούντα εν προαιρετική, αμέσω, υπηρεσιακή και πειθαρχική προς αυτό σχέσει. 2.Εις τας διατάξεις του παρόντος νόμου υπάγονται μόνον πάντες οι πολιτικοί διοικητικοί υπάλληλοι του Κράτους. Δεν*

η οποία όμως κατά τη νομολογία του Σ.τ.Ε. (Απόφαση 3180/1967) δε συνιστά αναγκαίο στοιχείο της έννοιας του δημοσίου υπαλλήλου, καθώς υπάρχουν και περιπτώσεις δημοσίων υπαλλήλων στους οποίους δεν χορηγείται μισθός, όπως οι πλοηγοί και άμισθοι πρόξενοι (βλ. Σ.τ.Ε. 573/1960)¹⁹. Αντίθετα, η πειθαρχική σχέση αποτελεί συστατικό στοιχείο του ορισμού των Δ.Υ. τόσο προπολεμικά όσο και μεταπολεμικά.

Ο Υ.Κ. του 1951, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ από την 1η Μαΐου 1952 (ν. 1972/1951), ως προς το πειθαρχικό του σκέλος επέβαλε εν πολλοίς δρακόντεια νομοθεσία για τους Δ.Υ., με ενδεικτική απαρίθμηση των παραπτωμάτων και όχι περιοριστική. Εξάλλου, ο Υ.Κ. του 1951 δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστος από το ευρύτερο πολιτικό κλίμα της εποχής. Μπορεί στο Σύνταγμα του 1952 να επαναβεβαιώθηκε η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων που είχε περιληφθεί στα Συντάγματα του 1911 και του 1927 (με την προσθήκη της έννοιας της θέσης ως προϋπόθεση για μονιμότητα στο άρθρο 114)²⁰ και να επεκτάθηκε με το άρθρο 101 και στους δημοτικούς υπαλλήλους, αλλά ο καταστατικός χάρτης του 1952 δεν έπαυε να είναι το Σύνταγμα μιας «καχεκτικής δημοκρατίας»²¹, η οποία με το άρθρο 11 του Συντάγματος (Φ.Ε.Κ. 1 Α'/1-01-1952) απαγόρευε ρητά το δικαίωμα της απεργίας στο δημόσιο υπάλληλο, ο οποίος κατά το άρθρο 100 «οφείλει πίστη και αφοσίωση στην πατρίδα, είναι εκτελεστής της θελήσεως του κράτους και υπηρετεί τον Λαόν», περιορίζοντας σε σημαντικό βαθμό την πολιτική του ελευθερία («*Ιδεολογία σκοπούσαι την διά βιαιών μέσων ανατροπήν του υφισταμένου*

υπάγονται εις αυτόν το κύριον προσωπικόν του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, τα στρατιωτικώς οργανωμένα όργανα των σωμάτων ασφαλείας (Χωροφυλακής, Αστυνομίας πόλεων, Αγροφυλακής, Λιμενικού Σώματος) και της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας. Υπάγονται όμως, όντες πολιτικοί διοικητικοί υπάλληλοι, οι πολιτικοί υπάλληλοι των στρατιωτικών υπηρεσιών και των σωμάτων ασφαλείας. 3.Ωσαύτως υπάγονται εις τας διατάξεις του παρόντος νόμου οι υπάλληλοι των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, πλην των υπαλλήλων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως και β) του εκ καθηγητών τακτικών ή εκτάκτων ως και υφηγητών διδακτικού προσωπικού των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσ/νίκης, ως και των λοιπών Ανωτάτων Ισοτίμων αυτοίς Σχολών. 4. Πάσα αμφισβήτησις περί της ιδιότητος τινός ως πολιτικού διοικητικού υπαλλήλου του Κράτους ή ως υπαλλήλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, οπωσδήποτε αναφευμένη, έστω και ως προδικαστικόν ζήτημα εν αστική ή ποινική δίκη, λύεται υπό του Ανωτάτου Συμβουλίου Δημοσίων Υπηρεσιών εντός δέκα πέντε ημερών από της εις αυτό υποβολής της αιτήσεως. Κατά της αποφάσεως του Συμβουλίου τούτου ή της παραλείψεως αυτού και εντός δέκα πέντε ημερών από της κοινοποιήσεως της αποφάσεως ή της παραλείψεως της προς έκδοσιν αυτής προθεσμίας, επιτρέπεται προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, αποφαινομένου και εν τη δευτέρα περιπτώσει επί της ουσίας. 5. Κατά την έννοιαν του παρόντος Νόμου Αρχαί είναι τα όργανα του Κράτους τα έχοντα ιδίαν δικαιοδοσίαν μετά διατακτικής εξουσίας. 6. Πάσα κατά τον παρόντα νόμον προσφυγή ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας κρίνεται υπό τούτου και κατ' ουσίαν».

¹⁹ Βλ. Σπηλιωτόπουλος Επ. – Χρυσανθάκης Χαρ., *Βασικοί Θεσμοί του Δημοσιοϋπαλληλικού Δικαίου*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017⁹, σελ. 5.

²⁰ Βλ. στον ιστότοπο του Κοινοβουλίου <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/syn15.pdf> (ημ. πρόσβασης: 10-05-2019),

²¹ Για τον όρο βλ. Νικολακόπουλος Ηλ., *Η καχεκτική δημοκρατία – κόμματα και εκλογές, 1946-1967*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2001, σελ. 9.

πολιτειακού ή κοινωνικού καθεστώτος αντίκεινται απολύτως προς την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου»)²².

Τα παραπάνω ουδόλως ακυρώνουν την τεράστια σημασία της ισχύος του Υ.Κ. από το 1951, δεδομένου ότι η προσπάθεια κατάρτισης Υ.Κ. άρχισε από την περίοδο 1917-1923, η οποία δεν καρποφόρησε. Νέα απόπειρα το 1931 οδήγησε σε προσχέδιο Υ.Κ., δίχως να ολοκληρωθεί, ενώ το 1947 νέα ειδική διακομματική επιτροπή κατήρτισε προσχέδιο Υ.Κ., το οποίο μετά από μακρά επεξεργασία κατέληξε στον Υ.Κ. του 1951²³.

Ο Υ.Κ. του 1951 διακρινόταν για την πληρότητα και τη συστηματικότητά του, αυτό όμως δεν σήμαινε ότι οι διατάξεις και το πνεύμα γραφής του διαφοροποιούνταν από το πνεύμα της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου της χώρας και της επικρατούσας πολιτικής κατάστασης. Κατά συνέπεια, ο Υ.Κ. του 1951 αφορούσε σε Δ.Υ., οι οποίοι πέρα από όλα διακρίνονταν με βάση τα πολιτικά τους φρονήματα και από το βαθμό εθνικοφροσύνης που επιδείκνυαν, καλούμενοι να εργαστούν σε συνθήκες ασφυκτικού περιορισμού σειράς δικαιωμάτων τους, όπως της απεργίας. Ήταν η Ε΄ Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων με το ΙΒ΄ Ψήφισμά της τον Ιούνιο του 1975 που έθεσε σε ισχύ το νέο Σύνταγμα, στο οποίο, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 23 και την παρ. 4 του άρθρου 103 (ΦΕΚ 111 Α΄/09-06-1975) η οποιαδήποτε μορφή απεργίας περιοριζόταν πλέον στους δικαστικούς λειτουργούς και στα μέλη των σωμάτων ασφαλείας, με το δικαίωμα πλέον της απεργίας, υπό προϋποθέσεις που δεν θα ακύρωναν τον πυρήνα του δικαιώματος, να είναι επιτρεπτό και για τους Δ.Υ.

Ο Υ.Κ. του 1951 δεν απέφυγε τη συνήθη μοίρα των ελληνικών νομοθετημάτων και υπέστη αλλεπάλληλες τροποποιήσεις με διάσπαρτες διατάξεις, ενίοτε μάλιστα αντιφατικές μεταξύ τους. Ο καθηγητής Georges Langrod, ως εμπειρογνώμονας του Ο.Ο.Σ.Α., στην έκθεσή του για τη διοικητική αναδιοργάνωση της χώρας τον Ιανουάριο του 1964 είχε απαριθμήσει περί τις πενήντα (50) τροποποιήσεις, οι οποίες «επέφεραν κλονισμόν, εις το αρχικόν σύστημα από το οποίον πολύ μικρόν μέρος διατηρείται σήμερον, ακόμη και εν τη θεωρία»²⁴.

²² Βλ. Κουτσομπίνας Στ., «Μεταπολεμική Βασιλεύουσα Δημοκρατία (1944-1967)», στον κατάλογο της έκθεσης 30 χρόνια από το Σύνταγμα του 1975 – Τα Ελληνικά Συντάγματα από το Ρήγα έως σήμερα, Έκδοση της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα, 2004, σελ. 144.

²³ Βλ. Τάχος Α. – Συμεωνίδης Ι., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα – τ. Α΄*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2007³, σελ. 9-10.

²⁴ Langrod G., «*Έκθεσις αφορώσα την διοικητικήν αναδιοργάνωσιν εν Ελλάδι*», στο: *Έκθέσεις Εμπειρογνομόνων για τη Δημόσια Διοίκηση*, (Επιμ.: Μακρυδημήτρης Αντ., Μιχαλόπουλος Νικ.), Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000, σελ. 214.

1.3.2 1951-1999: 48 χρόνια κυοφορίας του νέου Υπαλληλικού Κώδικα

Απότοκο της ανωτέρω διαχρονικής παθογένειας της πολυνομίας και των τροπολογιών που χαρακτηρίζουν την ελληνική δημόσια διοίκηση ήταν να καταστεί αδήριτη η ανάγκη κωδικοποίησής του νομοθετήματος και της αναθεώρησής του. Η δημοσίευση του Π.Δ. 611/1977 (Φ.Ε.Κ. 198/15-07-1977, τ. Α') προσπάθησε να καλύψει την ανάγκη αυτή, δίχως όμως ιδιαίτερη επιτυχία, καθώς επρόκειτο ουσιαστικά για διοικητική κωδικοποίηση.

Την πλέον ίσως συμπτυκνωμένη αποτίμηση του Υ.Κ. του 1951 συναντούμε στην αιτιολογική έκθεση της συντακτικής επιτροπής του Υ.Κ. του 1999, σύμφωνα με την οποία, ο πρώτος Υ.Κ. «... υπήρξε εξαιρετικά συστηματικό και πλήρες νομοθέτημα για την εποχή του, ενόψει βέβαια της τότε κρατούσας συνταγματικής και πολιτικής κατάστασης, που επέβαλε διακρίσεις των πολιτικών υπαλλήλων με βάση το πολιτικό φρόνημα (εθνοφοροσύνη – νομιμοφοροσύνη). Το κείμενο όμως αυτό έχει ήδη ξεπερασθεί μετά την πάροδο μισού αιώνα. Εξάλλου ο Υπαλληλικός Κώδικας του 1951 απηχούσε εν μέρει απόψεις των αρχών του αιώνα μας που εισήχθησαν στην Ελλάδα με καθυστέρηση όμως κατά το διάστημα από τον Α' στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και συναρτώντο με τις μεταβολές (κοινωνικές και φυσικά πολιτειακές) τόσο στη Χώρα μας όσο και στην Ευρώπη. Με άλλες λέξεις, ο αρχές του Υπαλληλικού Κώδικα αντανάκλασαν τις συγκεκριμένες πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες της εποχής που θεσπίστηκε και δεν συμπορεύονται με τη σύγχρονη διοικητική αντίληψη για το ρόλο και την κοινωνική ευθύνη του δημοσίου υπαλλήλου στο πλαίσιο της υιοθέτησης νέων συστημάτων οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης με στόχο την ποιοτική αναβάθμιση της δημόσιας υπηρεσίας και την γένει ανάπτυξη της χώρας. Η άκρατη πολυνομία είχε ήδη μέχρι το 1975 αλλοιώσει πολύ έντονα το περιεχόμενο του Υπαλληλικού Κώδικα του 1951 που μόνο τυπικά έφερε την ονομασία "Κώδικας". Διότι, επρόκειτο για άθροισμα, πολλές φορές αντιφατικό, εκατοντάδων νόμων. Γι' αυτό και επιχειρήθηκε η διοικητική απλώς κωδικοποίηση των διάσπαρτων διατάξεων με το Προεδρικό Διάταγμα 611/1977. Αλλά και το ΠΔ 611/1977 κατέληξε να έχει την ίδια τύχη ή μάλλον την ατυχία του Υπαλληλικού Κώδικα του 1951. Έτσι κατέστη απόλυτα αναγκαία η κατάρτιση ενός νέου Υπαλληλικού Κώδικα ...»²⁵.

²⁵ Βλ. Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. και άλλες διατάξεις», σελ. 11 (https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=8c635eb1-0964-45e3-b06e-eed794145ad3, ημ. πρόσβασης: 15-07-2020).

Το εγχείρημα κατάρτισης νέου Υ.Κ. προχώρησε με τη σύσταση αρμόδιας επιτροπής, η οποία κατέθεσε το σχέδιό της στην τότε κυβέρνηση το 1988, με την τελευταία, λόγω πολιτικών εξελίξεων (διάλυση της Βουλής) να μην ολοκληρώνει την ψήφιση του νόμου που είχε καταθέσει στη Βουλή τον Απρίλιο του 1989. Η επόμενη προσπάθεια εκκίνησε το 1994 με τη με αρ. πρωτ. Δ.Ι.Δ.Κ.Φ.38/8390/21.4.1994 (Φ.Ε.Κ. 358 Β'/13-05-1994) Απόφαση του Υπουργού Προεδρίας της Κυβέρνησης για σύσταση αρμόδιας ειδικής επιτροπής και ολοκληρώθηκε με τη θέση σε ισχύ του ν. 2683/1999 (Φ.Ε.Κ. 19 Α'/09-02-1999). Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του ανωτέρω νόμου «δεν πρόκειται για απλή κωδικοποίηση αλλά για ένα νέο νόμο, ο οποίος καταρτίστηκε με βάση την εμπειρία των προβλημάτων του παρελθόντος, τη νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων, ιδιαιτέρως του Συμβουλίου της Επικρατείας, τις νεότερες απόψεις της επιστήμης, καθώς επίσης και τα συγκριτικά στοιχεία για το αντίστοιχο καθεστώς που ισχύει στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν έχουν όμως αγνοηθεί και όσες διατάξεις του ισχύοντος Κώδικα κρίθηκαν κατάλληλες να παραμείνουν ως έχουν ή μετά από σχετική προσαρμογή. Ελήφθη επίσης υπόψη το ορατό μέλλον του 21ου αιώνα, καθώς και η υποχρεωτικά ανταγωνιστική σχέση της Ελλάδας έναντι των εταίρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης»²⁶.

Η όποια χρησιμότητα του ανωτέρω Π.Δ. περιορίστηκε ακόμα περισσότερο από τη συνεχιζόμενη τακτική της πολυνομίας, με αποτέλεσμα να ψηφισθεί από τη Βουλή νέος Υπαλληλικός Κώδικας το 1999 (ν. 2683/1999). Ο Υ.Κ. του 1999 δεν ήταν όπως το 1977 μία απλή κωδικοποίηση διάσπαρτων διατάξεων σε ένα προεδρικό διάταγμα του οποίου η όποια χρησιμότητα εξανεμίστηκε σύντομα από τη συνεχιζόμενη τακτική της πολυνομίας. Ο Υ.Κ. του 1999 περιείχε μία συστηματική διαμόρφωση ενιαίων και ομοιόμορφων κανόνων για τους μόνιμους υπαλλήλους του Κράτους και των Ν.Π.Δ.Δ., καθώς ο παρελθών μεταπολεμικός Υ.Κ. ήταν προϊόν μίας άλλης εποχής, ενός άλλου Συντάγματος, ουσιαστικά μίας χώρας τελείως διαφορετικής. Το στίγμα της αλλαγής στο σκέλος του Πειθαρχικού Δικαίου δίδεται ήδη από την αλλαγή ορολογίας. Χαρακτηριστικά, ενώ στο μεταπολεμικό Υ.Κ. στο κεφάλαιο περί τα πειθαρχικά χρησιμοποιούνταν ο όρος «αδίκημα», ακριβώς όπως και στην ποινική διαδικασία, στην αναθεώρηση του Υ.Κ. του 1999 ο όρος «αδίκημα» αντικαταστάθηκε με τον όρο «παράπτωμα». Η αλλαγή της ορολογίας κάθε άλλο παρά τυχαία δεν ήταν, καθώς στην Αιτιολογική Έκθεση του νόμου αναφέρεται ότι «ο αδόκιμος στην εποχή μας όρος

²⁶ ό.π., σελ. 13.

πειθαρχικό "αδίκημα" αντικαταστάθηκε με τον όρο "παράπτωμα", ώστε να τονισθεί ότι πρόκειται για παράβαση διοικητική και όχι ποινική»²⁷.

Το πνεύμα του νομοθέτη του 1999 ως προς το πειθαρχικό δίκαιο εμφορούνταν από την αναγκαιότητα προσαρμογής του στα σύγχρονα νομολογιακά δεδομένα με παράλληλη ορθολογική τους κατάταξη από άποψη περιεχομένου και απλοποίηση των διαδικασιών κατά το δυνατό, ώστε να διασφαλιστεί η λειτουργία και η ταχύτητα του πειθαρχικού ελέγχου. Ο προωθούμενος εξορθολογισμός ευαγγελιζόταν την απαλοιφή των αυθαίρετων κρίσεων δίχως να θίγεται η αυστηρότητα των ρυθμίσεων και η δικονομική οργάνωση της πειθαρχικής διαδικασίας, διασφαλίζοντας σε κάθε περίπτωση την εύρυθμη λειτουργία της υπηρεσίας και το δημόσιο συμφέρον²⁸. Σε αυτό το πλαίσιο ο νέος Κώδικας καταργούσε την ποινή της δυσμενούς μετάθεσης, ενώ ταυτόχρονα εισήγαγε την ποινή της προσωρινής παύσης από τρεις έως και έξι μήνες με πλήρη στέρηση αποδοχών²⁹. Ο τότε μάλιστα Υπουργός Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης Αλέξανδρος (Αλέκος) Παπαδόπουλος τόνισε κατά την ομιλία του προς τη Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης της Βουλής των Ελλήνων ότι «οι καινοτομίες αυτού του νέου Δημοσιοϋπαλληλικού Κώδικα είναι δύο σημαντικές παρεμβάσεις: Η μία αφορά στο βαθμολόγιο και η άλλη στους νέους, δικονομικού χαρακτήρα, κανόνες, σχετικά με το πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων»³⁰.

Στις αλλαγές της πειθαρχικής διαδικασίας πρέπει να περιληφθούν και οι αλλαγές στα υπηρεσιακά συμβούλια, τα οποία με την τότε ισχύουσα νομοθεσία λειτουργούσαν και ως πειθαρχικά συμβούλια. Τα υπηρεσιακά συμβούλια συγκροτούνταν πλέον μόνο από υπαλλήλους που προέρχονταν από την πάγια διαμορφωμένη διοικητική ιεραρχία, με τη συμμετοχή των δικαστικών λειτουργών να περιορίζεται μόνο στα τότε νεοπαγή δευτεροβάθμια υπηρεσιακά συμβούλια, αρμόδια μόνο για ορισμένες πειθαρχικές υποθέσεις, στα οποία μπορούσε να προσφύγει ο υπάλληλος κατά αποφάσεων των πρωτοβάθμιων υπηρεσιακών συμβουλίων για ορισμένες υποθέσεις πειθαρχικού δικαίου,

²⁷ ό.π., σελ. 33.

²⁸ ό.π., σελ. 6-7.

²⁹ ό.π., σελ. 34.

³⁰ Βλ. πρακτικό της συνεδρίασης της 5ης Νοεμβρίου 1998 της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης της Βουλής των Ελλήνων στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης "Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. και άλλες διατάξεις", σελ. 16 (https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=8c635eb1-0964-45e3-b06e-eed794145ad3, ημ. πρόσβασης: 15-07-2020).

προστατευόμενος κατ' αυτόν τον τρόπο από τυχόν αυθαίρετη κρίση των πρωτοβάθμιων υπηρεσιακών συμβουλίων σε θέματα μείζονος σημασίας, όπως τα πειθαρχικά³¹.

Οι νέες διατάξεις του Πειθαρχικού Δικαίου αποσκοπούσαν κατά το νομοθέτη στην ενεργοποίηση του πειθαρχικού ελέγχου και τη διασφάλιση της συντομίας της διαδικασίας. Προς τούτο, προβλέφθηκε, εκτός από τον καθορισμό χρονικών ορίων για την ολοκλήρωση της πειθαρχικής διαδικασίας, ο χρονικός περιορισμός του δικαιώματος του πειθαρχικού δικαστή να αναστείλει την πειθαρχική διαδικασία για ένα (1) έτος, χωρίς να επιτρέπεται αναστολή στην περίπτωση που το πειθαρχικό παράπτωμα προκάλεσε δημόσιο σκάνδαλο ή θίγει σοβαρά το κύρος της υπηρεσίας. Παράλληλα, ορίστηκε ότι δεν απαιτούνταν ανάκριση, όταν τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση του πειθαρχικού παραπτώματος, προκύπτουν από το φάκελο κατά τρόπο αναμφισβήτητο, ή, όταν ο υπάλληλος ομολογούσε ότι διέπραξε το πειθαρχικό παράπτωμα, ή συλλαμβανόταν επ' αυτοφώρω κατά την διάπραξη ποινικού αδικήματος που αποτελούσε συγχρόνως και πειθαρχικό παράπτωμα, ή τέλος, όταν είχε προκληθεί ανάκριση ή προανάκριση, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ή όταν είχε διενεργηθεί πριν ή μετά την έκδοση του παραπεμπτηρίου εγγράφου ή της έφεσης, άλλη ένορκη εξέταση κατά την οποία διαπιστώθηκε διάπραξη πειθαρχικού παραπτώματος από συγκεκριμένο υπάλληλο³².

Προβλέφθηκε επιπρόσθετα σε κατεπείγουσες και σοβαρές περιπτώσεις, η αναστολή άσκησης καθηκόντων υπαλλήλου με απόφαση της προϊσταμένης αρχής και περαιτέρω η εντός προθεσμίας δεκαπέντε ημερών οριστική κρίση του υπηρεσιακού συμβουλίου για θέση του υπαλλήλου σε αργία ή μη. Αντίστοιχα, υπήρξε πρόνοια και για την εισαγωγή διατάξεων εν είδει εγγυήσεων προστασίας του υπαλλήλου από τυχόν αυθαίρετες κρίσεις. Συγκεκριμένα, προβλέφθηκε ρητά η αναλογική εφαρμογή κανόνων και αρχών του ποινικού δικαίου και της ποινικής δικονομίας στο πειθαρχικό δίκαιο, ενώ θεσπίστηκε και η ποινή της προσωρινής παύσης αντί μόνο της οριστικής παύσης, ενώ οι αποφάσεις των πρωτοβάθμιων πειθαρχικών συμβουλίων για ορισμένα παραπτώματα υπόκειντο σε ένσταση ενώπιον του δευτεροβάθμιου υπηρεσιακού συμβουλίου.

³¹ Βλ. Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κύρωση Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. και άλλες διατάξεις», σελ. 7, 14 (https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=8c635eb1-0964-45e3-b06e-eed794145ad3, ημ. πρόσβασης: 15-07-2020).

³² ό.π., σελ. 18-19.

1.3.3 Ο Υπαλληλικός Κώδικας του 2007

Ο ν. 2683/1999 αναθεωρήθηκε με το ν. 3528/2007 (Φ.Ε.Κ. 26 Α΄/09-02-2007). Είχε προηγηθεί η με αρ. πρωτ. ΔΙΔΚ/Φ.38/17602/12.8.8004 Υ.Α. (ΦΕΚ 1292 Β΄/23.8.2004), συγκρότηση ειδικής επιτροπής για την αναθεώρηση διατάξεων του Υ.Κ. του 1999. Η αναθεώρηση του Υ.Κ. του 1999 με το ν. 3528/2007 πραγματοποιήθηκε δίχως να θεωρείται κατά νόμο «νέος»³³. Ειδικά μάλιστα στο μέρος του Πειθαρχικού Δικαίου, οι όποιες αλλαγές ήταν επιμέρους και μάλλον συμπληρωματικού χαρακτήρα, όπως διαφαίνεται από την αιτιολογική έκθεση του νόμου³⁴. Συγκεκριμένα, θεσπίστηκε το δικαίωμα άσκησης πειθαρχικής εξουσίας από τον Υπουργό Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης επί των Δ.Υ. και των υπαλλήλων του Ν.Π.Δ.Δ. για ανάρμοστη συμπεριφορά προς τους πολίτες, αδικαιολόγητη μη εξυπηρέτησή τους, μη έγκαιρη διεκπεραίωση των υποθέσεών τους και άρνηση συνεργασίας με τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.). Στα τελευταία μάλιστα, ο ανωτέρω Υπουργός μπορούσε να ασκήσει την πειθαρχική του εξουσία για οιοδήποτε πειθαρχικό παράπτωμα. Επίσης, προβλεπόταν πλέον ως ειδικό πειθαρχικό παράπτωμα η άρνηση παροχής πληροφόρησης στους πολίτες³⁵, ενώ νέο πειθαρχικό παράπτωμα αποτελούσε η άρνηση συνεργασίας, σύμπραξης και χορήγησης στοιχείων ή εγγράφων κατά τη διεξαγωγή έρευνας, επιθεώρησης ή ελέγχου από το Γενικό Επιθεωρητή Διοίκησης και τα ιδιαίτερα σώματα επιθεώρησης και ελέγχου, ως μέσο προαγωγής της διαφάνειας και καταπολέμησης της διαφθοράς στο πλαίσιο του Πειθαρχικού Δικαίου.

Επιπλέον, στις πειθαρχικές ποινές προβλεπόταν πλέον η δυνατότητα του Προϊσταμένου Διεύθυνσης να επιβάλει την ποινή του προστίμου έως και το ένα έκτο των μηνιαίων αποδοχών του, ώστε ο κατέχων τη θέση ευθύνης να έχει ένα εργαλείο για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της οργανικής του μονάδας. Οι πειθαρχικές

³³ Βλ. Τάχος Α.Ι –Συμεωνίδης Ι.Λ., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα – τ. Α΄*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2007³, σελ.13.

³⁴ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση της 4^{ης} Δεκεμβρίου 2006 στο σχέδιο νόμου «Κύρωση Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.», σελ. 5 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/K-DHMYPA-eis.pdf> ημ. πρόσβασης: 25-08-2020).

³⁵ Για την έμφαση που έδινε η κυβερνητική πλειοψηφία στη θέσπιση του συγκεκριμένου πειθαρχικού παραπτώματος βλέπε την τοποθέτηση του τότε Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης Προκόπη Παυλόπουλου κατά τη διάρκεια συζήτησης επί της αρχής του σχεδίου νόμου «Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.» στη Βουλή των Ελλήνων στη συνεδρίαση ΕΒ΄ της 23ης Ιανουαρίου 2007, σελ. 74-75 (<https://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=b03ba146-c2df-4f04-bd9d-8e8e706b0f2b> ημ. πρόσβασης: 18-09-2020).

αλλαγές κατά την αιτιολογική έκθεση ολοκληρώνονταν με την αύξηση σε τριάντα ημέρες της προθεσμίας άσκησης ένστασης κατά της πειθαρχικής απόφασης.

Αντίστοιχα, στα πρακτικά των συνεδριάσεων για την κύρωση του ανωτέρω νόμου, επιβεβαιώνεται λίγο έως πολύ ότι οι αλλαγές στο κεφάλαιο του Πειθαρχικού Δικαίου ήταν μικρές και στοχευμένες. Ενδεικτικά, ο βουλευτής της τότε κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας Στέφανος Μάνος κατά τη συνεδρίαση ΞΒ΄ της 23ης Ιανουαρίου 2007 στη Βουλή των Ελλήνων ανέφερε, μεταξύ των άλλων πως *«στην δε πειθαρχική διαδικασία εκεί, πραγματικά, δεν έχουμε καμία αλλαγή [...] Και όπως είπαμε σήμερα κωδικοποιούμε αυτό το οποίο κάναμε τόσα χρόνια. Δεν αλλάζουμε τίποτε επί της ουσίας. Υπάρχουν μικρές εξαιρέσεις και θα αναφερθώ και σ' αυτές [...]»*³⁶.

Ενώ, λοιπόν, ο ν. 3528/2007 επέφερε κατά βάση περιορισμένες αλλαγές και τροποποιήσεις στο ν. 2683/1999, ο ν. 4057/2012 άλλαξε εκ θεμελίων τα έως τότε πειθαρχικώς ισχύοντα.

1.3.4 *Annus mirabilis*: Οι πειθαρχικές αλλαγές του 2012

Στον αντίποδα των επιμέρους αλλαγών και τροποποιήσεων του ν. 3528/2007 κινήθηκε μερικά χρόνια αργότερα ο ν. 4057/2012 (Φ.Ε.Κ. 54 Α΄/14-03-2012). Η σημαντικότητα του νόμου αυτού, ο οποίος επέφερε θεμελιώδεις αλλαγές στα έως τότε πειθαρχικώς ισχύοντα, γινόταν φανερή και από μόνο το γεγονός πως ένα ολόκληρο νομοθέτημα είχε ως αποκλειστικό περιεχόμενο την εκτενή αναδιαμόρφωση ενός μόνο μέρους του Υπαλληλικού Κώδικα.

Η αιτιολογική έκθεση του ν. 4057/2012 εκκινεί με την παραδοχή ότι *«το μέρος του Υπαλληλικού Κώδικα στο οποίο εντάσσονται οι διατάξεις για τα πειθαρχικά παραπτώματα, οι πειθαρχικές ποινές και η προβλεπόμενη διαδικασία για την επιβολή τους, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα τμήματα του Υπαλληλικού Κώδικα. Και τούτο γιατί, με τις ρυθμίσεις περί πειθαρχικής ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων, αφ' ενός διασφαλίζεται η τήρηση της αρχής της νομιμότητας από τους εν λόγω υπαλλήλους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και αφ' ετέρου τίθεται ένα πλαίσιο κανόνων που αφορά εκείνες τις συμπεριφορές τους που λαμβάνουν χώρα εκτός υπηρεσίας και συνδέονται στενά με τις εν γένει υποχρεώσεις και το κύρος της υπαλληλικής ιδιότητας»*³⁷. Η περιεκτική αυτή αιτιολόγηση εξειδικεύεται

³⁶ ό.π., σελ. 53.

³⁷ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου *«Πειθαρχικό Δίκαιο Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου»*, σελ. 1

στην επόμενη κιάλας παράγραφο της αιτιολογικής έκθεσης του ν. 4057/2012³⁸, ενώ αμέσως μετά ακολουθεί η τεκμηρίωση της ριζικής αναμόρφωσης του Πειθαρχικού Δικαίου των Δ.Υ., ώστε να τερματιστεί η ατιμωρησία των Δ.Υ. που είχαν παρανομήσει και στην επακόλουθη απαξίωση της Δημόσιας Διοίκησης³⁹.

Ως λύση ο νομοθέτης προκρίνει τις ακόλουθες καίριες αλλαγές με πρώτη εκείνη του σαφούς και αποκλειστικού προσδιορισμού των πειθαρχικών παραπτώματων των Δ.Υ. για πρώτη φορά στην ιστορία του Πειθαρχικού Δικαίου, ώστε δια της αποκλειστικής απαρίθμησης ο Δ.Υ. να γνωρίζει εκ του προοιμίου το ισχύον πλαίσιο «ώστε να αποφεύγει πράξεις ή παραλείψεις που είναι πειθαρχικά αποδοκιμαστές»⁴⁰. Η πλέον όμως εμβληματική αλλαγή που επέφερε το συγκεκριμένο νομοθέτημα δεν ήταν ούτε η ανωτέρω απαρίθμηση, ούτε η πρόβλεψη νέων, κλιμακούμενων ποινών ή η καινοφανής χρηματική κύρωση ως πρόσθετη πειθαρχική ποινή. Η τομή στο Πειθαρχικό Δίκαιο ήταν η πρόβλεψη για τη λειτουργία πρωτοβάθμιων πειθαρχικών συμβουλίων με αποκλειστική αρμοδιότητα την εξέταση των πειθαρχικών υποθέσεων με τη συμμετοχή εν ενεργεία δικαστικών λειτουργών, ώστε να επιτυγχάνεται η διασφάλιση των αρχών της

(<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/%CE%91%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A0%CE%95%CE%99%CE%98%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%9F.pdf>, ημ. πρόσβασης: 15-07-2020).

³⁸ ό.π. σελ. 1, «Οι διατάξεις περί πειθαρχικής ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων αναπτύσσουν προληπτική και κατασταλτική λειτουργία. Η προληπτική λειτουργία συνίσταται στο ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι γνωρίζουν εκ των προτέρων το κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου πρέπει να κινείται η δράση τους τόσο εντός της υπηρεσίας όσο και κατά την εξωυπηρεσιακή τους ζωή στο μέτρο που η τελευταία συνάπτεται με την υπαλληλική τους ιδιότητα. Έτσι, αποφεύγουν δραστηριότητες οι οποίες θεμελιώνουν την αντικειμενική υπόσταση των προβλεπόμενων από το νόμο πειθαρχικών παραπτώματων, προς όφελος όχι μόνον των ίδιων αλλά εν τέλει και του δημοσίου συμφέροντος που επιτάσσει τη νόμιμη, εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία της Δημόσιας Υπηρεσίας. Αντιθέτως, ο κατασταλτικός χαρακτήρας των πειθαρχικών διατάξεων αποκτά πεδίο εφαρμογής στην περίπτωση κατά την οποία ο δημόσιος υπάλληλος επιδεικνύει δραστηριότητα ή συμπεριφορά η οποία θεωρείται από τον πειθαρχικό προϊστάμενο ως παράπτωμα και κατόπιν αυτού τίθεται σε κίνηση η πειθαρχική διαδικασία προκειμένου να διακριβωθεί η τέλεσή του και να επιβληθεί η προσήκουσα πειθαρχική ποινή».

³⁹ ό.π. σελ. 1-2 «[...]κρίνεται επιβεβλημένη η ριζική αναμόρφωση των ρυθμίσεων του Υπαλληλικού Κώδικα, που αναφέρονται στο πειθαρχικό δίκαιο των δημοσίων υπαλλήλων, προκειμένου να αντιμετωπισθούν, κατά τρόπο αποτελεσματικό, παθογένειες που έχουν επιβλαβήσει στη λειτουργία του δημοσιοϋπαλληλικού σώματος, οι οποίες συνίστανται, ιδίως, στη διόγκωση των φαινομένων διαφθοράς. Η πρακτική των τελευταίων δεκαετιών κατέδειξε ότι υπάρχει εγγενής αδυναμία του υφιστάμενου συστήματος πειθαρχικού ελέγχου να ανταπεξέλθει με ταχύτητα και αποτελεσματικότητα στο αίτημα για πάταξη της διαφθοράς και των εν γένει παράνομων δραστηριοτήτων και συμπεριφορών των δημοσίων υπαλλήλων. Ειδικότερα, παρατηρούνται υπερβολικές καθυστερήσεις κατά τη διερεύνηση των πειθαρχικών υποθέσεων, οι προβλεπόμενες ποινές δεν διαθέτουν το αναγκαίο εύρος και την απαιτούμενη κλιμάκωση, και αυτές που επιβάλλονται στους παρανομούντες υπαλλήλους από τα πρωτοβάθμια υπηρεσιακά συμβούλια δεν ανταποκρίνονται, πολλές φορές, στο κοινό περί δικαίου αίσθημα. Τα ανωτέρω έχουν ως συνέπεια την ουσιαστική ατιμωρησία των υπαλλήλων που έχουν παρανομήσει, πράγμα που επιφέρει βαθμιαία την ηθική διάβρωση του κρατικού μηχανισμού αλλά και υπονόμευση των αρχών του κράτους δικαίου και της νομιμότητας της διοικητικής δράσης».

⁴⁰ ό.π., σελ. 2.

αντικειμενικότητας, της ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας στο μέγιστο βαθμό. Ταυτόχρονα, από τα νεοπαγή αυτά συμβούλια εξοβελίζονταν οι αιρετοί εκπρόσωποι των υπαλλήλων καθώς κρίθηκε ότι η συνδικαλιστική ιδιότητα και η απότοκη προάσπιση των συμφερόντων των εκλογέων-υπαλλήλων που εκπροσωπούν προσκρούει στην απαιτούμενη αμεροληψία κατά την εξέταση των πειθαρχικών υποθέσεων.

Στον άξονα του σκεπτικού αυτού κινήθηκε κατά τη συζήτηση στην ολομέλεια της Βουλής του νέου νομοθετήματος ο εισηγητής του τότε συμπολιτευόμενου ΠΑΣΟΚ Άγγελος Τόλκας, ο οποίος τόνισε ότι το νέο Πειθαρχικό Δίκαιου των Δ.Υ. *«συζητείται σε μια κρίσιμη περίοδο για τη χώρα μας, μέσα σε ένα κλίμα έντονης αμφισβήτησης του δημόσιου χώρου και του δημόσιου τομέα, αμφισβήτησης και απαξίωσης θεσμών, προσώπων, του ίδιου του πολιτικού συστήματος, της Δημόσιας Διοίκησης, της λειτουργίας του κράτους»* και παρουσίασε τις σημαντικότερες αλλαγές που αυτό επέφερε⁴¹. Συγκεκριμένα, τόνισε τη σημασία του ότι για πρώτη φορά απαριθμούνται κατά τρόπο αποκλειστικό τα πειθαρχικά παραπτώματα, των οποίων μάλιστα ο χρόνος παραγραφής τους, ανάλογα τη σοβαρότητα, εκτείνεται από δύο σε πέντε χρόνια και από πέντε σε επτά ή και δέκα ακόμη χρόνια, *«ώστε να μη μένει στο απυρόβλητο όποιος έχει παρανομήσει ή λόγω αργής ολοκλήρωσης πειθαρχικής διαδικασίας δεν αποδίδεται έτσι όπως πρέπει και το αποτέλεσμα της ποινής»*⁴².

Ο συμπολιτευόμενος εισηγητής, αφού αναφέρθηκε στην αυστηροποίηση των πειθαρχικών ποινών και τη δυνατότητα συνδυασμού τους με οικονομικές κυρώσεις, όπως και στη σύντμηση των προθεσμιών, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην αλλαγή σύνθεσης των πρωτοβάθμιων πειθαρχικών συμβουλίων, με διακριτή λειτουργία από αυτή των αντίστοιχων υπηρεσιακών⁴³. Σκοπός της μεταρρύθμισης του Πειθαρχικού Δικαίου, σύμφωνα με τον ομιλητή, δεν ήταν άλλος από την επίτευξη της αμεροληψίας, της αντικειμενικότητας, της αποφυγής παρεμβάσεων και της ύπαρξης εξειδίκευσης χάρη στις

⁴¹ Βλ. Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση SH' 05-03-2012, σελ. 6620-6621, (https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20120305_1.pdf, ημ. πρόσβασης: 10-09-2020).

⁴² ό.π., σελ. 6621.

⁴³ ό.π. σελ. 6621: *«Ιδιαίτερα σημαντική μεταρρύθμιση που εισάγει το παρόν σχέδιο νόμου είναι η αλλαγή στη σύνθεση των υπηρεσιακών συμβουλίων, κάτι το οποίο μέχρι σήμερα έχει οδηγήσει σε πολλές παθογένειες. Μέχρι σήμερα είχαμε πενταμελή υπηρεσιακά συμβούλια, που δεν είναι αποκλειστικά υπεύθυνα για τις πειθαρχικές υποθέσεις και στα οποία συμμετέχουν τρεις διευθυντές και δύο αιρετοί εκπρόσωποι των εργαζομένων, προερχόμενοι όλοι από τον ίδιο φορέα, τα πρωτοβάθμια πειθαρχικά. Αυτό, όμως, δεν εξασφαλίζει την απαιτούμενη αμεροληψία, καθώς υπήρχε μία κακώς εννοούμενη αλληλεγγύη ή ακόμα και σχέση εξάρτησης με τον κρινόμενο, επειδή σε αυτά τα υπηρεσιακά συμβούλια ο ίδιος ο κρινόμενος έχει εκλέξει και το δικαστή του. Για το λόγο αυτό, συστήνονται νέα τριμελή πρωτοβάθμια πειθαρχικά συμβούλια αποκλειστικά για πειθαρχικές υποθέσεις, αποτελούμενα από δικαστή, από μέλος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και έναν προϊστάμενο διευθυντή άλλης διαφορετικής διεύθυνσης κατόπιν κλήρωσης»*.

ειδικές γνώσεις των ανεξάρτητων δικαστών και των μελών του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους. Σκοπός δε όλων αυτών των αλλαγών κατά ομολογία του εισηγητή δεν ήταν άλλος από την ανταπόκριση *«στη γενική απαίτηση της κοινωνίας για αποτελεσματική αντιμετώπιση των πειθαρχικών παραπτώματων στη Δημόσια Διοίκηση. Θεσμοθετούμε μία διαδικασία πιο αντικειμενική, πιο αμερόληπτη, με μεγαλύτερες εγγυήσεις απόδοσης δικαιοσύνης, με διαχωρισμό της ιδιότητας και της φύσης κριτή και κρινόμενου. Με τη συγκεκριμένη πρωτοβουλία γίνεται ευκολότερη η κινητοποίηση και η ενεργοποίηση των δημοσίων υπαλλήλων, ώστε να μεγιστοποιηθεί και η αποδοτικότητά τους. Εξασφαλίζεται η τιμωρία των επίορκων υπαλλήλων ... ενώ όλη η πειθαρχική διαδικασία γίνεται συντομότερη»*.

Προς επίρρωση των ανωτέρω, και παρά τις τυχόν επιμέρους ενστάσεις, στον ίδιο άξονα επιχειρηματολογίας κινήθηκε και ο έτερος συμπολιτευόμενος εισηγητής από το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας Καθηγητής Προκόπης Παυλόπουλος. Ο κυβερνητικός βουλευτής εντόπισε τέσσερα μείζονα σημεία αλλαγών στο Πειθαρχικό Δίκαιο των Δ.Υ. με πρώτο εκείνο της διαφοροποίησης μεταξύ υπηρεσιακού και πειθαρχικού συμβουλίου, καθώς το δεύτερο έχει *«έναν οιονεί δικαιοδοτικό χαρακτήρα»*⁴⁴. Το δεύτερο σημείο, σε άμεση συνάρτηση με το πρώτο, ήταν η σύνθεση του πειθαρχικού συμβουλίου, με έμφαση στη συμμετοχή δικαστικών λειτουργών, ενώ το τρίτο σημείο αφορούσε στην επιμήκυνση του χρόνου παραγραφής και των παραπτώματων και το τέταρτο σημείο στην αυστηροποίηση των ποινών. Σύμφωνα δε με τον μετέπειτα Πρόεδρο της Δημοκρατίας οι αλλαγές αυτές *«προάγουν την πορεία του πειθαρχικού δικαίου των δημοσίων υπαλλήλων προ την κατεύθυνση της διαφάνειας»*, αλλά δεν αρκούν, καθώς *«χρειάζεται αλλαγή νοοτροπίας, χρειάζεται αξιοκρατία ... χρειάζεται ιδίως ηλεκτρονική διακυβέρνηση...»*.

Στη συνέχεια όμως ο Π. Παυλόπουλος έθεσε μία σειρά προβληματισμών, οι οποίοι είτε ελήφθησαν υπόψη σε κατοπινά νομοθετήματα, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, είτε συνεχίζουν να υφίστανται ως ζητήματα προς εξέταση. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του στον εξοβελισμό κάθε εκπροσώπου των εργαζομένων από τα πειθαρχικά συμβούλια, επισημαίνοντας ότι ναι μεν το *«τι δουλειά έχει το συνδικαλιστικό δικαίωμα με το πειθαρχικό δίκαιο»*, αλλά η μη συμμετοχή κανενός εκπροσώπου της υπηρεσίας οδηγεί *«στο να κρίνεται ένας υπάλληλος από πρόσωπα που δεν έχουν καμία εικόνα της υπηρεσίας. Ενώ ο εκπρόσωπος των εργαζομένων – της υπηρεσίας γενικότερα – θα μπορούσε να προσθέσει τη γνώμη του για την προσωπικότητα αυτού του ανθρώπου που τώρα θα κριθεί*

⁴⁴ ό.π., σελ. 6622.

απλώς και μόνο από τυπικά στοιχεία του φακέλου του»⁴⁵. Στο συγκεκριμένο ζήτημα ο Π. Παυλόπουλος επανήλθε και στη συνεδρίαση της Ολομέλειας της Βουλής στις 6 Μαρτίου 2012, αναφέροντας, μεταξύ άλλων, χαρακτηριστικά: *«Τι είναι το Πειθαρχικό Δίκαιο; Είναι απλά και μόνο ένα point system, ένα αντικειμενικό σύστημα; Δεν λαμβάνεται υπόψη ο κατηγορούμενος π.χ. σε καμμία περίπτωση;»*⁴⁶.

Ο Π. Παυλόπουλος στην εισήγησή του στη συνεδρίαση στις 05-03-2012 έθεσε επίσης ένας προβληματισμό, ο οποίος είναι ακόμη ενεργός. Η απαλοιφή ενός γενικού ορισμού του πειθαρχικού αδικήματος, κατά τον Π. Παυλόπουλο, σε συνδυασμό με την αποκλειστική απαρίθμησή τους *«εισάγει μια ασφάλεια δικαίου, αλλά σαφώς δεν ευνοεί μελλοντικά τον πειθαρχικό έλεγχο»*, ενώ επανήλθε στο θέμα και στην ομιλία του ενώπιον της Εθνικής Αντιπροσωπείας στη συνεδρίαση της Ολομέλειας στις 06-03-2012, αναφέροντας χαρακτηριστικά πως *«η ενδεικτική απαρίθμηση πρέπει να επανέλθει, αλλιώς θα φθάσουμε στο σημείο να ανακαλύπτουμε στην πορεία νέες πειθαρχικές συμπεριφορές και να αναγκάζομαστε να αλλάζουμε κάθε φορά τον κώδικα...»*.

Έμμεσα, στον ανωτέρω προβληματισμό απάντησε με παρέμβασή του ο τότε Υπουργός Επικρατείας Γεώργιος Σταυρόπουλος στη συνεδρίαση της Βουλής στις 6 Μαρτίου 2012, αναφέροντας ότι *«οι ορισμοί καλό είναι να αποφεύγονται ... γιατί ... μπορεί να αποτελέσουν την αιτία παραλείψεων ή και λαθών ...είναι πολύ μεγάλη πρόοδος το γεγονός ότι δεν είναι ενδεικτική η απαρίθμηση. Προστατεύεται ο υπάλληλος ... Πριν, με την ενδεικτική απαρίθμηση, ήταν στο έλεος του εκάστοτε προϊσταμένου, στο έλεος του εκάστοτε Υπουργού. Είναι μια πολύ μεγάλη πρόοδος αυτό το οποίο συμβαίνει τώρα ... υπάρχει ένα παράπτωμα το οποίο τιμωρείται και αφορά την αναξιοπρεπή συμπεριφορά εκτός υπηρεσίας. Στο Πειθαρχικό Δίκαιο δεν μπορεί κανείς να προσδιορίσει εκ των προτέρων πλήρως και αναλυτικότερα τις παραβατικές συμπεριφορές. Αυτό είναι αδύνατο να γίνει»*⁴⁷.

Επίσης, ο Π. Παυλόπουλος, με βάση και την επιστημονική του ιδιότητα, έθεσε στην ομιλία του στις 05-03-2012 παραμέτρους του Πειθαρχικού Δικαίου που σχετίζονται με την ποινική διαδικασία. Συγκεκριμένα, έθεσε το ζήτημα της σχέσης του πειθαρχικώς με το ποινικό κολάσιμο, υποστηρίζοντας ότι δεν μπορεί να μην ασκεί καμία επιρροή η απονομής χάριτος για το ποινικώς κολάσιμο στο πειθαρχικό παράπτωμα, σύμφωνα με

⁴⁵ ό.π., σελ. 6623.

⁴⁶ Βλ. Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση ΣΘ' 06-03-2012, σελ. 6713-6714 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20120306.pdf>, ημ. πρόσβασης: 10-09-2020).

⁴⁷ ό.π., σελ. 6724.

την προωθούμενη ρύθμιση⁴⁸. Αντίλογο στην άποψή αυτή εξέφρασε την επομένη, στη συνεδρίαση της 6^{ης} Μαρτίου 2012, ο Υπουργός Επικρατείας, ο οποίος τόνισε ότι «... η διάταξη για τη χάριν δεν έχει επιρροή και στην πειθαρχική τιμωρία. Δεν πρέπει να έχει επιρροή ακριβώς για το λόγο ότι η χάρις αφορά ποινικό αδίκημα, αφορά πάντα ένα ποινικό παράπτωμα, για το οποίο δίνεται χάρις από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Η πειθαρχική δίκη είναι διαφορετική από την ποινική ... Δεν μπορεί να έχει ανάμειξη ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και σε αυτά τα θέματα...»⁴⁹.

Παράλληλα, ο Π. Παυλόπουλος έθιξε το ζήτημα της δημοσιότητας των συνεδριάσεων του δευτεροβάθμιου πειθαρχικού συμβουλίου ως στοιχείο υπονόμησης της διαδικασίας ενώπιον αυτού, το οποίο προβλέφθηκε τελικά στο ν. 4057/2012 και για τα πρωτοβάθμια πειθαρχικά συμβούλια, για να απαλειφθεί στη συνέχεια. Η πρόβλεψη για δημόσιες συνεδριάσεις των συλλογικών πειθαρχικών οργάνων προφανώς αντλούσε την έμπνευσή της στη θεμελιώδη συνταγματική αρχή (Σ §93) της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων, δίχως όμως να λαμβάνει υπόψη της «τα προβλήματα που μπορεί να δημιουργηθούν με φωνασκίες»⁵⁰. Ανάλογο μάλιστα προβληματισμό επανέλαβε και στη συνεδρίαση της 6^{ης} Μαρτίου 2012⁵¹.

Στο ίδιο μήκος κύματος με τον εισηγητή του κόμματός του κινήθηκε και ο βουλευτής της Νέας Δημοκρατίας Νικόλαος Καντερές, ο οποίος, μεταξύ των άλλων επισήμανε ένα βασικό θέμα που συχνά απασχολούσε τότε την πειθαρχική διαδικασία, ήτοι «η χαμηλή ποιότητα των εγγράφων που περιέχουν το πειθαρχικό κατηγορητήριο και που αποτελούν τη βάση της πειθαρχικής δίκης. Οι αοριστίες και η ανεπάρκεια των πειθαρχικών κατηγορητηρίων, οδηγούν με μαθηματική ακρίβεια στην ακύρωση της πειθαρχικής δίκης»⁵².

⁴⁸ Βλ. Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση SH' 05-03-2012, σελ. 6624, (https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20120305_1.pdf, ημ. πρόσβασης: 10-09-2020).

⁴⁹ Βλ. Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση SΘ' 06-03-2012, σελ. 6724, (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20120306.pdf>, ημ. πρόσβασης: 10-09-2020).

⁵⁰ Βλ. Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση SH' 05-03-2012, σελ. 6624, (https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20120305_1.pdf, ημ. πρόσβασης: 10-09-2020).

⁵¹ Βλ. Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση SΘ' 06-03-2012, σελ. 6713, (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20120306.pdf>, ημ. πρόσβασης: 10-09-2020).

⁵² Βλ. Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση SH' 05-03-2012, σελ. 6630, (https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20120305_1.pdf, ημ. πρόσβασης: 10-09-2020).

Το κλίμα των τοποθετήσεων των περισσότερων βουλευτών της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας αντιπροσωπεύει ίσως η εξής αποστροφή στην τοποθέτηση του βουλευτή του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Σπυροπάνου Μαργέλη: *«γίνεται πιο αυστηρό και πιο δίκαιο το πειθαρχικό δίκαιο. Η γνώμη μου είναι ότι αυτό βοηθάει και τους καλούς υπαλλήλους, διότι αυτοί δεν έχουν να χάσουν τίποτα. Αντίθετα, για τους καλούς υπαλλήλους είναι πάρα πολύ καλό διότι οι κακοί υπάλληλοι θα τιμωρούνται, ενώ με το σύστημα ατιμωρησίας που υπήρχε μέχρι σήμερα, καλοί και κακοί ουσιαστικά ισοπεδώνονταν και ακυρωνόταν η προσπάθεια των καλών υπαλλήλων»*⁵³.

Ο τότε αρμόδιος Υπουργός Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης Δημήτριος Ρέππας, αφού ξεκαθάρισε στην ομιλία του ότι η αναμόρφωση του Πειθαρχικού Δικαίου συνιστούσε ουσιαστικά μνημονιακή υποχρέωση ⁵⁴ , συμπύκνωσε τις καινοτομίες του νέου νομοθετήματος σε δέκα: αποκλειστική απαρίθμηση των παραπτωμάτων, αναμόρφωση καταλόγου των πειθαρχικών ποινών, θέσπιση διοικητικών κυρώσεων (προστίμων), θέσπιση χαμηλότερης επιτρεπόμενης πειθαρχικής ποινής, προσμέτρηση του χρόνου παραγραφής από όταν ο πειθαρχικώς προϊστάμενος έλαβε γνώση, οι εκάστοτε μειωσιφούντες στο πειθαρχικό συμβούλιο υποχρεούνται πλέον κατά την επιμέτρηση της ποινής να παίρνουν θέση, αυτοτελής λειτουργία των πειθαρχικών συμβουλίων με σύνθεση διαφορετική από αυτή των υπηρεσιακών συμβουλίων, μη συμμετοχή αιρετών εκπροσώπων των εργαζομένων, εξοικονόμηση πόρων με κοινά πειθαρχικά συμβούλια για διαφορετικούς φορείς και πλήρη υπαγωγή των υπαλλήλων με σχέση ιδιωτικού δικαίου χρόνου αορίστου χρόνου στο αναμορφούμενο πειθαρχικό δίκαιο⁵⁵.

⁵³ ό.π., σελ. 6633.

⁵⁴ ό.π., σελ. 6636: *«Το πειθαρχικό, λοιπόν, των δημοσίων υπαλλήλων εντάσσεται σε μια συνολικότερη δέσμη πρωτοβουλιών που αφορά την αναμόρφωση της Δημόσιας Διοίκησης, η οποία [...] προχωρά βάσει συγκεκριμένου επιχειρησιακού σχεδίου. Για το θέμα αυτό συνεργαζόμαστε με την Task Force, βεβαίως και ιδιαίτερα με το γαλλικό κράτος στο πλαίσιο της Task Force. Έχουμε υπογράψει ένα μνημόνιο συναντίληψης [...] βάσει του οποίου έχουμε εκπονήσει οδικό χάρτη με συγκεκριμένους στόχους, ενέργειες για την επίτευξη των στόχων και χρονοδιάγραμμα, εντός του οποίου θα πρέπει να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί με τις αντίστοιχες ενέργειες».*

⁵⁵ ό.π., σελ. 6637. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αποστροφή του αρμόδιου Υπουργού, ο οποίος ως δικαιολογητική βάση της μη συμμετοχής των αιρετών εκπροσώπων των εργαζομένων στα πειθαρχικά συμβούλια αναφέρει ότι *«Σε μία διαδικασία πειθαρχικού ελέγχου που έχει στοιχεία -επιτρέψτε μου να πω- δικαστικού ελέγχου δεν είναι δυνατόν κάποιος να εκπροσωπεί τον ελεγχόμενο, υπερασπιζόμενος a priori τον ελεγχόμενο, επειδή ακριβώς από αυτόν έχει εκλεγεί και σε αυτόν αναφέρεται».* (Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση SH', 05-03-2012, σελ. 6620-6621, https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20120305_1.pdf, ημ. πρόσβασης: 10-09-2020).

1.3.5 Αλλαγές στο Πειθαρχικό Δίκαιο μετά το 2012

Επιμέρους αλλαγές, κυρίως τεχνικού χαρακτήρα επί του ν. 4057/2012 επέφεραν οι ρυθμίσεις του ν. 4093/2012 (Φ.Ε.Κ. 222 Α'/12-11-2012) «*Εγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 – Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής του ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016*», οι οποίες αφορούσαν κυρίως σε θέματα αργίας, όπως και οι διατάξεις του ν. 4210/2013 (Φ.Ε.Κ. 254 Α'/21-11-2013) «*Ρυθμίσεις Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης*», οι οποίες αφορούσαν επίσης θέματα αργίας και λειτουργίας των αρμόδιων πειθαρχικών οργάνων⁵⁶.

Αξιωματιμότερη είναι επίσης και η επιμέρους αλλαγή του ν. 4305/2014 (Φ.Ε.Κ. 237 Α'/31-10-2014) με διάταξη του οποίου προβλέφθηκε και προστέθηκε στο Πειθαρχικό Δίκαιο για πρώτη φορά ως διακριτό πειθαρχικό παράπτωμα η κατάθεση, η χρήση, η συμπερίληψη και η διατήρηση στον ατομικό υπηρεσιακό φάκελο υπαλλήλου πλαστού, νοθευμένου ή παραποιημένου πιστοποιητικού ή τίτλου ή βεβαιώσεως, με τη δυνατότητα παραπομπής του υπαλλήλου στο αρμόδιο πειθαρχικό συμβούλιο με την ως άνω κατηγορία να αποτελεί λόγο αυτοδίκαιης θέσης σε αργία⁵⁷.

Σε κάθε πάντως περίπτωση οι όποιες νομοθετικές ρυθμίσεις επήλθαν επί του ν. 4057/2012 τα επόμενα χρόνια δεν επηρέασαν το πλέγμα των βασικών του διατάξεων και το εν γένει πνεύμα που το χαρακτήριζε. Οι θεμελιώδεις αλλαγές που επέφερε ο ν. 4057/2012 στο Πειθαρχικό Δίκαιο των Δ.Υ. αναθεωρήθηκαν εν μέρει μετά από την κυβερνητική αλλαγή που προέκυψε ύστερα από τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015. Η νέα κυβερνητική πλειοψηφία από τους πρώτους κιόλας μήνες του κοινοβουλευτικού της βίου προώθησε προς ψήφιση το σχέδιο νόμου με τίτλο «*Εκδημοκρατισμός της Διοίκησης*

⁵⁶ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «*Εγκριση Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 - Επείγοντα Μέτρα Εφαρμογής του ν. 4046/2012 και του Μεσοπρόθεσμου Πλαισίου Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016*», σελ. 24 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-metra2-eis.pdf>, ημ. πρόσβασης: 11-09-2020) και Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «*Ρυθμίσεις Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και άλλες διατάξεις*», σελ. 1-2 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/8224791.pdf>, ημ. πρόσβασης: 11-09-2020).

⁵⁷ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «*Ανοικτή διάθεση και περαιτέρω χρήση εγγράφων, πληροφοριών και δεδομένων του δημόσιου τομέα, τροποποίηση του ν. 3448/2006 (Α'57), προσαρμογή της εθνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2013/37/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, περαιτέρω ενίσχυση της διαφάνειας, ρυθμίσεις θεμάτων Εισαγωγικού Διαγωνισμού Ε.Σ.Δ.Α.Α. και άλλες διατάξεις*», σελ. 12, (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/a-diafeg-eis-sunolo.pdf>, ημ. πρόσβασης: 11-09-2020).

- Καταπολέμηση Γραφειοκρατίας και Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση – Αποκατάσταση αδικιών και άλλες διατάξεις».

Από την πρώτη παράγραφο της αιτιολογικής έκθεσης του ανωτέρω σχεδίου νόμου καθίστατο σαφές ότι «επιδιώκεται ο εξορθολογισμός του πειθαρχικού δικαίου και η αποκατάσταση των συνταγματικών αρχών που διέπουν την πειθαρχική διαδικασία και ιδίως του τεκμηρίου αθωότητας»⁵⁸. Συγκεκριμένα, στην έκθεση διευκρινίζεται ότι οι αλλαγές αποσκοπούν στην αποκατάσταση του τεκμηρίου της αθωότητας στην πειθαρχική διαδικασία δια της αναμόρφωσης της διαδικασίας θέσης σε αργία και των περιπτώσεων επιβολής της ποινής της οριστικής παύσης, όπως και την επαναφορά των αιρετών εκπροσώπων των εργαζομένων στα πειθαρχικά συμβούλια⁵⁹.

Σύμφωνα με τον τότε αρμόδιο αναπληρωτή Υπουργό Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης Γεώργιο Κατρούγκαλο, κατά τη διάρκεια συζήτησης του νομοσχεδίου στο Κοινοβούλιο «κεντρική θέση της νέας κυβέρνησης είναι πως με τις εισηγούμενες

⁵⁸ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Εκδημοκρατισμός της Διοίκησης - Καταπολέμηση Γραφειοκρατίας και Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση - Αποκατάσταση αδικιών και άλλες διατάξεις», σελ. 1 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/e-adikies-eis1-sunolo.pdf>, ημ. πρόσβασης: 10-09-2020).

⁵⁹ ό.π., σελ. 2 «[...] ρυθμίζονται θέματα αυτοδίκαιης και δυνατικής αργίας με στόχο τον εξορθολογισμό των οικείων διατάξεων και την αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης. Ειδικότερα, με την παράγραφο 1 καταργούνται διατάξεις πολυάριθμων νομοθετημάτων, οι οποίες εισήχθησαν από το 2012 και μετά, ούτως ώστε να αποκατασταθεί το τεκμήριο της αθωότητας στην πειθαρχική διαδικασία. Στόχος είναι η τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου που αφορά στην επιβολή του μέτρου της αυτοδίκαιης αργίας και η επαναφορά του προϊσχύοντος του 2012 νομικού καθεστώτος. Με τις παραγράφους 2 έως 7 αντικαθίστανται τα άρθρα που διέπουν το νομικό καθεστώς της αυτοδίκαιης αργίας, της δυνατικής αργίας και της αναστολής άσκησης καθηκόντων και των συνεπειών της αργίας, με επαναφορά του προϊσχύοντος του 2012 νομικού καθεστώτος, με την αναγκαία προσαρμογή του στις ισχύουσες διαδικαστικές διατάξεις. [...] Με τις διατάξεις του άρθρου 4 αντικαθίσταται το άρθρο 109 του ν. 3528/2007 (Α' 26), ειδικότερα όσον αφορά την επιβολή της ποινής της οριστικής παύσης. Πιο συγκεκριμένα, προβλέπεται πλέον η επιβολή της ως άνω πειθαρχικής ποινής μόνο στα περιοριστικά αναφερόμενα στο σχέδιο νόμου σοβαρά πειθαρχικά παραπτώματα. Με τις διατάξεις του άρθρου 5 τροποποιούνται οι διατάξεις των άρθρων 146Α και 146Β του ν. 3528/2007 (Α' 26), όπως ισχύουν, περί συγκρότησης των πειθαρχικών συμβουλίων, με στόχο την ενίσχυση της δημοκρατικής νομιμοποίησης της λειτουργίας των πειθαρχικών συμβουλίων, της συμμετοχικότητας και της αντιπροσώπευσης των υπαλλήλων στις διαδικασίες ενώπιον αυτών. Συγκεκριμένα, με την παράγραφο 1 προστίθενται ως μέλη του Δευτεροβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου οι εκπρόσωποι της Α.Δ.Ε.Α.Υ. ή της Π.Ο.Ε.-Ο.Τ.Α. αντίστοιχα με τους αναπληρωτές τους. Με την παράγραφο 4 τα πρωτοβάθμια πειθαρχικά συμβούλια καθίστανται πενταμελή με την προσθήκη, ως μελών τους, αιρετών εκπροσώπων των υπαλλήλων, με τους αναπληρωτές. Με τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 6 αντικαθίσταται η διάταξη του άρθρου 107 του ν. 3528/2007 (Α' 26), όπως ισχύει, ενώ στο τέλος του άρθρου 107 του ίδιου νόμου προστίθεται παράγραφος 3 με την οποία προβλέπεται ότι σε καμιά περίπτωση δεν συνιστά ανάρμοστη συμπεριφορά ή αναξιοπρεπή ή ανάξια για υπάλληλο διαγωγή κατά την έννοια του άρθρου 107 η άσκηση συνδικαλιστικής, πολιτικής ή κοινωνικής δράσης. Με την παράγραφο 2 καταργείται η πειθαρχική αρμοδιότητα του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης όπως προβλέπεται από την παράγραφο 4 του άρθρου 117 του ν. 3528/2007 (Α' 26), όπως ισχύει».

αλλαγές στο Πειθαρχικό Δίκαιο θα πάψει αυτό να συνιστά φόβητρο για τους Δ.Υ., οι οποίοι θα απολαμβάνουν και πάλι το τεκμήριο της αθωότητας»⁶⁰.

Η κριτική της μείζονος αντιπολίτευσης στις αλλαγές αυτές ήταν έντονη και με ιδιαίτερη έμφαση να δίδεται στην επαναφορά της εκπροσώπησης των εργαζομένων στα πειθαρχικά συμβούλια. Ενδεικτική του μεγέθους της διαφωνίας ήταν η ομιλία του βουλευτή της Ν.Δ. Χρήστου Δήμα, ο οποίος μέμφεται την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-Ανεξαρτήτων Ελλήνων για το ότι με τις προωθούμενες αλλαγές «προσπαθεί να μας γυρίσει πίσω σε πρακτικές του ελληνικού δημοσίου της δεκαετίας του 1980. Η προηγούμενη κυβέρνηση ενίσχυσε τα πειθαρχικά συμβούλια αναβαθμίζοντάς τα και προσδίδοντας ασφάλεια δικαίου αντικαθιστώντας τους αιρετούς συνδικαλιστές με τακτικούς δικαστές, ώστε να προχωρήσουν τα πειθαρχικά συμβούλια σε δίκαιες και αντικειμενικές κρίσεις. Με αυτόν τον τρόπο ξεκίνησε η προσπάθεια αποκατάστασης του κύρους και της αξιοπιστίας των δημοσίων υπαλλήλων που στη μεγάλη τους πλειοψηφία επιτελούν με εντιμότητα και συνέπεια τα καθήκοντά τους, ενώ ενισχύεται και η αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης. Η παρούσα Κυβέρνηση με το υπό συζήτηση νομοσχέδιο επαναφέρει τους αιρετούς συνδικαλιστές στα πειθαρχικά συμβούλια. Και επιτρέψτε μου σε αυτό το σημείο να τονίσω πως δεν αμφισβητώ το ήθος των αιρετών συνδικαλιστών, αλλά είναι αντικειμενικά δύσκολο συνάδελφος να απομακρύνει συνάδελφο. Είναι αυτό που λέει και ο θυμόσοφος λαός μας «κόρακας κοράκου μάτι δεν βγάζει». Αυτό αποδεικνύεται και στην πράξη, μιας και σχεδόν ποτέ στο παρελθόν δεν έχει ψηφίσει κάποιος αιρετός συνδικαλιστής στα πειθαρχικά συμβούλια, ώστε να απομακρυνθεί κάποιος συνάδελφός του για πειθαρχικό ή ποινικό παράπτωμα. Νομίζω ότι όλοι θα έπρεπε να συμφωνούμε πως οι δικαστές έχουν και τα κατάλληλα εφόδια και την αμεροληψία ώστε να λάβουν δίκαιες αποφάσεις υπέρ του ελληνικού δημοσίου»⁶¹.

Αντίστοιχα, κατά την κοινοβουλευτική αναμέτρηση οι βουλευτές της πλειοψηφίας πλειοδότησαν για την επαναφορά της ανωτέρω ρύθμισης. Χαρακτηριστικά, ο βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Ιωάννης Σταθάς τόνισε ότι «η πλειοψηφία και στο πενταμελές δεν είναι από τους αιρετούς [...]. Από τους πέντε οι δύο είναι αιρετοί [...]. Άρα να ξέρετε πολύ καλά όταν σε ένα πειθαρχικό συμβούλιο υπάρχουν άνθρωποι από τον χώρο εργασίας, αυτόν τον

⁶⁰ Βλ. Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση ΛΒ΄ 04-05-2015, σελ. 2052, (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20150504.pdf>, ημ. πρόσβασης: 16-09-2020).

⁶¹ Βλ. Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση ΛΓ΄ 05-05-2015, σελ. 2081-2082, (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20150505pr.pdf>, ημ. πρόσβασης: 16-09-2020).

ξέρουν καλύτερα. Μπορούν να πουν πράγματα, τα οποία δεν τα γνωρίζει το πενταμελές – αυτό το λέω, χωρίς να θέλω να αμφισβητήσω τους υπόλοιπους τρεις- και να ειπωθούν πράγματα που να επηρεάσουν τη γνώμη των άλλων τριών, γιατί μην ξεχνάμε τι γίνεται και στη διοίκηση. Πάρα πολλές φορές στο παρελθόν, πολλοί δημόσιοι υπάλληλοι διώκονταν και για πολιτικούς λόγους. Είχαν γίνει αυτά στο παρελθόν. Πρέπει να τους προστατεύσουμε»⁶².

Στο ίδιο μήκος κύματος κινούμενη, η βουλευτής της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας από το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ Μαρία Θελερίτη ανέφερε στην ομιλία της ότι «για εμάς η συμμετοχή των συνδικαλιστών στο πειθαρχικό συμβούλιο είναι ένα είδος εκδημοκρατισμού»⁶³. Αντίστοιχα, η βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Ελένη Ψαρρέα, υπερασπιζόμενη τις προωθούμενες αλλαγές, χαρακτήρισε το ν. 4057/2012 ως «ένα εκδικητικό νομοθέτημα», καθώς «ιδίως η επιβολή της αυτοδίκαιης αργίας με βάση τη ύπαρξη απλώς ποινικής δίωξης ή και πειθαρχικής ακόμη καταγγελίας, υπήρξε ένα βαρύτατο μέτρο, το οποίο, χωρίς να προϋποθέτει καταδικαστική απόφαση κα κρίση, προσέβαλλε βάνουσα το σημαντικό για τον πολιτισμό μας τεκμήριο της αθωότητας»⁶⁴.

Η κριτική της Ν.Δ. στο εν λόγω νομοθέτημα κινήθηκε σε ιδιαίτερα υψηλούς τόνους. Χαρακτηριστική ήταν η τοποθέτηση του βουλευτή της αξιωματικής αντιπολίτευσης Σίμου Β. Κεδίκογλου, ο οποίος τόνισε ότι «[...] υπάρχει μία μεγάλη χαλάρωση του πειθαρχικού ελέγχου ... Εμείς πιστεύουμε ότι ένα αυστηρό και συνεκτικό Πειθαρχικό Δίκαιο στη δημόσια διοίκηση την αναβαθμίζει. Ο Υπουργός και η Κυβέρνηση πιστεύουν ότι η χαλάρωση του Πειθαρχικού Δικαίου ευνοεί τους δημοσίους υπαλλήλους. Κάθε άλλο. Κάνει τους καλούς και τους επίορκους ένα και το αυτό», ενώ ειδικά για το θέμα των πειθαρχικών συμβουλίων ανέφερε ότι «[...] Τα παραδίδετε στους συνδικαλιστές. Στα πειθαρχικά συμβούλια θα υπάρχουν δύο δικαστικοί, δυο συνδικαλιστές και ένας υπηρεσιακός. Μαντέψτε με ποιον θα πηγαίνει ο υπηρεσιακός. Άρθρο 6: «Πειθαρχικά παραπτώματα». Τα περιορίζετε όσο περισσότερο γίνεται και κρατάτε πάλι αυτό το «σε καμμία περίπτωση». Πρέπει να είναι προσφιλής σε σας αυτή η έκφραση σε ό,τι αφορά στους συνδικαλιστές. Σε καμμία περίπτωση δεν τους ακουμπάμε! Σε καμμία περίπτωση δεν συνιστά ανάρμοστη συμπεριφορά ή αναξιοπρεπή ή ανάξια για υπάλληλο διαγωγή η

⁶² ό.π., σελ. 2083.

⁶³ Βλ. Πρακτικά της Βουλής, συνεδρίαση ΛΔ' 05-05-2015, σελ. 2147, (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20150505ap.pdf>, ημ. πρόσβασης: 16-09-2020).

⁶⁴ ό.π., σελ. 2178.

άσκηση της συνδικαλιστικής πολιτικής ή κοινωνικής δράσης. Πώς ορίζεται, κύριε Υπουργέ, αυτή; Και μέχρι ποιου σημείου φτάνει; [...]»⁶⁵.

Από το 2015 και μετά δεν έχουν επέλθει μείζονες αλλαγές στο Πειθαρχικό Δίκαιο παρά μόνο επιμέρους, περιοριζόμενες κυρίως σε προσθήκες *ad hoc* πειθαρχικών παραπτώματων, όπως για παράδειγμα η περίπτωση του ν. 4440/2016 (Φ.Ε.Κ. 224 Α'/2-12-2016) με τον οποίο στο τέλος της παρ. 21 του άρθρου ένατου του ν. 4057/2012 προστίθενται εδάφια, ως εξής: «*Τα αρμόδια για το διορισμό ή πρόσληψη όργανα οφείλουν να προβούν στη δημοσίευση των ατομικών πράξεων διορισμού ή πρόσληψης εντός τριών (3) μηνών από τη δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της απόφασης κατανομής. Η μη τήρηση της προθεσμίας του προηγούμενου εδαφίου συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα κατά τα οριζόμενα στην περίπτωση β' της παραγράφου 1 του άρθρου 107 του Υπαλληλικού Κώδικα*». Αντίστοιχες επιμέρους αλλαγές επέφερε και το άρθρο 39 του ν. 4795/2021 (Φ.Ε.Κ. 62 Α'/17-4-2021) με τίτλο «*Ρυθμίσεις αναφορικά με την αυτοδίκαιη θέση σε αργία, την απαρίθμηση πειθαρχικών παραπτώματων, τις πειθαρχικές ποινές και την κοινοποίηση της πειθαρχικής απόφασης του Κώδικα Δημόσιων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ν.π.δ.δ. - Τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 103, της παρ. 1 του άρθρου 107, των παρ. 1 και 4 του άρθρου 109 και της παρ. 4 του άρθρου 140 του ν. 3528/2007*»⁶⁶.

⁶⁵ ό.π., σελ. 2148.

⁶⁶ 1. Η περ. γ) της παρ. 1 του άρθρου 103 του Κώδικα Δημόσιων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ν.π.δ.δ. (ν. 3528/2007, Α' 26), ως προς τις περιπτώσεις αυτοδίκαιης θέσης σε αργία, αντικαθίσταται ως εξής: «γ) Ο υπάλληλος, σε βάρος του οποίου ασκήθηκε ποινική δίωξη για οποιοδήποτε έγκλημα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή για οποιοδήποτε έγκλημα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής.». 2. Το δεύτερο εδάφιο της περ. ε) της παρ. 1 του άρθρου 107 του Κώδικα Δημόσιων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ν.π.δ.δ. (ν. 3528/2007) καταργείται. 3. Στην παρ. 1 του άρθρου 107 του Κώδικα Δημόσιων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ν.π.δ.δ. (ν. 3528/2007), στην οποία απαριθμούνται τα πειθαρχικά παραπτώματα, προστίθεται περ. λδ) ως εξής: «λδ) οποιαδήποτε πράξη κατά της γενετήσιας ελευθερίας, καθώς και ειδικότερα η προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας άλλου προσώπου ή και οποιαδήποτε πράξη οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, εντός και εκτός υπηρεσίας. Επιβαρυντική περίπτωση αποτελεί η τέλεση των πράξεων αυτών σε βάρος ανηλίκων ή και η τέλεση των πράξεων αυτών από υπαλλήλους κατά κατάχρηση των υπηρεσιακών τους καθηκόντων.». 4. Το πρώτο εδάφιο της περ. η) της παρ. 1 του άρθρου 109 του Κώδικα Δημόσιων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ν.π.δ.δ. (ν. 3528/2007), ως προς τα παραπτώματα για τα οποία μπορεί να επιβληθεί η ποινή της οριστικής παύσης, αντικαθίσταται ως εξής: «η) η ποινή της οριστικής παύσης, η οποία μπορεί να επιβληθεί μόνο για τα ακόλουθα παραπτώματα: της παράβασης των περ. α) και λδ) της παρ. 1 του άρθρου 107, της παράβασης καθήκοντος κατά τον Ποινικό Κώδικα ή άλλους ειδικούς νόμους, της απόκτησης οικονομικού οφέλους ή ανταλλάγματος προς όφελος του ιδίου του υπαλλήλου ή τρίτου προσώπου κατά την άσκηση των καθηκόντων του ή εξ αφορμής αυτών, της χαρακτηριστικής αναξιοπρεπούς ή ανάξιας για υπάλληλο διαγωγής εντός ή εκτός υπηρεσίας, της παράβασης της υποχρέωσης εχεμύθειας, της αδικαιολόγητης αποχής από την εκτέλεση των υπηρεσιακών καθηκόντων πάνω από είκοσι δύο (22) εργάσιμες ημέρες συνεχώς ή πάνω από τριάντα (30) εργάσιμες ημέρες σε διάστημα ενός (1) έτους ή πάνω από πενήντα (50) εργάσιμες ημέρες εντός μίας τριετίας, της εξαιρετικής σοβαρής απείθειας, της άμεσης ή μέσου τρίτου προσώπου συμμετοχής σε δημοπρασία την οποία διενεργεί επιτροπή μέλος της οποίας είναι ο υπάλληλος ή όταν η επιτροπή αυτή υπάγεται στην αρχή στην οποία ο υπάλληλος υπηρετεί, της εμμονής σε άρνηση προσέλευσης για εξέταση από υγειονομική επιτροπή.». 5. Στην παρ. 4 του άρθρου 109 του Κώδικα Δημόσιων

1.4 Ανακεφαλαίωση

Οι ορισμοί των Δ.Υ. όπως απαντούν στα συνταγματικά και νομοθετικά κείμενα προσδιορίζουν με αρκετή ακρίβεια τα βασικά χαρακτηριστικά που τους διέπουν και τους διαφοροποιούν από τους υπόλοιπους πολίτες στο πλαίσιο της ειδικής έννομης σχέσης που καταρτίζουν από το διορισμό και την ανάληψη των καθηκόντων τους στο δημόσιο φορέα που υπηρετούν.

Συστατικό στοιχείο της σχέσης αυτής συνιστά η πειθαρχική εξουσία που τους ασκείται δια του Πειθαρχικού Δικαίου. Η κωδικοποίησή του ως στέρεο μέρος του πρώτου Υ.Κ. το 1951 επέτρεψε την αποτύπωση ενός αρκετά σαφούς, αν και μάλλον αυστηρού, πλαισίου δράσης των Δ.Υ., οι οποίοι μέχρι τότε ήταν εν πολλοίς αντιμέτωποι με ένα ομιχλώδες και ασαφές νομοθετικό πλαίσιο, διάσπαρτο από αντικρουόμενες διατάξεις και ερμηνείες.

Ο Υ.Κ. του 1951 και η κωδικοποίηση των αλλαγών του το 1977, οι οποίες επήλθαν στο πέρας των ετών με σωρεία τροπολογιών και αλλαγών επί του αρχικού κειμένου ήταν απότοκο της εποχής που, από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και του εμφύλιου σπαραγμού έως και την πτώση της δικτατορίας, το νέο Σύνταγμα του 1975 που ισχύει μέχρι σήμερα διέκρινε τους πολίτες με βάση την «εθνικοφροσύνη» τους, η οποία ήταν βασικό προαπαιτούμενο για την ένταξη κάποιας ή κάποιου στο σώμα των Δ.Υ. Αναπόφευκτα, το Πειθαρχικό Δίκαιο της εποχής συμβάδιζε με αυτήν και ήταν ιδιαίτερα αυστηρό, αναγνωρίζοντας κυρίως υποχρεώσεις και εξαιρέσεις για τους Δ.Υ.

Οι αλλαγές που επήλθαν στη μεταπολιτευτική Ελλάδα και η ένταξή της στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι από νωρίς δεν άφησαν ανεπηρέαστη και τη Δημόσια Διοίκηση και το προσωπικό της με την προσπάθεια σύνταξης ενός νέου Υ.Κ. να εκκινεί το 1988 και να ολοκληρώνεται μόλις το 1999. Οι αλλαγές στο Πειθαρχικό Δίκαιο ήταν σημαντικές

Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ν.π.δ.δ. (ν. 3528/2007) προστίθεται νέα περ. δ) ως εξής: «δ. Για τα παραπτώματα της περ. λδ) της παρ. 1 του άρθρου 107 δεν μπορεί να επιβληθεί ποινή κατώτερη της προσωρινής παύσης.» 6. Οι εκκρεμείς πειθαρχικές διώξεις κατά εκπαιδευτικών ή υπαλλήλων για την ειδική περίπτωση του πειθαρχικού παραπτώματος της περ. ε) της παρ. 1 του άρθρου 107 του Κώδικα Δημόσιων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ν.π.δ.δ. (ν. 3528/2007), η οποία καταργείται με την παρ. 1 του παρόντος, συνεχίζονται ως πειθαρχικές διώξεις για το αντίστοιχο πειθαρχικό παράπτωμα της περ. λδ) της παρ. 1 του άρθρου 107 του Κώδικα Δημόσιων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ν.π.δ.δ. (ν. 3528/2007), όπως αυτό προστίθεται με την παρ. 3 του παρόντος. 7. Το πρώτο εδάφιο της παρ. 4 του άρθρου 140 του Κώδικα Δημόσιων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ν.π.δ.δ. (ν. 3528/2007), ως προς τη διαδικασία κοινοποίησης της πειθαρχικής απόφασης, αντικαθίσταται ως εξής: «4. Η πειθαρχική απόφαση κοινοποιείται σε αντίγραφο με τη φροντίδα της υπηρεσίας στον υπάλληλο και γνωστοποιείται στα όργανα που δικαιούνται να ασκήσουν ένσταση, με ταυτόχρονη ενημέρωση του πειθαρχικού οργάνου που εξέδωσε την απόφαση.»

στο πλαίσιο εκσυγχρονισμού και εξορθολογισμού του, με τυποποίηση των κανόνων και αναλογική εφαρμογή σε αυτό της νομολογίας των δικαστηρίων.

Παρά τις σημαντικές αλλαγές που ενσωμάτωσε ο Υ.Κ του 1999, δεν μπόρεσε να θεραπεύσει πάγιες δυστοκίες στην εφαρμογή του Πειθαρχικού Δικαίου με πλέον ίσως χαρακτηριστική εκείνης όσον αφορά στην βραδύτητα λειτουργίας του. Η επιτάχυνση των διαδικασιών απονομής της πειθαρχικής δικαιοσύνης συνέχισε να αποτελεί βασικό ζητούμενο στις εκάστοτε εισαγόμενες μεταρρυθμίσεις του Πειθαρχικού Δικαίου τις τελευταίες δεκαετίες, με τις επιμέρους αλλαγές από το 1999 έως το 2012 να μην επεμβαίνουν στον πυρήνα του Πειθαρχικού Δικαίου.

Το 2012, εν μέσω δημοσιονομικής κρίσης, η οποία είχε οδηγήσει σε πρωτοφανή σειρά οικονομικών και όχι μόνο μέτρων⁶⁷, ο ν. 4057/2012 επέφερε θεμελιώδεις αλλαγές στο Πειθαρχικό Δίκαιο. Οι κυριότερες σχετίζονταν με την αποκλειστική και όχι ενδεικτική απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτώματων, τη θέσπιση διοικητών κυρώσεων, την επιμήκυνση του χρόνου παραγραφής των πειθαρχικών παραπτώματων, την αυτοτελή λειτουργία των πειθαρχικών συμβουλίων από τα αντίστοιχα υπηρεσιακά συμβούλια με διαφορετική σύνθεση και πλήρη αποκλεισμό των αιρετών εκπροσώπων των εργαζομένων από αυτά.

Ειδικά η τελευταία μεταρρύθμιση, σε συνδυασμό με την αυστηροποίηση των διατάξεων αναφορικά με την αυτοδίκαιη και δυνητική αργία, οι οποίες συνιστούν διοικητικό μέτρο και όχι πειθαρχικό, αποτέλεσαν πεδίο οξείας πολιτικής αντιπαράθεσης, με αποτέλεσμα η κυβερνητική αλλαγή το 2015 να οδηγήσει από τους πρώτους μήνες της τότε νέας κυβέρνησης να νομοθετήσει με το ν. 4325/2015 την επάνοδο των αιρετών εκπροσώπων των εργαζομένων στα πειθαρχικά συμβούλια, όπως και να προβεί σε επιμέρους αλλαγές, που όμως σε καμία περίπτωση δεν σήμαιναν την καθολική επαναφορά στο Πειθαρχικό Δίκαιο που ίσχυε προ του 2012.

Στον ισχύοντα Υπαλληλικό Κώδικα το Μέρος Ε' είναι αφιερωμένο στο Πειθαρχικό Δίκαιο και εκτείνεται στα άρθρα 106-147, έχοντας διαμορφωθεί σε μεγάλο βαθμό από τις νομοθετικές αλλαγές του 2012 και του 2015. Εξακολουθεί όμως και σήμερα να αναζητείται εντός αυτού το σημείο ισορροπίας μεταξύ της σχέσης που συνάπτει ο Δ.Υ. με το Κράτος και των αρχών της Ποινικής Δικονομίας. Σε κάθε πάντως περίπτωση

⁶⁷ Βλ. ενδεικτικά, ν. 3833/2010 (Φ.Ε.Κ. 40 Α' /15-03-2010) «Προστασία της εθνικής οικονομίας – Επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης», ν. 3845/2010 (Φ.Ε.Κ. 65 Α' /6-05-2010) «Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο», ν. 3985/2011 (Φ.Ε.Κ. 151 Α' /1-07-2011) «Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015».

διαφαίνεται πως ανεξάρτητα από τις αλλαγές που κάθε κυβέρνηση επιφέρει στο Πειθαρχικό Δίκαιο, η επήρεια της ποινικής διαδικασίας επί της πειθαρχικής έχει εμπεδωθεί δίχως όμως να επηρεάζει το διοικητικό πυρήνα της πειθαρχικής διαδικασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

2.1 Εισαγωγή

Η κατά το δυνατόν ευσύνοπτη παρουσίαση των κύριων στοιχείων του Πειθαρχικού Δικαίου κρίνεται απαραίτητη, έτσι ώστε να καταστεί σαφής η φιλοσοφία και ο τρόπος λειτουργίας του ειδικού αυτού τμήματος του Υ.Κ., το οποίο οικοδομείται στην ειδική έννομη σχέση που συνδέει τον Δ.Υ. με το Κράτος. Από την σχέση αυτή πηγάζει η πειθαρχική ευθύνη που διέπει τον Δ.Υ. κατά την εκτέλεση των καθηκόντων, η οποία αντιπαραβάλλεται με τις αντίστοιχες διατάξεις του Π.Κ. για να αναδειχθεί η μεταξύ τους δυναμική. Στο πλαίσιο αυτό προκρίνεται η διακριτή, σε δύο επιμέρους κεφάλαια, παράθεση του περιεχόμενου του Πειθαρχικού Δικαίου. Το παρόν κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στο ουσιαστικό Πειθαρχικό Δίκαιο, το οποίο περιλαμβάνει τα πειθαρχικά παραπτώματα και τις πειθαρχικές ποινές ή κυρώσεις, ενώ το αμέσως επόμενο κεφάλαιο αφορά στο διαδικαστικό Πειθαρχικό Δίκαιο, στο οποίο παρουσιάζονται τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα και η διαδικασία επιβολής των κατά νόμο πειθαρχικών ποινών.

Η πειθαρχία στο υπαλληλικό δίκαιο αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του καθεστώτος υπό το οποίο τελούν οι Δ.Υ., συνδέεται δε τόσο με την εντός υπηρεσίας δράση τους στο πλαίσιο της ιεραρχικής εξάρτησης που αναπτύσσεται μεταξύ ανωτέρων και κατωτέρων όσο και με τις εκτός υπηρεσίας δεσμεύσεις της συμπεριφοράς τους που απορρέουν από το ειδικό νομικό καθεστώς που τους διέπει. Η πειθαρχία αποβλέπει στην τήρηση των υποχρεώσεων που αναλαμβάνει ο Δ.Υ. από το διορισμό του μέχρι τη λύση της σχέσης με το νομικό πρόσωπο, στο οποίο υπηρετεί χάριν της συνεχούς, αδιατάρακτης και εύρυθμης λειτουργίας της υπηρεσίας. Γι' αυτό και το πειθαρχικό δίκαιο συνιστά ένα σύστημα κανόνων δικαίου με διατάξεις που ορίζουν τα παραπτώματα και τις ποινές, καθώς και στη συνέχεια τη διαδικασία επιβολής των τελευταίων. Το πειθαρχικό παράπτωμα αποτελεί συμπεριφορά που αποτελεί παραβίαση των κατ' ιδίαν υποχρεώσεων του έναντι αυτών και για το λόγο αυτό επισύρει την επιβολή σε βάρος του πειθαρχικής ποινής. Αντίστοιχα, οι πειθαρχικές ποινές έχουν τιμωρητικό χαρακτήρα μόνο σε σχέση με την υπηρεσιακή κατάσταση του υπαλλήλου και συνιστούν ουσιαστικά αποδοκιμασία της Πολιτείας για τους υπαλλήλους εκείνους που παραβαίνουν τα

καθήκοντά τους και τις υποχρεώσεις τους στο πλαίσιο της ειδικής έννομης σχέσης των Δ.Υ. με το Κράτος⁶⁸.

Ήδη από τον πρώτο κιάλας Υ.Κ. του 1951 (132§1: «*Μεταξύ των πειθαρχικών αδικημάτων καταλέγονται ιδίως:...*») έως τον αντίστοιχο του 2007 (παρ. 107§1: «*Πειθαρχικά παραπτώματα αποτελούν ιδίως:...*») η απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων ήταν ενδεικτική, επιτρέποντας στους πειθαρχικούς προϊστάμενους να έχουν ευρύτατο όριο επιλογών για να χαρακτηρίσουν μία ενέργεια ή παράλειψη ως πειθαρχικό παράπτωμα. Απότοκο της ενδεικτικής αυτής παράθεσης ήταν διόλου σπάνια οι Δ.Υ. να θεωρούν ότι βρίσκονταν διαρκώς υπό τη δαμόκλειο σπάθη των προϊσταμένων τους. Σημείο τομή αποτέλεσε ο ν. 4057/2012, ο οποίος αναμόρφωσε το πειθαρχικό δίκαιο με σειρά καίριων αλλαγών. Μία εξ αυτών ήταν και η περιοριστικώς αναφερόμενη απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων.

Αντίθετα, στο σκέλος των πειθαρχικών ποινών από τον πρώτο Υ.Κ. του 1951 μέχρι και σήμερα οι ποινές απαριθμούνται περιοριστικά και με ρητή αναφορά των παραπτωμάτων που μπορούν να επισύρουν την ανώτατη πειθαρχική ποινή της οριστικής παύσης.

2.2. Πειθαρχικά Παραπτώματα

Το 2012 αποτέλεσε, όπως έχει ήδη αναφερθεί, έτος – τομή για το Πειθαρχικό Δίκαιο, καθώς πλέον από το ν. 4057/2012 και εξής στον Υ.Κ. η απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων έπαυσε να είναι ενδεικτική και υπήρξε ρητή απαρίθμησης τους. Της απαρίθμησης συνέχισε να προτάσσεται, όπως και στους προηγούμενους Κώδικες η καρδιά του ουσιαστικού Πειθαρχικού Δικαίου, ήτοι ο ευσύνοπτος μα μείζονος σημασίας ορισμός του πειθαρχικού παραπτώματος στο άρθρο 106, σύμφωνα με τον οποίο «*το πειθαρχικό παράπτωμα συντελείται με υπαίτια πράξη ή παράλειψη του υπαλλήλου που μπορεί να του καταλογισθεί*». Ο ορισμός αυτός ισχύει μετά από τις αλλαγές που έφερε ο ν. 4057/2012 και μετά, ενώ αρχικά κατά την πρώτη δημοσίευση του ν. 3528/2007 οριζόταν πως «*1. Πειθαρχικό παράπτωμα αποτελεί κάθε παράβαση υπαλληλικού*

⁶⁸ Βλ. Γκέρτσος Β., «Απαρίθμηση Πειθαρχικών Παραπτωμάτων – Άρθρο 107 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 743-744.

καθήκοντος που συντελείται με υπαίτια πράξη ή παράλειψη και μπορεί να καταλογισθεί στον υπάλληλο. 2. Το υπαλληλικό καθήκον προσδιορίζεται τόσο από τις υποχρεώσεις που υποβάλλουν στον υπάλληλο οι κείμενες διατάξεις, οι εντολές και οδηγίες όσο και από τη συμπεριφορά που πρέπει να τηρεί ο υπάλληλος και εκτός της υπηρεσίας ώστε να μη θίγεται το κύρος αυτής. 3. Το υπαλληλικό καθήκον, κατά την προηγούμενη παράγραφο, σε καμία περίπτωση στον υπάλληλο πράξη ή παράλειψη που να αντίκειται προδήλως στις διατάξεις του Συντάγματος και των νόμων».

Ο ανωτέρω περιεκτικός, σε σχέση με το παρελθόν, ορισμός υπογραμμίζει ότι η φύση των πραγματικών περιστατικών είναι εκείνη που καθορίζει μία πράξη ή παράλειψη του Δ.Υ. ως πειθαρχικό παράπτωμα από τον αρμόδιο ιεραρχικό και πειθαρχικό του προϊστάμενο με βάση τον προσδιορισμό της παράβασης καθήκοντος κατά τον Υ.Κ. ή τον Π.Κ.⁶⁹. Ταυτόχρονα, αναγκαία, κατά βάση, τιθέμενη προϋπόθεση από το άρθρο 106 του Υ.Κ. είναι η κατοχή της ιδιότητας του Δ.Υ., προαπαιτούμενο το οποίο συνομολογείται και από το περιεχόμενο του άρθρου 113 του Υ.Κ. περί λήξης της πειθαρχικής ευθύνης⁷⁰. Απαιτητή επίσης για τον χαρακτηρισμό μίας πράξης ή παράλειψης Δ.Υ. ως πειθαρχικού παραπτώματος είναι η ύπαρξη υπαιτιότητας, όπως και η ύπαρξη καταλογισμού, η οποία αίρεται, όταν ο Δ.Υ. τελεί σε έντονη ψυχική διαταραχή ή σε ψυχική κατάσταση που επηρεάζει τη βούλησή του⁷¹. Συνεπώς, το πειθαρχικό παράπτωμα υφίσταται και τιμωρείται εφόσον στοιχειοθετηθεί και προσωποποιηθεί επί συγκεκριμένου ή περισσότερων υπαλλήλων. Επίσης, δεν υπάρχει πλέον στο άρθρο 106 από το ν. 4057/2012 και μετά η σύνδεση του πειθαρχικού παραπτώματος με την παράβαση καθήκοντος, καθώς η τελευταία κατέστη διακριτό πειθαρχικό παράπτωμα στο αμέσως επόμενο άρθρο του νόμου στην περίπτωση 1 β'.

Του λιτού ορισμού του άρθρου 106 του Υ.Κ. ακολουθεί η περιοριστική απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων στο άρθρο 107 για πρώτη φορά στο ν. 4057/2012 και,

⁶⁹ Βλ. Τάχος Α.Ι –Συμεωνίδης Ι.Λ., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα – τ. Β'*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2007³, σελ. 1193-1195.

⁷⁰ Βλ. άρθρο 113 Υ.Κ.: «1. Ο υπάλληλος ο οποίος απώλεσε την υπαλληλική ιδιότητα με οποιονδήποτε τρόπο δεν διώκεται πειθαρχικώς, η πειθαρχική όμως διαδικασία η οποία τυχόν έχει αρχίσει, συνεχίζεται και μετά τη λύση της υπαλληλικής σχέσης με εξαίρεση την περίπτωση του θανάτου. 2. Όταν συντρέχει η περίπτωση της προηγούμενης παραγράφου, το πειθαρχικό συμβούλιο μπορεί να επιβάλει οποιαδήποτε από τις προβλεπόμενες πειθαρχικές ποινές. Σε περίπτωση που η επιβλητέα πειθαρχική ποινή είναι ανώτερη του προστίμου, το πειθαρχικό συμβούλιο την μετατρέπει ανάλογα με τη βαρύτητα του παραπτώματος σε ποινή προστίμου αποδοχών έως δώδεκα (12) μηνών, με δυνατότητα επιβολής και διοικητικής κύρωσης σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 3 του άρθρου 109».

⁷¹ Βλ. Τάχος Α.Ι –Συμεωνίδης Ι.Λ., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα – τ. Β'*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2007³, σελ. 1196.

παρά τις αλλαγές που ακολούθησαν, με μείζονα τελευταία τις ρυθμίσεις του ν. 4325/2015⁷², ο σαφής και αποκλειστικός και όχι ενδεικτικός προσδιορισμός των πειθαρχικών παραπτώματων φαίνεται να έχει εμπεδωθεί, υιοθετώντας το σκεπτικό της αιτιολογικής έκθεσης του ν. 4057/2012. Στην περ. α' της παρ. 4 του Γενικού Μέρους της Αιτιολογικής Έκθεσης, στο σχέδιο νόμου «Πειθαρχικό Δίκαιο Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου», ο νομοθέτης εξηγεί ότι *«για πρώτη φορά στη σύγχρονη ιστορία του δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου καθιερώνεται η αποκλειστική απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτώματων η οποία αποτελεί σημαντική καινοτομία και αποσκοπεί στο να γνωρίζει εκ των προτέρων ο δημόσιος υπάλληλος το πλαίσιο μέσα στο οποίο οφείλει να διαμορφώνει την εν γένει συμπεριφορά του, τόσο εντός όσο και εκτός υπηρεσίας, έτσι ώστε να αποφεύγει πράξεις ή παραλείψεις που είναι πειθαρχικά αποδοκιμαστές. Η ρύθμιση αυτή αποτελεί εγγύηση για τον δημόσιο υπάλληλο και εναρμονίζεται προς τις συνταγματικές αρχές του κράτους δικαίου σύμφωνα με τους ορισμούς του Καταστατικού Χάρτη της Χώρας. Παράλληλα με την αποκλειστική απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτώματων, επιχειρείται ο εξορθολογισμός και η αρτιότερη διατύπωσή τους, θεσπίζεται μεγαλύτερος χρόνος παραγραφής τους προκειμένου να μην τίθενται στα «απυρόβλητο» υπάλληλοι που έχουν παρανομήσει εκμεταλλευόμενοι τους σύντομους σχετικά χρόνους παραγραφής, ενώ εισάγεται ειδική ρύθμιση για τα παραπτώματα με οικονομικό αντικείμενο, σύμφωνα με την οποία η παραγραφή αρχίζει από την ημερομηνία που η Υπηρεσία έλαβε γνώση του παραπτώματος»⁷³. Ο Δ.Υ. πλέον, μπορεί και γνωρίζει εκ του προοιμίου ποιες πράξεις ή παραλείψεις του μπορούν να στοιχειοθετήσουν σε συγκεκριμένο πρόσωπο συγκεκριμένα πειθαρχικά παραπτώματα, χωρίς να σημαίνει ότι έπαψε η υποχρέωση των πειθαρχικών προϊσταμένων του να τεκμηριώνουν λεπτομερώς τα πραγματικά περιστατικά που έλαβαν χώρα τα πειθαρχικά παραπτώματα, όταν ασκούν το νόμιμο δικαίωμά τους για την πειθαρχική δίωξη ενός Δ.Υ., καθώς τα πειθαρχικά παραπτώματα, όπως παρατίθενται και*

⁷² Όλο το Μέρος Ε' του Υ.Κ. περί Πειθαρχικού Δικαίου του ν. 3528/2007 (άρθρα 106-146B) αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2^ο του ν. 4057/2012. Ειδικά μάλιστα το άρθρο 107 περί απαρίθμησης πειθαρχικών παραπτώματων είχε τροποποιηθεί με την παρ. 3 του άρθρου 23 του ν. 3986/2010 (Φ.Ε.Κ. 207 Α'), προτού αντικατασταθεί με το ν. 4057/2012, που με τη σειρά του τροποποιήθηκε με την παρ. 6 του άρθρου 25 του ν. 4203/2013 (Φ.Ε.Κ. 235 Α'/1-11-2013), την παρ. 1 του άρθρου 29 του ν. 4305/2014 (Φ.Ε.Κ. 237 Α'/31-10-2014) και την παρ. 3 του άρθρου 69 του ν. 4310/2014 (Φ.Ε.Κ. 258 Α'/8-12-2014), για να αντικατασταθεί εν συνόλω με την παρ. 1 του άρθρου 6 του ν. 4325/2015 (Φ.Ε.Κ. 47 Α'/11-05-2015).

⁷³ Βλ. https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/p-peithar-eis_XPress.pdf (ημ. πρόσβασης: 05-05-2019).

κατωτέρω, αποτυπώνονται γενικά και αφαιρετικά, ο υπάλληλος όμως που διώκεται πειθαρχικά δικαιούται να γνωρίζει τους ακριβείς λόγους για τους οποίους ελέγχεται.

Συνεπώς, πειθαρχικά παραπτώματα κατά τον Υ.Κ. στις 30 Σεπτεμβρίου 2022, με ενσωματωμένες όλες τις μέχρι τούδε τροπολογίες, συνιστούν σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 107 του Υ.Κ.: **α)** πράξεις με τις οποίες εκδηλώνεται άρνηση αναγνώρισης του Συντάγματος ή έλλειψη αφοσίωσης στην Πατρίδα και τη Δημοκρατία, **β)** κάθε παράβαση υπαλληλικού καθήκοντος που προσδιορίζεται από τις υποχρεώσεις που επιβάλλουν στον υπάλληλο οι κείμενες διατάξεις, εντολές και οδηγίες. Το υπαλληλικό καθήκον σε καμία περίπτωση δεν επιβάλλει στον υπάλληλο πράξη ή παράλειψη που να αντίκειται προς τις διατάξεις του Συντάγματος και των νόμων, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 25 του παρόντος, **γ)** η παράβαση καθήκοντος κατά τον Ποινικό Κώδικα ή άλλους ειδικούς ποινικούς νόμους, **δ)** η απόκτηση οικονομικού οφέλους ή ανταλλάγματος προς όφελος του ιδίου του υπαλλήλου ή τρίτου προσώπου, κατά την άσκηση των καθηκόντων του ή εξ αφορμής αυτών, **ε)** η αναξιοπρεπής ή ανάρμοστη ή ανάξια για υπάλληλο συμπεριφορά εντός ή εκτός υπηρεσίας. **στ)** η παραβίαση της αρχής της αμεροληψίας, **ζ)** η παραβίαση της αρχής της ισότητας, των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης, σύμφωνα με τον ν. 3896/2010, και η χρήση γλώσσας έμφυλης διάκρισης, κατά την άσκηση των καθηκόντων. **η)** η παραβίαση της υποχρέωσης εχεμύθειας, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 26 του παρόντος, **θ)** η σοβαρή απείθεια, **ι)** η αδικαιολόγητη αποχή από την εκτέλεση των καθηκόντων, **ια)** η παραβίαση των υποχρεώσεων του άρθρου 27 του παρόντος, καθώς και η αδικαιολόγητη προτίμηση νεότερων υποθέσεων με παραμέληση παλαιότερων, **ιβ)** η άρνηση παροχής πληροφόρησης στους πολίτες και τις αρχές, **ιγ)** η προδήλως αδικαιολόγητη μη εξυπηρέτηση των πολιτών και η υπαίτια μη έγκαιρη διεκπεραίωση των υποθέσεών τους, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, **ιδ)** η χρησιμοποίηση της δημοσιοϋπαλληλικής ιδιότητας ή πληροφοριών που κατέχει ο υπάλληλος λόγω της υπηρεσίας ή της θέσης του, για εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων του ίδιου ή τρίτων προσώπων, **ιε)** η αδικαιολόγητη άρνηση προσέλευσης για ιατρική εξέταση, **ιστ)** η άμεση ή μέσω τρίτου προσώπου συμμετοχή σε δημοπρασία την οποία διενεργεί επιτροπή, μέλος της οποίας είναι ο υπάλληλος ή όταν η επιτροπή αυτή υπάγεται στην αρχή στην οποία ο υπάλληλος υπηρετεί, **ιζ)** η κακόβουλη άσκηση κριτικής των πράξεων της προϊσταμένης αρχής που γίνεται δημοσίως, γραπτώς ή προφορικώς, με σκόπιμη χρήση εν γνώσει εκδήλως ανακριβών στοιχείων ή με χαρακτηριστικά απρεπείς εκφράσεις, **ιη)** η άρνηση σύμπραξης, συνεργασίας, χορήγησης στοιχείων ή εγγράφων κατά

τη διεξαγωγή έρευνας, επιθεώρησης ή ελέγχου από Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές, τον Διοικητή της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας και τα ιδιαίτερα Σώματα και Υπηρεσίες Επιθεώρησης και Ελέγχου. **ιθ)** η αδικαιολόγητα μη έγκαιρη σύνταξη ή η σύνταξη μεροληπτικής έκθεσης αξιολόγησης ή η σύνταξη έκθεσης με κρίσεις ή χαρακτηρισμούς που δεν εξειδικεύονται με αναφορά συγκεκριμένων στοιχείων, **κ)** η άρνηση ή παρέγκυση εκτέλεσης υπηρεσίας, **κα)** η χρησιμοποίηση τρίτων προσώπων για την απόκτηση υπηρεσιακής εύνοιας ή την πρόκληση ή ματαίωση εντολής της υπηρεσίας, **κβ)** η σύναψη στενών κοινωνικών σχέσεων με πρόσωπα, με αφορμή το χειρισμό θεμάτων αρμοδιότητας του υπαλλήλου από την αντιμετώπιση των οποίων εξαρτώνται ουσιώδη συμφέροντα των προσώπων αυτών, **κγ)** η φθορά λόγω ασυνήθιστης χρήσης, η εγκατάλειψη ή η παράνομη χρήση πράγματος το οποίο ανήκει στην υπηρεσία, **κδ)** η παράλειψη από τα πειθαρχικά όργανα δίωξης και τιμωρίας πειθαρχικού παραπτώματος, με την επιφύλαξη των διατάξεων της παραγράφου 2 του άρθρου 110 του παρόντος, **κε)** η άσκηση εργασίας ή έργου με αμοιβή χωρίς προηγούμενη άδεια της υπηρεσίας, **κστ)** η απλή απείθεια, **κζ)** η μη τήρηση του ωραρίου από τον υπάλληλο και η παράλειψη του προϊσταμένου να ελέγχει την τήρησή του, **κη)** η αμέλεια ή ατελής εκπλήρωση του υπηρεσιακού καθήκοντος, **κθ)** η άρνηση συνεργασίας με τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.) και η μη εφαρμογή των διατάξεων περί απλούστευσης των διαδικασιών και καταπολέμησης της γραφειοκρατίας, **λ)** το ειδικό πειθαρχικό παράπτωμα που προβλέπεται στην παράγραφο 2 του άρθρου 130 του παρόντος νόμου, **λα)** το ειδικό πειθαρχικό παράπτωμα που προβλέπεται στο τρίτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 144 του παρόντος νόμου, **λβ)** Το ειδικό πειθαρχικό παράπτωμα που προβλέπεται στην παράγραφο 5 του άρθρου 3 του ν. 3861/2010 (Α' 112)», **λγ)** η κατάθεση, η χρήση, η συμπερίληψη και η διατήρηση στον ατομικό υπηρεσιακό φάκελο υπαλλήλου, πλαστού, νοθευμένου ή παραποιημένου πιστοποιητικού ή τίτλου ή βεβαιώσεως, **λδ)** οποιαδήποτε πράξη κατά της γενετήσιας ελευθερίας, καθώς και ειδικότερα η προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας άλλου προσώπου ή και οποιαδήποτε πράξη οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, εντός και εκτός υπηρεσίας. Επιβαρυντική περίπτωση αποτελεί η τέλεση των πράξεων αυτών σε βάρος ανηλίκων ή και η τέλεση των πράξεων αυτών από υπαλλήλους κατά κατάχρηση των υπηρεσιακών τους καθηκόντων»⁷⁴.

Τα τριάντα τέσσερα περιοριστικώς απαριθμούμενα πειθαρχικά παραπτώματα έθεσαν ένα στέρεο πεδίο αναφοράς τόσο για τα πειθαρχικά όργανα όσο και τους υπαλλήλους.

⁷⁴ Βλ. Ηλεκτρονική Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών <http://www.nomotelia.gr> (ημ. πρόσβασης: 30-09-2022).

Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο Δ.Υ. γνωρίζει εκ των προτέρων το πλαίσιο εντός του οποίου υποχρεούται να διαμορφώνει την συμπεριφορά του εν γένει, τόσο εντός όσο και εκτός υπηρεσίας, αποφεύγοντας πράξεις ή παραλείψεις που ελέγχονται πειθαρχικά. Ταυτόχρονα, η αποκλειστική απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτώματων από το νομοθέτη περιόρισε σημαντικά την ευχέρεια που είχαν τα πειθαρχικά όργανα κατά το παρελθόν να χαρακτηρίζουν ως τέτοια πράξεις ή παραλείψεις που δεν απαριθμούνταν ρητά στο νόμο. Η αλλαγή αυτή του 2012 έφερε το πειθαρχικό δίκαιο σαφώς εγγύτερα στη θεμελιώδη αρχή του ποινικού δικαίου *nullum crimen nulla poena sine lege* (κανένα έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει προ της τέλεσης της πράξης) χωρίς όμως αυτή να εφαρμόζεται κατά την εξέταση των πειθαρχικών υποθέσεων⁷⁵.

Τούτο εν πολλοίς οφείλεται στο ότι η αποκλειστική απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτώματων δεν σημαίνει ότι είναι και εξαντλητική, καθώς αντίστοιχος προσδιορισμός δεν είναι εφικτός στα πειθαρχικά παραπτώματα, λόγω της άμεσης ή έμμεσης σύνδεσής τους με τα καθήκοντα του υπαλλήλου⁷⁶, με αποτέλεσμα την αδυναμία καθορισμού της αντιστοιχίας των πειθαρχικών ποινών με τα πειθαρχικά παραπτώματα και της μη εφαρμογής επ' αυτών της παρ. 1 του άρθρου 7 του Συντάγματος («*Έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης*»)⁷⁷.

Ενώ, λοιπόν, στα ποινικά αδικήματα απαιτείται ο σαφής τους προσδιορισμός κατά την αντικειμενική τους υπόσταση στο νόμο, στα πειθαρχικά παραπτώματα η αντικειμενική τους υπόσταση δεν μπορεί να προσδιορισθεί εκ των προτέρων, καθώς παρά την

⁷⁵ Βλ. Γκέρτσος Β., «Απαρίθμηση Πειθαρχικών Παραπτώματων – Άρθρο 107 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 775.

⁷⁶ Βλ. όλως χαρακτηριστικώς τις περ. β' και ε' της παρ. του άρθρου 107 του Υ.Κ.: «β) *κάθε παράβαση υπαλληλικού καθήκοντος που προσδιορίζεται από τις υποχρεώσεις που επιβάλλουν στον υπάλληλο οι κείμενες διατάξεις, εντολές και οδηγίες. Το υπαλληλικό καθήκον σε καμία περίπτωση δεν επιβάλλει στον υπάλληλο πράξη ή παράλειψη που να αντίκειται προς τις διατάξεις του Συντάγματος και των νόμων, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 25 του παρόντος, [...] ε) η αναξιοπρεπής ή ανάρμοστη ή ανάξια για υπάλληλο συμπεριφορά εντός ή εκτός υπηρεσίας*». Η περίπτωση β' συνιστά ένα πλαίσιο αρκετά γενικό και ενίοτε ασαφές, καθώς συνεχίζει να ελλείπει καθηκοντολόγιο για κάθε θέση Δ.Υ. ενώ η κατάσταση είναι ακόμη πιο ομιχλώδης στην περίπτωση ε', καθώς στη γενικόλογη διατύπωση της διάταξης, η οποία ενίοτε λειτουργεί ως πασπαρτού από τους πειθαρχικούς προϊστάμενους, εντάσσονται όλες οι συμπεριφορές που μπορούν να θεωρηθούν παραπτώματα, αποτελώντας έτσι κατά τρόπον τινά το συνδεδετικό κρίκο του ισχύοντος Υ.Κ. με τις ιστορικές του καταβολές του 1951.

⁷⁷ Βλ. Τάχος Α.Ι. – Συμεωνίδης Ι.Α., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα – τ. Β'*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2007³, σελ. 1186.

αποκλειστική τους απαρίθμηση στον Υ.Κ., η παράβαση του υπαλληλικού καθήκοντος με πράξη ή παράλειψη, συνιστά ένα τόσο ευρύ εννοιολογικά παράπτωμα, που η αντικειμενική του υπόσταση μπορεί να διακριβωθεί μόνο εκ των υστέρων από το αρμόδιο πειθαρχικό όργανο, το οποίο κατά περίπτωση εξετάζει για το αν και κατά πόσο τηρήθηκαν οι κείμενες διατάξεις, εντολές και οδηγίες, έννοιες από τη φύση τους αχανείς και απροσδιόριστες. Ευσύνοπτη αποτύπωση της προβληματικής αυτής απαντά στην σκέψη 7 της με αρ. 116/2004 απόφασης του Σ.τ.Ε.: «7. Επειδή, στο άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος [...]. Η συνταγματική αυτή διάταξη, κατά το μέρος αυτής που ορίζει ότι το ποινικό αδίκημα πρέπει να προσδιορίζεται σαφώς κατά την αντικειμενική του υπόσταση στον ποινικό νόμο, δεν εφαρμόζεται στα πειθαρχικά αδικήματα των υπαλλήλων του Δημοσίου, των νπδδ και των μελών ΔΕΠ των ΑΕΙ (Πρβλ. ΣτΕ 1628/1999, 2322/1983, 1820/1950, 387/1938, 645/1935, 1007/1936). Τούτο δε διότι το πειθαρχικό αδίκημα, συνδεόμενο αμέσως ή εμμέσως, αφενός μεν με το υπαλληλικό καθήκον ή το καθήκον του πανεπιστημιακού λειτουργού, δηλαδή με την εν γένει διαγωγή που πρέπει να τηρεί ο υπάλληλος ή ο πανεπιστημιακός λειτουργός εντός ή εκτός της υπηρεσίας ή του πανεπιστημίου, αντιστοίχως, αφετέρου δε με το κύρος και τη λειτουργία της δημόσιας υπηρεσίας ή του πανεπιστημίου ως ν.π.δ.δ., δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί επακριβώς, αφού συμπεριφορά του υπαλλήλου ή του πανεπιστημιακού λειτουργού αντίθετη με το υπηρεσιακό καθήκον ή το καθήκον του πανεπιστημιακού λειτουργού, αντιστοίχως, και βλαπτική για τη δημόσια υπηρεσία ή το πανεπιστήμιο είναι δυνατό να εκδηλωθεί με πολλές και ποικίλες μορφές, τις οποίες δεν είναι δυνατόν να προβλέψει εκ των προτέρων ο νομοθέτης. [...]

Η ανωτέρω απροσδιοριστία εμπεδώνεται με τη διατήρηση και μετά το 2012 και έως τα σήμερα ενός πειθαρχικού παραπτώματος, το οποίο εν είδει μπαλαντέρ μπορεί να αποδοθεί σε κάθε σχεδόν μεμπτή προς έλεγχο συμπεριφορά του Δ.Υ. Πρόκειται για το νομικά αόριστο και ομιχλώδες παράπτωμα της περίπτωσης ε', δηλαδή της αναξιοπρεπούς ή ανάρμοστης ή ανάξιας για υπάλληλο συμπεριφοράς εντός ή εκτός υπηρεσίας. Οιαδήποτε συμπεριφορά του Δ.Υ. είναι πειθαρχικά ελεγκτέα τόσο στον επαγγελματικό όσο και στον ιδιωτικό του βίο, μπορεί να λάβει αυτόν τον χαρακτηρισμό, τηρουμένων πάντα των διαδικασιών που ορίζονται αντίστοιχα στο πειθαρχικό δίκαιο. Ακόμη και έτσι όμως η αοριστία αυτού του παραπτώματος για το πότε μπορεί να αποδοθεί δεν παύει να θυμίζει παλαιότερες εποχές του πειθαρχικού δικαίου, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν απαντούν περιπτώσεις που μόνο η αναξιοπρεπής συμπεριφορά

μπορεί να αποδοθεί σε Δ.Υ., από έναν περιορισμένο κατάλογο παραπτώματων που δεν μπορεί εκ των πραγμάτων να προβλέψει και να περιλάβει όλα τα ενδεχόμενα συμπεριφοράς του Δ.Υ.⁷⁸. Άλλωστε, η αναξιοπρεπής συμπεριφορά εντός ή εκτός υπηρεσίας συναρτάται από αυτό καθαυτό το υπαλληλικό καθήκον και την εν γένει διαγωγή του υπαλλήλου σε σχέση με το κύρος της υπηρεσίας του και την εύρυθμη λειτουργία αυτής, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να προσδιοριστεί επακριβώς και να προβλεφθεί με κάθε πιθανή λεπτομέρεια ποια συμπεριφορά του Δ.Υ. αντίκειται στο υπηρεσιακό του καθήκον, επιβάλλοντας την αναγκαιότητα σε κάθε πειθαρχική υπόθεση να υφίσταται ειδική, πλήρως εμπειριστατωμένη αιτιολογία. Προς άρση πάντως τυχόν κακόβουλης χρήσης του συγκεκριμένου παραπτώματος εναντίον του συνταγματικά (Σ 23§1) κατοχυρωμένου δικαιώματος του συνδικαλισμού ο νομοθέτης προέβλεψε στην παρ. 3 του άρθρου 107 ότι «3. Σε καμιά περίπτωση δεν συνιστά ανάρμοστη συμπεριφορά ή αναξιοπρεπή ή ανάξια για υπάλληλο διαγωγή κατά την έννοια της περίπτωσης ε' της παρ. 1 του παρόντος άρθρου η άσκηση συνδικαλιστικής, πολιτικής ή κοινωνικής δράσης».

Η έστω αδρή ανάλυση κάθε πειθαρχικού παραπτώματος υπερβαίνει του χώρου και του σκοπού της παρούσας, γι' αυτό και ιδιαίτερη μνεία θα υπάρξει μόνο στο πειθαρχικό παράπτωμα της παράβασης καθήκοντος κατά τον Π.Κ. ή άλλους ειδικούς νόμους της περ. γ' της παρ. 1 του άρθρου 107 του Υ.Κ. Στην περίπτωση αυτή πρέπει να στοιχειοθετείται συγκεκριμένη παράβαση του υπαλληλικού καθήκοντος, όπως αυτό προσδιορίζεται στο άρθρο 259 του Π.Κ. ή οιοδήποτε άλλου υπηρεσιακού εγκλήματος που απαριθμείται στο Κεφάλαιο ΙΒ' του Π.Κ. «*Εγκλήματα Σχετικά με την Υπηρεσία*»⁷⁹. Στην περίπτωση αυτή έχουμε την ιδιομορφία της *a priori* ταύτισης ποινικού αδικήματος και πειθαρχικού παραπτώματος, γεγονός που οδηγεί στην παράλληλη ενεργοποίηση των δύο διαδικασιών εξαρχής, σε αντίθεση με όλες τις άλλες περιπτώσεις που το ποινικό αδίκημα δυνητικά μπορεί να εκκινήσει και την πειθαρχική διαδικασία. Σε κάθε όμως περίπτωση, όπως έχει γίνει παγίως δεκτό και από τη σχετική νομολογία, η στοιχειοθέτηση της παράβασης καθήκοντος απαιτεί την απόδειξη δόλου από πλευράς του υπαλλήλου, δεσμεύοντας το αρμόδιο πειθαρχικό όργανο από την απόφαση του

⁷⁸ Βλ. Γκέρτσος Β., «Απαρίθμηση Πειθαρχικών Παραπτώματων – Άρθρο 107 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 776.

⁷⁹ Βλ. άρθρο 259 Π.Κ.: «*Υπάλληλος που με πρόθεση παραβαίνει τα καθήκοντα της υπηρεσίας του με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο όφελος ή να βλάψει το κράτος ή κάποιον άλλο τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο έτη ή χρηματική ποινή, αν η πράξη αυτή δεν τιμωρείται με άλλη ποινική διάταξη*».

ποινικού δικαστηρίου επί των ιδίων πραγματικών περιστατικών, με τη δυνατότητα όμως καταλογισμού έτερων πειθαρχικών παραπτώματων που τυχόν προκύπτουν⁸⁰.

Το ίδιο σκεπτικό φαίνεται να διέπει και την αμέσως επόμενη περ. δ' της ίδιας παραγράφου του άρθρου 107 περί απόκτησης οικονομικού οφέλους ή ανταλλάγματος προς όφελος του υπαλλήλου ή τρίτου προσώπου κατά την άσκηση των καθηκόντων ή εξ αφορμής αυτών. Πρόκειται για μία, κατά τρόπον τινά, εξειδίκευση της παράβασης καθήκοντος κατά τον Π.Κ., προφανώς λόγω της πρόθεσης του νομοθέτη να εξάρει την αποδοκιμασία του για πράξεις διαφθοράς⁸¹.

Πρέπει δε να επισημανθεί ότι σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να ταυτίζεται η παράβαση καθήκοντος κατά τον Π.Κ. ή άλλους ειδικούς νόμους με την περ. β' της παρ. 1 του άρθρου 107 περί παράβασης του υπαλληλικού καθήκοντος. Όπως έχει ήδη σημειωθεί, έως το ν. 4057/2012 το παράπτωμα αυτό περιλαμβανόταν στον ορισμό του πειθαρχικού παραπτώματος του άρθρου 106, ενώ πλέον συνιστά διακριτό πειθαρχικό παράπτωμα. Το ιδιαίτερο αυτό πειθαρχικό παράπτωμα μπορεί να χαρακτηριστεί ως ευρέος φάσματος, καθώς στην έννοια του υπαλληλικού καθήκοντος εντάσσονται, με την εξαίρεση του άρθρου 25 του Υ.Κ. περί νομιμότητας των υπηρεσιακών ενεργειών⁸², όλες οι υποχρεώσεις που επωμίζονται οι Δ.Υ. εκ της κείμενης νομοθεσίας, όπως και οι εντολές

⁸⁰ Βλ. Γκέρτσος Β., «Απαρίθμηση Πειθαρχικών Παραπτώματων – Άρθρο 107 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 785-786, 789-790.

⁸¹ ό.π., σελ. 791.

⁸² Άρθρο 25 Υ.Κ.: «1. Ο υπάλληλος είναι υπεύθυνος για την εκτέλεση των καθηκόντων του και τη νομιμότητα των υπηρεσιακών του ενεργειών. 2. Ο υπάλληλος οφείλει να υπακούει στις διαταγές των προϊσταμένων του. Όταν όμως εκτελεί διαταγή, την οποία θεωρεί παράνομη, οφείλει, πριν την εκτέλεση, να αναφέρει εγγράφως την αντίθετη γνώμη του και να εκτελέσει τη διαταγή χωρίς υπαίτια καθυστέρηση. Η διαταγή δεν προσκτάται νομιμότητα εκ του ότι ο υπάλληλος οφείλει να υπακούσει σε αυτήν. 3. Αν η διαταγή είναι προδήλως αντισυνταγματική ή παράνομη, ο υπάλληλος οφείλει να μην την εκτελέσει και να το αναφέρει χωρίς αναβολή. Όταν σε διαταγή, η οποία προδήλως αντίκειται σε διατάξεις νόμων ή κανονιστικών πράξεων, διατυπώνονται επείγοντες και εξαιρετικοί λόγοι γενικότερου συμφέροντος ή όταν, ύστερα από άρνηση υπακοής σε πρώτη διαταγή που προδήλως αντίκειται σε τέτοιες διατάξεις, ακολουθήσει δεύτερη διαταγή που εκθέτει επείγοντες και εξαιρετικούς λόγους γενικότερου συμφέροντος, ο υπάλληλος οφείλει να εκτελέσει τη διαταγή και να αναφέρει συγχρόνως στην προϊσταμένη αρχή εκείνου που τον διέταξε. Επί νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, εφόσον εκείνος που διέταξε είναι το διοικητικό συμβούλιο ή το ανώτατο μονομελές όργανο διοίκησης, η αναφορά υποβάλλεται στον εποπτευόμενα Υπουργό. Εάν εκείνος που διέταξε είναι ο Υπουργός, η αναφορά υποβάλλεται στον Πρωθυπουργό. 4. Αν ο υπάλληλος έχει αντίθετη γνώμη για εντελλόμενη ενέργεια, για την οποία είναι αναγκαία η προσυπογραφή ή η θεώρηση του, οφείλει να τη διατυπώσει εγγράφως για να απαλλαγεί από την ευθύνη. Εάν παραλείπει την προσυπογραφή ή θεώρηση, θεωρείται ότι προσυπέγραψε ή θεώρησε. 5. Οι προϊστάμενοι όλων των βαθμίδων οφείλουν να προσυπογράφουν τα έγγραφα που ανήκουν στην αρμοδιότητα τους και εκδίδονται με την υπογραφή του προϊσταμένου τους. Αν διαφωνούν, οφείλουν να διατυπώσουν εγγράφως τις τυχόν αντιρρήσεις τους. Αν παραλείψουν να προσυπογράψουν το έγγραφο, θεωρείται ότι το προσυπέγραψαν. 6. Ο υπάλληλος δεν έχει το δικαίωμα να αρνηθεί τη σύνταξη, με κάθε μέσο, εγγράφου για θέμα της αρμοδιότητάς του, εφόσον διαταχθεί γι' αυτό από οποιονδήποτε από τους προϊσταμένους του. Αν διαφωνεί με το περιεχόμενο του εγγράφου, εφαρμόζεται η παρ. 4 του παρόντος άρθρου».

και οι οδηγίες της φυσικής και πολιτικής τους ηγεσίας. Η πάγια νομολογία που έχει διαμορφωθεί σχετικά έχει επανειλημμένα κρίνει ότι παράβαση καθήκοντος δεν συνιστά μόνο η μη εφαρμογή των όσων προβλέπει η νομοθεσία, αλλά και άρνηση εκτέλεσης διαταγής άνευ ετέρου, ακόμη και αν είναι παράνομη, με την ταυτόχρονη τότε υποχρέωση να αναφερθεί εγγράφως σχετικά⁸³. Σε καμία πάντως περίπτωση η παράβαση του υπαλληλικού καθήκοντος δεν αποτελεί ποινικό αδίκημα.

2.3. Οι Πειθαρχικές Ποινές

Οι πειθαρχικές ποινές είναι διοικητικού περιεχομένου κυρώσεις και αποσκοπούν πρωτίστως στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της υπηρεσίας και λειτουργούν ως από μέσο έκφρασης της αποδοκίμασίας της Δ.Δ. σε συγκεκριμένη συμπεριφορά του υπαλλήλου. Προσδιορίζονται ρητά και περιοριστικά στην παρ. 1 του άρθρου 109 του Υ.Κ.⁸⁴ Οι ποινές είναι κλιμακούμενες και στενά ερμηνευτέες, οπότε καμία άλλη ποινή πλην των ανωτέρω δεν επιτρέπεται να επιβληθεί σε Δ.Υ. που έχει υποπέσει σε πειθαρχικό παράπτωμα, ώστε να διασφαλισθεί η εύρυθμη λειτουργία της υπηρεσίας και το κύρος αυτής, εν γένει δε το δημόσιο συμφέρον. Διόλου τυχαία η Ολομέλεια του Σ.τ.Ε. έχει

⁸³ Βλ. Γκέρτσος Β., «Απαρίθμηση Πειθαρχικών Παραπτωμάτων – Άρθρο 107 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 780-781.

⁸⁴ «α) η έγγραφη επίπληξη, β) το πρόστιμο έως τις αποδοχές δώδεκα (12) μηνών, γ) η στέρηση του δικαιώματος για προαγωγή από ένα (1) έως πέντε (5) έτη, δ) η στέρηση του δικαιώματος συμμετοχής σε διαδικασία επιλογής προϊσταμένου οργανικής μονάδας οποιουδήποτε επιπέδου από ένα (1) έως πέντε (5) έτη, ε) η αφαίρεση της άσκησης των καθηκόντων προϊσταμένου οργανικής μονάδας οποιουδήποτε επιπέδου για τη θητεία ή το υπόλοιπό της, στ) ο υποβιβασμός έως δύο (2) βαθμούς, ζ) η προσωρινή παύση από τρεις (3) έως δώδεκα (12) μήνες με πλήρη στέρηση των αποδοχών και η) η ποινή της οριστικής παύσης, η οποία μπορεί να επιβληθεί μόνο για τα ακόλουθα παραπτώματα: της παράβασης των περ. α) και λδ) της παρ. 1 του άρθρου 107, της παράβασης καθήκοντος κατά τον Ποινικό Κώδικα ή άλλους ειδικούς νόμους, της απόκτησης οικονομικού οφέλους ή ανταλλάγματος προς όφελος του ίδιου του υπαλλήλου ή τρίτου προσώπου κατά την άσκηση των καθηκόντων του ή εξ αφορμής αυτών, της χαρακτηριστικώς αναξιοπρεπούς ή ανάξιας για υπάλληλο διαγωγής εντός ή εκτός υπηρεσίας, της παράβασης της υποχρέωσης εχεμύθειας, της αδικαιολόγητης αποχής από την εκτέλεση των υπηρεσιακών καθηκόντων πάνω από είκοσι δύο (22) εργάσιμες ημέρες συνεχώς ή πάνω από τριάντα (30) εργάσιμες ημέρες σε διάστημα ενός (1) έτους ή πάνω από πενήντα (50) εντός μίας τριετίας, της εξαιρετικώς σοβαρής απειθείας, της άμεσης ή μέσω τρίτου προσώπου συμμετοχής σε δημοπρασία την οποία διενεργεί επιτροπή μέλος της οποίας είναι ο υπάλληλος ή όταν η επιτροπή αυτή υπάγεται στην αρχή στην οποία ο υπάλληλος υπηρετεί, της εμμονής σε άρνηση προσέλευσης για εξέταση από υγειονομική επιτροπή. Επίσης, η ποινή της οριστικής παύσης μπορεί να επιβληθεί στον υπάλληλο για οποιοδήποτε παράπτωμα αν κατά την προηγούμενη της διάπραξης του διετία του είχαν επιβληθεί τρεις (3) τουλάχιστον πειθαρχικές ποινές ανώτερες του προστίμου αποδοχών ενός (1) μηνός ή κατά το προηγούμενο της διάπραξης του έτος είχε τιμωρηθεί για το ίδιο παράπτωμα με ποινή ανώτερη του προστίμου αποδοχών ενός (1) μηνός».

κρίνει ότι ο προσήκων πειθαρχικός έλεγχος των Δ.Υ. «ανάγεται σε μείζονα σκοπό δημοσίου συμφέροντος για κάθε οργανωμένη κοινωνία»⁸⁵.

Σε αντίθεση όμως με το Ποινικό Δίκαιο, στο οποίο οι ποινές προσδιορίζονται ειδικά και κατά περίπτωση για κάθε αδίκημα, στο Πειθαρχικό Δίκαιο η επιλογή της επιβλητέας ποινής επαφίεται στο εκάστοτε αρμόδιο πειθαρχικό όργανο⁸⁶. Η ιδιαιτερότητα αυτή συνιστά μάλιστα χαρακτηριστικό του Υ.Κ. από την πρώτη του κιόλας εκδοχή και επισημαίνεται από τότε («*αί ποιναι καθαρίζονται ὑπο τοῦ Νόμου, ἔστω καί εἴν δεν προβλέπεται αντιστοιχία αδικημάτων καί ποινών*»)⁸⁷. Ο πειθαρχικός, λοιπόν, δικαστής, αν δεν έχει δέσμια αρμοδιότητα εκ του νόμου, μπορεί, σε αντίθεση με τον ποινικό δικαστή που επιβάλλει μόνο το είδος της ποινής με το ύψος αυτής να καθορίζεται από τη νομοθεσία, να επιβάλει για κάθε πειθαρχικό παράπτωμα όποια ποινή θεωρεί προσήκουσα ανάμεσα στις προβλεπόμενες. Αυτή ακριβώς η μη αντιστοιχισι πειθαρχικών παραπτωμάτων με πειθαρχικές ποινές με την εξαίρεση τον προσδιορισμό των κατ' ελάχιστον ποινών για συγκεκριμένα παραπτώματα, συνεπάγεται ότι τα πειθαρχικά όργανα καλούνται να αξιολογήσουν κατά περίπτωση το παράπτωμα του υπαλλήλου, κάνοντας αναλογική χρήση αρχών του ποινικού δικαίου και της ποινικής δικονομίας ως αντιστάθμισμα της ανωτέρω μη αντιστοιχισις⁸⁸.

Στην επόμενη κιόλας δε παράγραφο του ίδιου άρθρου του Υ.Κ. (άρθρο 109, παρ. 2) ο νομοθέτης θέτει ως γενικό κριτήριο επιβολής οιασδήποτε ποινής στον Δ.Υ. τη συνεκτίμησι των ιδιαίτερων συνθηκών τέλεσης του παραπτώματος, την εν γένει προσωπικότητα του υπαλλήλου και την υπηρεσιακή του εικόνα, τηρουμένης πάντα της αρχής της αναλογικότητας. Οι μόνοι δε περιορισμοί που θέτει ο νομοθέτης στο ίδιο άρθρο στις παρ. 3 και 4 αφορούν είτε στο πότε μπορούν να επιβληθούν επιπλέον διοικητικές κυρώσει οικονομικού χαρακτήρα είτε για τις ελάχιστες ποινές που μπορούν να επιβληθούν επί συγκεκριμένων παραπτωμάτων⁸⁹.

⁸⁵ Βλ. σκέψη 10 Σ.τ.Ε. Ολ. 2350/2017.

⁸⁶ Βλ. Τάχος Α.Ι –Συμεωνίδης Ι.Λ., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα – τ. Β΄*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2007³, σελ. 1189-1190.

⁸⁷ Βλ. Οικονόμου Δ., «*Η Πειθαρχική Αγωγή των Διοικητικών Υπαλλήλων*», διατριβή επί διδακτορία, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Αθήναι, 1954, σελ. 4, (<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/11275#page/1/mode/2up>, ημ. πρόσβασης: 11-12-2019).

⁸⁸ Βλ. Παπαδαμάκης Αδ., «*Η σχέση της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική δίκη*», στο συλλογικό: *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης – Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α΄ τόμος (επιμ. Μαργ. Γασπαρινάτου), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σελ. 527-528.

⁸⁹ Βλ. παρ. 3-4 άρθρου 109 Υ.Κ.: «*3. Όταν επιβάλλονται οι πειθαρχικές ποινές των περιπτώσεων γ΄ έως ζ΄ της παραγράφου 1 και συντρέχουν επιβαρυντικές περιστάσεις, το πειθαρχικό συμβούλιο μπορεί να επιβάλει*

Η επιβολή των πειθαρχικών ποινών συνιστά δέσμια αρμοδιότητα των πειθαρχικών οργάνων, καθώς σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 110 του Υ.Κ. «η δίωξη και η τιμωρία πειθαρχικών παραπτώματων αποτελεί καθήκον των πειθαρχικών οργάνων» με την εξαίρεση που τίθεται από το νομοθέτη στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου⁹⁰. Αντίστοιχα, ο νομοθέτης όρισε ότι στην παρ. 3 του ίδιου άρθρου ότι «δεν επιτρέπεται δεύτερη δίωξη για το ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα», ενώ και στην παρ. 3 του άρθρου 123 του Υ.Κ. ορίζεται ότι «δεν επιτρέπεται παραπομπή στο πειθαρχικό συμβούλιο μετά την έκδοση οριστικής απόφασης για το ίδιο παράπτωμα από οποιοδήποτε πειθαρχικό όργανο», διασφαλίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη μη επιβολή δύο ποινών για το ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα. Στο ίδιο πλαίσιο πρόνοιας μη δίωξης και ποινής για το ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα εντάσσονται και οι διατάξεις της παρ. 5 του άρθρου 118 («Αν έχουν επιληφθεί αρμοδίως περισσότεροι πειθαρχικώς προϊστάμενοι, η πειθαρχική διαδικασία συνεχίζεται μόνο από εκείνον που κάλεσε πρώτος σε απολογία τον υπάλληλο. Ο ανώτερος πειθαρχικώς προϊστάμενος ή το διοικητικό συμβούλιο νομικού προσώπου έχουν, σε κάθε περίπτωση, δικαίωμα να ζητήσουν την παραπομπή σε αυτούς της πειθαρχικής υπόθεσης, εφόσον δεν έχει εκδοθεί πειθαρχική απόφαση...») και της παρ. 3 του άρθρου 124 («Η έκδοση του παραπεμπτηρίου εγγράφου καταργεί την εκκρεμή πειθαρχική διαδικασία ενώπιον άλλου πειθαρχικού οργάνου».).

Από την άλλη όμως μεριά ο νομοθέτης επιτρέπει στο άρθρο 111 του Υ.Κ. τη συνεκδίκηση πειθαρχικών παραπτώματων που αφορούν στον ίδιο υπάλληλο και την

επιπλέον διοικητική κύρωση από 3.000 έως 30.000 ευρώ. Όταν επιβάλλεται η πειθαρχική ποινή της οριστικής παύσης και πρόκειται για πειθαρχικά παραπτώματα των περιπτώσεων δ' και ε' της παραγράφου 1 του άρθρου 107 του παρόντος που σχετίζονται με οικονομικό αντικείμενο, το πειθαρχικό συμβούλιο μπορεί να επιβάλει επιπλέον διοικητική κύρωση από 10.000 έως 100.000 ευρώ. 4.α. Για τα παραπτώματα των περιπτώσεων α', γ', δ', θ' της παραγράφου 1 του άρθρου 107 δεν μπορεί να επιβληθεί ποινή κατώτερη του υποβιβασμού. Για το παράπτωμα της περίπτωσης ι' της παραγράφου 1 του άρθρου 107 δεν μπορεί να επιβληθεί ποινή κατώτερη του υποβιβασμού εφόσον η αδικαιολόγητη αποχή από την εκτέλεση των υπηρεσιακών καθηκόντων υπερβαίνει τις είκοσι δύο (22) εργάσιμες ημέρες συνεχώς ή τις τριάντα (30) εργάσιμες ημέρες σε διάστημα ενός (1) έτους. β. Για τα παραπτώματα των περιπτώσεων ιδ', ιε', ιστ', ιη', ιθ', κα', κβ', κδ' της παραγράφου 1 του άρθρου 107 δεν μπορεί να επιβληθεί ποινή κατώτερη του προστίμου. γ. Για τα λοιπά παραπτώματα μπορεί να επιβληθεί οποιαδήποτε πειθαρχική ποινή με εξαίρεση την οριστική παύση, με την επιφύλαξη του τελευταίου εδαφίου της περίπτωσης η' της παραγράφου 1. δ. Για τα παραπτώματα της περ. λδ) της παρ. 1 του άρθρου 107 δεν μπορεί να επιβληθεί ποινή κατώτερη της προσωρινής παύσης».

⁹⁰ Βλ. παρ. 2 άρθρου 110 Υ.Κ.: «2. Κατ' εξαίρεση, για παραπτώματα που θα επέσυραν την ποινή της έγγραφης επίπληξης, η δίωξη απόκειται στη διακριτική εξουσία των πειθαρχικών οργάνων, τα οποία λαμβάνουν υπόψη αφ' ενός το συμφέρον της υπηρεσίας και αφ' ετέρου τις συνθήκες διάπραξής τους και την υπηρεσιακή γενική διαγωγή του υπαλλήλου. Αν το πειθαρχικό όργανο αποφασίσει να μην ασκήσει δίωξη, υποχρεούται να ενημερώσει, με αιτιολογημένη έκθεσή του, τον αμέσως ανώτερο πειθαρχικώς προϊστάμενο. Αντίγραφο της έκθεσης χορηγείται στον υπάλληλο και τίθεται στο προσωπικό του μητρώο. Το αντίγραφο αυτό δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για δυσμενή κρίση του υπαλλήλου».

επιβολή μίας πειθαρχικής ποινής κατά συγχώνευση, με την υποτροπή να αποτελεί επιβαρυντικό παράγοντα για την επιμέτρηση της πειθαρχικής ποινής⁹¹.

Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι η πειθαρχική δίωξη και η τυχόν επιβαλλόμενη ποινή διενεργείται αποκλειστικά προς το συμφέρον της υπηρεσίας και όχι επειδή κάποιος τρίτος, ιδιώτης ή δημόσιος υπάλληλος, εθίγη από ενέργεια ή παράλειψη ενέργειας του υπαλλήλου που διώκεται. Γι' αυτό και η πάγια νομολογία του Σ.τ.Ε. από νωρίς (Σ.τ.Ε. 1940/1960, 2522/1966, 3807/1973) έχει δεχθεί ότι ουδείς τρίτος πλην των υπηρεσίας του υπαλλήλου δεν μπορεί να εγείρει αξίωση για πειθαρχική δίωξη Δ.Υ. ή να προσβάλει δικαστικά πειθαρχική απόφαση και επιβληθείσα ποινή. Οι πειθαρχικές ποινές και η πειθαρχική διαδικασία είναι μία εσωτερική διοικητική διαδικασία της δημόσιας υπηρεσίας που καλείται να διατηρήσει την ισορροπία και την ευταξία εντός αυτής⁹².

Σε αυτό το πλαίσιο, κάθε πειθαρχικώς προϊστάμενος εκ του νόμου μπορεί να επιβάλλει οι ανώτατες και οι κατώτατες ποινές, πλην των πειθαρχικών συμβουλιών τα οποία μπορεί να επιβάλουν οιαδήποτε πειθαρχική ποινή⁹³. Το κάθε πειθαρχικό όργανο, όταν κρίνει ότι

⁹¹ Βλ. άρθρο 111 του Υ.Κ.: «1. Σε περίπτωση που ο υπάλληλος διέπραξε περισσότερα πειθαρχικά παραπτώματα επιβάλλεται, κατά συγχώνευση, μία συνολική ποινή, κατά την επιμέτρηση της οποίας λαμβάνεται υπόψη από το πειθαρχικό όργανο η βαρύτητα όλων των πειθαρχικών παραπτωμάτων. 2. Κατά την επιμέτρηση των πειθαρχικών ποινών λαμβάνονται υπόψη οι αρχές και οι κανόνες των περιπτώσεων β', γ', ε' και ζ' της παραγράφου 2 του άρθρου 108. Η υποτροπή αποτελεί ιδιαίτερος επιβαρυντική περίπτωση για την επιμέτρηση της ποινής».

⁹² Βλ. Δούμπα Μ., «Δίωξη Πειθαρχικών Παραπτωμάτων – Άρθρο 110 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 880.

⁹³ Βλ. τα άρθρα 118-120 του Υ.Κ.: **Άρθρο 118 - Αρμοδιότητα πειθαρχικώς προϊσταμένων:** 1. Όλοι οι πειθαρχικώς προϊστάμενοι μπορούν να επιβάλουν την ποινή της έγγραφης επίπληξης. Την ποινή του προστίμου μπορούν να επιβάλλουν οι εξής με τις πιο κάτω διακρίσεις: α) Ο Υπουργός έως και τις αποδοχές τριών (3) μηνών. β) Ο Γενικός Γραμματέας Υπουργείου ή Γενικής Γραμματείας ή αυτοτελούς υπηρεσίας, ο Γενικός Γραμματέας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, ο Ειδικός Γραμματέας, ο Ελεγκτής Νομιμότητας, ο αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων και οι αρχηγοί του στρατού ξηράς, του ναυτικού και της αεροπορίας, των σωμάτων ασφαλείας και του λιμενικού σώματος έως και τις αποδοχές δύο (2) μηνών. γ) Οι διοικητές μονάδων και σχολών των ενόπλων δυνάμεων, των σωμάτων ασφαλείας και του λιμενικού σώματος, οι διευθυντές καταστημάτων και οι προϊστάμενοι στρατιωτικών υπηρεσιών ή υπηρεσιών των σωμάτων ασφαλείας ή του λιμενικού σώματος αν είναι ανώτατοι αξιωματικοί έως και τις αποδοχές ενός (1) μηνός και αν είναι ανώτεροι έως και το ένα δεύτερο των μηνιαίων αποδοχών. δ) Ο διοικητής του Αγίου Όρους, ο πρόεδρος ή ο επικεφαλής ανεξάρτητης διοικητικής αρχής, ο διοικητής ή ο πρόεδρος συλλογικού οργάνου, ο οποίος ασκεί διοίκηση, ο υποδιοικητής, ο γενικός γραμματέας ή ο αναπληρωτής γενικός γραμματέας νομικού προσώπου έως και τις αποδοχές ενός (1) μηνός. ε) Ο πρύτανης ΑΕΙ έως και τις αποδοχές ενός (1) μηνός. Ο κοσμήτορας σχολής ΑΕΙ, έως και τα δύο τρίτα των μηνιαίων αποδοχών. στ) Ο προϊστάμενος γενικής διεύθυνσης έως και τα δύο τρίτα των μηνιαίων αποδοχών. ζ) Ο προϊστάμενος διεύθυνσης έως και το ένα τέταρτο των μηνιαίων αποδοχών. 2. Η αρμοδιότητα των πειθαρχικώς προϊσταμένων είναι αμεταβίβαστη, εκτός εάν από διάταξη νόμου προβλέπεται διαφορετικά. 3. Αρμόδιος πειθαρχικώς προϊστάμενος είναι εκείνος στον οποίο υπάγεται οργανικά ο υπάλληλος κατά το χρόνο τέλεσης του παραπτώματος. Αν ο υπάλληλος υπηρετεί σε άλλη υπηρεσία από αυτή της οργανικής του θέσης, αρμόδιος πειθαρχικώς προϊστάμενος είναι ο προϊστάμενος της υπηρεσίας στην οποία υπηρετεί ο υπάλληλος κατά το χρόνο τέλεσης του πειθαρχικού παραπτώματος, εφόσον το πειθαρχικό παράπτωμα σχετίζεται με την άσκηση καθηκόντων του στην υπηρεσία αυτή. 4. Οι πειθαρχικώς προϊστάμενοι και το διοικητικό συμβούλιο νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου

το πιθανώς τελεσθέν πειθαρχικό παράπτωμα επισύρει ποινή ανώτερη από εκείνη της αρμοδιότητάς του, υποχρεούται να παραπέμψει στο αρμόδιο για την ανώτερη ποινή όργανο ή σε οποιονδήποτε ανώτερο αυτού πειθαρχικώς προϊστάμενο μέχρι και τον Υπουργό ή και το Δ.Σ. του Ν.Π.Δ.Δ., αν πρόκειται για υπάλληλο του νομικού προσώπου. Αν και ο Υπουργός ή το Δ.Σ. του Ν.Π.Δ.Δ. κρίνει ότι η προσήκουσα ποινή είναι ανώτερη και της δικής του αρμοδιότητας, παραπέμπει το θέμα στο πειθαρχικό συμβούλιο. Δεν απαιτείται δηλαδή να εξαντληθεί η πειθαρχική αρμοδιότητα όλων των προϊσταμένων, όπως έχει κριθεί και νομολογιακά (βλ. ενδεικτικά, Σ.τ.Ε. 1669/2013).

2.4 Ανακεφαλαίωση

Στο Ουσιαστικό Πειθαρχικό Δίκαιο εμπίπτουν τα πειθαρχικά παραπτώματα και οι ποινές που αυτά επιφέρουν. Από τον πρώτο Υ.Κ. του 1951 μέχρι την αναθεώρηση του 2012 τα παραπτώματα στα οποία μπορούσε να υποπέσει ένας Δ.Υ. είχαν ενδεικτικό χαρακτήρα καταγραφής, επιτρέποντας στους πειθαρχικούς προϊστάμενους να έχουν τεράστιο εύρος προσδιορισμού του πειθαρχικού παραπτώματος, χωρίς να αποκλείεται η αυθαιρεσία και ο διωγμός του υπαλλήλου ή αντίθετα η αποσιώπηση ενός πειθαρχικού παραπτώματος από τον προϊστάμενο του υπαλλήλου. Η ασάφεια προσδιορισμού των πειθαρχικών παραπτωμάτων αποτελούσε πηγή ανασφάλειας και αβεβαιότητας για τον Δ.Υ., ο οποίος μπορούσε να καταστεί έρμαιο διώξεων χωρίς να γνωρίζει τι του επιτρεπόταν και τι τιμωρούνταν.

*επιλαμβάνονται αυτεπαγγέλτως. 5. Αν έχουν επιληφθεί αρμοδίως περισσότεροι πειθαρχικώς προϊστάμενοι, η πειθαρχική διαδικασία συνεχίζεται μόνο από εκείνον που κάλεσε πρώτος σε απολογία τον υπάλληλο. Ο ανώτερος πειθαρχικώς προϊστάμενος ή το διοικητικό συμβούλιο νομικού προσώπου έχουν, σε κάθε περίπτωση, δικαίωμα να ζητήσουν την παραπομπή σε αυτούς της πειθαρχικής υπόθεσης, εφόσον δεν έχει εκδοθεί πειθαρχική απόφαση. 6. Αν ο πειθαρχικώς προϊστάμενος, ο οποίος έχει επιληφθεί, κρίνει ότι το παράπτωμα επισύρει ποινή ανώτερη της αρμοδιότητάς του, παραπέμπει την υπόθεση σε οποιονδήποτε ανώτερο αυτού πειθαρχικώς προϊστάμενο μέχρι και τον Υπουργό ή και το διοικητικό συμβούλιο του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, αν πρόκειται για υπάλληλο του νομικού προσώπου. Αν και ο Υπουργός ή το διοικητικό συμβούλιο νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου κρίνει ότι η προσήκουσα ποινή είναι ανώτερη και της δικής του αρμοδιότητας, παραπέμπει το θέμα στο πειθαρχικό συμβούλιο. **Άρθρο 119 - Αρμοδιότητα διοικητικών συμβουλίων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου:** Τα διοικητικά συμβούλια νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου μπορεί να επιβάλουν τις ποινές της έγγραφης επίπληξης και του προστίμου έως και τις αποδοχές τριών (3) μηνών. **Άρθρο 120 - Αρμοδιότητα πειθαρχικών συμβουλίων:** 1. Τα πειθαρχικά συμβούλια μπορεί να επιβάλουν οποιαδήποτε πειθαρχική ποινή [...]. Βλ. επίσης και την παρ. 6 άρθρου 33 ν. 4795/2021 (Φ.Ε.Κ. 62 Α'/17-01-2021): «6. Ο Υπηρεσιακός Γραμματέας είναι πειθαρχικός προϊστάμενος για το προσωπικό των οργανικών μονάδων που υπάγονται στην αρμοδιότητά του και δύναται να επιβάλλει την πειθαρχική ποινή του προστίμου ύψους ίσου με τις αποδοχές έως δύο (2) μηνών».*

Φρένο σε αυτό το καθεστώς έθεσε η μείζονα αλλαγή που επέφερε ο ν. 4057/2012. Τα πειθαρχικά παραπτώματα από τότε και έως σήμερα περιγράφονται πλέον περιοριστικά και ο Δ.Υ. γνωρίζει για συγκεκριμένα παραπτώματα θα μπορούσε να κατηγορηθεί. Η σημαντική αυτή αλλαγή όμως δεν επηρέασε το βασικό συστατικό στοιχείο του Πειθαρχικού Δικαίου, που δεν είναι άλλο από το ότι για αντικειμενικούς λόγους δεν είναι εφικτή η εξαντλητική καταγραφή του συνόλου των πειθαρχικών παραπτωμάτων στα οποία μπορεί να υποπέσει ένας Δ.Υ., καθώς τα πειθαρχικά παραπτώματα σχετίζονται ευθέως με τις ενέργειες ή τις παραλείψεις του υπαλλήλου στα καθήκοντα και τις αρμοδιότητες που του ανατίθενται. Γι' αυτό και τα πειθαρχικά παραπτώματα της παράβασης του υπαλληλικού καθήκοντος και της αναξιοπρεπούς ή ανάρμοστης ή ανάξιας για υπάλληλο συμπεριφοράς εντός ή εκτός υπηρεσίας συνεχίζουν να είναι αόριστα, ώστε να μπορούν να περιλάβουν οιαδήποτε συμπεριφορά κριθεί επιλήψιμη και τιμωρητέα.

Πειθαρχικές ποινές μπορούν να επιβληθούν μόνο από τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα, μονομελή ή συλλογικά, τα οποία απαριθμούνται περιοριστικά στο οικείο άρθρο του Υ.Κ. και για τα οποία ορίζεται ότι τα μεν μονομελή, εκτός της ποινής της έγγραφης επίπληξης, επιβάλλει το καθένα έως ένα συγκεκριμένο ύψος ποινές κλιμακούμενες με την πειθαρχική ιεραρχία, ενώ τα συλλογικά πειθαρχικά όργανα μπορούν να κρίνουν ελευθέρως οιαδήποτε ποινή αιτιολογημένα κρίνουν ως προσήκουσα για το εκάστοτε πειθαρχικό παράπτωμα. Οι πειθαρχικές ποινές είναι συγκεκριμένες, χωρίς τη δυνατότητα επιβολής αυθαίρετων, μη προβλεπόμενων πλέον ποινών, όπως για παράδειγμα η δυσμενής μετάθεση. Ταυτόχρονα όμως, εξακολουθεί να προβλέπεται μόνο για κάποια παραπτώματα το ελάχιστο ύψος των ποινών, όπως και για ποια παραπτώματα επιβάλλονται συγκεκριμένες ποινές, επιτρέποντας στο αρμόδιο πειθαρχικό όργανο να σταθμίσει κάθε φορά την προσήκουσα ποινή για το εξεταζόμενο παράπτωμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΤΟ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

3.1. Εισαγωγή

Στο Κεφάλαιο αυτό παρατίθενται με ευσύνοπτο τρόπο η πειθαρχική δικαιοδοσία και τα κύρια βήματα της πειθαρχικής διαδικασίας. Η εκ του νόμου οριοθέτηση της πειθαρχικής εξουσίας αποτελεί βασικό στοιχείο της προστασίας του Δ.Υ. από τυχόν πειθαρχική αυθαιρεσία. Ο ιεραρχικός προϊστάμενος δεν ταυτίζεται με τον πειθαρχικό προϊστάμενο σε όλες τις περιπτώσεις και, το πλέον σημαντικό, ανάλογα με το αν παρεμβάλλεται/ενεργεί μονομελές ή συλλογικό πειθαρχικό όργανο, έχει συγκεκριμένο όριο πειθαρχικής εξουσίας. Έτσι, αν κρίνει ότι το εξεταζόμενο πειθαρχικό παράπτωμα υπερβαίνει της αρμοδιότητας που του έχει αναθέσει ο νομοθέτης, το προωθεί προς κρίση στο αμέσως επόμενο πειθαρχικώς προϊστάμενο όργανο. Η κλιμάκωση των πειθαρχικών κυρώσεων ανάλογα με το πειθαρχικό όργανο και ειδικότερα η αρμοδιότητα των συλλογικών οργάνων για τις πλέον επαχθείς κυρώσεις προσφέρουν στο Δ.Υ. εχέγγυα προστασίας από τυχόν αυθαίρετες κρίσεις και εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της έμμεσης επιρροής της ποινικής διαδικασίας επί της πειθαρχικής.

Η επιρροή αυτή μάλιστα είναι εναργέστερη στο έτερο σκέλος της έναρξης και της πορείας της πειθαρχικής διαδικασίας. Οι πειθαρχικώς προϊστάμενοι δεν κρίνουν εν κενώ, αλλά καλούνται με συγκεκριμένη, νομοθετικά και νομολογιακά αποτυπωμένη διαδικασία, να εξακριβώσουν την τέλεση ή μη του πειθαρχικού παραπτώματος και, εφόσον αιτιολογήσουν πλήρως τη θετική τους κρίση για την τέλεση του παραπτώματος, να παράσχουν στο διωκόμενο υπάλληλο όλα τα κατά νόμο δικαιώματα υπεράσπισης και τελικά να τον κρίνουν αμερόληπτα.

Η αποτύπωση σε δύο επιμέρους ενότητες της πειθαρχικής δικαιοδοσίας και της πειθαρχικής διαδικασίας επιτρέπει την πληρέστερη κατανόηση των "δανείων" της ποινικής διαδικασίας προς την πειθαρχική προς όφελος πρωτίστως του ίδιου του υπαλλήλου.

3.2. Η Πειθαρχική Δικαιοδοσία

Η αυστηρή οριοθέτηση δεν χαρακτηρίζει μόνο τις πειθαρχικές ποινές αλλά εξίσου και τα ποια πειθαρχικά όργανα δύνανται να τις επιβάλουν. Τον καταλογισμό και γενικότερα την πειθαρχική εξουσία στους υπαλλήλους ασκούν σύμφωνα με το άρθρο 116 του Υ.Κ. οι πειθαρχικοί τους προϊστάμενοι⁹⁴, το διοικητικό συμβούλιο νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου για τους υπαλλήλους του νομικού προσώπου, το πειθαρχικό συμβούλιο του οικείου φορέα, το Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο, ο Διοικητής της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας (Ε.Α.Δ.), το Διοικητικό Εφετείο και το Συμβούλιο της Επικρατείας καθώς είναι τα δικαστήρια που κρίνουν τα ένδικα βοηθήματα των Δ.Υ. κατά των πειθαρχικών αποφάσεων.

Τα πειθαρχικά όργανα διακρίνονται σε μονομελή και συλλογικά. Στα πρώτα ανήκουν οι πειθαρχικοί προϊστάμενοι που απαριθμούνται στο άρθρο 117 του Υ.Κ., όπως και ο Διοικητής της Ε.Α.Δ., δυνάμει των διατάξεων του ν. 4622/2019⁹⁵. Ο Διοικητής της Ε.Α.Δ., αν και εκτός της ιεραρχικής κλίμακας, είναι εκ του νόμου επιφορτισμένος με την αρμοδιότητα παρακολούθησης των πειθαρχικών διαδικασιών εντός της Δ.Δ. και με δυνατότητα οίκοθεν παρέμβασης σε αυτές, με την άσκηση ελέγχων και άσκησης πειθαρχικών διώξεων, όπως και άσκησης ενστάσεων κατά όλων των πειθαρχικών αποφάσεων, πλην όσων επιβάλλουν οι Υπουργοί και οι Υφυπουργοί, και παραπομπής τους για νέα κρίση στο ανώτερο πειθαρχικό όργανο και προσφυγής ενώπιον του Σ.τ.Ε.

⁹⁴ Βλ. άρθρο 117 του Υ.Κ., στο οποίο απαριθμούνται οι πειθαρχικοί προϊστάμενοι των υπαλλήλων (1. Πειθαρχικώς προϊστάμενοι των υπαλλήλων των κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών που ανήκουν στην αρμοδιότητά τους είναι: α) ο Υπουργός, β) ο Γενικός Γραμματέας Υπουργείου ή Γενικής Γραμματείας, γ) ο Γενικός Γραμματέας αυτοτελούς υπηρεσίας, δ) ο Γενικός Γραμματέας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, ε) ο Ειδικός Γραμματέας, στ) ο Ελεγκτής Νομιμότητας, ζ) ο προϊστάμενος γενικής διεύθυνσης, η) ο προϊστάμενος διεύθυνσης. 2. Επίσης πειθαρχικώς προϊστάμενοι είναι: α) Ο αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων και οι αρχηγοί του στρατού, του ναυτικού και της αεροπορίας, των σωμάτων ασφαλείας και του λιμενικού σώματος για τους πολιτικούς υπαλλήλους που υπάγονται σε αυτούς. β) Οι διοικητές μονάδων και σχολών των ενόπλων δυνάμεων, των σωμάτων ασφαλείας και του λιμενικού σώματος για τους πολιτικούς υπαλλήλους που υπάγονται σε αυτούς. γ) Οι διευθυντές καταστημάτων ή οι προϊστάμενοι υπηρεσιών εφόσον είναι ανώτατοι ή ανώτεροι αξιωματικοί, για τους πολιτικούς υπαλλήλους που υπάγονται σε αυτούς. δ) Ο διοικητής του Αγίου Όρους για όλους τους πολιτικούς υπαλλήλους που υπάγονται στην αρμοδιότητά του. ε) Ο πρόεδρος ή ο επικεφαλής ανεξάρτητης διοικητικής αρχής για τους υπαλλήλους της. 3. Πειθαρχικώς προϊστάμενοι για τους υπαλλήλους νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου είναι: α) Ο διοικητής ή ο πρόεδρος του συλλογικού οργάνου, ο οποίος ασκεί διοίκηση, ο υποδιοικητής, ο γενικός γραμματέας ή ο αναπληρωτής γενικός γραμματέας, για όλους τους υπαλλήλους του νομικού προσώπου. β) Ο πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών για τους υπαλλήλους της. γ) Ο πρόεδρος ΑΕΙ για όλους τους υπαλλήλους αυτού και ο κοσμήτορας σχολής ΑΕΙ για τους υπαλλήλους που υπάγονται σε αυτόν. δ) Ο προϊστάμενος γενικής διεύθυνσης ή ο προϊστάμενος διεύθυνσης για τους υπαλλήλους που υπάγονται σε αυτούς), όπως και την παρ. 6 του άρθρου 33 του ν. 4791/2021 (ΦΕΚ 62 Α' /17-04-2021), με το οποίο οι Υπηρεσιακοί Γραμματείς είναι πειθαρχικοί προϊστάμενοι για το προσωπικό των οργανικών μονάδων που υπάγονται στην αρμοδιότητά τους.

⁹⁵ Βλ. περ. ιθ' παρ. 2 άρθρου 83 και άρθρο 99 ν. 4622/2019 (Φ.Ε.Κ. 133 Α' /07-08-2019).

κατά τελεσίδικων αποφάσεων των πειθαρχικών συμβουλίων για παραπτώματα που δύνανται να επισύρουν την ποινή της οριστικής παύσης ή του υποβιβασμού και ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου για κατά των λοιπών τελεσίδικων πειθαρχικών αποφάσεων.

Επίσης, ειδικής μνείας χρήζει η περίπτωση των διοικητικών συμβουλίων των Ν.Π.Δ.Δ., τα οποία, αν και συλλογικά όργανα, εκλαμβάνονται και λειτουργούν ως πειθαρχικώς προϊστάμενοι που σύμφωνα με το άρθρο 119 του Υ.Κ. μπορούν να επιβάλουν την ποινή της έγγραφης επίπληξης και του προστίμου έως και τις αποδοχές τριών (3) μηνών, ήτοι το αντίστοιχο όριο που ισχύει και για το ανώτατο μονομελές πειθαρχικό όργανο, τον Υπουργό.

Κατεξοχήν συλλογικά όργανα είναι το οικείο Πειθαρχικό Συμβούλιο κάθε φορέα και το Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο. Η σύσταση, η συγκρότηση και η λειτουργία των Πειθαρχικών Συμβουλίων ρυθμίζεται στο άρθρο 146B του Υ.Κ. και σύμφωνα με την παρ. 2 του ανωτέρω άρθρου είναι πενταμελή, με τους αντίστοιχους αναπληρωτές, και απαρτίζονται από τον Πρόεδρο, ο οποίος είναι δικαστικός (πάρεδρος του Ελεγκτικού Συνεδρίου ή εφέτης ή πρόεδρος πρωτοδικών ή πρωτοδίκης των διοικητικών ή των πολιτικών δικαστηρίων ή εισαγγελέας ή αντεισαγγελέας εφετών ή εισαγγελέας ή αντεισαγγελέας πρωτοδικών με τον αναπληρωτή του) και τα μέλη, εκ των οποίων ο ένας είναι πάρεδρος ή δικαστικός πληρεξούσιος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (Ν.Σ.Κ.), ένας είναι μόνιμος υπάλληλος, Προϊστάμενος Διεύθυνσης Υπουργείου, Αποκεντρωμένης Διοίκησης, Περιφέρειας ή Ν.Π.Δ.Δ. που δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα του οργάνου που εκδίδει την απόφαση σύστασης του συλλογικού πειθαρχικού οργάνου και τα άλλα δύο μέλη είναι αιρετοί εκπρόσωποι των υπαλλήλων στο Υπηρεσιακό Συμβούλιο στο οποίο υπάγεται ο διωκόμενος υπάλληλος.

Η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών και μάλιστα ως Προέδρων στα Πειθαρχικά Συμβούλια από το 2012 και μετά, σε συνδυασμό με τη συμμετοχή ως μέλους παρέδρου του Ν.Σ.Κ. είναι σαφές πως οδήγησε σε σημαντικό βαθμό στη «δικαστικοποίηση» του συλλογικού πειθαρχικού οργάνου. Σκοπός, όπως αναλύθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας, δεν ήταν άλλος από τη διασφάλιση των εχέγγυων για δίκαιη και αντικειμενική κρίση των διωκόμενων υπαλλήλων από πολύπειρους γνώστες νομικών θεμάτων σε συνδυασμό με την παρουσία ενός Προϊσταμένου Διεύθυνσης άλλου φορέα ως περαιτέρω εγγύηση της ουδετερότητας του συλλογικού οργάνου. Ακόμη και η επάνοδος των

αιρετών μελών το 2015 με δύο μέλη δεν αναίρεσε το αυξημένο κύρος των συλλογικών αυτών οργάνων.

Αντίστοιχα, στο άρθρο 146Α του Υ.Κ. ρυθμίζεται η συγκρότηση και η λειτουργία του Δευτεροβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου. Σε αυτό κρίνονται σε δεύτερο βαθμό κατά νόμο και ουσία οι πειθαρχικές αποφάσεις των Πειθαρχικών Συμβουλίων, ενώ ειδικά για πειθαρχικά παραπτώματα ανώτατων Δ.Υ. το συλλογικό αυτό όργανο κρίνει πειθαρχικά σε πρώτο και τελευταίο βαθμό. Η συγκρότησή του πραγματοποιείται με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, η λειτουργία του έχει επιμεριστεί σε τρία τμήματα⁹⁶, αναλόγως του φορέα προέλευσης της κρινόμενης πειθαρχικής υπόθεσης και αποτελείται από έναν Αντιπρόεδρο του Ν.Σ.Κ. ως Προέδρου, έξι Νομικού Συμβούλους του Κράτος, δύο Προϊσταμένους Γενικών Διευθύνσεων του Υπουργείου Εσωτερικών, έναν Προϊστάμενο Γενικής Διεύθυνσης αρμόδιου για θέματα προσωπικού από το φορέα προέλευσης του πειθαρχικώς κρινόμενου υπαλλήλου και δύο εκπροσώπους της αντίστοιχης ανώτατης τριτοβάθμιας συνδικαλιστικής οργάνωσης (Α.Δ.Ε.Δ.Υ. ή Π.Ο.Ε.-Ο.Τ.Α.).

Το ύψος των πειθαρχικών ποινών που μπορεί να επιβάλει κάθε πειθαρχικώς προϊστάμενος ρυθμίζεται εξαντλητικά στο άρθρο 118 του Υ.Κ., με την ποινή της έγγραφης επίπληξης να είναι στη διάθεση όλων των πειθαρχικώς προϊσταμένων και την πειθαρχική αρμοδιότητα των μονομελών οργάνων να εξίσταται έως την επιβολή προστίμου ύψους τριών (3) μηνών αποδοχών στην περίπτωση του Υπουργού ως πειθαρχικώς προϊσταμένου. Η κλιμακωτή οριοθέτηση επιβολής των πειθαρχικών ποινών στα μονομελή πειθαρχικά όργανα κατά τρόπο ιεραρχικό δεν συνεπάγεται αυτομάτως ότι ο επιλαμβανόμενος πειθαρχικώς προϊστάμενος επιβάλλει κάθε φορά την ανώτατη για την αρμοδιότητά του πειθαρχική ποινή, αλλά δύναται όχι μόνο να απαλλάξει τον διωκόμενο υπάλληλο αλλά και να τον τιμωρήσει με πειθαρχική ποινή που μπορούσε να επιβάλει και κατώτερο πειθαρχικά όργανό ή σε περίπτωση που κρίνει ότι η προσήκουσα ποινή είναι ανώτερη της αρμοδιότητάς του να τον παραπέμψει στο ανώτερο πειθαρχικό όργανο⁹⁷. Αντίθετα με τα μονομελή πειθαρχικά όργανα, τα πειθαρχικά συμβούλια μπορούν να επιβάλουν αιτιολογημένα οιαδήποτε πειθαρχική ποινή.

⁹⁶ Στα τρία τμήματα με το άρθρο 33 του ν. 4795/2021 (Φ.Ε.Κ. 62 Α'/14-04-2021) προστέθηκε στο Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο τέταρτο, διακριτό τμήμα, αρμόδιο για την εξέταση θεμάτων πειθαρχικής ευθύνης των Υπηρεσιακών Γραμματέων.

⁹⁷ Βλ. Χριστόπουλου Κ., «Πειθαρχικά Όργανα – Άρθρο 118 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 994-995.

Στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου τονίζεται ρητά ότι «η αρμοδιότητα των πειθαρχικώς προϊσταμένων είναι αμεταβίβαστη, εκτός εάν από διάταξη νόμου προβλέπεται διαφορετικά», ενώ στην παρ. 3 ορίζεται ότι «αρμόδιος πειθαρχικώς προϊστάμενος είναι εκείνος στον οποίο υπάγεται οργανικά ο υπάλληλος κατά το χρόνο τέλεσης του παραπτώματος», με την επισήμανση πως όταν ο υπάλληλος είναι αποσπασμένος σε άλλη υπηρεσία, πειθαρχικώς προϊστάμενος είναι ο προϊστάμενος της υπηρεσίας που υπηρετεί κατά το επίμαχο διάστημα τέλεσης του πειθαρχικού παραπτώματος, εφόσον αυτό σχετίζεται με την άσκηση των καθηκόντων του εκεί. Στο ίδιο επίσης άρθρο διασαφηνίζεται ότι οι πειθαρχικώς προϊστάμενοι και το Δ.Σ. των Ν.Π.Δ.Δ. επιλαμβάνονται αυτεπάγγελτα των πειθαρχικών ζητημάτων, σε αντίθεση με τα Πειθαρχικά Συμβούλια, τα οποία ενεργοποιούνται μόνο μετά από παραπομπή της πειθαρχικής υπόθεσης σε αυτά από τον Υπουργό ή το Δ.Σ. του Ν.Π.Δ.Δ., εφόσον κρίνουν ότι η προσήκουσα ποινή είναι ανώτερη της δικής τους αρμοδιότητας.

Επιπλέον, στην παρ. 5 του άρθρου 118 δίδεται λύση, όταν επιλαμβάνονται ταυτόχρονα αρμοδίως περισσότεροι πειθαρχικοί προϊστάμενοι, με το χρονικό προβάδισμα κλήσης σε απολογία να υπερισχύει της ιεραρχίας, με τον πειθαρχικώς ανώτερο όμως να δύναται να ζητήσει την υποχρεωτική παραπομπή της πειθαρχικής υπόθεσης σε αυτόν, εφόσον δεν έχει εκδοθεί πειθαρχική απόφαση.

Σύμφωνα δε με την παρ. 1 του άρθρου 110 του Υ.Κ. «η δίωξη και η τιμωρία πειθαρχικών παραπτωμάτων αποτελεί καθήκον των πειθαρχικών οργάνων». Συνεπώς, τα πειθαρχικά όργανα, μονομελή και συλλογικά, τα οποία επίσης απαριθμούνται περιοριστικά, έχουν δέσμια αρμοδιότητα, εξαιρουμένων των περιπτώσεων της παρ. 2 του ίδιου άρθρου, να κινούν την πειθαρχική διαδικασία, έως ότου αυτή ολοκληρωθεί⁹⁸. Επισημαίνεται ότι στο Πειθαρχικό Δίκαιο, όπως προκύπτει από το άρθρο 141 του Υ.Κ., προβλέπονται δύο βαθμοί πειθαρχικής δικαιοδοσίας.

⁹⁸ Βλ. Τάχος Α.Ι – Συμεωνίδης Ι.Λ., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα – τ. Β΄*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα Θεσσαλονίκη, 2007³, σελ. 1284-1285.

3.3 Η Πειθαρχική Διαδικασία

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 122 του Υ.Κ. «η πειθαρχική δίωξη αρχίζει είτε με την κλήση του υπαλλήλου σε απολογία από το μονομελές πειθαρχικό όργανο είτε με την παραπομπή του στο πειθαρχικό συμβούλιο», ενώ προς άρση κάθε αμφιβολίας στο εδ. γ' της παρ. 1 του άρθρου 126 του Υ.Κ. αναφέρεται ότι «η ένορκη διοικητική εξέταση δεν συνιστά έναρξη πειθαρχικής δίωξης». Ο ρητός και περιοριστικός προσδιορισμός του χρόνου και του τρόπου έναρξης της πειθαρχικής διαδικασίας αίρει κάθε ασάφεια και είναι σημαντικό, καθώς η έναρξη της πειθαρχικής δίωξης επιφέρει σειρά παράπλευρων επιπτώσεων στην υπηρεσιακή κατάσταση του Δ.Υ., όπως το ενδεχόμενο θέσης σε δυνητική αργία (παρ. 1 άρθρου 104 Υ.Κ.) ή τη μη δυνατότητα υποβολής παραίτησης από την υπηρεσία (παρ. 2 άρθρου 148 Υ.Κ.).

Ο νομοθέτης μάλιστα προσδιορίζει ότι ανεξαρτήτως του τρόπου έναρξης της πειθαρχικής διαδικασίας η προθεσμία ολοκλήρωσης, κατά βάση, είναι οι δύο μήνες και μάλιστα τυχόν υπέρβαση του υπαιτίως να συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα⁹⁹. Η ανωτέρω όμως προθεσμία δεν είναι άκαμπτη και αποκλειστική, καθώς η πάγια του νομολογία του Σ.τ.Ε. έχει επιβεβαιώσει ότι η ανωτέρω προθεσμία είναι ενδεικτική και τυχόν υπέρβαση του ουδόλως θίγει το κύρος της διαδικασίας¹⁰⁰.

⁹⁹ Βλ. παρ. 1 άρθρου 122 Υ.Κ.: «1. Η πειθαρχική δίωξη αρχίζει είτε με την κλήση του υπαλλήλου σε απολογία από το μονομελές πειθαρχικό όργανο είτε με την παραπομπή του στο πειθαρχικό συμβούλιο. Η πειθαρχική διαδικασία ολοκληρώνεται το αργότερο εντός δύο μηνών από την κλήση σε απολογία είτε με την έκδοση πειθαρχικής απόφασης μονομελούς οργάνου είτε με παραπομπή ενώπιον πειθαρχικού συμβουλίου. Σε περίπτωση παραπομπής ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου, η πειθαρχική διαδικασία ολοκληρώνεται εντός δύο μηνών από την παραπομπή εκτός αν απαιτείται η διεξαγωγή ανάκρισης οπότε ολοκληρώνεται εντός τεσσάρων μηνών. 2. Η υπαίτια παράβαση των διατάξεων των δύο τελευταίων εδαφίων της προηγούμενης παραγράφου αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα. Το παράπτωμα αυτό, για τα μέλη του πειθαρχικού συμβουλίου, εκδικάζεται μετά από παραπομπή ενώπιον του Δευτεροβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου, με την επιφύλαξη του δευτέρου εδαφίου της παραγράφου 9 του άρθρου 146Α».

¹⁰⁰ Βλ. ενδεικτικά Σ.τ.Ε. 153/2016: «9. [...] η ίδια δε διάταξη (άρθρο 122) τροποποιήθηκε εκ νέου με την υποπαρ. ΣΤ6 της παραγράφου ΣΤ' του άρθρου πρώτου του ν. 4152/2013 (Α' 107), κατά το μέρος της προθεσμίας ολοκλήρωσης της πειθαρχικής διαδικασίας ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου (δύο μήνες από την παραπομπή, εκτός αν απαιτείται η διεξαγωγή ανακρίσεων, οπότε ολοκληρώνεται εντός τεσσάρων μηνών). Σε σχέση με την τελευταία τροποποίηση (ν. 4152/2013), η αιτιολογική έκθεση αναφέρει ότι: «Με την υποπαράγραφο ΣΤ6 προβλέπεται σύντμηση της προθεσμίας εντός της οποίας αποφαίνονται επί των πειθαρχικών υποθέσεων τα πρωτοβάθμια πειθαρχικά συμβούλια. Η ρύθμιση ενισχύει την επίσπευση της πρώτης φάσης της πειθαρχικής διαδικασίας. Όπως έχει κριθεί, η προθεσμία του ως άνω άρθρου 123 του Υ.Κ. είναι ενδεικτική, ενδεχόμενη δε υπέρβαση αυτής δεν έχει τεθεί εκ του νόμου επί ποινή ακυρότητας (Σ.τ.Ε. 4311/2012, 2247/2003), ενώ η έκδοση πειθαρχικών αποφάσεων μετά από ορισμένη πειθαρχική διαδικασία, από τη φύση της δεν μπορεί να περιορίζεται χρονικά, χωρίς να απειλείται η ουσιαστική ορθότητα της υπό έκδοση πειθαρχικής απόφασης (Σ.τ.Ε. 4311/2012). Εξάλλου, η εν λόγω προθεσμία αφορά στην ολοκλήρωση της πρώτης φάσεως της πειθαρχικής διαδικασίας (βλ. Σ.τ.Ε. 4311/2012, καθώς και ανωτέρω αιτιολογική έκθεση του ν. 4152/2013)».

Στην περίπτωση που η πειθαρχική διαδικασία εκκινήσει από μονομελές πειθαρχικό όργανο, τότε, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, σημείο έναρξης της πειθαρχικής δίωξης αποτελεί η κλήση σε απολογία του υπαλλήλου¹⁰¹. Η κλήση σε απολογία νομίμως και εμπροθέσμως είναι κρίσιμος κρίκος της πειθαρχικής διαδικασίας, καθώς χωρίς αυτή δεν μπορεί να επιβληθεί πειθαρχική ποινή, εκτός και αν η παράλειψη αυτής αναπληρωθεί δια της υποβολής γραπτής απολογίας. Σύμφωνα μάλιστα με την σχετική νομολογία του Σ.τ.Ε. η κλήση σε απολογία έχει ειδικό χαρακτήρα στην πειθαρχική διαδικασία, με αποτέλεσμα να μην εφαρμόζεται σε αυτή το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα στην προηγούμενη ακρόαση (Σ 20§2) και του συναφούς άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν. 2690/1999 – Φ.Ε.Κ. 45 Α΄, ως ισχύει)¹⁰². Η κλήση σε απολογία, λοιπόν συνιστά ουσιώδη τύπο της διαδικασίας επί ποινή ακυρότητας και για αυτό ακριβώς πρέπει να χαρακτηρίζεται από πληρότητα αποτύπωσης των πραγματικών περιστατικών, του τόπου και του χρόνου για το οποίο ο υπάλληλος κατηγορείται ότι τέλεσε το πειθαρχικό παράπτωμα και να τον καλεί να εκθέσει τις απόψεις του γραπτώς.

Εναλλακτικά, η επιλογή της παραπομπής στο αρμόδιο πειθαρχικό συμβούλιο ενεργοποιείται, σύμφωνα με τις παρ. 1 και 2 του άρθρου 123 του Υ.Κ., όταν το αμέσως προηγούμενο πειθαρχικό όργανό κρίνει ότι το πειθαρχικό παράπτωμα δύναται να

¹⁰¹ Βλ. άρθρο 134 Υ.Κ.: «1. Πειθαρχική ποινή δεν επιβάλλεται, εάν ο υπάλληλος δεν κληθεί προηγουμένως σε απολογία. Η εξέταση του διωκόμενου κατά το στάδιο της ένορκης διοικητικής εξέτασης ή της πειθαρχικής ανάκρισης δεν αναπληρώνει την κλήση σε απολογία. 2. Στην κλήση σε απολογία καθορίζεται σαφώς το αποδιδόμενο πειθαρχικό παράπτωμα και τάσσεται εύλογη προθεσμία για απολογία. Η προθεσμία αυτή δεν μπορεί να είναι βραχύτερη από δύο (2) ημέρες, όταν ο υπάλληλος καλείται σε απολογία από τον πειθαρχικώς προϊστάμενο και από τρεις (3) ημέρες όταν αυτός καλείται από συμβούλιο. Η προθεσμία για απολογία μπορεί να παραταθεί μία μόνο φορά και έως το τριπλάσιο της αρχικής προθεσμίας μετά από αιτιολογημένη έγγραφη αίτηση του διωκόμενου. Εκπρόθεσμη απολογία λαμβάνεται υποχρεωτικώς υπόψη, εφόσον υποβάλλεται πριν από την έκδοση της απόφασης. Η παράλειψη της κλήσης σε απολογία καλύπτεται από την υποβολή έγγραφης απολογίας. 3. Όταν μετά την κλήση του διωκόμενου σε απολογία ακολουθεί παραπομπή σύμφωνα με την παράγραφο 6 του άρθρου 118 του παρόντος σε ανώτερο πειθαρχικώς προϊστάμενο ή στο πειθαρχικό συμβούλιο ή στα όργανα του άρθρου 119 του παρόντος, δεν απαιτείται νέα κλήση σε απολογία. 4. Μετά την κλήση σε απολογία η υπόθεση περατούται με την έκδοση απόφασης.»

¹⁰² Βλ. σκέψη 6 Σ.τ.Ε. 654/2021: «[...]διότι προεχόντως λόγω του ειδικού χαρακτήρα των προεκτεθεισών διατάξεων των άρθρων 134 και 135 του ν. 3528/2007 περί προηγούμενης νόμιμης και εμπρόθεσμης κλήσης σε απολογία του υπαλλήλου σε βάρος του οποίου έχει κινηθεί πειθαρχική διαδικασία και περί δικαιώματος του διωκόμενου υπαλλήλου να λάβει γνώση του φακέλου της πειθαρχικής υπόθεσης και να ζητήσει εύλογη προθεσμία για την υποβολή εγγράφων στοιχείων, οι σχετικές με την προηγούμενη ακρόαση του ενδιαφερομένου γενικές διατάξεις του άρθρου 20 παρ. 2 του Συντάγματος και του άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας δεν έχουν εφαρμογή στην πειθαρχική δίκη (Σ.τ.Ε. 807/2011 7μ., 1795/2012, 3351/2015, 3009/2017, 1930/2018). Εν πάση δε περιπτώσει, ο λόγος αυτός, κατά το ανωτέρω μέρος, είναι απορριπτέος ως ερειδόμενος σε εσφαλμένη προϋπόθεση καθόσον, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, οι διοικητικές αρχές οφείλουν να καλούν σε ακρόαση τον ενδιαφερόμενο πριν από κάθε ενέργεια ή μέτρο σε βάρος των δικαιωμάτων ή συμφερόντων του, όχι όμως και πριν από την έκδοση πράξεως που στερείται εκτελεστού χαρακτήρα ως προπαρασκευαστική ενέργεια της πειθαρχικής διαδικασίας και της τελικής απόφασης επιβολής πειθαρχικής ποινής με την οποία ολοκληρώνεται η όλη πειθαρχική διαδικασία, όπως είναι το έγγραφο με το οποίο η υπόθεση παραπέμπεται προς εκδίκαση από το μονομελές πειθαρχικό όργανο στο αρμόδιο πειθαρχικό συμβούλιο (βλ. Σ.τ.Ε. 807/2011 7μ.)».

τιμωρηθεί με ποινή που υπερβαίνει της αρμοδιότητάς του¹⁰³. Στο δε παραπεμπτήριο έγγραφο προς το πειθαρχικό συμβούλιο πρέπει, επί ποινή ακυρότητας, να μνημονεύονται με ακρίβεια και πληρότητα τα πραγματικά περιστατικά που στοιχειοθετούν το πειθαρχικό παράπτωμα¹⁰⁴. Όπως μάλιστα έχει επανειλημμένα αποφανθεί το Σ.τ.Ε, αν δεν προσδιορίζονται επακριβώς κατά τόπο και χρόνο τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση του παραπτώματος, αλλά το έγγραφο είναι αόριστο ή και αντιφατικό ως προς τα αποδιδόμενα πειθαρχικά παραπτώματα και το πότε και που φέρεται να τελέστηκαν, το παραπεμπτήριο έγγραφο πάσχει κατ' ουσία και είναι άκυρο, καθιστώντας μη νόμιμη τη συνέχιση της πειθαρχικής διαδικασίας ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου¹⁰⁵. Το παραπεμπτήριο έγγραφο, το οποίο άπαξ και εκδοθεί και σταλεί με όλο τον σχετικό φάκελο στο πειθαρχικό συμβούλιο, δεν ανακαλείται (παρ. 4 άρθρου 124 Υ.Κ.), κοινοποιείται και στο διωκόμενο Δ.Υ. σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 138 του Υ.Κ.¹⁰⁶.

Κατόπιν, το πειθαρχικό συμβούλιο με βάση την παρ. 1 του άρθρου 127 του Υ.Κ. υποχρεούται να διεξάγει πειθαρχική ανάκριση, η οποία έχει μυστικό χαρακτήρα (παρ. 5 ιδίου άρθρου) και πρέπει να ολοκληρώνεται σε διάστημα ένα μήνα από τον ορισμό του υπαλλήλου που θα την αναλάβει κατά την παρ. 1 του άρθρου 133¹⁰⁷, με δυνατότητα αιτιολογημένης παράτασης για ένα ακόμη μήνα το μέγιστο (παρ. 6 ιδίου άρθρου).

¹⁰³ Βλ. παρ. 1 και 2 άρθρου 123 Υ.Κ.: «1. Αν ο Υπουργός κρίνει ότι το πειθαρχικό παράπτωμα τιμωρείται με ποινή μεγαλύτερη της αρμοδιότητάς του, παραπέμπει την υπόθεση στο πειθαρχικό συμβούλιο. Για τους υπαλλήλους νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου η πειθαρχική υπόθεση παραπέμπεται για τον ίδιο λόγο στο πειθαρχικό συμβούλιο από το διοικητικό συμβούλιο του νομικού προσώπου. Η παραπομπή είναι υποχρεωτική όταν υπάρχει αιτιολογημένη πρόταση αρμόδιας υπηρεσίας. 2. Ο Υπουργός ή ο Γενικός Γραμματέας Αποκεντρωμένης Διοίκησης όταν λάβει γνώση πειθαρχικού παραπτώματος που τελέσθηκε από υπάλληλο νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, το οποίο εποπτεύεται από αυτόν, παραπέμπει την υπόθεση ενώπιον του οικείου πειθαρχικού συμβουλίου για την άσκηση του πειθαρχικού ελέγχου».

¹⁰⁴ Βλ. παρ. 1 άρθρου 124 Υ.Κ.: «1. Στο έγγραφο, με το οποίο η υπόθεση παραπέμπεται στο πειθαρχικό συμβούλιο σύμφωνα με το άρθρο 123 του παρόντος, πρέπει να προσδιορίζονται επακριβώς κατά τόπο και χρόνο τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν το πειθαρχικό παράπτωμα και ο διωκόμενος υπάλληλος».

¹⁰⁵ Βλ. ενδεικτικά, Σ.τ.Ε.900/2020, 1930/2018, 3009/2017.

¹⁰⁶ Βλ. άρθρο 138 Υ.Κ.: «Η κλήση σε απολογία και κάθε πρόσκληση ή ειδοποίηση του διωκόμενου επιδίδονται με δικαστικό επιμελητή ή άλλο δημόσιο όργανο στον ίδιο προσωπικά ή στην κατοικία, που έχει δηλώσει στην υπηρεσία του, σε πρόσωπο με το οποίο συνοικεί. Για την επίδοση αυτή συντάσσεται αποδεικτικό. Εάν δεν καταστεί δυνατή η επίδοση για οποιοδήποτε λόγο, συμπεριλαμβανομένης και της περιπτώσεως αγνώστου διαμονής του διωκόμενου, το έγγραφο τοιχοκολλάται στο κατάστημα της υπηρεσίας του υπαλλήλου και συντάσσεται πρωτόκολλο που υπογράφεται από έναν μάρτυρα. Σε περίπτωση άρνησης παραλαβής, αυτός που διενεργεί την επίδοση συντάσσει πράξη στην οποία βεβαιώνεται η άρνηση».

¹⁰⁷ Βλ. παρ. 1 άρθρου 133 Υ.Κ.: «1. Ο πρόεδρος του πειθαρχικού συμβουλίου, όταν λάβει το παραπεμπτήριο έγγραφο, ορίζει ως εισηγητή της πειθαρχικής υπόθεσης ένα από τα μέλη του συμβουλίου, στο οποίο και παραδίδεται ο φάκελος».

Ο νομοθέτης στο ίδιο άρθρο αίρει την υποχρεωτικότητα της πειθαρχικής ανάκρισης εφόσον: «α) όταν τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση του πειθαρχικού παραπτώματος προκύπτουν από το φάκελο κατά τρόπο αναμφισβήτητο, β) όταν ο υπάλληλος ομολογεί με την απολογία του κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση ότι διέπραξε το πειθαρχικό παράπτωμα, γ) όταν ο υπάλληλος συλλαμβάνεται επ' αυτοφώρω κατά τη διάπραξη ποινικού αδικήματος που αποτελεί συγχρόνως και πειθαρχικό παράπτωμα, δ) όταν έχει προηγηθεί ανάκριση ή προανάκριση συμφώνως με τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για ποινικό αδίκημα που αποτελεί και πειθαρχικό παράπτωμα, ε) όταν έχει διενεργηθεί, πριν την έκδοση του παραπεμπτηρίου εγγράφου, Ε.Δ.Ε. ή άλλη ένορκη εξέταση κατά την οποία διαπιστώθηκε διάπραξη πειθαρχικού παραπτώματος από συγκεκριμένο υπάλληλο. Το ίδιο ισχύει όταν η διάπραξη πειθαρχικού παραπτώματος προκύπτει από έκθεση δικαστικού οργάνου ή άλλου ελεγκτικού οργάνου της διοίκησης».

Οι επόμενες παράγραφοι (2-4, 7) του άρθρου 127 του Υ.Κ. αφιερώνονται στο ποιος υπάλληλος δύναται ή έχει κώλυμα ορισμού για τη διεξαγωγή της πειθαρχικής ανάκρισης, το εύρος των αρμοδιοτήτων του, όπως και τη δυνατότητα να ορίσει γραμματέα (παρ. 8)¹⁰⁸. Στη συνέχεια, ο νομοθέτης αναφέρει σε ποιες ανακριτικές μπορεί να προβεί ο διενεργών την πειθαρχική την πειθαρχική ανάκριση. Συγκεκριμένα, στο άρθρου 128 του Υ.Κ. αναφέρει ονομαστικά ότι ανακριτικές πράξεις είναι η αυτοψία, η εξέταση μαρτύρων, η πραγματογνωμοσύνη και η εξέταση του διωκομένου, υπό την αίρεση του να μην προσκρούσουν σε υπηρεσιακό, επαγγελματικό ή άλλου είδους απόρρητο και με

¹⁰⁸ Βλ. άρθρο 127 Υ.Κ.: «2. Η πειθαρχική ανάκριση διεξάγεται από υπάλληλο τουλάχιστον ομοιόβαθμο του διωκομένου που μπορεί να είναι και μέλος του πειθαρχικού συμβουλίου. Αν σε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου δεν υπάρχει επαρκής αριθμός υπαλλήλων που να πληροί την ανωτέρω προϋπόθεση, η διεξαγωγή της πειθαρχικής ανάκρισης ανατίθεται σε υπάλληλο του εποπτευόμενου Υπουργείου. 3. Δεν ενεργούν πειθαρχική ανάκριση: α) τα πρόσωπα στα οποία αποδίδεται το πειθαρχικό παράπτωμα, β) οι πειθαρχικώς προϊστάμενοι που έχουν εκδώσει την πειθαρχική απόφαση η οποία κρίνεται κατ' ένσταση, γ) τα πρόσωπα που έχουν ενεργήσει ένορκη διοικητική εξέταση και δ) τα πρόσωπα που έχουν ασκήσει την πειθαρχική δίωξη. Ο εγκαλούμενος μπορεί να ζητήσει με έγγραφη αίτηση μέσα σε τρεις (3) ημέρες από την κλήση του για εξέταση την εξαίρεση εκείνου που διεξάγει την ανάκριση. Στην αίτηση πρέπει να εκτίθενται κατά τρόπο σαφή και συγκεκριμένο οι λόγοι της εξαίρεσης και να αναφέρονται τα στοιχεία στα οποία θεμελιώνονται οι προβαλλόμενοι ισχυρισμοί. Για την αίτηση εξαίρεσης αποφασίζει το πειθαρχικό συμβούλιο χωρίς τη συμμετοχή εκείνου, του οποίου ζητείται η εξαίρεση, που αναπληρώνεται νομίμως. Αν η αίτηση γίνει δεκτή, οι ανακριτικές πράξεις που στο μεταξύ ενεργήθηκαν, είναι άκυρες και επαναλαμβάνονται εξ αρχής. 4. Οποιος διεξάγει ανάκριση δικαιούται να ενεργήσει ανακριτικές πράξεις και εκτός της έδρας του. Επίσης, δικαιούται να ζητήσει την ενέργεια ανακριτικών πράξεων και εκτός της έδρας του από οποιαδήποτε διοικητική αρχή. [...] 7. Η πειθαρχική ανάκριση μπορεί να επεκταθεί στην έρευνα και άλλων παραπτωμάτων του ίδιου υπαλλήλου εφόσον προκύπτουν επαρκή στοιχεία. 8. Καθήκοντα γραμματέα εκτελεί υπάλληλος ο οποίος ορίζεται από τον ενεργούντα την ανάκριση».

την υποχρέωση σύνταξης σχετικής έκθεσης. Οι ανακριτικές αυτές πράξεις περιγράφονται εξειδικευμένα στα άρθρα 129-132 του Υ.Κ.

Στο άρθρο 129 εξειδικεύεται η ανακριτική πράξη της αυτοψίας. Η αυτοψία από τον διενεργούντα την πειθαρχική ανάκριση αποσκοπεί στη διακρίβωση του παραπτώματος μέσα από την αποτύπωση των πραγματικών περιστατικών και την αξιολόγηση της πειθαρχικής ευθύνης του υπάλληλου. Ο ανακριτής με αντικειμενικότητα και ελεύθερη κρίση μέσα από την συγκέντρωση και την αξιολόγηση όλων των σχετικών στοιχείων, τα οποία συνήθως είναι έγγραφα, χωρίς να αποκλείεται και η εξέταση τόπων ή αντικειμένων, σχηματίζει προσωπική άποψη για τις αποδείξεις που εξετάζει¹⁰⁹.

Στο αμέσως επόμενο άρθρο, ήτοι στο 130 του Υ.Κ., οριοθετείται ότι η εξέταση μαρτύρων συνιστά ανακριτική πράξη¹¹⁰. Η εξέταση των μαρτύρων σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου γίνεται κατά τα οριζόμενα στον Κ.Π.Δ. (ν. 4620/2019 – Φ.Ε.Κ. 96 Α'/11-06-2019), ενώ στην επόμενη παράγραφο του άρθρου η μη εμφάνιση ή άρνηση κατάθεσης μάρτυρα χωρίς εύλογη αιτία συνιστά πλημμέλημα και στην περίπτωση Δ.Υ. και αυτοτελές πειθαρχικό παράπτωμα. Παράλληλα, στην παρ. 3 του άρθρου 130 θεμελιώνεται το δικαίωμα του διωκόμενου υπαλλήλου να προτείνει μάρτυρες προς εξέταση, με τον διενεργούντα την έρευνα να υποχρεούται να εξετάσει τουλάχιστον πέντε, αν έχουν προταθεί περισσότεροι. Φυσικά, το δικαίωμα αυτό ο κατηγορούμενος υπάλληλος δεν το ασκεί όποτε θέλει, αλλά μέχρι το τέλος της ανακριτικής διαδικασίας και οπωσδήποτε πριν την υποβολή της απολογίας του¹¹¹.

Το άρθρο 131 του Υ.Κ. ρυθμίζει το ποιοι μπορεί να οριστούν πραγματογνώμονες σε περίπτωση που χρειαστεί πραγματογνωμοσύνη σε επιστημονικά ή τεχνικά ζητήματα είτε αυτεπάγγελτα είτε με τεκμηριωμένο αίτημα του διωκόμενου υπαλλήλου, ενώ στο άρθρο 132 ορίζεται ότι ο διωκόμενος υπάλληλος εξετάζεται ανωμοτί και μπορεί να παρίσταται δικηγόρος του, χωρίς η προσέλευσή του ή η άρνηση να εξεταστεί να εμποδίζει το πέρας της ανακριτικής διαδικασίας. Τη σημασία της ανωμοτί εξέτασης έρχεται να επιβεβαιώσει και το Σ.τ.Ε. με σχετικές αποφάσεις του¹¹².

¹⁰⁹ Βλ. Κοτολούλη Α., «Πειθαρχική Ανάκριση – Άρθρο 129 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 1172-1173.

¹¹⁰ Βλ. Σηλιωτόπουλος Επ. – Χρυσανθάκης Χαρ., *Βασικοί Θεσμοί Δημοσιοϋπαλληλικού Δικαίου*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017⁹, σελ. 94-95.

¹¹¹ Βλ. Μουτάφη Α., «Πειθαρχική Ανάκριση – Άρθρο 130 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 1180.

¹¹² Βλ. ενδεικτικά, Σ.τ.Ε 721/2021 σκέψη 4: «4. [...] στην περίπτωση που προηγήθηκε η διενέργεια Ένορκης Διοικητικής Εξέτασης, η οποία δεν στρέφεται μεν κατά συγκεκριμένον προσώπου αποτέλεσε, όμως, τη βάση

Η κλήση του διωκόμενου προς εξέταση συνιστά ουσιώδη τύπο της πειθαρχικής διαδικασίας, γίνεται εγγράφως με βάση τα οριζόμενα στο άρθρο 138 του Υ.Κ. και σε καμία περίπτωση δεν υποκαθιστά την κλήση σε απολογία¹¹³.

Η ολοκλήρωση της πειθαρχικής ανάκρισης, η οποία στο άρθρο 135 προβλέπεται να είναι έγγραφη, αφού πρώτα ο διωκόμενος λάβει γνώση και αντίγραφο του πειθαρχικού φακέλου, καλύπτεται από μυστικότητα, με το νομοθέτη να προτρέπει για περάτωση της ανάκρισης εντός μηνός, με αιτιολογημένη αίτηση παράτασης για έναν ακόμη μήνα. Στο άρθρο 136 προβλέπεται η εκπροσώπηση του υπαλλήλου από πληρεξούσιο δικηγόρο ενώπιον του πειθαρχικού συμβουλίου¹¹⁴, μέλη του οποίου κατά το άρθρο 137 μπορεί να ζητήσει την εξαίρεσή τους.

Η πειθαρχική απόφαση βάσει του άρθρου 140 του Υ.Κ. πρέπει να είναι γραπτή, πλήρως αιτιολογημένη και στοιχειοθετημένη, με εκτίμηση των αποδείξεων κατά το άρθρο 139. Στην απόφαση πρέπει να μνημονεύονται ο τόπος και ο χρόνος έκδοσής της, το ονοματεπώνυμο, η ιδιότητα και ο βαθμός του μονομελούς πειθαρχικού οργάνου ή των μελών του συλλογικού πειθαρχικού οργάνου, το ονοματεπώνυμο, η ιδιότητα και ο βαθμός του κρινόμενου, τα πραγματικά περιστατικά και στοιχεία που συνιστούν την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του πειθαρχικού παραπτώματος, προσδιορισμένα κατά τόπο και χρόνο, η υποβολή ή όχι απολογίας, η αιτιολογία της απόφασης, η γνώμη των μελών του συλλογικού οργάνου που μειοψήφησαν και η απαλλαγή του κρινόμενου ή η ποινή που του επιβάλλεται.

Επί της πειθαρχικής απόφασης, η οποία κοινοποιείται τόσο στον υπάλληλο όσο και στα όργανα που μπορούν να την προσβάλλουν, ένσταση (άρθρο 141 Υ.Κ) μπορεί να ασκήσει τόσο ο τιμωρηθείς υπάλληλος όσο και υπέρ της διοίκησης κάθε πειθαρχικός προϊστάμενος και ο Διοικητής της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας (Ε.Α.Δ.). Η ένσταση επέχει θέση ενδικοφανούς προσφυγής κατά της προσβαλλόμενης πειθαρχικής απόφασης κατά νόμο και ουσία και συνεπώς απαραίτητη προϋπόθεση να έχει ασκηθεί και κριθεί προτού

για την άσκηση πειθαρχικής δίωξης και στο πλαίσιο της οποίας ο πειθαρχικός διωκόμενος εξετάστηκε ενόρκως, το πειθαρχικό συμβούλιο οφείλει να διατάξει συμπληρωματική ανάκριση προκειμένου να του δοθεί η δυνατότητα να εξεταστεί ανομοτί και μόνο εφόσον ο πειθαρχικός διωκόμενος δηλώσει ότι δεν επιθυμεί την ανομοτί εξέτασή του το πειθαρχικό συμβούλιο προχωρεί στην εκδίκαση της πειθαρχικής υπόθεσης και στην επιβολή πειθαρχικής ποινής (πρβλ. Σ.τ.Ε. 2420/2018 σκ. 10 παραπ. επταμελή)».

¹¹³ Βλ. περισσότερα Λειβαδίτης Ι., «Πειθαρχική Ανάκριση – Άρθρο 132 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 1190-1194.

¹¹⁴ Χωρίς όμως, σύμφωνα με τη νομολογία του Σ.τ.Ε., την υποχρέωση της Διοίκησης να ενημερώσει το διωκόμενο υπάλληλο ότι δύναται να παραστεί και μετά πληρεξούσιου δικηγόρου (βλ. Σ.τ.Ε., σκέψη 7 3481/2014).

υπάρξει δικαστική προσφυγή ή αίτηση ακύρωσης ενώπιον του αρμοδίου δικαστηρίου¹¹⁵. Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου κατά των πειθαρχικών αποφάσεων των μονομελών πειθαρχικών οργάνων ένσταση ασκείται ενώπιον του αρμόδιου Πειθαρχικού Συμβουλίου, ενώ για πειθαρχικές αποφάσεις Πρωτοβάθμιων Πειθαρχικών Συμβουλίων ενστάσεις κατατίθενται ενώπιον του Δευτεροβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου, με την πειθαρχική υπόθεση να εξετάζεται τόσο κατά νόμο όσο και κατ' ουσία. Εξαίρεση στον κανόνα αυτό θέτει ο νομοθέτης στο ίδιο άρθρο στην παρ. 8 για τις ποινές του υποβιβασμού και της οριστικής παύσης, ορίζοντας ότι οι εν λόγω ποινές δεν υπόκεινται σε ένσταση ενώπιον του Δευτεροβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου, αλλά σε προσφυγή ενώπιον του Σ.τ.Ε.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, το άρθρο 142 του Υ.Κ. λειτουργεί ως εκτελεστικός νόμος της παρ. 4 του άρθρου 103 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο οι Δ.Υ., στο πλαίσιο της συνταγματικής θωράκισης της μονιμότητάς τους, έχουν το δικαίωμα άσκησης προσφυγής ενώπιον του Σ.τ.Ε. κατά αποφάσεων υπηρεσιακών συμβουλίων (πειθαρχικών πλέον συμβουλίων ως αρμόδιων συλλογικών οργάνων) που επιβάλλουν τις πειθαρχικές ποινές του υποβιβασμού ή της οριστικής παύσης¹¹⁶. Σε αυτές τις περιπτώσεις το Σ.τ.Ε.

¹¹⁵ Βλ. Πανταζής Ν., «Πειθαρχική Ένσταση – Άρθρο 141 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 1280-1281.

¹¹⁶ Βλ. άρθρο 142 Υ.Κ.: «Δικαίωμα προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας έχουν οι μόνιμοι υπάλληλοι κατά των αποφάσεων του Δευτεροβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου και των πειθαρχικών συμβουλίων που επιβάλλουν τις πειθαρχικές ποινές του υποβιβασμού ή της οριστικής παύσης.». 2. Δικαίωμα προσφυγής ενώπιον του διοικητικού εφετείου έχουν οι μόνιμοι υπάλληλοι κατά: α) των πειθαρχικών αποφάσεων του Υπουργού, του Διοικητή του Αγίου Όρους, του προέδρου ή του επικεφαλής ανεξάρτητης διοικητικής αρχής, καθώς και του διοικητή ή του προέδρου συλλογικού οργάνου, ο οποίος ασκεί τη διοίκηση νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, β) των αποφάσεων του Δευτεροβάθμιου Πειθαρχικού Συμβουλίου που επιβάλλουν οποιαδήποτε ποινή πλην της έγγραφης επίπληξης και του προστίμου των αποδοχών έως ενός (1) μηνός με την επιφύλαξη της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, γ) των αποφάσεων των πειθαρχικών συμβουλίων, όταν επιβάλλουν την πειθαρχική ποινή του προστίμου αποδοχών ενός (1) μηνός έως και τεσσάρων (4) μηνών κατά των οποίων δεν μπορούν να ασκήσουν ένσταση με την επιφύλαξη του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 2 του άρθρου 141. 3. Δικαίωμα προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας έχει ο Διοικητής της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας με αίτημα την επιβολή της πειθαρχικής ποινής της οριστικής παύσης και ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου κατά τα ειδικώς οριζόμενα στις διατάξεις περί πειθαρχικής αρμοδιότητας του Διοικητή της Αρχής. 4. Η προθεσμία για την άσκηση της ανωτέρω προσφυγής αρχίζει από την κοινοποίηση ή την πλήρη γνώση της απόφασης. Η προθεσμία και η άσκηση της προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του αρμόδιου Διοικητικού Εφετείου διέπονται από τις κείμενες διατάξεις με την επιφύλαξη της διάταξης της παραγράφου 4 του άρθρου 141 και των διατάξεων του πρώτου εδαφίου της επόμενης παραγράφου. 5. Η προθεσμία για την άσκηση της προσφυγής και η άσκησή της δεν αναστέλλουν την εκτέλεση της πειθαρχικής απόφασης, με εξαίρεση τις πειθαρχικές αποφάσεις που επιβάλλουν την ποινή της οριστικής παύσης ή του υποβιβασμού. Το αρμόδιο διοικητικό εφετείο μπορεί, ύστερα από αίτηση του προσφεύγοντος, με απόφασή του να αναστείλει την εκτέλεση της πειθαρχικής απόφασης, εφόσον πιθανολογείται ανεπανόρθωτη βλάβη του προσφεύγοντος ή ευδοκίμηση της προσφυγής, εκτός εάν λόγω δημοσίου συμφέροντος αποκλείουν τη χορήγηση της αναστολής. Στην περίπτωση χορήγησης αναστολής, η εκδίκαση της προσφυγής γίνεται μέσα σε προθεσμία οκτώ (8) μηνών από τη χορήγησή της, άλλως η χορηγηθείσα αναστολή εκτέλεσης της πειθαρχικής απόφασης παύει να ισχύει. 6. Σε κάθε περίπτωση, η εκδίκαση της προσφυγής από το Συμβούλιο της Επικρατείας ή από το αρμόδιο διοικητικό εφετείο γίνεται

εξετάζει την πειθαρχική υπόθεση εξαρχής κατά νόμο και ουσία και επιβάλλει αιτιολογημένα την προσήκουσα κατά το ίδιο πειθαρχική ποινή, αφού εκτιμήσει ελευθέρως και αυτοτελώς τα πραγματικά περιστατικά και το σχετικό αποδεικτικό υλικό¹¹⁷.

Αντίστοιχα, στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι προσφυγή για σειρά αποφάσεων, πλην συγκεκριμένων που σαφώς ορίζονται στο ίδιο άρθρο, πειθαρχικών οργάνων, μονομελών ή συλλογικών, που επιβάλλουν ποινές πλην της οριστικής παύσης και του υποβιβασμού (142§1), οι Δ.Υ. μπορούν να υποβάλουν ενώπιον των Διοικητικών Εφετείων. Σύμφωνα δε με την παρ. 1 του άρθρου 4 του ν. 2944/2001 (Φ.Ε.Κ. 222 Α΄/8-10-2001) προσφυγές επί πειθαρχικών αποφάσεων, πλην αρμοδιότητας Σ.τ.Ε., υποβάλλονται και εξετάζονται από τα αρμόδια τριμελή Διοικητικά Εφετεία σε πρώτο και τελευταίο βαθμό.

Δικαίωμα όμως για προσφυγή ενώπιον του Σ.τ.Ε. δίδει ο νομοθέτης στην παρ. 3 του άρθρου 142 στον Διοικητή της Ε.Α.Δ. για να αιτηθεί την επιβολή της πειθαρχικής ποινής της οριστικής παύσης κατά τελεσίδικων αποφάσεων πειθαρχικών συμβουλίων επί πειθαρχικών παραπτώματων που επισύρουν την ποινή της οριστικής παύσης και ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου κατά όλων των άλλων τελεσίδικων αποφάσεων των μονομελών ή συλλογικών πειθαρχικών οργάνων¹¹⁸. Το ειδικό αυτό καθεστώς υπήρχε και προηγουμένως στο Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, του οποίου οι αρμοδιότητες του στο σύνολό τους μεταφέρθηκαν στο Διοικητή της Ε.Α.Δ. με το ν. 4622/2019 και αποσκοπεί στην προάσπιση του δημοσίου συμφέροντος δια της επιβολής της

μέσα σε οκτώ (8) μήνες από την περιέλευσή της στο οικείο δικαστήριο. 7. Το Συμβούλιο της Επικρατείας ή το διοικητικό εφετείο, όταν κρίνουν ύστερα από προσφυγή του υπαλλήλου, δεν μπορούν να χειροτερεύουν τη θέση του».

¹¹⁷ Βλ. Πανταζής Ν., «Πειθαρχική Προσφυγή – Άρθρο 142 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 1299-1300.

¹¹⁸ Βλ. παρ. 4 και 5 άρθρου 99 ν. 4622/2019 (Φ.Ε.Κ. 133 Α΄/07-08-2019): «4. Ο Διοικητής της Αρχής έχει δικαίωμα προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά των τελεσίδικων αποφάσεων των πειθαρχικών συμβουλίων των υπηρεσιών και των φορέων της παραγράφου 1 του άρθρου 83 για πειθαρχικά αδικήματα που επισύρουν την ποινή της οριστικής παύσης ή του υποβιβασμού, καθώς και ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου κατά όλων των άλλων τελεσίδικων αποφάσεων μονομελών ή συλλογικών πειθαρχικών οργάνων. 5. Η προθεσμία για την άσκηση ενστάσεων και προσφυγών αρχίζει από την υποχρεωτική κοινοποίηση των πειθαρχικών αποφάσεων στην Αρχή. Η προσφυγή υπογράφεται είτε από το Διοικητή είτε από τον Επικεφαλής της Μονάδας Επιθεωρήσεων και Ελέγχων και κατά τη συζήτησή της μπορεί να παρίσταται είτε ο Διοικητής είτε ο Επικεφαλής της Μονάδας Επιθεωρήσεων και Ελέγχων είτε εκπρόσωπος του ΝΣΚ είτε πληρεξούσιος δικηγόρος, ο οποίος υπηρετεί στην Αρχή. Αν η προσφυγή ασκείται ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και ο υπάλληλος έχει ασκήσει ήδη προσφυγή κατά της προσβαλλόμενης από την Αρχή τελεσίδικης απόφασης ενώπιον του αρμόδιου Διοικητικού Εφετείου ή την ασκεί ενόσω εκκρεμεί η ανωτέρω προσφυγή της Αρχής, το εν λόγω δικαστήριο οφείλει να παραπέμψει την υπόθεση στο Συμβούλιο της Επικρατείας προς συνεκδίκαση των ανωτέρω προσφυγών».

προσήκουσας και αναλογούσας ποινής στον παρανομήσαντα υπάλληλο. Κατ' αυτόν τον τρόπο κάμπτεται και η πρόνοια της παρ. 7 του ίδιου άρθρου ότι το Σ.τ.Ε. ή το Διοικητικό Εφετείο, όταν κρίνουν ύστερα από υπαλληλική προσφυγή, δεν μπορούν να επιδεινώσουν τη θέση του.

Η προθεσμία για την άσκηση της προσφυγής και η κατάθεση αυτής από τον Δ.Υ. δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα στην εκτέλεση της πειθαρχικής απόφασης, εξαιρουμένων εκείνων που επιβάλλουν την ποινή της οριστικής παύσης ή του υποβιβασμού, σύμφωνα με την παρ. 5 του σχετικού άρθρου. Τυχόν αναστολή δίδεται μόνο από το αρμόδιο διοικητικό εφετείο και όχι για διάστημα πέραν των οκτώ μηνών, οπότε και με βάση την επόμενη παράγραφο το αρμόδιο δικαστήριο πρέπει να έχει εκδικάσει την σχετική προσφυγή («6. Σε κάθε περίπτωση, η εκδίκαση της προσφυγής από το Συμβούλιο της Επικρατείας ή από το αρμόδιο διοικητικό εφετείο γίνεται μέσα σε οκτώ (8) μήνες από την περιέλευσή της στο οικείο δικαστήριο»).

Η πειθαρχική διαδικασία επαναλαμβάνεται (άρθρο 143 Υ.Κ.) αν εκδοθεί αμετάκλητη ποινική καταδικαστική ή αθωωτική απόφαση και μπορεί να τη ζητήσει είτε η Διοίκηση στην πρώτη περίπτωση είτε ο Δ.Υ. στη δεύτερη. Η αίτηση επανάληψης κατατίθεται στο αρμόδιο συλλογικό πειθαρχικό όργανο και η επαναληπτική διαδικασία μπορεί, σε περίπτωση καταδικαστικής ποινικής απόφασης να επιφέρει ανώτερη πειθαρχικά ποινή από την τεθείσα, ενώ όταν υποβληθεί από τον Δ.Υ. μετά από αθωωτική απόφαση μπορεί να οδηγήσει σε μικρότερη ποινή ή και πλήρη απαλλαγή από τις κατηγορίες. Ανεξαρτήτως πάντως κατάληξης, οι πειθαρχικές αποφάσεις εκτελούνται σύμφωνα με τις πρόνοιες του άρθρου 144 του Υ.Κ.

Όπως ήδη αναφέρθηκε (παρ. 6 άρθρου 141 Υ.Κ.), η άσκηση ένστασης επί πειθαρχικής απόφασης αναστέλλει την εκτέλεση της τελευταίας, με αποτέλεσμα αυτή να εκτελείται υποχρεωτικώς από την εκάστοτε αρμόδια υπηρεσία, όταν καταστεί τελεσίδικη, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 144 του Υ.Κ. Στο ίδιο άρθρο ρυθμίζονται όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με την υλοποίηση της πειθαρχικής απόφασης, όπως για παράδειγμα η διαδικασία είσπραξης των χρηματικών προστίμων που επιβλήθηκαν ως πειθαρχικές ποινές¹¹⁹.

¹¹⁹ Βλ. άρθρο 144 Υ.Κ.: «1. Η τελεσίδικη πειθαρχική απόφαση εκτελείται υποχρεωτικώς. Η εκτέλεση γίνεται από την οικεία υπηρεσία ή νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Παράλειψη εκτέλεσης της ποινής αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα. 2. Σε περίπτωση απόρριψης προσφυγής κατά απόφασης που επιβάλλει την ποινή της οριστικής παύσης, η λύση της υπαλληλικής σχέσης επέρχεται αυτοδικαίως από τη δημοσίευση της απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας. 3. Κατά το χρόνο της προσωρινής παύσης ο υπάλληλος απέχει από κάθε υπηρεσία. Ο χρόνος της προσωρινής παύσης δεν θεωρείται χρόνος πραγματικής υπηρεσίας. 4. Όποιος τιμωρείται με υποβιβασμό δεν κρίνεται για προαγωγή ούτε συμμετέχει στη διαδικασία επιλογής

Τέλος, οι πειθαρχικές αποφάσεις, αφού εκτελεστούν, διαγράφονται από το προσωπικό μητρώο του υπαλλήλου αυτοδίκαια μετά από τα χρονικά διαστήματα που ορίζονται στο άρθρο 145 για τις αντίστοιχες ποινές που επιβλήθηκαν και σε καμία περίπτωση μετά από τη διαγραφή τους δεν μπορούν να αποτελέσουν στοιχείο για επιβαρυντικό για την κρίση του υπαλλήλου¹²⁰.

3.4 Ανακεφαλαίωση

Η πειθαρχική διαδικασία και ο περιοριστικός προσδιορισμός των πειθαρχικώς προϊσταμένων είναι κεφάλαια του Υ.Κ. και συγκεκριμένα του Πειθαρχικού Δικαίου, τα οποία ο νομοθέτης φρόντισε να είναι λεπτομερειακώς περιγραφόμενα σε κάθε τους επιμέρους σκέλος. Η αναλυτική αυτή προσέγγιση αποσκοπεί αφενός στην προστασία του Δ.Υ. και αφετέρου στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της Υπηρεσίας, μέσα από την τυποποίηση και τη λεπτομερή αποτύπωση των ακολουθούμενων βημάτων.

Η παράθεση του καταλόγου με το ποιοι μπορούν να ελέγξουν πειθαρχικά ένα Δ.Υ. λειτουργεί κατεξοχήν ως προστασία του υπαλλήλου από την άσκηση πειθαρχικών διώξεων εναντίον του από αναρμόδια όργανα και την αυθαίρετη επιβολή ποινών. Αντίστοιχα, η λεπτομερής καταγραφή της πειθαρχικής διαδικασίας στις διατάξεις του Υ.Κ. οδηγεί στην επίτευξη τριών επιμέρους σκοπών που συλλογικά οδηγούν στην τήρηση και εφαρμογή των αρχών του Δικαίου, προασπίζοντας εν τέλει το δημόσιο συμφέρον. Οι τρεις παράλληλα κινούμενοι άξονες περιλαμβάνουν την περιγραφή και την εξακρίβωση των πραγματικών περιστατικών και του χρόνου τέλεσης του πειθαρχικού

προϊσταμένων, πριν περάσει από την ημερομηνία εκτέλεσης της πειθαρχικής απόφασης χρονικό διάστημα ίσο με το χρόνο που απαιτείται για προαγωγή. 5. Η πειθαρχική απόφαση, η οποία επιβάλλει πρόστιμο ως ποινή ή χρηματικό ποσό ως διοικητική κύρωση, εκτελείται από τον προϊστάμενο της υπηρεσίας που εντέλλεται την πληρωμή των αποδοχών του υπαλλήλου. Αν λυθεί η υπαλληλική σχέση, το πρόστιμο και το ποσό της διοικητικής κύρωσης εισπράττεται σύμφωνα με τις διατάξεις για την είσπραξη δημοσίων εσόδων. Για την καταβολή βαρύνεται αποκλειστικά ο υπάλληλος που τιμωρήθηκε και όχι οι κληρονόμοι του. Το πρόστιμο υπολογίζεται στις αποδοχές που λαμβάνει ο υπάλληλος κατά το χρόνο έκδοσης της πρωτοβάθμιας πειθαρχικής απόφασης. Όταν αυτό ορίζεται έως το ένα πέμπτο (1/5) των αποδοχών του, παρακρατείται εφάπαξ από τις αποδοχές του πρώτου μήνα μετά την τελεσιδικία της απόφασης. Όταν είναι μεγαλύτερο, παρακρατείται τμηματικώς κατά μήνα. Η μηνιαία παρακράτηση καθορίζεται με την πειθαρχική απόφαση και δεν επιτρέπεται να είναι ανώτερη από το ένα πέμπτο (1/5) των αποδοχών του υπαλλήλου. 6. Σε περίπτωση που ο διωκόμενος υπάλληλος αθωωθεί αμετάκλητα, περίληψη της απόφασης αναρτάται στο διαδίκτυο ή δημοσιοποιείται με κάθε πρόσφορο τρόπο».

¹²⁰ Βλ. άρθρο 145 Υ.Κ.: «1. Διαγράφονται αυτοδικαίως η ποινή της επίπληξης μετά τρία (3) έτη, του προστίμου μετά οκτώ (8) έτη και οι λοιπές ποινές, εκτός από τις ποινές της οριστικής και προσωρινής παύσης και του υποβιβασμού, μετά δέκα (10) έτη, εφόσον κατά το αντίστοιχο χρονικό διάστημα ο υπάλληλος δεν τιμωρήθηκε με άλλη ποινή. Ο χρόνος της διαγραφής υπολογίζεται από την εκτέλεση της πειθαρχικής ποινής. 2. Ο πειθαρχικός φάκελος ποινής που διαγράφεται, αφαιρείται από το προσωπικό μητρώο του υπαλλήλου, τίθεται στο αρχείο της υπηρεσίας και δεν επιτρέπεται εφεξής να αποτελεί στοιχείο κρίσης του».

παραπτώματος, το δικαίωμα του διωκόμενου υπαλλήλου να υπερασπιστεί τον εαυτό του χωρίς να στερείται ατομικών του δικαιωμάτων και με τον τρόπο αυτό τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα να κρίνουν με βάση τα συγκεντρωθέντα δεδομένα και την απολογία του κατηγορουμένου αμερόληπτα και με ειδική αιτιολογία αν θα επιβάλουν ποινή και δη προσήκουσα ή θα αθώσουν τον κατηγορούμενο, θέτοντας την υπόθεση στο αρχείο.

Παράλληλα, γίνεται σαφές ότι τα ενδιάμεσα στάδια που με θρησκευτική ευλάβεια πρέπει να διανυθούν στην πειθαρχική διαδικασία από τη Δ.Δ. καταδεικνύουν ότι πρόκειται για μία διοικητική διαδικασία, η οποία καταλήγει να είναι μακρόχρονη, ενίοτε μάλιστα και μακρόσυρτη, με την προτροπή του νομοθέτη για περαιώσή της εντός ολίγων μηνών να έχει στην πράξη χαρακτήρα μάλλον ευχετικό. Η τήρηση της διαδικασίας με όλες τις εγγυήσεις για αντικειμενικότητα και δίκαιη πειθαρχική δίκη κατισχύουν της ταχείας ολοκλήρωσης. Δεν θα ήταν ίσως υπερβολή αν κάποιος παρομοίαζε την πορεία μιας πειθαρχικής διαδικασίας περισσότερο με εκείνη ενός δεξαμενόπλοιου παρά ενός ταχύπλου. Ο νομοθέτης έχει προβλέψει ρητά και με τρόπο περιοριστικό τόσο τον απόπλου – έναρξη της πειθαρχικής διαδικασίας όσο και το πότε καταπλέει – ολοκληρώνεται. Ο πλους της πειθαρχικής διαδικασίας δεν μπορεί να διακοπεί αυθαίρετα παρά μόνο το θάνατο του υπαλλήλου, καθώς οι αλλαγές που επέφερε στα ως τότε ισχύοντα του άρθρου 113 ο ν. 4057/2012 επιτρέπουν τη συνέχιση της πειθαρχικής διαδικασίας ακόμη και σε υπάλληλο που με οιονδήποτε τρόπο έχει απωλέσει την υπαλληλική ιδιότητα, αρκεί η διαδικασία να είχε εκκινήσει όσο ήταν εν ενεργεία Δ.Υ., με την τυχόν πειθαρχική ποινή να μετατρέπεται σε ποινή προστίμου αποδοχών έως δώδεκα μήνας, πλέον τυχόν περαιτέρω διοικητικής κύρωσης της παρ. 3 του άρθρου 109 του Υ.Κ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ

4.1 Εισαγωγή

Η πειθαρχική διαδικασία είναι μία εσωτερική διεργασία της Δ.Δ., η οποία συναρτάται από σειρά διοικητικών πράξεων, οι οποίες προβλέπονται νομοθετικά και αφορά αποκλειστικά το προσωπικό που εργάζεται στη Δ.Δ. Σκοπός της είναι η αυτορρύθμιση και η διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της Δ.Δ., περιοριζόμενη στην τιμωρία του υπαλλήλου εντός της υπηρεσίας του. Αντίθετα, η ποινική διαδικασία και κυρίως η ποινική κύρωση αφορά σε όλο το κοινωνικό σύνολο και έχει χαρακτήρα κοινωνικοηθικής αποδοκιμασίας από το σύνολο της κοινωνίας¹²¹.

Την ιδιαιτερότητα της πειθαρχικής διαδικασίας και τη μη δικαστική υφή αυτής ο νομοθέτης φρόντισε να τη διασφαλίσει μέσω της αυτοτέλειας και της ανεξαρτησίας που της προσδίδει νομοθετικά. Ταυτόχρονα όμως, λόγω της μη πληρότητας του Πειθαρχικού Δικαίου ως τμήματος του Διοικητικού Δικαίου, ήταν εν πολλοίς αναπόφευκτη η επιρροή της ποινικής διαδικασίας στην πειθαρχική, ώστε να της παρέχει αφενός εργαλεία και εχέγγυα και αφετέρου, υπό προϋποθέσεις, να την δεσμεύει για την πορεία της.

Η επιρροή της ποινικής διαδικασίας στην πειθαρχική είχε διαπιστωθεί ήδη λίγα μόλις χρόνια από τη θέσπιση του πρώτου Υ.Κ. το 1951. Είναι χαρακτηριστικό πως ήδη το 1954 στην επί διδακτορία διατριβή του ο Δ. Οικονόμου διαπίστωνε πως «*Εκ πρώτης θεωρήσεως των δικονομικών διατάξεων του πειθαρχικού Δικαίου του Κώδικος, προκύπτει ή τάσις προς δικαιοδοτοποίησιν, έτι δε και δικαστικοποίησιν του πειθαρχικού ελέγχου*», για να συνεχίσει λίγο παρακάτω επισημαίνοντας πως «*αι πειθαρχικάί αυταί δικαιοδοσίαί λειτουργούν κατά δικονομικήν τάξιν και διαδικασίαν ανάλογον προς την διαδικασίαν των τακτικών δικαστηρίων [...]*»¹²².

¹²¹ Βλ. Παπαδαμάκης Αδ., «Η σχέση της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική δίκη», στο συλλογικό: *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης – Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α' τόμος (επιμ. Μαργ. Γασπαρινάτου), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σελ. 5324.

¹²² Βλ. Οικονόμου Δ., «*Η Πειθαρχική Αγωγή των Διοικητικών Υπαλλήλων*» διατριβή επί διδακτορία, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Αθήναι, 1954, σελ. 4 (<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/11275#page/1/mode/2up> ημ. πρόσβασης: 11-12-2019).

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται η κατά νόμο αυτοτέλεια και ανεξαρτησία της πειθαρχικής διαδικασίας σε συνδυασμό με τις εξαιρέσεις που ο ίδιος νομοθέτης έχει θεσπίσει ή έχουν προκύψει από την σχετική νομολογία. Είναι κρίσιμο για το ίδιο το Πειθαρχικό Δίκαιο το πώς ο νομοθέτης αναγνωρίζει εμμέσως πλην σαφώς προβάδισμα στην ποινική διαδικασία, χωρίς όμως να φαλκιδεύεται και να αίρεται η αυτοτέλεια της πειθαρχικής διαδικασίας, όταν ένα ποινικό αδίκημα συνιστά και πειθαρχικό παράπτωμα ή αντίθετα όταν τα πραγματικά περιστατικά που διαπιστώνονται σε μία ποινική δίκη δεν οδηγούν αναγκαία σε ποινική καταδίκη, αλλά δύνανται να καταλήξουν σε διαπίστωση πειθαρχικού παραπτώματος και πειθαρχικής κύρωσης.

Μία άλλη επίσης διάσταση επήρειας της ποινικής επί της πειθαρχικής διαδικασίας με ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι οι αρχές και οι κανόνες του Ποινικού Δικαίου που εφαρμόζονται αναλογικά και στο Πειθαρχικό Δίκαιο τόσο βάσει ρητής πρόνοιας του νομοθέτη όσο και από την παγιωμένη πλέον σχετική νομολογία. Εξίσου όμως ενδιαφέρον παρουσιάζει και το ποιες αρχές της ποινικής διαδικασίας δεν εφαρμόζονται στην πειθαρχική, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της τελευταίας.

Τέλος, ειδικής μνείας χρήζει το πόσο κατά εφαρμόζεται στην πειθαρχική διαδικασία η δικαιοακή αρχή *ne bis in idem*. Η ευσύνοπτη παράθεση του βαθμού εφαρμογής της αρχής αυτής τόσο εντός της πειθαρχικής διαδικασίας όσο και σε σχέση με την ποινική αντίστοιχη, αποτελεί ένα βασικό κριτήριο για το κατά πόσον η Πολιτεία έχει υιοθετήσει ένα κριτήριο υπερνομοθετικής ισχύος, το οποίο προστατεύει το Δ.Υ. σε ίδιο βαθμό με τους υπόλοιπους πολίτες.

4.2 Αυτοτέλεια της πειθαρχικής δίκης και εξαιρέσεις

Ο Υ.Κ. στις παρ. 1 και 2 του άρθρου 114 ορίζει με τρόπο σαφή ότι «1. Η πειθαρχική διαδικασία είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη από την ποινική ή άλλη δίκη. 2. Η ποινική δίκη δεν αναστέλλει την πειθαρχική διαδικασία. Το πειθαρχικό όργανο όμως μπορεί με απόφασή του, η οποία είναι ελευθέρως ανακλητή, να διατάζει, για εξαιρετικούς λόγους, την αναστολή της πειθαρχικής διαδικασίας, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα (1) έτος. Αναστολή δεν επιτρέπεται σε περίπτωση που το πειθαρχικό παράπτωμα προκάλεσε δημόσιο σκάνδαλο ή θίγει σοβαρά το κύρος της υπηρεσίας». Την αυτοτέλεια της πειθαρχικής

διαδικασίας, όπως περιγράφεται παραπάνω έχει επιβεβαιώσει με πάγια νομολογία του το Σ.τ.Ε.¹²³, επικυρώνοντας τη βούληση του νομοθέτη η πειθαρχική διαδικασία να είναι μία αυτοτελής κατ' ουσίαν διοικητική διαδικασία «αποβλέπουσα στην αποκατάσταση της εσωτερικής έννομης τάξης της δημόσιας διοίκησης»¹²⁴. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι στην ανωτέρω παράγραφο ενώ τίθεται ο χρονικός περιορισμός της αναστολής, ελευθέρως ανακλητής αν υπάρξουν νέα στοιχεία, στο ένα έτος για να μην καταλήξει η πειθαρχική υπόθεση στις ελληνικές καλένδες, δεν εξειδικεύεται ούτε παρατίθενται κριτήρια προσδιορισμού των εξαιρετικών λόγων αναστολής της πειθαρχικής διαδικασίας. Συνήθως όμως οι λόγοι αφορούν στο υπηρεσιακό συμφέρον ή / και στην προστασία της προσωπικότητας του πειθαρχικώς διωκόμενου Δ.Υ., ειδικά στις περιπτώσεις που έχει εκκινήσει ποινική ανάκριση και συλλογή στοιχείων δια εκείνης της οδού μπορεί να είναι ευχερέστερη από την αντίστοιχη πειθαρχική¹²⁵.

Ο νομοθέτης εκτιμώντας ότι διόλου σπάνια ενέργεια ή παράλειψη ενός Δ.Υ. μπορεί να συνιστά ταυτόχρονα και πειθαρχικό παράπτωμα και ποινικό αδίκημα, κατοχύρωσε ρητά την αυτοτέλεια και την ανεξαρτησία της πειθαρχικής διαδικασίας από την ποινική δίκη, καθώς για τα ίδια πραγματικά περιστατικά μπορεί να υπάρξει διαφορετικό αποτέλεσμα σε κάθε μία από τις δύο διαδικασίες. Έτσι, για παράδειγμα, ζητήματα παραγραφής του ποινικού αδικήματος ή αναστολής της επιβληθείσας ποινής σε τίποτε δεν επηρεάζουν την πειθαρχική διαδικασία¹²⁶.

Ο πειθαρχικός δικαστής, εφόσον το ποινικό δικαστήριο δεν έχει δεχθεί ανυπαρξία των πραγματικών περιστατικών, μπορεί, εκτιμώντας ελεύθερα τα αποδεικτικά στοιχεία να καταλογίσει στον πειθαρχικώς διωκόμενο πειθαρχικό παράπτωμα, χωρίς να έχει προηγηθεί καταδίκη από ποινικό δικαστήριο. (Σ.τ.Ε. 2166/2011, 3366/2007, 3825/1995 κ.ά.). Η ρητή μάλιστα διαπίστωση ανυπαρξίας των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών στην ποινική απόφαση είναι απαραίτητη, ώστε να δεσμευθεί και ο πειθαρχικός δικαστής¹²⁷.

¹²³ Βλ. ενδεικτικά, Σ.τ.Ε. 4919/1995, 945/2004, 1430/2005, 3971/2010, 2041/2013, 1264,2014, 153/2016, 1055/2018.

¹²⁴ Βλ. Τάχος Α. – Συμεωνίδης Ι., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα – τ. Β'*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2007³, σελ. 747.

¹²⁵ Βλ. Πανταζής Ν., *Πειθαρχικό Δίκαιο Δημοσίων Υπαλλήλων – Πρακτικά θέματα πειθαρχικής διαδικασίας*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2015, σελ. 196-197.

¹²⁶ Βλ. Τζιράκη Ε., «Σχέση της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική δίκη – Άρθρο 114 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπαλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 926-927.

¹²⁷ Βλ. ενδεικτικά, Σ.τ.Ε. 3751/2005, 2019/2003.

Η πρώτη εμπράγματη αμφισβήτηση της αυτοτέλειας της εσωτερικής λειτουργίας της Διοίκησης απαντά ήδη σε άρθρο του Υ.Κ. εκτός τυπικά του πειθαρχικού του μέρους αλλά ευθέως σχετιζόμενου με αυτό, ήτοι την παρ. 1 του άρθρου 103 του Υ.Κ. περί θέσης σε αυτοδίκαιη αργία¹²⁸. Η υπηρεσιακή, λοιπόν, κατάσταση του Δ.Υ. επηρεάζεται άμεσα από τυχόν ποινική καταδίκη του, προφυλάκιση ή και ποινική δίωξη για συγκεκριμένα ποινικά αδικήματα. Η ποινική επομένως πτυχή μίας υπόθεσης ενεργοποιεί το προσωρινό διοικητικό μέτρο της αργίας, η οποία επιβάλλεται για λόγους δημοσίου συμφέροντος και διασφάλισης τους κύρους της υπηρεσίας και της εύρυθμης λειτουργίας αυτής, χωρίς να αποτελεί καν έναρξη της πειθαρχικής διαδικασίας, πολλώ δε μάλλον πειθαρχική ποινή¹²⁹.

Αντίστοιχα, στην περίπτωση της δυνητικής αργίας, το εξαιρετικό αυτό δυσμενές διοικητικό μέτρο ενεργοποιείται, μεταξύ άλλων, όταν έχει ασκηθεί ποινική δίωξη για αδίκημα που μπορεί να επισύρει την έκπτωση από την υπηρεσία ή, στην περίπτωση της παράβασης καθήκοντος, εφόσον έχει παραπεμφθεί στο ακροατήριο για το αδίκημα αυτό¹³⁰.

¹²⁸ Βλ. παρ. 1 άρθρου 103 Υ.Κ.: «1. Τίθεται αυτοδίκαια σε αργία: α) Ο υπάλληλος ο οποίος στερήθηκε την προσωπική του ελευθερία, ύστερα από ένταλμα προσωρινής κράτησης ή δικαστική απόφαση, έστω και αν απολύθηκε με εγγύηση. β) Ο υπάλληλος στον οποίο επιβλήθηκε η ποινή της οριστικής παύσης. Η αργία αρχίζει από την κοινοποίηση της πειθαρχικής απόφασης και λήγει την τελευταία ημέρα της προθεσμίας άσκησης προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας ή την ημέρα που δημοσιεύθηκε η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, εφόσον έχει ασκηθεί προσφυγή. γ) Ο υπάλληλος, σε βάρος του οποίου ασκήθηκε ποινική δίωξη για οποιοδήποτε έγκλημα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή για οποιοδήποτε έγκλημα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής».

¹²⁹ Βλ. ενδεικτικά, Σ.τ.Ε. Ολ. 1900/2014, Ν.Σ.Κ. 89/2016.

¹³⁰ Βλ. παρ. 1 άρθρου 104 Υ.Κ.: «1. Αν συντρέχουν λόγοι δημοσίου συμφέροντος μπορεί να τίθεται σε αργία ο υπάλληλος, κατά του οποίου: α) Έχει ασκηθεί ποινική δίωξη για αδίκημα το οποίο μπορεί να επισύρει την έκπτωση από την υπηρεσία. Ειδικά, προκειμένου για το αδίκημα της παράβασης καθήκοντος ο υπάλληλος μπορεί να τίθεται σε αργία εφόσον έχει παραπεμφθεί στο ακροατήριο για το αδίκημα αυτό.[...]», σε συνδυασμό με το άρθρο 149 («Ο υπάλληλος εκπίπτει αυτοδικαίως της υπηρεσίας, εφόσον με αμετάκλητη δικαστική απόφαση: α) καταδικασθεί σε ποινή τουλάχιστον πρόσκαιρης κάθειρξης ή σε οποιαδήποτε ποινή για πλημμέλημα από τα αναφερόμενα στην περ. α' της παρ. 1 του άρθρου 8 του παρόντος ή σε οποιαδήποτε ποινή για λιποταξία, β) του επιβληθεί στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων. γ) καταδικασθεί σε οποιαδήποτε ποινή για οποιοδήποτε έγκλημα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή για οποιοδήποτε έγκλημα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής[...].») και την παρ. 1 του άρθρου 8 («1. Δεν διορίζονται υπάλληλοι: α) Όσοι καταδικάστηκαν για κακούργημα και σε οποιαδήποτε ποινή για κλοπή, υπεξαίρεση (κοινή και στην υπηρεσία), απάτη, εκβίαση, πλαστογραφία, απιστία δικηγόρου, δωροδοκία, καταπίεση, απιστία περί την υπηρεσία, παράβαση καθήκοντος, καθ' υποτροπή συκοφαντική δυσφήμιση, καθώς και για οποιοδήποτε έγκλημα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή έγκλημα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής. β) Οι πόδοικοι που έχουν παραπεμφθεί με τελεσίδικο βούλευμα για κακούργημα ή για πλημμέλημα της περίπτωσης α', έστω και αν το αδίκημα έχει παραγραφεί. γ) Όσοι, λόγω καταδίκης, έχουν στερηθεί τα πολιτικά τους δικαιώματα και για όσο χρόνο διαρκεί η στέρηση αυτή. δ) Όσοι τελούν υπό στερητική δικαστική συμπαράσταση (πλήρη ή μερική), υπό επικουρική δικαστική συμπαράσταση (πλήρη ή μερική) και υπό τις δύο αυτές καταστάσεις.») του Υ.Κ.

Θρυαλλίδα αμφισβήτησης της παραπάνω αυτοτέλειας θέτει ο ίδιος ο Υ.Κ. στις παρ. 3, 4 και 5 του ίδιου άρθρου που θεμελιώνει την αυτοτέλεια¹³¹, σε συνδυασμό με το άρθρο 143 του Υ.Κ.¹³². Βάσει των διατάξεων, η πειθαρχική διαδικασία δύναται να επαναληφθεί, εφόσον υπάρξει αμετάκλητο αθωωτικό απαλλακτικό βούλευμα ή αμετάκλητη αθωωτική απόφαση για τις πράξεις εκείνες για τις οποίες διώχθηκε πειθαρχικά ο προσφεύγων Δ.Υ. Συνεπώς, τα πειθαρχικά όργανα καλούνται να λαμβάνουν υπόψη τους την πορεία της ποινικής δίκης που σχετίζεται με την υπόθεση που κρίνουν.

Έτσι, στην περίπτωση που μετά από την πειθαρχική απόφαση εκδοθεί ποινική αμετάκλητη απόφαση, αυτή μπορεί να οδηγήσει σε επανάληψη της πειθαρχικής διαδικασίας υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις που ο νομοθέτης έθεσε στην παρ. 3 του άρθρου 143 του Υ.Κ. Συνεπώς, όταν προηγηθεί αθωωτική πειθαρχική απόφαση και ακολουθήσει επί των ιδίων πραγματικών περιστατικών ποινική καταδίκη, τότε η πειθαρχική διαδικασία επαναλαμβάνεται, ώστε να συνεκτιμηθούν από τα πειθαρχικά όργανα τα νεότερα στοιχεία που προέκυψαν στην ποινική δίκη. Επανάληψη έχουμε και όταν η πειθαρχική ποινή δεν είναι η προσήκουσα με βάση την ποινική καταδίκη και τα πραγματικά περιστατικά μπορούν να δικαιολογήσουν την πειθαρχική ποινή της οριστικής παύσης. Στην περίπτωση επίσης που έχει προηγουμένως επιβληθεί πειθαρχική ποινή και ακολουθήσει αμετάκλητη ποινική αθωωτική απόφαση ή αμετάκλητο

¹³¹ «3. Το πειθαρχικό όργανο δεσμεύεται από την κρίση που περιέχεται σε αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου ή σε αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα, μόνο ως προς την ύπαρξη ή την ανυπαρξία πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν την αντικειμενική υπόσταση πειθαρχικού παραπτώματος. 4. Αν μετά την έκδοση πειθαρχικής απόφασης με την οποία απαλλάσσεται ο υπάλληλος ή επιβάλλεται ποινή κατώτερη από την οριστική παύση, εκδοθεί αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου με την οποία διαπιστώνονται πραγματικά περιστατικά που συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση παραπτώματος της περίπτωσης α' της παραγράφου 5 του άρθρου 109 του παρόντος, η πειθαρχική διαδικασία επαναλαμβάνεται με τη διαδικασία του άρθρου 143. Επίσης επαναλαμβάνεται η πειθαρχική διαδικασία, αν μετά την έκδοση καταδικαστικής πειθαρχικής απόφασης, με την οποία επιβάλλεται οποιαδήποτε ποινή, εκδοθεί αμετάκλητη αθωωτική ποινική απόφαση ή αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα για την πράξη ή την παράλειψη, για την οποία τιμωρήθηκε πειθαρχικά ο υπάλληλος. 5. Η επανάληψη της πειθαρχικής διαδικασίας επιτρέπεται και όταν έχει εκδοθεί καταδικαστική πειθαρχική απόφαση, χωρίς να έχει λάβει υπόψη καταδικαστική ποινική απόφαση που προηγήθηκε.»

¹³² «1. Την επανάληψη της πειθαρχικής διαδικασίας, σύμφωνα με τις παραγράφους 4 και 5 του άρθρου 114 του παρόντος, μπορούν να ζητήσουν: α) τα όργανα των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 123 του παρόντος, όταν έχει εκδοθεί καταδικαστική ποινική απόφαση και β) ο υπάλληλος, όταν έχει εκδοθεί αθωωτική ποινική απόφαση εντός αποκλειστικής προθεσμίας ενός (1) έτους από τη δημοσίευσή της. 2. Η αίτηση για την επανάληψη της πειθαρχικής διαδικασίας απευθύνεται στο αρμόδιο πειθαρχικό συμβούλιο ή στο Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο κατά περίπτωση, στο οποίο υπαγόταν ο υπάλληλος κατά το χρόνο τέλεσης του παραπτώματος. 3. Αν έχει εκδοθεί καταδικαστική ποινική απόφαση, κατά την επανάληψη της πειθαρχικής διαδικασίας, μπορεί να επιβληθεί πειθαρχική ποινή ανώτερη από αυτήν που είχε επιβληθεί. Αν έχει εκδοθεί αθωωτική ποινική απόφαση, μπορεί να επιβληθεί ελαφρότερη ποινή ή να απαλλαγεί ο υπάλληλος. Αν ο υπάλληλος είχε τιμωρηθεί με οριστική ή προσωρινή παύση ή υποβιβασμό, το υπηρεσιακό συμβούλιο μπορεί μετά την επανάληψη της πειθαρχικής διαδικασίας και την έκδοση απόφασης του πειθαρχικού συμβουλίου να αποφασίσει και τη βαθμολογική ή μισθολογική του αποκατάσταση. Αν δεν υπάρχει κενή θέση, ο υπάλληλος παραμένει υπεράριθμος και καταλαμβάνει την πρώτη θέση που κενώνεται.»

απαλλακτικό βούλευμα επί των ιδίων πάντοτε πραγματικών περιστατικών η πειθαρχική διαδικασία επαναλαμβάνεται ύστερα από αίτηση του υπαλλήλου εντός ενός έτους από τη δημοσίευση της αθωωτικής δικαστικής απόφασης¹³³.

Αντίστοιχα, όταν η πειθαρχική διαδικασία είναι η πρώτη που εκκινεί, δύναται να ενεργοποιήσει και την ποινική σύμφωνα με το άρθρο 38 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας¹³⁴. Όταν βέβαια η ποινική διαδικασία προηγείται της πειθαρχικής, ο νομοθέτης προέβλεψε την ενημέρωση των αρμόδιων πειθαρχικών προϊσταμένων από τις δικαστικές αρχές. Συγκεκριμένα, στην παρ. 6 του άρθρου 114 του Υ.Κ. ορίζεται ότι ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών υποχρεούται να ανακοινώνει αμέσως στην προϊσταμένη αρχή του υπαλλήλου κάθε ποινική δίωξη που ασκείται κατ' αυτού, όπως επίσης τα σχετικά απαλλακτικά ή παραπεμπτικά βουλεύματα και τις εκδιδόμενες κάθε φορά αποφάσεις, είτε καταδικαστικές είτε αθωωτικές, ώστε τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα, αφού ενημερωθούν αρμοδίως, να αποφανθούν αιτιολογημένα για την άσκηση ή μη πειθαρχικής δίωξης. Μόνη εξαίρεση από το νομοθέτη τίθεται στην περίπτωση καταδικαστικής απόφασης, οπότε η άσκηση της πειθαρχικής δίωξης είναι υποχρεωτική. Στο πλαίσιο αλληλεπίδρασης των διαδικασιών πρέπει να ενταχθεί το άρθρο 39 του Κ.Π.Δ. περί της υποχρέωσης του δικαστή να συντάσσει έκθεση¹³⁵.

Παράλληλα, στην παρ. 2 του ανωτέρω άρθρου του Υ.Κ. ορίζεται ότι «2. Η ποινική δίκη δεν αναστέλλει την πειθαρχική διαδικασία. Το πειθαρχικό όργανο όμως μπορεί με απόφασή του, η οποία είναι ελευθέρως ανακλητή, να διατάξει, για εξαιρετικούς λόγους, την αναστολή της πειθαρχικής διαδικασίας, η οποία δεν πρέπει να υπερβαίνει το ένα (1) έτος. Αναστολή δεν επιτρέπεται σε περίπτωση που το πειθαρχικό παράπτωμα προκάλεσε δημόσιο σκάνδαλο ή θίγει σοβαρά το κύρος της υπηρεσίας», ενώ στην αμέσως επόμενη παράγραφο

¹³³ Βλ. Παπαδαμάκης Αδ., «Η σχέση της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική δίκη», στο συλλογικό: *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης – Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α' τόμος (επιμ. Μαργ. Γασπαρινάτου), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σελ. 530-531.

¹³⁴ «1. Οι ανακριτικοί υπάλληλοι οφείλουν να ανακοινώσουν χωρίς χρονοτριβή στον αρμόδιο εισαγγελέα ο,τιδήποτε πληροφορούνται με κάθε τρόπο για αξιόποινη πράξη που διώκεται αυτεπαγγέλτως. 2. Οι υπόλοιποι δημόσιοι υπάλληλοι, καθώς και εκείνοι στους οποίους ανατέθηκε προσωρινά δημόσια υπηρεσία, έχουν την ίδια υποχρέωση για τις αξιόποινες πράξεις της παρ. 1, αν πληροφορήθηκαν γι' αυτές κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. 3. Η ανακοίνωση γίνεται γραπτώς και πρέπει να περιέχει όλα τα στοιχεία που υπάρχουν και αφορούν την αξιόποινη πράξη, τους δράστες και τις αποδείξεις».

¹³⁵ Βλ. άρθρο 39 Κ.Π.Δ.: «1. Όταν κατά τη διάρκεια πολιτικής ή διοικητικής ή ποινικής δίκης ανακύπτει γεγονός που μπορεί να χαρακτηριστεί έγκλημα διωκόμενο αυτεπαγγέλτως, ο δικαστής οφείλει να συντάξει έκθεση και να τη διαβιβάσει στον αρμόδιο εισαγγελέα με κάθε πληροφορία και με τα σχετικά έγγραφα. 2. Το ίδιο υποχρεούται να κάνει και όταν πρόκειται για έγκλημα μη διωκόμενο αυτεπαγγέλτως, αν υποβλήθηκε η απαιτούμενη έγκληση στην αρμόδια αρχή. 3. Οι διατάξεις των παρ. 1 και 2 εφαρμόζονται και σε υποθέσεις πειθαρχικής δικαιοδοσίας».

διευκρινίζεται ότι «3. Το πειθαρχικό όργανο δεσμεύεται από την κρίση που περιέχεται σε αμετάκλητη απόφαση ποινικού δικαστηρίου ή σε αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα, μόνο ως προς την ύπαρξη ή την ανυπαρξία πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν την αντικειμενική υπόσταση πειθαρχικού παραπτώματος».

Καθίσταται επομένως σαφές από τη μία η πειθαρχική διαδικασία είναι αυτοτελής και δεσμεύεται από το ποινικό σκέλος μίας υπόθεσης μόνο ως προς την ύπαρξη ή μη των πραγματικών περιστατικών τέλεσης του παραπτώματος, από την άλλη όμως μεριά δεν παύει να υιοθετεί υποχρεωτικά τα όσα διαπίστωσε το ποινικό δικαστήριο ως προς τα πραγματικά περιστατικά, αναγνωρίζοντάς του έμπρακτα το σχετικό προβάδισμα. Αυτό άλλωστε επιβεβαιώνεται και από την σχετική νομολογία (ενδεικτικά, Σ.τ.Ε. 2693/2012)¹³⁶. Πρέπει δε να τονιστεί ότι τα παραπάνω αφορούν αμετάκλητες ποινικές αποφάσεις, καθώς οι ποινικές αποφάσεις που δεν έχουν καταστεί αμετάκλητες συνεκτιμώνται, χωρίς να δεσμεύουν την κρίση του διοικητικού δικαστή¹³⁷.

Το πειθαρχικό όργανο δύναται να επιβάλει ποινή σε υπάλληλο που ποινικά αθώθηκε στην περίπτωση που το δικαστήριο δεν αμφισβήτησε τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία ενίοτε μπορεί να μην στοιχειοθετούν ποινικό αδίκημα αλλά μόνο πειθαρχική κύρωση. Έτσι, τα ίδια πραγματικά περιστατικά για τα οποία αθώθηκε ποινικά ο υπάλληλος μπορεί να συνιστούν πειθαρχικό παράπτωμα.

Παραμένει όμως ακόμη εν μέρει αδιευκρίνιστο το κατά πόσον το πειθαρχικό όργανο δεσμεύεται από αμετάκλητη ποινική αθωωτική απόφαση είτε λόγω απόδειξης αυτής είτε λόγω αμφιβολιών. Σύμφωνα με τη μία άποψη, η οποία διαμορφώθηκε και νομολογιακά (ενδεικτικά, Σ.τ.Ε. 2693/2012) μετά την απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. στην υπόθεση Σταυρόπουλος κατά Ελλάδος¹³⁸, το τεκμήριο της αθωότητας της παρ. 2 του άρθρου 6 της

¹³⁶ Βλ. σκ. 6: «[...] ο πειθαρχικός δικαστής δεσμεύεται ως προς την ύπαρξη ή μη των πραγματικών περιστατικών, στα οποία θεμελιώνεται η πειθαρχική δίωξη, από απόφαση ποινικού δικαστηρίου που κατέστη αμετάκλητη και έκρινε ποινική κατηγορία, η οποία στηρίζεται στα ίδια πραγματικά περιστατικά, εφόσον στο σκεπτικό της απόφασης αυτής βεβαιώνεται ρητά ότι το ποινικό δικαστήριο δέχθηκε ως αποδεδειγμένη την ύπαρξη ή την ανυπαρξία των πραγματικών περιστατικών (ΣτΕ 3140/2004, 1430, 3751/2005, 1930/2006, 2689/2008, βλ. επίσης ΣτΕ 1852/2005, 484/2008, πρβλ. ΣτΕ 2448/1992, 424, 2858/2000, 2701/2005, 2555/2006, 1073/2008, 116/2010, 2043/2011)»

¹³⁷ Βλ. Μπουκουβάλα, Β., «Ποινικό δεδικασμένο και διοικητική δίκη: το άρθρο 5 παρ.2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας πριν και μετά την έναρξη ισχύος του ν.4446/2016 και οι ιδιαίτερες δικονομικές του όψεις», σελ. 4, στον ιστότοπο <https://www.ddikastes.gr/node/3870> (ημ. πρόσβασης 11-09-2022).

¹³⁸ Βλ. Ε.Δ.Δ.Α. Σταυρόπουλος κατά Ελλάδας, 35522/04, 27-09-2007, σκέψη 37 στον ιστότοπο http://www.dsanet.gr/Epikairothta/Nomologia/edad_stavropoulos_27_9_07.htm (ημ. πρόσβασης: 15-11-2021).

Ε.Σ.Δ.Α.¹³⁹ συνεπάγεται ότι η αμετάκλητη αθώωση από ποινικό δικαστήριο δεσμεύει κάθε άλλο δικαστήριο και δημόσια αρχή, των πειθαρχικών οργάνων περιλαμβανομένων. Αξιοποιώντας την ανωτέρω απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α., το Σ.τ.Ε. διαμόρφωσε σχετική νομολογία που προκρίνει ότι πειθαρχικές υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων λόγω προσφυγής ή αίτησης ακύρωσης, δόκιμο είναι να αναβάλλεται η εκδίκασή τους έως ότου υπάρξει σχετική ποινική απόφαση¹⁴⁰. Ο πειθαρχικός δικαστής επομένως, εφαρμόζοντας το τεκμήριο της αθωότητας, υποχρεούται να επικαλείται μόνον αποδεδειγμένα κι αληθινά γεγονότα και να εκφράζει την κρίση του με ειδικά αιτιολογημένα απόφαση.

Το ανωτέρω σκεπτικό του Σ.τ.Ε. σε καμία περίπτωση δεν συνεπάγεται ότι η άσκηση και η παύση¹⁴¹ της ποινικής δίωξης εμποδίζει την έναρξη και την περαίωση της πειθαρχικής διαδικασίας ή ότι προαπαιτούμενο για την επιβολή πειθαρχικής ποινής είναι η διακρίβωση των πραγματικών περιστατικών κατά την ποινική διαδικασία ή αντίστοιχα ότι η ποινική καταδίκη πρέπει να προηγείται της αντίστοιχης πειθαρχικής¹⁴². Χαρακτηριστικό είναι το σκεπτικό του Σ.τ.Ε. στη με αρ. 2166/2011 απόφασή του: «7. *Επειδή, η άσκηση ποινικής δίωξης για πραγματικά περιστατικά υπαγόμενα στην έννοια πειθαρχικού παραπτώματος, δεν αποτελεί προϋπόθεση για την επιβολή πειθαρχικής ποινής (Σ.τ.Ε. 3902/1989). Εξ άλλου δεν απαιτείται να προηγηθεί καταδίκη με απόφαση ποινικού δικαστηρίου του πειθαρχικώς διωκόμενου προκειμένου να επιβληθεί πειθαρχική ποινή. Άλλωστε η πειθαρχική δίκη είναι αυτοτελής και ανεξάρτητη από κάθε άλλη δίκη (άρθρο 114 παρ. 1 και 2 του Υπαλληλικού Κώδικα), κυρίως όμως από την ποινική δίκη. Ο πειθαρχικός δικαστής, εφόσον το ποινικό δικαστήριο δεν έχει δεχθεί ανυπαρξία των πραγματικών περιστατικών, μπορεί, εκτιμώντας ελεύθερα τα αποδεικτικά στοιχεία, να καταλογίσει στον πειθαρχικώς διωκόμενο πειθαρχικό παράπτωμα (ΣτΕ 3825/1995 κ.α.)*».

Επιπλέον, το ίδιο ανώτατο δικαστήριο στη σκέψη 10 της με αρ. 1417/2018 απόφασής του έκρινε ότι τυχόν ευεργετικές διατάξεις παραγραφής και μη εκτέλεσης ποινών

¹³⁹ «2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του» στον ιστότοπο https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf (ημ. πρόσβασης: 02-10-2020).

¹⁴⁰ Βλ. ενδεικτικά, Σ.τ.Ε. 1053/2012, 352/2013, 2490/2015, 3107/2017, 3279/2017.

¹⁴¹ Βλ. ενδεικτικά Σ.τ.Ε. 76/2015, 2495/2001, 468/1996.

¹⁴² Βλ. Καρύδα Σπ., «Ειδικά θέματα υπαλληλικού και πειθαρχικού δικαίου – Σχέση με ποινική δίκη» στο επιμορφωτικό σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών με θέμα: *Σχέση διοικητικής με πολιτική και ποινική δίκη και επιρροή τους στη διοικητική διαδικασία και δίκη*, Θεσσαλονίκη, 14-15/06/2018,σελ.4 (<https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2018/karida.pdf> ημ. πρόσβασης: 10-04-2019).

στερητικών της ελευθερίας μέχρι έξι μήνες, εφόσον οι αποφάσεις δεν είχαν καταστεί αμετάκλητες όταν δημοσιεύτηκε ο ν. 4198/2013 (Φ.Ε.Κ. 215 Α΄/11-10-2013) για λόγους αποσυμφόρησης των ποινικών δικαστηρίων από δικογραφίες για αδικήματα μικρής κοινωνικής απαξίας, αφορούν «τη μη έκτιση της ποινής, την μη ανατροπή της ποινικής καταδίκης, την ανεπηρέαστη κρίση περί τέλεσης του πειθαρχικού παραπτώματος από τον πειθαρχικό δικαστή, χωρίς να ισοδυναμεί με αμετάκλητη αθωωτική απόφαση (Σ.τ.Ε. 2236/2015, 2874/2012, Α.Π. 856/2016). [...]». Αντίστοιχα, το ίδιο δικαστήριο με τις αρ. 505/2010, 2371/2004 και 4289/1997 αποφάσεις του έχει κρίνει ότι η παραγραφή ποινικών αδικημάτων ουδόλως επηρεάζει τη συνέχιση της πειθαρχικής διαδικασίας, εφόσον δεν διαπιστώνεται η ύπαρξη ή η ανυπαρξία των πραγματικών περιστατικών. Η μερική όμως αμετάκλητη ποινική αθώωση συνιστά νόμιμο λόγο επανάληψης της πειθαρχικής διαδικασίας¹⁴³.

Συνεχίζουν βέβαια να υπάρχουν ερμηνείες ότι η αμετάκλητη ποινική αθωωτική απόφαση δεν δεσμεύει την πειθαρχική κρίση, αλλά απλώς συνεκτιμάται¹⁴⁴. Χαρακτηριστικό είναι το σκεπτικό της απόφασης 62/2012 του Σ.τ.Ε., το οποίο καταλήγει στο ότι η διάταξη της Ε.Σ.Δ.Α. και το σκεπτικό του Ε.Δ.Δ.Α. δεν τυγχάνουν εφαρμογής στα πειθαρχικά παραπτώματα¹⁴⁵.

¹⁴³ Βλ. Σ.τ.Ε. 2473/2012: «6. Επειδή, από τις προαναφερθείσες διατάξεις συνάγεται ότι η επανάληψη της πειθαρχικής διαδικασίας κατ' αίτηση του καταδικασθέντος πειθαρχικώς υπαλλήλου προβλέπεται σε περίπτωση κατά την οποία, μετά την έκδοση της καταδικαστικής πειθαρχικής απόφασης, εκδίδεται μόνον αμετάκλητη αθωωτική απόφαση ποινικού δικαστηρίου ή αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα για την πράξη ή την παράλειψη για την οποία διώχθηκε πειθαρχικώς ο υπάλληλος. Περαιτέρω, η παύση της ποινικής δίωξης λόγω παραγραφής δεν εμπεριέχει κρίση του ποινικού δικαστή σχετικά με την τέλεση ή μη των αποδιδόμενων στον κατηγορούμενο πράξεων και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να αποτελέσει νόμιμο λόγο επανάληψης της πειθαρχικής διαδικασίας (βλ. ΣτΕ 2371/2004, 2251/2003). Από τις ανωτέρω διατάξεις παρέπεται, εξάλλου, ότι όταν η πειθαρχική καταδίκη του υπαλλήλου εχώρησε στη βάση πλειόνων πραγματικών περιστατικών, τα οποία, προκειμένου να επιβληθεί η πειθαρχική ποινή της οριστικής παύσης, αποτέλεσαν αντικείμενο συνεκτίμησης, τότε, η μερική ποινική αθώωση του οριστικώς παυθέντος υπαλλήλου για κάποια από τα ανωτέρω πραγματικά περιστατικά συνιστά νόμιμο λόγο επανάληψης της πειθαρχικής διαδικασίας. Στην περίπτωση αυτή, η αίτηση επανάληψης της πειθαρχικής διαδικασίας επιτρέπεται να υποβληθεί μετά την αμετάκλητη κρίση που εξέφεραν τα ποινικά δικαστήρια επί του συνόλου των πραγματικών περιστατικών που αποτέλεσαν την βάση της ποινικής και πειθαρχικής κατηγορίας».

¹⁴⁴ Βλ. Παπαδαμάκης Αδ., «Η σχέση της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική δίκη», στο συλλογικό: *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης – Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*, Α΄ τόμος (επιμ. Μαργ. Γασπαρινάτου), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σελ. 533-535.

¹⁴⁵ σκέψη 8 [...] Και ναι μεν, κατά το ΕΔΔΑ, σκοπός τούτου δεν είναι να εξετάσει τον βαθμό δεσμεύσεως των διοικητικών δικαστηρίων από την απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, καθώς, κατ' αυτό, η ερμηνεία της εγχώριας νομοθεσίας είναι έργο των εθνικών δικαστηρίων (σκέψη 37 της ως άνω αποφάσεως), καταλήγοντας, πάντως, στην κρίση ότι υπάρχει παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας όποτε το διοικητικό δικαστήριο δεν ακολουθεί προηγούμενη αθωωτική απόφαση του ποινικού, κατ' ουσίαν δεν του αφήνει κανένα περιθώριο. Θα πρέπει, συνεπώς, να ακυρώσει την σχετική διοικητική πράξη. Όμως, η νομολογία αυτή του ΕΔΔΑ, που έχει διαμορφωθεί σε περιπτώσεις που καταλογίζεται στον ενδιαφερόμενο μια συμπεριφορά η οποία είτε συνιστά διακεκριμένη διοικητική και ποινική παράβαση που, καταστρωμένη στην νομοθεσία υπό διάφορες προϋποθέσεις, κολάζεται αυτοτελώς, και διοικητικά και ποινικά, όπως σε ένα πειθαρχικό και

Στο σημείο αυτό χρήζουν επισήμανσης οι διατάξεις του άρθρου 149 περί αυτοδίκαιης έκπτωσης του υπαλλήλου λόγω αμετάκλητης ποινικής καταδίκης¹⁴⁶. Μπορεί το εν λόγω άρθρο να ανήκει στο μέρος του Υ.Κ. περί των λόγων λύσης της υπαλληλικής σχέσης και σαφώς να είναι εκτός του μέρους του Κώδικα που αναπτύσσεται το Πειθαρχικό Δίκαιο όχι μόνο τυπικά αλλά και ουσιαστικά, με πάγια νομολογία του Σ.τ.Ε. (ενδεικτικά, 2496/2015), αλλά δεν παύει να πρόκειται για σαφή επήρεια της ποινικής διαδικασίας στην υπηρεσιακή σχέση του υπαλλήλου με τον εργοδότη του. Σύμφωνα και με την σχετική νομολογία η αναστολή εκτέλεσης της ποινής στην αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση ουδόλως εμποδίζει την επέλευση της έκπτωσης από την υπηρεσία¹⁴⁷. Βέβαια, σε κάθε περίπτωση τονίζεται ότι η αυτοδίκαιη έκπτωση λόγω αμετάκλητης ποινικής καταδίκης και με τις προϋποθέσεις που θέτει το ανωτέρω άρθρο, δεν συνιστά πειθαρχική ποινή ή παρεπόμενο πειθαρχικό μέτρο. Πρόκειται για ένα αμιγώς διοικητικό μέτρο εξαιρετικού χαρακτήρα που λαμβάνεται υποχρεωτικά λόγω δέσμιας αρμοδιότητας που πηγάζει εκ του νόμου και που δεν συνεπάγεται παραβίαση της αρχής *ne bis in idem*¹⁴⁸.

Στο ίδιο σκεπτικό εντάσσεται και η παρ. 2 του άρθρου 148 του Υ.Κ., με την οποία ο νομοθέτης στερεί από τον υπάλληλο το δικαίωμά του στην παραίτηση, εφόσον εκκρεμεί εναντίον του ποινική δίωξη για πλημμέλημα από τα αναφερόμενα στην περ. α' της παρ.

ποινικό αδίκημα ή σε μια παράβαση του ΚΟΚ και του Ποινικού Κώδικα, είτε, αν δεν αποτελεί διοικητική παράβαση, πάντως, εντάσσεται σε σχετική διοικητική διαδικασία, δεν έχει πεδίο εφαρμογής στην περίπτωση που καταλογίζεται στον ενδιαφερόμενο μια μόνο παράβαση η οποία, υπό τις αυτές προϋποθέσεις, αποτελεί συγχρόνως και ποινικό αδίκημα ελεγχόμενο από τον ποινικό δικαστή και διοικητική παράβαση, ελεγχόμενη από τον διοικητικό, όπως η λαθρεμπορία κατά τις ως άνω διατάξεις του ελληνικού δικαίου, γιατί τότε απορροφάται από το ζήτημα που κατ' εξοχήν προτάσσεται, το κατά πόσο έχει ή όχι πεδίο εφαρμογής η αρχή *non bis in idem*. Άλλωστε, και αν ακόμη έχει εφαρμογή στην περίπτωση αυτή η ως άνω νομολογία, δεν αποκλείει, κατά την έννοιά της, να στηρίζει την κρίση του το εκ των υστέρων επιλαμβανόμενο διοικητικό δικαστήριο σε στοιχεία διαφορετικά εκείνων στα οποία είχε στηρίξει την κρίση του το ποινικό, όπως συμβαίνει εν προκειμένω. Πάντως, αν, σε αντίθεση με τα παραπάνω, θεωρηθεί ότι το άρθρο 6 παρ. 2 της ΕΣΔΑ όπως έχει ερμηνευθεί από το ΕΔΔΑ καταλαμβάνει την παρούσα υπόθεση υπό την έννοια ότι αποκλείει στο διοικητικό δικαστήριο να την λύσει διαφορετικά από ό,τι το ποινικό, θα αντέβαινε προς τα άρθρα 94 παρ. 1 και 96 παρ. 1 του Συντάγματος, διότι θα κατέληγε κατ' ουσίαν να στερεί το δικαστήριο, διοικητικό ή ποινικό, της υποχρεώσεώς του να κρίνει την διαφορά, διοικητική ή ποινική, που του έχει αναθέσει το Σύνταγμα, το οποίο δεν αντιλαμβάνεται τους σχετικούς όρους με τον τρόπο που τους αντιλαμβάνεται το ΕΔΔΑ. Συνεπώς, εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο δεν μπορεί να εφαρμόσει την ως άνω διάταξη (ΣΕ 2067/2011 7μ.).

¹⁴⁶ Βλ. άρθρο 149 Υ.Κ.: «Ο υπάλληλος εκπίπτει αυτοδικαίως της υπηρεσίας, εφόσον με αμετάκλητη δικαστική απόφαση: α) καταδικασθεί σε ποινή τουλάχιστον πρόσκαιρης κάθειρξης ή σε οποιαδήποτε ποινή για πλημμέλημα από τα αναφερόμενα στην περ. α' της παρ. 1 του άρθρου 8 του παρόντος ή σε οποιαδήποτε ποινή για λιποταξία, β) του επιβληθεί στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων. γ) καταδικασθεί σε οποιαδήποτε ποινή για οποιοδήποτε έγκλημα κατά της γενετήσιας ελευθερίας ή για οποιοδήποτε έγκλημα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής. Η έκπτωση επέρχεται από την ημερομηνία δημοσίευσης της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης. Για την έκπτωση εκδίδεται διαπιστωτική πράξη, περίληψη της οποίας δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως».

¹⁴⁷ Βλ. Σ.τ.Ε. ενδεικτικά: 3276/2014, 2985/2014, 3890/2013, 326/2011 κ.ά.

¹⁴⁸ Βλ. Κατσονέβας Κ., «Λύση Υπάλληλικής Σχέσης-Έκπτωση – Άρθρο 149 Ν. 3528/2007», στο συλλογικό: *Υπάλληλικός Κώδικας – Ερμηνεία κατ' άρθρο* (επιμ. Στ. Κτιστάκη, Β. Κονδύλης, Ευαγγ. Τζιράκη), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 1394-1399.

1 του άρθρου 8 ή για κακούργημα ή πειθαρχική δίωξη ενώπιον του υπηρεσιακού συμβουλίου για παράπτωμα που μπορεί να επισύρει την ποινή της οριστικής παύσης ή αν η ποινική ή πειθαρχική δίωξη ασκηθεί μέσα σε δύο (2) μήνες από την υποβολή της αίτησης παραίτησης και πριν την αποδοχή της. Στην περίπτωση όμως άσκησης πειθαρχικής δίωξης μετά την υποβολή αίτησης παραίτησης, εφόσον η πειθαρχική υπόθεση δεν εκδικασθεί σε πρώτο βαθμό εντός έξι μηνών, ο υπάλληλος δικαιούται να υποβάλει νέα αίτηση παραίτησης. Τη νομιμότητα αυτής της ρύθμισης έχει με πάγια νομολογία του επιβεβαιώσει το Σ.τ.Ε.¹⁴⁹.

4.3. Η αναλογική (ή μη) εφαρμογή αρχών και κανόνων του Ποινικού Δικαίου στο Πειθαρχικό Δίκαιο

Το Πειθαρχικό Δίκαιο των Δ.Υ., αν και κρίσιμο για εκατοντάδες χιλιάδες που υπάγονται σε αυτό, δεν παύει στον πυρήνα των διατάξεών του να αποτελεί μέρος του Υ.Κ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα κάποιες πτυχές του Πειθαρχικού Δικαίου να μην είναι πλήρεις και τα κενά του νόμου να καλύπτονται από την αναλογική εφαρμογή διατάξεων του Ποινικού Δικαίου. Παράλληλα, το Πειθαρχικό Δίκαιο ως ιδιαίτερος κλάδος του Διοικητικού Δικαίου, υιοθετεί και εφαρμόζει γενικές αρχές του Δικαίου, οι οποίες πηγάζουν από το Σύνταγμα, τους νόμους και τη νομολογία των δικαστηρίων¹⁵⁰. Κατ' αυτόν τον τρόπο οικοδομείται ένας εσωτερικός "πειθαρχικός" πολιτισμός, με ολοκληρωμένο πλέγμα διατάξεων και διαδικασιών, προάγοντας τη θεσμική μνήμη της Δ.Δ. και στο πεδίο της πειθαρχικής διαδικασίας.

Την ανάγκη αυτή για δανεισμό είχε διαπιστώσει ο νομοθέτης, ο οποίος στην παρ. 1 του άρθρου 108 του ΥΚ πρόβλεψε ότι *«αρχές και κανόνες του ποινικού δικαίου και της ποινικής δικονομίας εφαρμόζονται αναλόγως και στο πειθαρχικό δίκαιο, εφόσον δεν αντίκεινται στις ρυθμίσεις του παρόντος νόμου και συνάδουν με τη φύση και το σκοπό της πειθαρχικής διαδικασίας»*.

Ο νομοθέτης, συνεπώς, αναγνωρίζει τον ελλειπτικό χαρακτήρα του πειθαρχικού δικαίου και το ενισχύει με τα εγγυητικά χαρακτηριστικά της ποινικής διαδικασίας και της

¹⁴⁹ Βλ. Πανταζής Ν., *Πειθαρχικό Δίκαιο Δημοσίων Υπαλλήλων – Πρακτικά θέματα πειθαρχικής διαδικασίας*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2015, σελ. 188-191.

¹⁵⁰ Βλ. Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, εκδ. Σάκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 122.

σχετικής νομολογίας¹⁵¹. Η αναλογική αυτή εφαρμογή βέβαια ισχύει υπό την αίρεση δύο σωρευτικών προϋποθέσεων: α) να μην προσκρούουν στις ρυθμίσεις του Υ.Κ., και, β) να είναι στο ίδιο πνεύμα με τη φύση και τον σκοπό της πειθαρχικής διαδικασίας.

Στη συνέχεια, στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου αναφέρονται ενδεικτικά («εφαρμόζονται ιδίως») αρχές και κανόνες του Ποινικού Δικαίου που χρήζουν αναλογικής εφαρμογής, όπως έχουν αναγνωρισθεί και διαμορφωθεί από την σχετική πάγια νομολογία περί πειθαρχικών παραπτώματων¹⁵². Οι αρχές που προσδιορίζονται είναι από τις πλέον σημαντικές στο Ποινικό Δίκαιο και είναι οι ακόλουθες:

Α) Λόγοι αποκλεισμού της υπαιτιότητας και της ικανότητας προς καταλογοισμό.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση αναλογική εφαρμογή ποινικών διατάξεων στο Πειθαρχικό Δίκαιο έχουν τα άρθρα 22 (περί άμυνας), 25 συνδυαστικά με το 32 (κατάσταση ανάγκης που αποκλείει τον καταλογοισμό), 27 (δόλος), 28 (αμέλεια) και 34 (διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών ή της συνείδησης). Ειδική περίπτωση αποτελεί η μη λειτουργία της συνείδησης λόγω μέθης, καθώς, σύμφωνα με σχετική νομολογία¹⁵³, τα πειθαρχικά παραπτώματα που τελούνται εν ώρα μέθης να μην διαπράττονται δίχως ικανότητα προς καταλογοισμό, αλλά καταλογιστέα είναι μόνο η αμέλεια του υπαλλήλου που επέτρεψε στον εαυτό του να βρεθεί σε μέθη. Τυχόν δε πειθαρχική τιμωρία παραπτώματων λόγω μέθης και άρα μη ικανότητας προς καταλογοισμό δεν επιτρέπεται¹⁵⁴. Από την άλλη όμως, η συστηματική χρήση οινοπνευματωδών ποτών (ή ναρκωτικών ουσιών) δύναται να στοιχειοθετήσει αυτοτελώς το πειθαρχικό παράπτωμα της αναξιοπρεπούς ή ανάρμοστης ή ανάξιας για υπάλληλο συμπεριφοράς εντός ή εκτός υπηρεσίας¹⁵⁵.

¹⁵¹ Βλ. Γραμματικός Ι., «Η αναλογία στην εφαρμογή κανόνων και αρχών του ποινικού δικαίου στο πειθαρχικό δίκαιο» στο επιμορφωτικό σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών με θέμα: *Σχέση πολιτικής, ποινικής, διοικητικής δίκης*, Κομοτηνή, 10 Μαΐου 2019, σελ. 5 (https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/grammatikos_2019kom.pdf ημ. πρόσβασης: 16-02-2022).

¹⁵² Βλ. Γιαρένη Ι., *Παράβαση Καθήκοντος - Πειθαρχική & Ποινική Προσέγγιση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 185.

¹⁵³ Βλ. την υπ. αρ. 1301/1991 Απόφαση του Δ.Ε.Α.

¹⁵⁴ Βλ. Ναυπλιώτης Γ., *Πειθαρχικό Δίκαιο*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2003, σελ. 72-73.

¹⁵⁵ Βλ. ό.π., σελ. 76.

B) Οι ελαφρυντικές ή επιβαρυντικές περιστάσεις για την επιμέτρηση της πειθαρχικής ποινής

Το αρμόδιο πειθαρχικώς όργανο για την επιβολή της πειθαρχικής ποινής οφείλει να εξετάζει τη συνολική εικόνα του ελεγχόμενου τόσο ως υπαλλήλου όσο και ως ατόμου και αναλόγως των ελαφρυντικών ή επιβαρυντικών στοιχείων να μετριάσει ή και να εξαφανίσει την πειθαρχική ποινή, όπως αντίστοιχα να επιμετρήσει τυχόν επιβαρυντικά στοιχεία για να αποφανθεί σχετικά¹⁵⁶. Στην τελευταία μάλιστα περίπτωση, στον ίδιο τον Υ.Κ., στο άρθρο 111 περί σχέσης πειθαρχικού παραπτώματος και ποινής ορίζεται ότι «1. Σε περίπτωση που ο υπάλληλος διέπραξε περισσότερα πειθαρχικά παραπτώματα επιβάλλεται, κατά συγχώνευση, μία συνολική ποινή, κατά την επιμέτρηση της οποίας λαμβάνεται υπόψη από το πειθαρχικό όργανο η βαρύτητα όλων των πειθαρχικών παραπτωμάτων. 2. Κατά την επιμέτρηση των πειθαρχικών ποινών λαμβάνονται υπόψη οι αρχές και οι κανόνες των περιπτώσεων β', γ', ε' και ζ' της παραγράφου 2 του άρθρου 108. Η υποτροπή αποτελεί ιδιαίτερος επιβαρυντική περίπτωση για την επιμέτρηση της ποινής». Ακόμη ειδικότερα δε, στο τελευταίο εδάφιο της περ. η' στην παρ. 1 του άρθρου 109 προβλέπεται ότι «επίσης, η ποινή της οριστικής παύσης μπορεί να επιβληθεί στον υπάλληλο για οποιοδήποτε παράπτωμα αν κατά την προηγούμενη της διάπραξής του διετία του είχαν επιβληθεί τρεις (3) τουλάχιστον πειθαρχικές ποινές ανώτερες του προστίμου αποδοχών ενός (1) μηνός ή κατά το προηγούμενο της διάπραξής του έτος είχε τιμωρηθεί για το ίδιο παράπτωμα με ποινή ανώτερη του προστίμου αποδοχών ενός (1) μηνός». Συνεπώς, για κάθε πειθαρχικό παράπτωμα επιβάλλεται μία ποινή και αντίστοιχα, με κάθε πειθαρχική απόφαση επιβάλλεται μία συνολική ποινή.

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Σ.τ.Ε., ελαφρυντικές περιστάσεις για την επιμέτρηση της πειθαρχικής ποινής έχουν ενδεικτικά κριθεί το λευκό πειθαρχικό παρελθόν του υπαλλήλου και η άμεμπτη υπηρεσιακή του εικόνα (ενδεικτικά, Σ.τ.Ε. 654/1996), η ειλικρινής συμπεριφορά και το νεαρό της ηλικίας (ενδεικτικά, Σ.τ.Ε. 990/1996), οι ευμενείς εκθέσεις αξιολόγησης από τους προϊσταμένους του (ενδεικτικά, Σ.τ.Ε. 2027/2001), το ήθος, η διαγωγή και η ικανότητα του υπαλλήλου (ενδεικτικά Σ.τ.Ε. 1191/1988), η αποκάλυψη όλης της αλήθειας, η ειλικρινής και έμπρακτη μετάνοια, το ενδιαφέρον για την υπηρεσία, ο φόρτος εργασίας, η ιδιαίτερη ψυχική κατάσταση του

¹⁵⁶ Βλ. Γιαρένη Ι., *Παράβαση Καθήκοντος - Πειθαρχική & Ποινική Προσέγγιση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 188.

υπαλλήλου κατά τη διάρκεια τέλεσης του αδικήματος, η κακή κατάσταση της υγείας του ή οι ειδικές συνθήκες υγείας και σοβαρά οικογενειακά και προσωπικά προβλήματα¹⁵⁷.

Η ειλικρινής και η έμπρακτη μετάνοια (Σ.τ.Ε. 2027/2001), η αποκάλυψη των αληθινών περιστατικών, καθώς και η προβληματική ψυχική κατάσταση κατά τη διάρκεια τέλεσης του αδικήματος (Σ.τ.Ε. 74/1998), το ενδιαφέρον για την καλή λειτουργία της υπηρεσίας (Σ.τ.Ε. 267/2002), η κούραση κι ο φόρτος εργασίας (Σ.τ.Ε. 4151/1996), η κατάθλιψη ή οι ιδιαίτερες συνθήκες υγείας (Σ.τ.Ε. 1948/1990), καθώς, επίσης κι η ύπαρξη προσωπικών κι οικογενειακών ζητημάτων (Σ.τ.Ε. 1622/1999) μπορούν «να ελαφρύνουν» την ποινή του υπαλλήλου. Κατά την πάγια νομολογία του Σ.τ.Ε. η επίκληση και μόνο ελαφρυντικών περιστάσεων από το διωκόμενο υπάλληλο δεν καθιστά υποχρεωτική και την αποδοχή τους (Σ.τ.Ε. 1650/2016). Η νομολογία γύρω από τα άρθρα 108 και 109 του ΥΚ έχει διαμορφώσει ένα πλαίσιο ερμηνείας σύμφωνα με το οποίο η αναγωγή στις ελαφρυντικές περιστάσεις του Ποινικού Κώδικα από το αρμόδιο πειθαρχικό όργανο γίνεται ανά περίπτωση και συνεκτιμώντας στοιχεία όπως το είδος, τη βαρύτητα, την ιδιαιτερότητα τις συνθήκες τέλεσης του παραπτώματος για να δεχθεί τη συνδρομή αυτών ή όχι.

Στον αντίποδα, κατά την πάγια νομολογία του Σ.τ.Ε., επιβαρυντικές περιστάσεις για την επιμέτρηση της πειθαρχικής ποινής έχουν ενδεικτικά κριθεί το βεβαρημένο υπηρεσιακό παρελθόν του υπαλλήλου, η σοβαρότητα και η βαρύτητα του αδικήματος, η ιδιαίτερη φύση και οι συνθήκες τέλεσης του αδικήματος, το πλήγμα στο κύρος της υπηρεσίας με τη δημοσίευση δυσμενών σχολίων στον Τύπο και την πρόκληση σκανδάλου στην κοινή γνώμη, τα καθήκοντα, την ιδιότητα, το βαθμό και την τυχόν θέση που κατείχε ο υπάλληλος, η κατ' επανάληψη τέλεση και τιμωρία παραπτωμάτων, η υποτροπή στο ίδιο παράπτωμα, η χρήση ιδιαίτερων τεχνασμάτων και η εν γένει δυσμενής εικόνα του υπαλλήλου¹⁵⁸.

Με βάση τα παραπάνω, η ποινή μπορεί να θεωρηθεί απόλυτα δικαιολογημένη, εφόσον ο υπάλληλος έχει διαπράξει παλαιότερα κάποιο αδίκημα¹⁵⁹ ή ο υπάλληλος έχει

¹⁵⁷ Βλ. ό.π., σελ. 188-189 και Γραμματικός Ι., «*Η αναλογία στην εφαρμογή κανόνων και αρχών του ποινικού δικαίου στο πειθαρχικό δίκαιο*» στο επιμορφωτικό σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών με θέμα: *Σχέση πολιτικής, ποινικής, διοικητικής δίκης*, Κομοτηνή, 10 Μαΐου 2019, σελ. 24-26 (https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/grammatikos_2019kom.pdf ημ. πρόσβασης: 16-02-2022).

¹⁵⁸ Βλ. ό.π., σελ. 190.

¹⁵⁹ Με τη με αρ. 2868/2000 απόφαση του Σ.τ.Ε. κρίθηκε ότι η επιβληθείσα στον προσφεύγοντα πειθαρχική ποινή της οριστικής παύσης ήταν η προσήκουσα, ενόψει της σοβαρότητας του αδικήματος και του

δημοσιεύσει αρνητικά σχόλια στον τύπο, προκαλώντας ταραχή στην κοινή γνώμη. (Σ.τ.Ε. 2509/2000) Ακόμη, τέτοιες περιστάσεις μπορεί να αφορούν την ιδιότητα, τη θέση και το βαθμό του υπαλλήλου (Σ.τ.Ε. 1601/2000), την ύπαρξη κι άλλων παραπτωμάτων δηλαδή τη καθ' υποτροπή τέλεση και άλλων αδικημάτων από τον ίδιο (Σ.τ.Ε. 2868/2000), τη συνολική αρνητική εικόνα του υπαλλήλου (Σ.τ.Ε. 2329/1985) καθώς και τη χρήση διάφορων τεχνασμάτων. (ΣτΕ 424/1990)¹⁶⁰.

Γ) Η έμπρακτη μετάνοια

Ο νομοθέτης, αν και μπορούσε με ασφάλεια να περιλάβει στις ελαφρυντικές περιστάσεις για την επιμέτρηση της πειθαρχικής ποινής την έμπρακτη μετάνοια, επέλεξε τη διακριτή, ρητή αναφορά σε αυτή, ώστε να αναδείξει τη σημασία της. Η έμπρακτη μετάνοια, εκτός από πραγματική και ειλικρινής πρέπει, σύμφωνα με σχετική νομολογία του Σ.τ.Ε.¹⁶¹, να προηγείται κάθε σχετικής έρευνας, έτσι ώστε η μεταμέλεια να θεωρηθεί αυθόρμητη και οικειοθελής και να επιμετρήσει ελαφρυντικά όχι όμως σε βαθμό εξαφάνισης του αξιόποινου. Αντίθετα, το Σ.τ.Ε. έχει κατ' επανάληψη αποφανθεί ότι εάν η ομολογία και μετάνοια του υπαλλήλου έπεται του εντοπισμού του αδικήματος, δεν επηρεάζει τον καταλογισμό της πειθαρχικής ευθύνης και το μετριασμό της ποινής¹⁶².

Διαφαίνεται επομένως ότι η έννοια της έμπρακτης μετάνοιας, ενώ αντλείται από το Ποινικό Δίκαιο, δεν λειτουργεί ακριβώς με τον ίδιο τρόπο. Συγκεκριμένα, στα άρθρα

γεγονότος ότι ο προσφεύγων είχε τιμωρηθεί και στο παρελθόν με την πειθαρχική ποινή του προστίμου ίσου με τις αποδοχές πέντε (5) ημερών για το πειθαρχικό αδίκημα της αδικαιολόγητης αποχής από την εκτέλεση των καθηκόντων του.

¹⁶⁰ Βλ. Γραμματικός Ι., «Η αναλογία στην εφαρμογή κανόνων και αρχών του ποινικού δικαίου στο πειθαρχικό δίκαιο» στο επιμορφωτικό σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών με θέμα: *Σχέση πολιτικής, ποινικής, διοικητικής δίκης*, Κομοτηνή, 10 Μαΐου 2019, σελ. 28-30 (https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/grammatikos_2019kom.pdf ημ. πρόσβασης: 16-02-2022).

¹⁶¹ Βλ. τις με αρ. 3967/1996, 3971/1996 και 1589/2001 αποφάσεις του Σ.τ.Ε.

¹⁶² Βλ. ενδεικτικά, τις αρ. 1711/1981, 1849/1988, 4391/1988, 3847/1989, 376/1990, 908/1991, 1061/1991, 281/1996, 481/1996, 472/1997, 1342/1997, 4287/1997, 74/1998, 4841/1998, 2628/1999, 2537/2000, 2589/2013 και 1605/2015 αποφάσεις του Σ.τ.Ε.

379¹⁶³ και 393¹⁶⁴ του Π.Κ. τεκμαίρεται ότι η έμπρακτη μετάνοια αποτελεί λόγο άρσης του αξιόποινου, ενώ κατά το Σ.τ.Ε. όχι για την πειθαρχική ευθύνη¹⁶⁵.

Βασική αιτία της μη άρσης της πειθαρχικής ευθύνης είναι η μη αντιστοιχία της με τις πειθαρχικές ποινές, όπως ισχύει στο ποινικό δίκαιο.

Δ) Το δικαίωμα σιγής του πειθαρχικά διωκόμενου

Στο Πειθαρχικό Δίκαιο μπορεί να μην απαντά η περιεκτική και σαφής διατύπωση της παρ. 2 του άρθρου 273 του Κ.Π.Δ. («ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να αρνηθεί να απαντήσει»), αλλά διασφαλίζεται ουσιαστικά εξίσου το δικαίωμα σιωπής του κατηγορουμένου μέσα από συγκεκριμένες αναφορές στον Υ.Κ. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 132 του Υ.Κ. ορίζεται ότι «η μη προσέλευση του διωκόμενου ή η άρνηση του να εξετασθεί, δεν εμποδίζει την πρόοδο της ανάκρισης», ενώ στην παρ. 1 του άρθρου 136 του ίδιου νόμου αναφέρεται ότι «μετά την υποβολή της απολογίας ή την παρέλευση της προθεσμίας υποβολής της ο πρόεδρος του πειθαρχικού συμβουλίου προσδιορίζει με πράξη του την ημέρα κατά την οποία θα συζητηθεί η υπόθεση». Αντίστοιχα, στην περ. ε' της παρ. 2 του άρθρου 140 του Υ.Κ. ορίζεται ότι στην πειθαρχική απόφαση πρέπει να μνημονεύεται «η υποβολή ή όχι απολογίας». Συνεπώς, ο κατηγορούμενος πειθαρχικά υπάλληλος, όπως και στο ποινικό δίκαιο, έχει το δικαίωμα του σιγᾶν και της προετοιμασίας της υπερασπιστικής του γραμμής, καθώς η σιγή δεν αποδεικνύει κατ' ανάγκη και ενοχή¹⁶⁶. Το δικαίωμα αυτό όμως φαίνεται να προσκρούει στην ευρύτερη υποχρέωση του υπαλλήλου να μην παραπλανά και να μην αποσιωπά από τις δημόσιες

¹⁶³ Βλ. άρθρο 379 Π.Κ.: «1. Το αξιόποινο της κλοπής και της υπεξαίρεσης εξαλείφεται αν ο υπαίτιος, με δική του θέληση και πριν ακόμη εξεταστεί με οποιονδήποτε τρόπο για την πράξη του από τις αρχές, απέδωσε χωρίς παράνομη βλάβη κάποιου τρίτου το πράγμα ή ικανοποίησε εντελώς τον ζημιωμένο. Η μερική μόνο απόδοση ή ικανοποίηση εξαλείφει το αξιόποινο κατά το αντίστοιχο μόνο μέρος. 2. Ο υπαίτιος της πράξης της υπεξαίρεσης, εφόσον η πράξη αυτή δεν τιμωρείται σε βαθμό κακουργήματος, απαλλάσσεται από κάθε ποινή αν ικανοποίησε εντελώς τον ζημιωθέντα με τη θέλησή του, μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου με την καταβολή του κεφαλαίου, των τόκων υπερημερίας και των δικαστικών εξόδων που έχουν εκκαθαριστεί και δηλώσει τούτο ο παθών ή οι κληρονόμοι του».

¹⁶⁴ Βλ. παρ. 2 άρθρου 393 Π.Κ.: «Ο υπαίτιος των πράξεων των άρθρων 382 παρ. 1 και 2 στοιχ. γ', 386, 386Α, 388, 390, εφόσον δεν τιμωρούνται σε βαθμό κακουργήματος, 404 παρ. 1 και 2 και 405 παρ. 1, απαλλάσσεται από κάθε ποινή, αν ικανοποιήσει πλήρως τον ζημιωθέντα μέχρι την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο με την καταβολή του κεφαλαίου και των τόκων υπερημερίας και δηλώσουν τούτο ο παθών ή οι κληρονόμοι του».

¹⁶⁵ Βλ. αρ. 1516/1988 και 1223/1996 Σ.τ.Ε.

¹⁶⁶ Βλ. Φθενάκης Χ., *Η Πολιτεία και το Δίκαιο των Δημοσίων Υπαλλήλων*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2003, σελ. 160.

αρχές γεγονότα¹⁶⁷. Σε κάθε περίπτωση, η έλλειψη απολογίας, αφού ο διωκόμενος Δ.Υ. έχει νομίμως και εμπρόθεσμα κληθεί να απολογηθεί, δεν κωλύει το πειθαρχικό όργανο από το να εκδώσει την απόφασή του καθ' όλα νόμιμα.

Ενώ, λοιπόν, η μη απολογία του κατηγορούμενου δεν παρακωλύει την πειθαρχική διαδικασία, η μη κλήση του κατηγορούμενου σε απολογία αποτελεί παράβαση ουσιώδους τύπου της διαδικασίας, καθιστώντας την άκυρη¹⁶⁸, καθώς προσκρούει στην παρ. 2 του άρθρου 20 του Συντάγματος και του ατομικού δικαιώματος της προηγούμενης ακρόασης¹⁶⁹. Γι' αυτό και στο άρθρο 132 του Υ.Κ. ο νομοθέτης έχει ορίσει εμφατικά ότι *«κατά την πειθαρχική ανάκριση καλείται οπωσδήποτε για εξέταση ο διωκόμενος υπάλληλος»*. Η *sine qua non* υποχρέωση της Διοίκησης να παρέχει στον κατηγορούμενο υπάλληλο το δικαίωμα στην απολογία συμπεκνώνεται εύστοχα από τον πρώην Πρόεδρο του Σ.τ.Ε. και προσωρινό Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας Μιχ. Στασινόπουλο, ο οποίος έγραψε ότι *«είναι τόσον στενή η γειτνίασις της πειθαρχικής ποινής προς την έννοιαν της ποινής εν γένει, ώστε είναι αβίαστον, ως φρονούμεν, να θεωρηθή ισχύουσα, κατά προέκτασιν, και επί των πειθαρχικών ποινών, η εν τω Συντάγματι σαφής επιταγή ακροάσεως τού ενώπιον οιοσδήποτε δικαστηρίου [...] νόμος ο οποίος θα ώριζε π.χ. ότι ο υπάλληλος τιμωρείται αναπολόγητος, θα προσέβαλλεν εμέσσως το πνεύμα του Συντάγματος»*¹⁷⁰.

Ε) Η πραγματική και νομική πλάνη

Τα άρθρα 30¹⁷¹ και 31¹⁷² του Π.Κ. προβλέπουν την πραγματική και νομική πλάνη αντίστοιχα και κατ' αναλογία ισχύουν και στο Πειθαρχικό Δίκαιο. Έτσι, αν η πλάνη οφείλεται σε πραγματικό γεγονός που συνιστά την αντικειμενική υπόσταση του

¹⁶⁷ Βλ. Ναυπλιώτης Γ., *Πειθαρχικό Δίκαιο*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2003, σελ. 85.

¹⁶⁸ Το Σ.τ.Ε. με πάγια νομολογία του έχει επιβεβαιώσει την άποψη αυτή. Βλ. ενδεικτικά, τις με αρ. 1352/2002, 2661/2003, 985/2005 και 1675/2008 αποφάσεις του.

¹⁶⁹ Βλ. Τάχος Α., *Η απολογία στο πειθαρχικό δίκαιο των οργάνων του Κράτους και των Ν.Π.Δ.Δ.*, Διδικ τ. 5, 1995, σελ. 1065.

¹⁷⁰ Βλ. Στασινόπουλο Μιχ. Δ., *Το Δικαίωμα της Υπερασπίσεως ενώπιον των Διοικητικών Αρχών*, χ.ε., Αθήναι, 1974, σελ. 81.

¹⁷¹ «1. Η πράξη δεν καταλογίζεται στο δράστη, αν αυτός κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης αγνοεί τα περιστατικά που τη συνιστούν. Αν όμως η άγνοια αυτών των περιστατικών μπορεί να αποδοθεί σε αμέλεια του υπαιτίου, η πράξη του καταλογίζεται ως έγκλημα από αμέλεια. 2. Επίσης δεν καταλογίζονται στο δράστη τα περιστατικά που κατά το νόμο επαυξάνουν το αξιόποινο της πράξης του αν τα αγνοούσε».

¹⁷² «1. Μόνη η άγνοια του αξιόποινου δεν αρκεί για να αποκλείσει τον καταλογισμό. 2. Η πράξη όμως δεν καταλογίζεται στο δράστη, αν αυτός πίστεψε λόγω πλάνης ότι είχε δικαίωμα να τελέσει την πράξη και η πλάνη του αυτή ήταν συγγνωστή».

πειθαρχικού παραπτώματος, πρόκειται περί πραγματικής πλάνης, με τον υπάλληλο να αγνοεί ή να αντιλαμβάνεται κατά τρόπο εσφαλμένο τις πράξεις ή τις παραλείψεις του¹⁷³.

Αντίθετα, στην περίπτωση της νομικής πλάνης ο διωκόμενος υπάλληλος αγνοεί ή αντιλαμβάνεται στρεβλά το ότι η πράξη ή η παράλειψή του είναι πειθαρχικά ελεγκτές και μόνο αν είναι συγγνωστή η πλάνη του, δηλαδή πεπλανημένα πιστεύει ότι ουδέν μεμπτό εντοπίζεται στις ενέργειές του¹⁷⁴. Συνεπώς, η πραγματική πλάνη αποκλείει τον καταλογισμό και η νομική πλάνη, όταν είναι συγγνωστή, το αξιόποινο¹⁷⁵.

ΣΤ) Το τεκμήριο της αθωότητας του πειθαρχικά διωκόμενου

Το τεκμήριο της αθωότητας συνιστά θεμελιώδη αρχή του Δικαίου και ισχύει τόσο στο Ποινικό όσο και στο Πειθαρχικό Δίκαιο¹⁷⁶. Αποτελεί δίχως άλλο συστατικό στοιχείο της δίκαιης δίκης, το οποίο κατοχυρώνεται στην παρ. 2 του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, στην παρ. 2 του άρθρου 14 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα και από το άρθρο 48 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Βάσει της αρχής αυτής, ουδείς μπορεί να θεωρηθεί ένοχος προτού εκδοθεί η σχετική απόφαση. Αυτό σημαίνει ότι τόσο ο ποινικός όσο και ο πειθαρχικός δικαστής πρέπει να στηριχτούν σε πραγματικά, αποδεδειγμένα περιστατικά και να αιτιολογήσουν επαρκώς τυχόν καταδικαστική τους κρίση, ειδάλλως πρέπει να κλίνουν υπέρ της αθωότητας του κατηγορουμένου¹⁷⁷. Η αναφορά στο τεκμήριο της αθωότητας στον Υ.Κ. δεν παρέχει κανένα σχετικό ορισμό, υιοθετώντας προφανώς αυτούσιο τον αντίστοιχο του άρθρου 71 του Κ.Π.Δ. («Οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι τεκμαίρονται αθώοι μέχρι να αποδειχθεί η ενοχή τους σύμφωνα με τον νόμο.»).

Τονίζεται ότι στο αρχικό κείμενο του ν. 3528/2007 στην συγκεκριμένη παράγραφο περιλαμβανόταν και η «επιείκεια υπέρ του πειθαρχικώς διωκόμενου», η οποία απαλείφθηκε με το ν. 4057/2012. Εντοπίζεται, συνεπώς, το οξύμωρο να υιοθετείται από

¹⁷³ Βλ. Γιαρένη Ι., *Παράβαση Καθήκοντος - Πειθαρχική & Ποινική Προσέγγιση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 193.

¹⁷⁴ Βλ. Τάχος Α. – Συμεωνίδης Ι., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 1240.

¹⁷⁵ Βλ. Πανταζής Ν., *Πειθαρχικό Δίκαιο Δημοσίων Υπαλλήλων – Πρακτικά θέματα πειθαρχικής διαδικασίας*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2015, σελ. 155.

¹⁷⁶ Βλ. Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2008, σελ. 79.

¹⁷⁷ Βλ. Ναυπλιώτης Γ., *Πειθαρχικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2003, σελ. 87.

το Ποινικό Δίκαιο το τεκμήριο της αθωότητας αλλά όχι και η αρχή της επιείκειας, η οποία απορρέει από αυτό, η οποία, κατά πάγια αρχή της νομολογίας, επιβάλλει στο δικαστήριο εν αμφιβολία να αποφανθεί υπέρ του κατηγορουμένου (*in dubio pro reo*)¹⁷⁸.

Ζ) Η προστασία των δικαιολογημένων συμφερόντων του πειθαρχικώς διωκόμενου ή της υπηρεσίας

Το Πειθαρχικό Δίκαιο, κατ' αναλογία των άρθρων 367 και 371 του Π.Κ., υιοθετεί την συγκεκριμένη αρχή για το διωκόμενο υπάλληλο, εκτός από την περίπτωση που η συμπεριφορά του κριθεί αναξιοπρεπής και ανάξια για υπάλληλο¹⁷⁹. Κατ' αυτόν τον τρόπο, τυχόν αρνητικές κρίσεις, εκφράσεις και εκδηλώσεις εκ μέρους του διωκόμενου υπαλλήλου στο πλαίσιο προστασίας ιδίων ή υπηρεσιακών συμφερόντων, όταν δεν υφίσταται αναξιοπρεπής ή ανάρμοστη ή ανάξια συμπεριφορά, δεν επιβαρύνουν πειθαρχικά τον υπάλληλο.

Επιπλέον αυτών, στην παρ. 2 του άρθρου 109 του Υ.Κ. ορίζεται ότι «για την επιβολή οποιασδήποτε πειθαρχικής ποινής σε υπάλληλο συνεκτιμώνται οι ιδιαίτερες συνθήκες τέλεσης του παραπτώματος, η εν γένει προσωπικότητα του υπαλλήλου, καθώς και η υπηρεσιακή του εικόνα όπως προκύπτει από το προσωπικό του μητρώο και τηρείται η αρχή της αναλογικότητας». Ουσιαστικά, ο νομοθέτης επιβάλλει στα πειθαρχικά όργανα να αποφανθούν αναφορικά με την επιβολή και την επιμέτρηση της πειθαρχικής ποινής λαμβάνοντας υπόψη τους την αρχή της αναλογικότητας με όσα ισχύουν στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, συνδέοντας ευθέως την πειθαρχική διαδικασία με την αντίστοιχη ποινική παρά το ρητό διαχωρισμό τους και την αυτοτέλεια της πρώτης.

Εκτός όμως από τις παραπάνω ρητά αναφερόμενες αρχές με την αναλογική τους εφαρμογή, υπάρχουν και μια σειρά ακόμη από αναλογίες και επιρροές της ποινικής διαδικασίας επί της πειθαρχικής. Από την αντιπαραβολή των δύο διαδικασιών προκύπτει ότι τόσο στα άρθρα 14-26 του Κ.Π.Δ. όσο και στο άρθρο 7 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας περί αμεροληψίας των διοικητικών οργάνων, ο οποίος διέπει και τα

¹⁷⁸ Βλ. ενδεικτικά, την αρ. 614/2016 απόφαση του Ε' Ποινικού Τμήματος του Αρείου Πάγου στο: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=5ODIN1ZQ04MH4ZL14338OC3HI8IABH&apof=614_2016&info=%D0%CF%C9%CD%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C5 (ημ. πρόσβασης: 11-05-2019).

¹⁷⁹ Βλ. Γιαρένη Ι., *Παράβαση Καθήκοντος - Πειθαρχική & Ποινική Προσέγγιση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 195.

πειθαρχικά όργανα, λαμβάνεται πρόνοια για την αμεροληψία των εμπλεκομένων στην ποινική και πειθαρχική διαδικασία αντίστοιχα, ώστε να τηρείται η αρχή της δίκαιης δίκης.

Και μπορεί η ανωτέρω περίπτωση να θεωρείται αυτονόητη εν γένει σε ένα Κράτος Δικαίου, αλλά οι ομοιότητες και οι αναλογίες υπεισέρχονται και σε πιο τεχνικά ζητήματα, όπως το ότι τόσο στην ποινική (άρθρο 30 Κ.Π.Δ.) όσο και στην πειθαρχική διαδικασία (άρθρο 125 Υ.Κ.) προβλέπεται η δυνατότητα διενέργειας προκαταρκτικής εξέτασης, ώστε τα αρμόδια κατά περίπτωση όργανα να κρίνουν για την αναγκαιότητα ή μη της αντίστοιχης δίωξης. Ευθεία επίσης επιρροή του Κ.Π.Δ. και συγκεκριμένα της παρ. 1 του άρθρου 47 (αποχή από την ποινική δίωξη μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος) στον Υ.Κ. απαντά και στην περίπτωση προστασίας της ανωνυμίας όσων Δ.Υ. συμβάλλουν με τις πληροφορίες τους ουσιωδώς για υποθέσεις σχετικές με αξιόποινες πράξεις των άρθρων 159, 159Α, 235, 236, 237 και 237Α του Π.Κ., ακόμη μάλιστα και αν δεν έχουν χαρακτηριστεί από τον αρμόδιο Εισαγγελέα ως μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος¹⁸⁰.

Αναλογική επίσης εφαρμογή επί της πειθαρχικής διαδικασίας μπορούμε να εντοπίσουμε στην πρόνοια της ποινικής διαδικασίας περί απαγόρευσης χειροτέρευσης της θέσης του αιτούντος όταν επαναλαμβάνεται η διαδικασία, όπως προβλέπεται στο άρθρο 534 του Κ.Π.Δ.¹⁸¹, καθώς όταν ο Δ.Υ. κρίνεται εκ νέου από το δευτεροβάθμιο

¹⁸⁰ Βλ. παρ. 1 άρθρου 47 Κ.Π.Δ.: «1. Σε υποθέσεις σχετικές με τις αξιόποινες πράξεις των άρθρων 159, 159Α, 235, 236, 237 και 237Α ΠΚ και τις συναφείς με αυτές πράξεις, είναι δυνατόν, μετά από έγκριση του προϊστάμενου εισαγγελέα του τμήματος οικονομικού εγκλήματος να χαρακτηρίζεται ως μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος με πράξη των εισαγγελέων οικονομικού εγκλήματος ή των αναπληρωτών τους ή των επίκουρων εισαγγελέων του οικονομικού εγκλήματος όποιος, χωρίς να εμπλέκεται καθ' οιονδήποτε τρόπο στις εν λόγω πράξεις και χωρίς να αποβλέπει σε ίδιον όφελος, συμβάλλει ουσιωδώς, με τις πληροφορίες που παρέχει στις διοικητικές αρχές, στην αποκάλυψη και δίωξή τους. Η, κατά το προηγούμενο εδάφιο, πράξη του εισαγγελέα ανακαλείται με τον ίδιο τρόπο και σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής δίκης, αν ο εισαγγελέας ή ο προϊστάμενος εισαγγελέας του τμήματος οικονομικού εγκλήματος κρίνει ότι δεν συντρέχουν οι λόγοι που τον οδήγησαν στην έκδοσή της» και αντίστοιχα την παρ. 4 του άρθρου 125 του Υ.Κ. που προστέθηκε με την περ. 6 της υποπαραγράφου ΙΕ17 του Άρθρου 1^{ου} του ν. 4254/2014 (Φ.Ε.Κ. 85 Α' /07-04-2014): «4. Κατά την προκαταρκτική εξέταση που ενεργείται για υποθέσεις σχετικές με τις αξιόποινες πράξεις των άρθρων 159, 159Α, 235, 236, 237 και 237Α του Ποινικού Κώδικα, προστατεύεται πλήρως η ανωνυμία των υπαλλήλων, οι οποίοι, χωρίς να εμπλέκονται καθ' οιονδήποτε τρόπο στην τέλεση των ως άνω πράξεων ή να αποβλέπουν σε ίδιον όφελος, συμβάλλουν ουσιωδώς, με τις πληροφορίες που παρέχουν, στην αποκάλυψη και δίωξή τους, ακόμα και αν αυτοί δεν έχουν χαρακτηριστεί ως μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος κατά το άρθρο 45B του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Μετά το πέρας της προκαταρκτικής εξέτασεως η ανωνυμία του υπαλλήλου προστατεύεται εφόσον αυτός υπάγεται στο καθεστώς της παραγράφου 7 του άρθρου 9 του ν. 2928/2001».

¹⁸¹ Βλ. άρθρα 470 και 534 Κ.Π.Δ.: 470: «Στην περίπτωση που ασκήθηκε ένδικο μέσο εναντίον καταδικαστικής απόφασης από εκείνον που καταδικάστηκε ή υπέρ αυτού, δεν μπορεί να γίνει χειρότερη η θέση του ούτε να ανακληθούν τα ευεργετήματα που δόθηκαν με την απόφαση που προσβάλλεται. Δεν εμποδίζεται όμως η επιβολή παρεπόμενης ποινής, που από παραδρομή δεν επιβλήθηκε, αν και σύμφωνα με τον νόμο έπρεπε υποχρεωτικά να επιβληθεί, ή η επιβολή μέτρου ασφάλειας προβλεπόμενου από τον Ποινικό Κώδικα», 534: «Αν η επανάληψη ζητήθηκε σε όφελος εκείνου που καταδικάστηκε, το δικαστήριο που δικάζει την

πειθαρχικό όργανο, αυτό δεν μπορεί να χειροτερεύσει τη θέση του υπαλλήλου, όταν έχει ασκηθεί ένσταση από τον ίδιο ή υπέρ του από τη Διοίκηση, ενώ όταν η ένσταση είναι υπέρ της Διοίκησης δεν μπορεί να επιβληθεί ποινή ελαφρύτερη της πρωτοβάθμια επιβληθείσας¹⁸². Εξάιρεση απαντά στην περίπτωση που ένσταση υποβάλλεται τόσο από τον υπάλληλο όσο και υπέρ της Διοίκησης, οπότε και το οικείο συμβούλιο τις κρίνει από κοινού και δεν δεσμεύεται ως προς την επιβαλλόμενη ποινή. Αντίστοιχα και στην προσφυγή του υπαλλήλου ενώπιον των δικαστικών αρχών δεν μπορεί να επιδεινωθεί η θέση του, κάτι που όμως μπορεί να συμβεί, εφόσον προσφύγει στο αρμόδιο δικαστήριο ο Διοικητής της Ε.Α.Δ.¹⁸³, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων που του παρέχονται εκ του ιδρυτικού νόμου της Αρχής¹⁸⁴. Η τελευταία αυτή περίπτωση αποτελεί και σημαντική διαφορά σε σχέση με την ποινική δίκη, στην οποία ισχύει το άρθρο 470 του Κ.Π.Δ., το οποίο απαγορεύει την χειροτέρευση της θέσης του κατηγορουμένου.

Επίσης, ίδια αρχή φαίνεται να διέπει και την καταγραφή των ποινών τόσο των ποινικών όσο και των πειθαρχικών. Οι ποινές, αφού εκτελεστούν, καταγράφονται και τηρούνται αρμοδίως οι πρώτες σε δελτία ποινικού μητρώου και οι δεύτερες στο προσωπικό μητρώο κάθε υπαλλήλου. Και στις δύο περιπτώσεις τα στοιχεία τους δεν φυλάσσονται στο διηλεκές, αλλά υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις χρονικές και με κριτήρια αναλογικότητας του αδικήματος και του παραπτώματος αντίστοιχα απαλείφονται από τα οικεία μητρώα, με βάση τα όσα προβλέπονται στο άρθρο 573 του Κ.Π.Δ. και στο άρθρο 145 του Υ.Κ.¹⁸⁵.

υπόθεση μετά την επανάληψη που διατάχθηκε κατά το άρθρο 529, δεν μπορεί να καταστήσει χειρότερη τη θέση του».

¹⁸² Βλ. παρ. 5 άρθρου 141 Υ.Κ.: «5. Τα πειθαρχικά συμβούλια και το Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο, όταν κρίνουν μετά από ένσταση του υπαλλήλου ή υπέρ του, δεν μπορούν να χειροτερεύουν τη θέση του. Όταν κρίνουν ένσταση υπέρ της διοίκησης, δεν μπορούν να επιβάλουν ελαφρότερη ποινή από αυτήν που επιβλήθηκε. Όταν ασκούνται ενστάσεις τόσο από τον υπάλληλο όσο και υπέρ της διοίκησης, το οικείο συμβούλιο τις κρίνει από κοινού και δεν δεσμεύεται ως προς την ποινή που θα επιβάλει».

¹⁸³ Βλ. παρ. 3 και 7 άρθρου 142 Υ.Κ.: «3. Δικαίωμα προσφυγής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας έχει ο Διοικητής της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας με αίτημα την επιβολή της πειθαρχικής ποινής της οριστικής παύσης και ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου κατά τα ειδικώς οριζόμενα στις διατάξεις περί πειθαρχικής αρμοδιότητας του Διοικητή της Αρχής. [...] 7. Το Συμβούλιο της Επικρατείας ή το διοικητικό εφετείο, όταν κρίνουν ύστερα από προσφυγή του υπαλλήλου, δεν μπορούν να χειροτερεύουν τη θέση του».

¹⁸⁴ Σύμφωνα με τον ιδρυτικό της νόμο (ν. 4622/2019) η Ε.Α.Δ. συστάθηκε για να ενισχυθεί η διαφάνεια, η ακεραιότητα και η λογοδοσία των κυβερνητικών οργάνων, των διοικητικών αρχών, των κρατικών φορέων και των δημόσιων οργανισμών μέσα από την πρόληψη, την αποτροπή, τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση φαινομένων και πράξεων απάτης και διαφθοράς στη δράση των δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και οργανισμών. Η παρακολούθηση όλων των πειθαρχικών υποθέσεων και η δυνατότητα παρέμβασης επί των πειθαρχικών ποινών εντάσσεται στο ανωτέρω πλαίσιο.

¹⁸⁵ Βλ. άρθρο 573 Κ.Π.Δ.: «1. Τα δελτία ποινικού μητρώου παύουν να ισχύουν και αποκλείεται η χρησιμοποίησή τους για οποιοδήποτε σκοπό στις ακόλουθες μόνο περιπτώσεις: α) όταν το πρόσωπο το οποίο αφορά η εγγραφή πεθάνει ή συμπληρώσει το 80ο έτος της ηλικίας του, β) όταν η απόφαση, για την οποία έχει

Ομοίως, σε σύμπνοια με τις πρόνοιες του Ποινικού Δικαίου κείνται οι διατάξεις των παρ. 3 και του άρθρου 130 του Υ.Κ. για το δικαίωμα του διωκόμενου να ζητήσει την κλήση μαρτύρων¹⁸⁶, όπως και το να εξεταστεί ανωμοτί παρουσία δικηγόρου, σύμφωνα με το άρθρο 132 του Υ.Κ.¹⁸⁷ και να λάβει προθεσμία για την απολογία του, η οποία μπορεί να παραταθεί άπαξ βάσει του άρθρου 134 του Υ.Κ.¹⁸⁸. Αντίστοιχα, το άρθρο 111

συνταχθεί δελτίο ποινικού μητρώου, ακυρωθεί με αμετάκλητη δικαστική απόφαση ή η πράξη αμνηστευθεί ή απονεμηθεί χάρη με ολική άρση των συνεπειών κατ' άρθρο 47 παρ. 2 του Συντάγματος, ή με ρητή διάταξη μεταγενέστερου νόμου, η πράξη παύει να είναι αξιόποινη ή για οιονδήποτε λόγο επέλθει οριστική παύση της ποινικής δίωξης, γ) αν με την καταδικαστική απόφαση για την οποία έχει συνταχθεί δελτίο ποινικού μητρώου χορηγήθηκε αναστολή εκτέλεσης της ποινής, σύμφωνα με το άρθρο 99 ΠΚ, μετά την πάροδο πέντε ετών από τη λήξη του χρονικού διαστήματος της αναστολής, εφ' όσον η αναστολή δεν έχει αρθεί ή ανακληθεί, δ) αν το δελτίο έχει συνταχθεί μετά από απόφαση που επιβάλλει σε ανήλικο ποινή περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα, πέντε έτη μετά την απότιση της ποινής με οποιοδήποτε τρόπο, εφόσον ο ελάχιστος χρόνος περιορισμού που έχει επιβληθεί δεν υπερβαίνει το έτος, και οκτώ έτη αν υπερβαίνει το έτος, εκτός αν στο διάστημα αυτό επέλθει νέα καταδίκη. Σε περίπτωση απόλυσης υπό όρους από το σωφρονιστικό κατάστημα, η πιο πάνω πενταετία ή οκταετία αρχίζει από τη συμπλήρωση του χρόνου δοκιμασίας, ε) αν με την καταδικαστική απόφαση επιβλήθηκε χρηματική ποινή ή παροχή κοινωφελούς εργασίας ή ποινή φυλάκισης μέχρι ένα μήνα, για αδίκημα εκ δόλου ή δύο μήνες για αδίκημα εξ αμελείας, μετά την πάροδο δέκα ετών από την απότιση της ποινής με οποιοδήποτε τρόπο, εφόσον ο υπαίτιος δεν έχει καταδικαστεί πάλι για κακούργημα ή πλημμέλημα. 2. Οι υπηρεσίες που τηρούν ποινικό μητρώο, προβαίνουν κάθε έξι μήνες σε εκκαθάρισή του από τα δελτία που παύουν να ισχύουν σύμφωνα με τις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου. Μετά την εξάμηνη περιοδική εκκαθάριση είτε καταστρέφονται τα ανίσχυρα δελτία είτε, στην περίπτωση εφαρμογής μηχανογραφικού συστήματος σύμφωνα με το άρθρο 568 παρ. 1 εδ. ε', διαγράφεται από τη μνήμη του ηλεκτρονικού υπολογιστή η ανίσχυρη εγγραφή. 3. Στις περιπτώσεις των εδ. α' έως και γ' της παρ. 1 τα δελτία ποινικού μητρώου καταστρέφονται αμέσως μόλις διαπιστωθεί η συνδρομή του σχετικού λόγου. Στις περιπτώσεις των εδ. δ' και ε' της ίδιας παραγράφου, τα δελτία ποινικού μητρώου καταστρέφονται κατά την πρώτη περιοδική εκκαθάριση μετά τη διαπίστωση της συνδρομής του σχετικού λόγου. Η καταστροφή διατάσσεται με πράξη του αρμόδιου εισαγγελέα» και άρθρο 145 Υ.Κ.: «1. Διαγράφονται αυτοδικαίως η ποινή της επίπληξης μετά τρία (3) έτη, του προστίμου μετά οκτώ (8) έτη και οι λοιπές ποινές, εκτός από τις ποινές της οριστικής και προσωρινής παύσης και του υποβιβασμού, μετά δέκα (10) έτη, εφόσον κατά το αντίστοιχο χρονικό διάστημα ο υπάλληλος δεν τιμωρήθηκε με άλλη ποινή. Ο χρόνος της διαγραφής υπολογίζεται από την εκτέλεση της πειθαρχικής ποινής. 2. Ο πειθαρχικός φάκελος ποινής που διαγράφεται, αφαιρείται από το προσωπικό μητρώο του υπαλλήλου, τίθεται στο αρχείο της υπηρεσίας και δεν επιτρέπεται εφεξής να αποτελεί στοιχείο κρίσης του».

¹⁸⁶ «Ο διωκόμενος δικαιούται κατά τη διάρκεια της πειθαρχικής ανάκρισης και της ένορκης διοικητικής εξέτασης και μέχρι το τέλος της εξέτασής του να ζητήσει εγγράφως την εξέταση μαρτύρων. Ο ανακριτής υποχρεούται να εξετάσει πέντε τουλάχιστον από τους προτεινόμενους μάρτυρες. 4. Αν η ένορκη διοικητική εξέταση δεν στρεφόταν κατά συγκεκριμένου προσώπου, το πειθαρχικό συμβούλιο υποχρεούται να διενεργήσει συμπληρωματική ανάκριση, προκειμένου να παρασχεθεί η δυνατότητα στον διωκόμενο να εξετασθεί ανωμοτί ή να προτείνει την εξέταση μαρτύρων, εκτός εάν αυτός δηλώσει ενώπιον του συμβουλίου ότι δεν επιθυμεί να εξετασθεί ανωμοτί ή να προτείνει την εξέταση μαρτύρων».

¹⁸⁷ «Κατά την πειθαρχική ανάκριση καλείται οπωσδήποτε για εξέταση ο διωκόμενος υπάλληλος. Ο υπάλληλος εξετάζεται ανωμοτί και μπορεί να παρίσταται μετά δικηγόρου. Η μη προσέλευση του διωκόμενου ή η άρνησή του να εξετασθεί, δεν εμποδίζει την πρόοδο της ανάκρισης».

¹⁸⁸ «1. Πειθαρχική ποινή δεν επιβάλλεται, εάν ο υπάλληλος δεν κληθεί προηγουμένως σε απολογία. Η εξέταση του διωκόμενου κατά το στάδιο της ένορκης διοικητικής εξέτασης ή της πειθαρχικής ανάκρισης δεν αναπληρώνει την κλήση σε απολογία. 2. Στην κλήση σε απολογία καθορίζεται σαφώς το αποδιδόμενο πειθαρχικό παράπτωμα και τάσσεται εύλογη προθεσμία για απολογία. Η προθεσμία αυτή δεν μπορεί να είναι βραχύτερη από δύο (2) ημέρες, όταν ο υπάλληλος καλείται σε απολογία από τον πειθαρχικώς προϊστάμενο και από τρεις (3) ημέρες όταν αυτός καλείται από συμβούλιο. Η προθεσμία για απολογία μπορεί να παραταθεί μία μόνο φορά και έως το τρίπλάσιο της αρχικής προθεσμίας μετά από αιτιολογημένη έγγραφη αίτηση του διωκόμενου. Εκπρόθεσμη απολογία λαμβάνεται υποχρεωτικώς υπόψη, εφόσον υποβάλλεται πριν από την έκδοση της απόφασης. Η παράλειψη της κλήσης σε απολογία καλύπτεται από την υποβολή έγγραφης απολογίας...».

του Υ.Κ. περί συγχώνευσης σε μία συνολική ποινή για πολλαπλά πειθαρχικά παραπτώματα είναι ανάλογο με τα άρθρα 94, 96, 97 και 108 του Π.Κ. και του άρθρου 551 του Κ.Π.Δ.

Στο πνεύμα αυτό εφαρμόζονται αναλογικά και στο Πειθαρχικό Δίκαιο οι διατάξεις του άρθρου 2 του Π.Κ. περί αναδρομικής ισχύος του ηπιότερου νόμου, με τον υπάλληλο να κρίνεται πειθαρχικά με βάση τη νομοθεσία που ίσχυε, όταν υπέπεσε σε πειθαρχικό παράπτωμα και όχι να του επιβάλλεται βαρύτερη ποινή για το ίδιο παράπτωμα, η οποία θεσπίστηκε αργότερα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο Δ.Υ. προφυλάσσεται από τη θέσπιση νέων πειθαρχικών παραπτωμάτων και επαχθέστερων ποινών με αναδρομική ισχύ¹⁸⁹.

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές ότι οι περισσότερες αρχές που ενδεικτικά εισάγει ο νομοθέτης έχουν ευεργετικό χαρακτήρα για τον κατηγορούμενο πειθαρχικά Δ.Υ., συνιστώντας έτσι μία έμμεση παραδοχή για το τον αυστηρό χαρακτήρα του Πειθαρχικού Δικαίου, λόγω της ειδικής εξουσιαστικής σχέσης του Δ.Υ. με το Κράτος.

Η αναλογική όμως εφαρμογή αρχών που διέπουν το Ποινικό Δίκαιο στο Πειθαρχικό Δίκαιο, όπως ήδη αναφέρθηκε, δεν είναι πλήρης, αλλά εξαρτάται από τη δυνατότητα να ισχύσουν και να μην συγκρούονται με τις διατάξεις του Υ.Κ. Σταχυολογώντας μερικές από τις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις μη επήρειας της ποινικής επί της πειθαρχικής διαδικασίας μπορεί να αναφερθεί, μεταξύ άλλων, η ανυπαρξία στον Υ.Κ. του θεσμού της κατηγορούσας αρχής, σε αντίθεση με τα ποινικά δικαστήρια βάσει του άρθρου 27 του Κ.Π.Δ. και της υποχρεωτικής παρουσίας του εισαγγελέα στην ποινική δίκη σύμφωνα με το άρθρο 12 του ίδιου Κώδικα. Σε άμεση συνάρτηση με τα ανωτέρω, υπενθυμίζεται ότι στον Κ.Π.Δ. προβλέπεται ότι την ποινική δίωξη *«την ασκεί στο όνομα της Πολιτείας ο εισαγγελέας των πλημμελειοδικών»* (άρθρο 27), ενώ στην παρ. 1 του άρθρου 122 του Υ.Κ. ορίζεται ότι η πειθαρχική δίωξη εκκινεί *«είτε με την κλήση του υπαλλήλου σε απολογία από το μονομελές πειθαρχικό όργανο είτε με την παραπομπή του στο πειθαρχικό συμβούλιο»*.

Αντίστοιχα, ο νομοθέτης δίδει τη δυνατότητα στον παθόντα από αξιόποινη πράξη να υποβάλει έγκληση, με τα σχετικά με την υποβολή αυτής να ρυθμίζονται στα άρθρα 51-55 του Κ.Π.Δ., ενώ στο άρθρο 42 ρυθμίζει τη μήνυση αξιόποινων πράξεων από οποιοδήποτε τρίτο που χωρίς να αδικήθηκε επιθυμεί να καταγγείλει στις Αρχές

¹⁸⁹ Βλ. Ναυπλιώτης Γ., *Πειθαρχικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2003, σελ. 448-449.

αξιόποινες πράξεις που διώκονται αυτεπάγγελτα. Ανάλογη δυνατότητα ο νομοθέτης δεν δίδει στο πειθαρχικό δίκαιο και ο τυχόν θιγόμενος από κάποια ενέργεια ή παράλειψη Δ.Υ. περιορίζεται στο δικαίωμα της καταγγελίας προς τις αρμόδιες Αρχές, οι οποίες και διερευνούν και κρίνουν κατά περίπτωση αν πρέπει να εκκινήσει η πειθαρχική διαδικασία. Βάσει των παραπάνω, είναι εύλογο να μην προβλέπεται κάτι σχετικό στην πειθαρχική διαδικασία σε αναλογία με την παρ. 1 του άρθρου 82 του Κ.Π.Δ., στην οποία ορίζεται ότι «1. Όποιος έχει το δικαίωμα να υποστηρίξει την κατηγορία στο ποινικό δικαστήριο (άρθρο 63), μπορεί να δηλώσει ότι παρίσταται για την υποστήριξή της στην ποινική διαδικασία».

Επιπρόσθετα, ενώ στο άρθρο 91 του Κ.Π.Δ. προβλέπεται ότι ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα σε δωρεάν νομική βοήθεια, η οποία περιλαμβάνει την παροχή νομικών συμβουλών, τη νομική αρωγή και την εκπροσώπησή του ενώπιον των δικαστικών αρχών¹⁹⁰, καμία σχετική πρόβλεψη δεν υφίσταται στον Υ.Κ. Αντίθετα μάλιστα, στο άρθρο 52 του ν. 4674/2020 (Φ.Ε.Κ. 53 Α΄/11-03-2020, ως ισχύει) προβλέπεται ρητή εξαίρεση από την παροχή νομικής υποστήριξης σε δημοσίους υπαλλήλους σε περίπτωση διενέργειας προκαταρκτικής εξέτασης ή άσκησης ποινικής δίωξης εις βάρος τους για αδικήματα που τους αποδίδεται ότι διέπραξαν κατά την ενάσκηση των καθηκόντων τους, εφόσον η καταγγελία δημόσιας υπηρεσίας ή αρχής οδήγησε στην ποινική δίωξη¹⁹¹.

Απόκλιση αντίστοιχα, μεταξύ των δύο διαδικασιών εντοπίζεται και στο σημείο που αφορά στο πότε προβλέπεται η παρουσία δικηγόρου του κατηγορουμένου. Στην παρ. 1 του άρθρου 99 του Κ.Π.Δ. ορίζεται σαφώς ότι ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα στην απολογία του να παρίσταται με συνήγορο¹⁹², ενώ στην πειθαρχική διαδικασία αυτό δεν συμβαίνει, καθώς η απολογία σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 135 του Υ.Κ. υποβάλλεται εγγράφως και μόνο ενώπιον συλλογικού πειθαρχικού οργάνου επιτρέπεται

¹⁹⁰ Άρθρο 91 Κ.Π.Δ.: «Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχουν δικαίωμα δωρεάν νομικής βοήθειας, το οποίο περιλαμβάνει παροχή νομικών συμβουλών και νομική αρωγή και εκπροσώπησή τους ενώπιον του δικαστηρίου, σύμφωνα με όσα ορίζονται σε σχετικές διατάξεις».

¹⁹¹ Παρ. 3 άρθρου 52 ν. 4674/2020: «3. [...] Η ως άνω νομική υποστήριξη δεν παρέχεται σε περίπτωση πράξεων ή παραλείψεων, για τις οποίες έχει ασκηθεί ποινική δίωξη σε βάρος του εναγομένου υπαλλήλου, ύστερα από καταγγελία εκ μέρους δημόσιας υπηρεσίας ή ανεξάρτητης αρχής. [...] Σε περίπτωση που δεν υπάρξει θετική εισήγηση, λόγω άσκησης ποινικής δίωξης κατά του εναγομένου υπαλλήλου, ύστερα από καταγγελία, κατά τα ανωτέρω, τα προβλεπόμενα έξοδα νομικής υποστήριξης καταβάλλονται εκ των υστέρων, εφόσον για την ποινική υπόθεση εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση, με την οποία ο υπάλληλος κηρύσσεται αθώος ή απαλλάσσεται των κατηγοριών ή τελεσίδικο βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου με το οποίο παύει η ποινική δίωξη εναντίον του ή τίθεται η υπόθεση στο αρχείο. [...]».

¹⁹² Παρ. 1 άρθρου 99 Κ.Π.Δ.: «1. Ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα στην απολογία του, ακόμη και σε αυτήν που γίνεται σε αντιπαράσταση με μάρτυρες ή άλλους κατηγορουμένους, να παρίσταται με συνήγορο. Για αυτόν το σκοπό καλείται είκοσι τέσσερις (24) ώρες πριν από κάθε ανακριτική ενέργεια».

στον διωκόμενο και η προφορική συμπληρωματική απολογία σε συνδυασμό με την παρ. 2 του άρθρου 136 του Υ.Κ., βάσει του οποίου «2. Ο διωκόμενος υπάλληλος έχει δικαίωμα να παραστεί είτε αυτοπροσώπως είτε δια ή μετά πληρεξουσίου δικηγόρου ενώπιον των πειθαρχικών συμβουλίων και των διοικητικών συμβουλίων των Ν.Π.Δ.Δ. Η μη προσέλευση του διωκόμενου δεν εμποδίζει την πρόοδο της διαδικασίας».

Αναφορικά με το οικονομικό κόστος των δύο διαδικασιών, στον Υ.Κ. υπάρχει ρητή πρόβλεψη στο άρθρο 146 ότι «1. Η πειθαρχική διαδικασία διεξάγεται ατελώς. 2. Όταν διατάσσεται πραγματογνωμοσύνη, οι αμοιβές των πραγματογνωμόνων εκκαθαρίζονται από το πειθαρχικό όργανο και καταβάλλονται από το Δημόσιο ή το οικείο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου», ενώ στον Κ.Π.Δ. ένα ολόκληρο κεφάλαιο (άρθρα 576-584 ν. 4620/2019) αφιερώνεται στη ρύθμιση των εξόδων της ποινικής διαδικασίας και τον κατά περίπτωση επιμερισμό τους.

Επίσης, ως μη συνάδουσες με τα όσα προβλέπει το άρθρο 108 του Υ.Κ., οι έννοιες της απόπειρας και της κατά συρροής αδικήματος του Π.Κ. δεν προβλέπονται¹⁹³. Στο ίδιο πλαίσιο, ενώ στην ποινική δίκη, σε περίπτωση που κάποιος στερηθεί την ελευθερία του προσωρινά ή ύστερα από καταδίκη και εν τέλει αθωωθεί, προβλέπεται το δικαίωμα να απαιτήσει αποζημίωση από το Δημόσιο¹⁹⁴, στο Πειθαρχικό Δίκαιο δεν προβλέπεται αντίστοιχη δυνατότητα. Μόνη επανορθωτικού τύπου ενέργεια προβλέπεται όχι σε αυτό καθ' αυτό το Πειθαρχικό Δίκαιο αλλά στο στενά συνδεδεμένο με αυτό διοικητικό μέτρο της αργίας. Συγκεκριμένα, ο υπάλληλος, εφόσον απαλλαγεί από κάθε πειθαρχική ευθύνη,

¹⁹³ Βλ. Γιαρένη Ι., *Παράβαση Καθήκοντος - Πειθαρχική & Ποινική Προσέγγιση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 198-199.

¹⁹⁴ Βλ. άρθρο 535 Κ.Π.Δ.: «1. Έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν από το Δημόσιο αποζημίωση: α) οι προσωρινά κρατηθέντες, που αθωώθηκαν αμετάκλητα με βούλευμα ή απόφαση δικαστηρίου, β) οι κρατηθέντες με καταδικαστική απόφαση, η οποία μετέπειτα εξαφανίσθηκε αμετάκλητα συνεπεία ενδίκου μέσου και γ) οι καταδικασθέντες και κρατηθέντες, που αθωώθηκαν με δικαστική απόφαση ύστερα από επανάληψη της διαδικασίας. Επίσης αποζημίωση δικαιούνται όσα από τα παραπάνω πρόσωπα τιμωρήθηκαν μετέπειτα με ποινή μικρότερης διάρκειας από αυτή που εξέτισαν αρχικά. Αποζημίωση δικαιούνται και οι κρατηθέντες, για τους οποίους στη συνέχεια έπαυσε οριστικά η ποινική δίωξη ή κηρύχθηκε απαράδεκτη με αμετάκλητη απόφαση ή βούλευμα, εφόσον οι λόγοι της οριστικής παύσης ή του απαραδέκτου της ποινικής δίωξης ήταν πρόδηλο ότι συνέτρεχαν κατά τον χρόνο έκδοσης της καταδικαστικής απόφασης ή του παραπεμπτικού βουλεύματος ή η ποινική δίωξη θεωρήθηκε σαν να μη έγινε κατ' άρθρο 77. 2. Όσοι κρατήθηκαν λόγω καταδίκης ή κρατήθηκαν προσωρινά κατά την παρ. 1 έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν αποζημίωση, και αν ακόμη έχουν απαλλαγεί επειδή, μολοντί τέλεσαν την πράξη, δεν τους επιβλήθηκε ποινή για οποιονδήποτε λόγο. 3. Σε περίπτωση θανάτου του κατά τις προηγούμενες παραγράφους δικαιούχου πριν την συμπλήρωση της προθεσμίας υποβολής της αίτησης κατά το άρθρο 538, το σχετικό δικαίωμα μπορούν να ασκήσουν οι κληρονόμοι του, κατά το ποσοστό της κληρονομικής τους μερίδας. Στην περίπτωση αυτή η προθεσμία του άρθρου 538 παρ. 2 αρχίζει από την ημέρα θανάτου του αρχικού δικαιούχου. Αν ο κατά τις προηγούμενες παραγράφους δικαιούχος της αποζημίωσης αποβιώσει μετά την υποβολή της αίτησης, η αξίωση μεταβιβάζεται στους κληρονόμους του κατά το ποσοστό της κληρονομικής τους μερίδας, οι οποίοι έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν κατά τη συζήτηση».

λαμβάνει αναδρομικά τις αποδοχές που του παρακρατήθηκαν για το διάστημα που τελούσε σε αργία¹⁹⁵.

Ιδιαίτερη επίσης μνεία χρήζει η εφαρμογή στο Πειθαρχικό Δίκαιο της θεμελιώδους αρχής του Ποινικού Δικαίου *nullum crimen nulla poena sine lege*, ήτοι της αρχής ότι κανένα έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει προ της τέλεσης της πράξης, η οποία είναι συνταγματικά και νομοθετικά κατοχυρωμένη¹⁹⁶. Τη μη ισχύ της αρχής στην πειθαρχική διαδικασία έχει βεβαιώσει και το Σ.τ.Ε. με πάγια νομολογία του, κρίνοντας ότι το πειθαρχικό παράπτωμα, συνδεδεμένο με το υπαλληλικό και υπηρεσιακό καθήκον, δεν μπορεί να προσδιοριστεί εκ των προτέρων, αλλά αντίθετα το τι συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα μπορεί να προσδιοριστεί οτιδήποτε εκ των υστέρων, αφήνοντας ανοικτό το ενδεχόμενο ο Δ.Υ. να πέσει θύμα αυθαιρεσιών¹⁹⁷.

Μια ακόμη δε διαφορά, πρακτικής κυρίως αξίας, σχετίζεται με το ότι η πειθαρχική διαδικασία μπορεί να αφορά πράξεις ή παραλείψεις Δ.Υ. οπουδήποτε στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ενώ η αντίστοιχη ποινική αφορά στην ελληνική έννομη τάξη εντός της Επικράτειας.

Στην αντιπροσωπευτική αυτή καταγραφή απόκλισης των εφαρμοζομένων αρχών και κανόνων μεταξύ των δύο διαδικασιών απαντούν ακόμη και εξειδικευμένα ζητήματα, όπως οι συνέπειες της απονομής χάριτος. Στο άρθρο 564 του Κ.Π.Δ. ορίζεται ότι «η εκτέλεση της ποινής που επιβλήθηκε παύει: [...] β) αν απονεμηθεί χάρη», ενώ στην παρ. 5 του άρθρου 140 του Υ.Κ. ορίζεται «η πειθαρχική απόφαση δεν ανακαλείται» και ειδικότερα στο άρθρο 115 διευκρινίζεται ότι «σε περίπτωση αποκατάστασης, απονομής χάριτος ή άρσης με οποιονδήποτε άλλο τρόπο του κολασίμου ή μεταβολής των συνεπειών της ποινικής καταδίκης, δεν αίρεται το πειθαρχικώς κολάσιμο της πράξης». Ειδικά στην τελευταία περίπτωση ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι, ενώ στους ν. 2683/1999 και

¹⁹⁵ Βλ. παρ. 2 άρθρου 105 Υ.Κ.: «2. Στον υπάλληλο που τελεί σε κατάσταση αργίας ή αναστολής άσκησης καθηκόντων καταβάλλεται το ήμισυ των αποδοχών του. Το υπόλοιπο ή μέρος αυτού μπορεί να αποδοθεί σε αυτόν, μετά από ειδικά αιτιολογημένη απόφαση του πειθαρχικού συμβουλίου, εφόσον απαλλαγεί με τελεσίδικη δικαστική απόφαση ή τιμωρηθεί με πειθαρχική ποινή κατώτερη από την οριστική παύση. Εάν ο υπάλληλος απαλλαγεί από κάθε πειθαρχική ευθύνη ή αποδειχθεί αβάσιμη η υπόνοια για έκνομη διαχείριση, επιστρέφεται το μέρος των αποδοχών που παρακρατήθηκε. Ειδικά στην περίπτωση αναστολής άσκησης καθηκόντων το μέρος των αποδοχών που παρακρατήθηκε κατά τη διάρκεια αυτής επιστρέφεται σε περίπτωση που ο υπάλληλος δεν τεθεί σε δυναμική αργία σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 104».

¹⁹⁶ Βλ. παρ. 1 άρθρου 7 Συντάγματος: «Έγκλημα δεν υπάρχει ούτε ποινή επιβάλλεται χωρίς νόμο που να ισχύει πριν από την τέλεση της πράξης και να ορίζει τα στοιχεία της. Ποτέ δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που προβλεπόταν κατά την τέλεση της πράξης» και άρθρο 1 Π.Κ.: «Καμιά ποινή χωρίς νόμο».

¹⁹⁷ Βλ. Γιαρένη Ι., *Παράβαση Καθήκοντος - Πειθαρχική & Ποινική Προσέγγιση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 200-202.

3528/2007 (στην αρχική του δημοσίευση και προ της αντικατάστασης του Μέρους Ε' από το ν. 4057/2012) στην παρ. 2 του άρθρου προβλεπόταν πως «σε περίπτωση άρσης των συνεπειών της ποινικής καταδίκης, κατά το άρθρο 47 του Συντάγματος, αίρεται και το πειθαρχικώς κολάσιμο της πράξης», η παράγραφος απαλείφθηκε με τις νομοθετικές αλλαγές του 2012, ενισχύοντας στο σημείο αυτό την αυτοτέλεια της πειθαρχικής διαδικασίας από την ποινική.

4.4. Η σχέση του Πειθαρχικού Δικαίου με την αρχή *ne bis in idem*

Η καταβολή της θεμελιώδους αυτής αρχής του Δικαίου εντοπίζεται στο Ποινικό Δίκαιο¹⁹⁸ και από εκεί διαχύθηκε στο Διοικητικό Δίκαιο και στο σκέλος του Πειθαρχικού Δικαίου. Η ξεχωριστή αναφορά στη συγκεκριμένη γενική αρχή του Δικαίου «ου δις επι τω αυτώ» δεν έχει να κάνει μόνο με τη σημασία της αλλά και με το ότι πρόκειται για μία αρχή άρρηκτα συνδεδεμένη με τον Υ.Κ. Συγκεκριμένα, μέχρι τον Υ.Κ. του 1951 το Σ.τ.Ε. είχε διαμορφώσει νομολογία κατά την οποία ο ιεραρχικά ανώτερος του οργάνου που επέβαλε μία πειθαρχική ποινή για συγκεκριμένο πειθαρχικό παράπτωμα, μπορούσε να επιβάλει και δεύτερη πειθαρχική ποινή για το ίδιο αδίκημα, αν έκρινε μη προσήκουσα την αρχικώς επιβληθείσα, ενώ ταυτόχρονα δεν επιτρεπόταν η επιβολή νέας ποινής για το ίδιο αδίκημα από το ίδιο όργανο¹⁹⁹.

Από το 1951²⁰⁰, η αρχή *ne bis in idem* λειτουργεί ως ασπίδα του Δ.Υ. Η αρχή σημαίνει ότι: α) δεν επιτρέπεται δεύτερη δίωξη για το ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα, και, β) για κάθε πειθαρχικό παράπτωμα επιβάλλεται μόνο μια ποινή. Το πνεύμα της αρχής εντοπίζεται και στον ισχύοντα Υ.Κ. στην παρ. 1 του άρθρου 108 για την υπό προϋποθέσεις αναλογική

¹⁹⁸ Στον Κ.Π.Δ., όπως ισχύει σήμερα ο ν. 4620/2019, το άρθρο 57 οριοθετεί τα κωλύματα για νέα δίωξη: «1. Αν κάποιος έχει καταδικαστεί αμετάκλητα ή αθωωθεί ή έχει παύσει ποινική δίωξη εναντίον του, δεν μπορεί να ασκηθεί και πάλι εις βάρος του δίωξη για την ίδια πράξη, ακόμη και αν δοθεί σε αυτή διαφορετικός χαρακτηρισμός. 2. Εξαιρούνται οι περιπτώσεις των άρθρων 58, 81 παρ. 2, 525 και 527. Αν παρά την πιο πάνω απαγόρευση ασκηθεί ποινική δίωξη, κηρύσσεται απαράδεκτη λόγω δεδικασμένου. 3. Αν σε βάρος του ίδιου προσώπου για την ίδια πράξη ασκήθηκαν περισσότερες δίωξεις, κηρύσσονται απαράδεκτες λόγω εκκρεμοδικίας εκείνες οι οποίες ασκήθηκαν μεταγενέστερα. 4. Ο εισαγγελέας μπορεί επίσης να απόσχει από τη δίωξη συγκεκριμένου προσώπου, εάν ύστερα από τη διενέργεια ευρωπαϊκής δικαστικής συνδρομής προκύψει ότι έχει ήδη ασκηθεί δίωξη σε βάρος του για τα ίδια πραγματικά περιστατικά σε άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

¹⁹⁹ Βλ. Μουστάκας Μελ., *Η αρχή ne bis in idem και το ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2018, σελ. 55 – 63.

²⁰⁰ Βλ. άρθρο 139 ν. 1811/1951 (Φ.Ε.Κ. 141 Α' /16-05-1951): «1. Ουδείς διώκεται εκ δευτέρου δια το αυτό πειθαρχικόν αδίκημα. 2. Ένεκα του αυτού πειθαρχικού αδικήματος μία ποινή επιβάλλεται. 3. Δια της αυτής αποφάσεως μία ποινή επιβάλλεται».

εφαρμογή αρχών και κανόνων του Π.Κ. και του Κ.Π.Δ. και καθίσταται εναργές στην παρ. 3 του άρθρου 110 του Υ.Κ. («δεν επιτρέπεται δεύτερη δίωξη για το ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα») και στην παρ. 3 του άρθρου 123 («δεν επιτρέπεται παραπομπή στο πειθαρχικό συμβούλιο μετά την έκδοση οριστικής απόφασης για το ίδιο παράπτωμα από οποιοδήποτε πειθαρχικό όργανο»). Η εφαρμογή της αρχής στο Πειθαρχικό Δίκαιο πηγάζει από τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή του Κράτους Δικαίου²⁰¹.

Η θωράκιση του Δ.Υ. με την ανωτέρω αρχή προϋποθέτει τη σωρευτική διαπίστωση των εξής δεδομένων: α) ταυτότητας του προσώπου, β) ταυτότητας του παραπτώματος και γ) ύπαρξης οριστικής απόφασης πειθαρχικής ποινής ή απαλλαγής και επιβολής δεύτερης απόφασης για το ίδιο παράπτωμα και πρόσωπο, σε συνδυασμό με την πρόνοια της παρ. 5 του άρθρου 140 του Υ.Κ., σύμφωνα με την οποία η πειθαρχική απόφαση δεν ανακαλείται. Η περίπτωση όμως, επιβολής ανώτερης πειθαρχικής ποινής από τον προϊστάμενο του αρχικώς επιβάλλοντος αυτήν, στο πλαίσιο της ανώτερης πειθαρχικής του εξουσίας, μετά τη διενέργεια συμπληρωματικής ανάκρισης, δεν παραβιάζει, κατά το Σ.τ.Ε. (1582/1993) την αρχή *non bis in idem*²⁰².

Υπογραμμίζεται ότι η επιβολή δυσμενών διοικητικών μέτρων σε Δ.Υ. (π.χ. η αυτοδίκαιη ή δυνητική αργία, η αυτοδίκαιη έκπτωση λόγω ποινικής καταδίκης) είναι κατά πάγια αρχή του Πειθαρχικού Δικαίου συμβατή με την άσκηση πειθαρχικής δίωξης στον ίδιο Δ.Υ. για την ίδια συμπεριφορά και δεν εφαρμόζεται η αρχή *ne bis in idem*²⁰³.

Ιδιαίτερη μνεία χρήζει το ότι η αρχή *ne bis in idem* έχει όλο και εντονότερη παρουσία στην ελληνική έννομη τάξη και νομολογία λόγω της κατοχύρωσής της στο άρθρο 4 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.) του Συμβουλίου της Ευρώπης²⁰⁴. Η Ε.Σ.Δ.Α. και τα Πρωτόκολλα αυτής έχουν

²⁰¹ Βλ. Παναγόπουλος Θ., *Δημόσιο Υπαλληλικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα, 2014⁸, σελ. 198.

²⁰² Βλ. Τάχος Α. – Συμεωνίδης Ι., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007, σελ. 1286.

²⁰³ Βλ. ό.π., σελ. 1285-1286, Πανταζής Ν., *Πειθαρχικό Δίκαιο Δημοσίων Υπαλλήλων – Πρακτικά θέματα πειθαρχικής διαδικασίας*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2015, σελ. 170 και Μουστάκας Μελ., *Η αρχή ne bis in idem και το ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2018, σελ. 115, 121.

²⁰⁴ Βλ. «Άρθρον 4: Δικαίωμα κάθε προσώπου να μη δικάζεται ή να τιμωρείται δύο φορές για το ίδιο αδίκημα 1. Κανένας δεν μπορεί να διωχθεί ή καταδικασθεί ποινικά από τα δικαστήρια του ίδιου Κράτους, για μια παράβαση για την οποία ήδη αθωώθηκε ή καταδικάσθηκε με αμετάκλητη απόφαση σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους αυτού. 2. Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου δεν εμποδίζουν την επανάληψη της διαδικασίας, σύμφωνα με το νόμο και την ποινική δικονομία του Κράτους για το οποίο πρόκειται, εάν υπάρχουν αποδείξεις νέων ή μεταγενέστερων της απόφασης γεγονότων, ή υπήρξε θεμελιώδες σφάλμα της προηγούμενης διαδικασίας, που θα μπορούσαν να επηρεάσουν το αποτέλεσμα της υπόθεσης. 3.

επικυρωθεί από τη Βουλή βάσει της παρ. 1 του άρθρου 28 του Συντάγματος και έχουν υπερνομοθετική ισχύ.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) έχει ως αποστολή το να ελέγχει αν τα δικαιώματα και οι εγγυήσεις που προβλέπονται από την Ε.Σ.Δ.Α. γίνονται σεβαστά από τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και από νωρίς το απασχόλησε το αν μία κατηγορία διοικητικής φύσεως, άρα και πειθαρχικής, κατά το εθνικό δίκαιο ενός κράτους-μέλους, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ποινική κατηγορία και συνεπώς να ισχύσει η αρχή *ne bis in idem*.

Το Ε.Δ.Δ.Α. με την 08-06-1976 Απόφασή του *Engel και λοιποί κατά Ολλανδίας* οριοθέτησε τρία κριτήρια («κριτήρια Engel») για το πότε μία διοικητική υπόθεση μπορεί να θεωρηθεί ποινική. Τα κριτήρια αυτά είναι: α) ο νομικός χαρακτηρισμός του αδικήματος κατά το εθνικό δίκαιο, β) η φύση της παράβασης ως προς το αν εμπίπτει σε αυτή το σύνολο των πολιτών ή μία συγκεκριμένη κατηγορία, και γ) η φύση και η βαρύτητα της επαπειλούμενης κύρωσης, με κατεξοχήν κριτήριο στάθμισης για το αν η ποινή συνεπάγεται φυλάκιση ή χρηματικό πρόστιμο, το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε στέρηση της ελευθερίας ή εν γένει ποινής που καταγράφεται στο ποινικό μητρώο. Από τα τρία κριτήρια είναι σαφές ότι κρίσιμα για τον χαρακτηρισμό είναι τα β' και γ', αν και δεν απαιτείται η σωρευτική ύπαρξη και των τριών κριτηρίων αλλά η στοιχειοθέτηση έστω ενός²⁰⁵.

Βάσει των τριών αυτών κριτηρίων το Ε.Δ.Δ.Α. διαμόρφωσε νομολογία (Απόφαση 13-09-2007 *Mouillet κατά Γαλλίας* και 23-08-2011 *Βαγενάς κατά Ελλάδας*) που θεωρεί ότι οι πειθαρχικές κυρώσεις δεν εντάσσονται, κατά κανόνα, στις ποινικής φύσεως υποθέσεις, με αποτέλεσμα ένας Δ.Υ. που καταδικάστηκε ή αθώωθηκε αμετάκλητα από ποινικό δικαστήριο για κάποιο αδίκημα, για το ίδιο αδίκημα να επιτρέπεται καταρχήν η πειθαρχική του δίωξη και η επιβολή πειθαρχικής ποινής²⁰⁶. Σύμφωνα με τη διαμορφωθείσα νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α. η αρχή *ne bis in idem* δεν τυγχάνει εφαρμογής

Καμιά απόκλιση από αυτό το άρθρο δεν επιτρέπεται με βάση το άρθρο 15 της Σύμβασης» στο https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ELL.pdf (ημερομηνία πρόσβασης: 22-05-2019).

²⁰⁵ Βλ. Καποτάς Π. – Τραυλού Ελ., «Η εφαρμογή της υπερνομοθετικής ισχύος αρχών του ποινικού δικαίου στην πειθαρχική διαδικασία», στον τόμο των Πρακτικών του 3^{ου} Ετήσιου Επιστημονικού Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (Ε.Ε.Δ.) – *Το Δημόσιο Δίκαιο σε μετάβαση, προκλήσεις και προοπτικές – Ηράκλειο Κρήτης 22-23 Απριλίου 2016* (επ. Β. Τζέμος) σελ 181 – 182, στον ιστότοπο <https://www.dimosiodikaio.gr/dev/wp-content/uploads/2022/03/synedrio03.pdf> (ημ. πρόσβασης: 12-10-2021).

²⁰⁶ Βλ. Μουστάκας Μελ., *Η αρχή ne bis in idem και το ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2018, σελ 151 – 156.

Μπορεί, λοιπόν, η πειθαρχική ποινή να επέρχεται παράλληλα και με την ποινική επί των ιδίων πραγματικών περιστατικών, αλλά δεν παύουν να ισχύουν εξίσου σημαντικές παράμετροι του κειμένου της Ε.Σ.Δ.Α. στην πειθαρχική διαδικασία. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Ε.Δ.Δ.Α. το άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α.²¹⁰ τυγχάνει πλήρους εφαρμογής και στην πειθαρχική διαδικασία, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι αποφάσεις του αρμόδιου πειθαρχικού οργάνου πρέπει να είναι δεσμευτικές και να διέπονται από τις αρχές της αμεροληψίας και της ανεξαρτησίας²¹¹. Για το Διεθνές Δικαστήριο οι Δ.Υ. δεν παύουν να είναι και άτομα που πρέπει και αυτά να απολαμβάνουν των ατομικών τους δικαιωμάτων και πρωτίστως των συνθηκών διασφάλισης για δίκαιη δίκη και να μην τα απεμπολούν στο όνομα του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο επίσης πρέπει να υπηρετείται. Η εθνική νομολογία, όπως έχει διαμορφωθεί με σειρά αποφάσεων του Σ.τ.Ε. (ενδεικτικά, 2522/2001), σε σύμπνοια με το άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α., έχει επιβάλει ως προαπαιτούμενο σε κάθε πειθαρχική δίκη την τήρηση της αρχής της δίκαιης δίκης και των εχέγγυων για αμερόληπτη κρίση. Τα εχέγγυα αυτά μάλιστα δεν περιορίζονται απλώς στην εξαίρεση όσων έχουν ίδιο συμφέρον ή ιδιαίτερο δεσμό ή εχθροπάθεια με τον διωκόμενο υπάλληλο, αλλά στον αποκλεισμό όσων υπάρχει η υπόνοια έστω πως έχουν προκατειλημμένη γνώμη και σχηματισμένη προκαταβολικά άποψη. Ο πειθαρχικά διωκόμενος πρέπει να κρίνεται από συλλογικά όργανα που τα μέλη του δεν έχουν εμπλακεί στην παραπομπή του και κρίνουν για πρώτη φορά ό,τι περιέχεται στον πειθαρχικό φάκελο.

²¹⁰ «Άρθρο 6. Δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης: 1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπον και το κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διάρκειας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίου μέτρω, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότης θα ηδύνατο να παραβλάψη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης. 2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του» (https://www.echr.coe.int/documents/convention_ell.pdf, ημ. πρόσβασης: 10-06-2019).

²¹¹ Βλ. Καποτάς Π. – Τραυλού Ελ., «Η εφαρμογή της υπερνομοθετικής ισχύος αρχών του ποινικού δικαίου στην πειθαρχική διαδικασία», στον τόμο των Πρακτικών του 3^{ου} Ετήσιου Επιστημονικού Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (Ε.Ε.Δ.) – *Το Δημόσιο Δίκαιο σε μετάβαση, προκλήσεις και προοπτικές – Ηράκλειο Κρήτης 22-23 Απριλίου 2016* (επ. Β. Τζέμος) σελ 184 – 185, στον ιστότοπο <https://www.dimosiodikaio.gr/dev/wp-content/uploads/2022/03/synedrio03.pdf> (ημ. πρόσβασης: 12-10-2021).

4.5. Ανακεφαλαίωση

Στην ελληνική έννομη τάξη έχει συνταγματικά κατοχυρωθεί η διάκριση των δικαστηρίων σε ποινικά, πολιτικά και διοικητικά ως ισότιμα και ανεξάρτητα, δίχως όμως να αποκλείεται η μεταξύ τους αλληλεπίδραση²¹². Συνεπώς, μόνο αιθεροβάμων θα ήταν κάποιος που θα υποστήριζε ότι η πειθαρχική διαδικασία θα ήταν περικλειστη, δίχως να αλληλεπιδρά με την ποινική διαδικασία κατά τρόπο πολυδιάστατο. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η ρητή αναφορά στον Υ.Κ. περί αυτοτέλειας και ανεξαρτησίας της πειθαρχικής διαδικασίας από ποινική ή άλλου είδους δίκη αποτελεί κενό γράμμα. Η πειθαρχική διαδικασία είναι μία εσωτερική διοικητική διαδικασία, η οποία αποτυπώνεται λεπτομερώς σε όλα της τα επιμέρους βήματα και αφορά μόνο όσους και όσες έχουν υπαλληλική ιδιότητα και που με πράξεις ή παραλείψεις τους πρόσβαλαν ή έθεσαν σε κίνδυνο την εύρυθμη λειτουργία της υπηρεσίας. Τα πειθαρχικά άλλωστε παραπτώματα δεν ταυτίζονται με τα ποινικά εγκλήματα ακόμη και όταν αφορούν τα ίδια πραγματικά περιστατικά.

Η φύση του Πειθαρχικού Δικαίου είναι τέτοια που εκ των πραγμάτων η περιοριστική απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων κατ' αναλογία του Ποινικού Δικαίου και της αρχής *nullum crimen nulla poena sine lege* δεν είναι εφικτή, καθώς παράβαση του υπαλληλικού καθήκοντος μπορεί να συνιστά οιαδήποτε πράξη ή παράλειψη του υπαλλήλου. Η περιοριστική απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων που εισήχθη στο Πειθαρχικό Δίκαιο με το ν. 4057/2012 αποτέλεσε σημαντική εξέλιξη προστασίας του Δ.Υ., ο οποίος πλέον γνωρίζει τα πειθαρχικά παραπτώματα προτού τυχόν υποπέσει σε αυτά, αλλά δεν θεράπευσε την αντικειμενική αδυναμία εξαντλητικής απαρίθμησης, με τα παντός χρήσης πειθαρχικά παραπτώματα της παράβασης του υπαλληλικού καθήκοντος και της αναξιοπρεπούς ή ανάρμοστης ή ανάξιας για υπάλληλο συμπεριφορά εντός ή εκτός υπηρεσίας να παραμένουν σε ισχύ.

Η ασάφεια επομένως στην περιγραφή των περιοριστικά πλέον απαριθμούμενων πειθαρχικών παραπτωμάτων είναι εξόχως επιβαρυντική για τους Δ.Υ., οι οποίοι είναι έκθετοι στο να βρεθούν πειθαρχικά υπόλογοι, χωρίς να γνωρίζουν από πριν ποια συμπεριφορά επακριβώς είναι πειθαρχικά αξιόποινη. Την επιβαρυντική αυτή κατάσταση έρχεται να μετριάσει η αναλογική εφαρμογή εχέγγυων που ισχύουν από μακρόν στο

²¹² Βλ. Παυλίδου Ευγενία, *Η δεσμευτική ενέργεια των αποφάσεων της ποινικής και πολιτικής δικαιοδοσίας στη διοικητική δίκη*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2014, σελ. 1.

Ποινικό Δίκαιο. Το τελευταίο εμπλουτίζει το Πειθαρχικό Δίκαιο με πρόνοιες προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων του Δ.Υ., χωρίς να αναιρεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πειθαρχικής διαδικασίας, η οποία ανήκει στο χώρο του Διοικητικού Δικαίου ευρύτερα. Γι' αυτό και ο ίδιος ο Υ.Κ. θέτει ως κριτήριο ισχύος των αναλογικών κανόνων και αρχών από το Ποινικό Δίκαιο να μην προσκρούουν σε διατάξεις του Υ.Κ. και να μην αντίκεινται στον σκοπό της πειθαρχικής διαδικασίας.

Το Πειθαρχικό μάλιστα Δίκαιο προκρίνει εμφαντικά κάποιες από τις αρχές αυτές που εφαρμόζονται αναλογικά, προβαίνοντας σε ρητή αναφορά τους στην παρ. 2 του άρθρου 108 του Υ.Κ. Η ικανότητα προς καταλογισμό, οι ελαφρυντικές ή επιβαρυντικές περιστάσεις για την επιμέτρηση της πειθαρχικής ποινής, η έμπρακτη μετάνοια, το δικαίωμα στη σιγή του πειθαρχικώς διωκόμενου, το τεκμήριο της αθωότητας, η πραγματική και νομική πλάνη και η προστασία των δικαιολογημένων συμφερόντων, χωρίς να είναι τα μόνα δάνεια από την ποινική διαδικασία, είναι χαρακτηριστικά της. Σε αυτό επίσης το πλαίσιο δεν δύναται να επιβληθεί πειθαρχική ποινή για παράπτωμα που θεσπίστηκε εκ των υστέρων με αναδρομική ισχύ. Ο ολοένα επεκτεινόμενος δανεισμός αρχών και κανόνων από την ποινική διαδικασία στην αντίστοιχη πειθαρχική διευκολύνει την τελευταία να απεγκλωβιστεί από τις εγγενείς της ατέλειες, διασφαλίζοντας την τυποποιημένη εφαρμογή αρχών του Δικαίου.

Σε αντίθεση όμως με το Ποινικό Δίκαιο, στο Πειθαρχικό Δίκαιο δεν προβλέπεται η δίωξη παραπτωμάτων κατ' έγκληση αλλά μόνο από τους πειθαρχικούς προϊσταμένους (παρ. 1 άρθρου 110 Υ.Κ.), οι οποίοι έχουν καθήκον να τιμωρούν αρμοδίως και που σε περίπτωση μη δίωξης και τιμωρίας υποπίπτουν οι ίδιοι σε αυτοτελές πειθαρχικό παράπτωμα (περ. κδ' παρ. 1 άρθρου 107 Υ.Κ.).

Στην προοδευτική ισχύ αρχών και κανόνων της ποινικής διαδικασίας στην πειθαρχική διαδικασία συνέτεινε αναμφισβήτητα και η θεμελιώδης αρχή *ne bis in idem*, όπως εκφράζεται όχι μόνο στο εθνικό Δίκαιο αλλά κατεξοχήν στην Ε.Σ.Δ.Α. και του της νομολογίας του Ε.Δ.Δ.Α. που επηρέασε και τη νομολογία του Σ.τ.Ε. προς την ενίσχυση του σεβασμού των ατομικών δικαιωμάτων των Δ.Υ.

Επίλογος - Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία δεν συνιστά αμιγώς νομικό κείμενο ή επισκόπηση νομικών κειμένων που συντίθενται από νομικά σχήματα και συλλογισμούς, αλλά απότοκο προσπάθειας χαρτογράφησης, με τρόπο κατά το δυνατό εύληπτο, μίας δυναμικής σχέσης μεταξύ του Πειθαρχικού και του Ποινικού Δικαίου, ώστε να φωτιστεί μία ειδική πτυχή του δημοσιοϋπαλληλικού βίου, η οποία αφορά εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους, την εύρυθμη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού και της ελληνικής κοινωνίας εν γένει.

Αξονας προσέγγισης για το θέμα είναι η κείμενη νομοθεσία και η σχετική νομολογία που έχει διαμορφωθεί σε βάθος χρόνου αναφορικά με τη διττή σχέση πειθαρχικής και ποινικής διαδικασίας στη διαχρονία και την συγχρονία της. Η ιστορική αναδρομή στη διαμόρφωση του Υπαλληλικού Κώδικα υποδεικνύει ότι ήδη από τον πρώτο Κώδικα του 1951 το Πειθαρχικό Δίκαιο αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι του ως εργαλείου διασφάλισης της εύρυθμης λειτουργίας της υπηρεσίας, του δημοσίου συμφέροντος και της ισχύος της αρχής της ουδετερότητας και της αμεροληψίας του Δ.Υ. ως υπηρέτη του Κράτους και του πολίτη.

Από το 1951 έως σήμερα οι προβλεπόμενες σε κάθε Υ.Κ. κυρώσεις τίθενται ως ασφαλιστική δικλείδα τήρησης των εκ του νόμου υποχρεώσεων που αναλαμβάνουν οι Δ.Υ. Στο πέρας των δεκαετιών οι εκάστοτε αλλαγές και τροποποιήσεις του οικείου μέρους του Υ.Κ. νομοθετούνταν ως επαρκείς και ικανές να παίξουν ρόλο αποτρεπτικό και συνάμα αρκούντως τιμωρητικό για τους προδήλως ανεπαρκείς, τους επίορκους ή διεφθαρμένους Δ.Υ. Στην πράξη όμως λιγοστοί ήταν εκείνοι που ελέγχονταν για διαφαινόμενα πειθαρχικά παραπτώματα και όταν αυτό συνέβαινε, οι ρυθμοί ελέγχου διακρίνονταν για τη βραδύτητα τους, με τις ποινές να μην είναι συχνά οι προσήκουσες, λόγω μίας κακώς εννοούμενης συναδελφικότητας, ειδικά όταν τα υπηρεσιακά συμβούλια είχαν και πειθαρχικές αρμοδιότητες.

Η εικόνα αυτή μεταβλήθηκε ουσιαστικά ύστερα από τη μεταρρύθμιση του ν. 4057/2012 με μέτρα όπως την περιοριστική απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων, τη δυνατότητα επιβολής και διοικητικών κυρώσεων οικονομικού περιεχομένου για συγκεκριμένα παραπτώματα ιδιαίτερης απαξίας και τη διάκριση των πειθαρχικών από τα υπηρεσιακά συμβούλια. Το πλαίσιο ελέγχου σαφώς

αυστηροποιήθηκε, με απότοκο την αύξηση των ελεγχόμενων πειθαρχικά Δ.Υ.²¹³. Η απότομη αλλαγή στο πειθαρχικό εκκρεμές φαίνεται να ισορρόπησε τα επόμενα χρόνια με τις ρυθμίσεις του ν. 4325/2015 και των επιμέρους αλλαγών που έφεραν οι νομοθετικές ρυθμίσεις που ακολούθησαν.

Οι αλλαγές στο Πειθαρχικό Δίκαιο την τελευταία δεκαετία πλέον της αυστηροποίησης των διατάξεων, είχαν ως στόχο να ενισχύσουν την προστασία των Δ.Υ. από τυχόν αυθαιρεσίες μέσα από την ενίσχυση του δικαιώματος στο να γνωρίζουν οι Δ.Υ. εκ του προοιμίου ποιες είναι οι επιπτώσεις στην υπηρεσιακή τους κατάσταση σε περίπτωση που παραβούν ή αμελήσουν τα καθήκοντά τους, σε συνδυασμό με τη μη δυνατότητα αναδρομικής ισχύος πειθαρχικών διατάξεων δυσμενέστερων εκείνων που ίσχυαν όταν τελέστηκε το παράπτωμα. Κύριο μέσο επίτευξης αυτού ήταν η περιοριστική από το 2012 και μετά απαρίθμηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων, η οποία όμως συνέχισε και συνεχίζει να φαλκιδεύεται μέσα από το παντός χρήσης πειθαρχικό παράπτωμα της αναξιοπρεπούς ή ανάρμοστης ή ανάξιας για υπάλληλο συμπεριφοράς εντός ή εκτός υπηρεσίας, σε συνδυασμό με το πειθαρχικό παράπτωμα της παράβασης του υπαλληλικού καθήκοντος.

Η διατήρηση σε ισχύ των ανωτέρω παραπτωμάτων σε συνδυασμό με την αοριστία που τα χαρακτηρίζει, φανερώνει τις διαφορετικές αφετηρίες του Ποινικού και Πειθαρχικού Δικαίου. Το Ποινικό Δίκαιο αποσκοπεί στην τιμωρία της εγκληματικής πράξης και τον σωφρονισμό του παραβάτη και κυρίως στην προστασία του κοινωνικού συνόλου. Το Πειθαρχικό Δίκαιο αφορά σε εσωτερικές διοικητικές διαδικασίες, οι οποίες λειτουργούν αποτρεπτικά και αν χρειαστεί κατασταλτικά για τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της δημόσιας υπηρεσίας χωρίς να επιφέρουν στον υπάλληλο ποινές στερητικές της ελευθερίας του.

Η λεπτομερής καταγραφή των πειθαρχικών παραπτωμάτων το 2012 δεν θέραπευσε την αντικειμενική αδυναμία περιγραφής όλων των περιπτώσεων και ενδεχομένων της

²¹³ Βλ. Πικραμένος Μ., «Οι μείζονες μεταβολές στη Δημόσια Διοίκηση και η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας», Συνέδριο της Νομικής Σχολής και της Έδρας Jean Monnet, Α.Π.Θ. και του Ομίλου «Αριστόβουλος Μάνεσης» στη μνήμη των Καθηγητών Δ. Τσάτσου και Γ. Παπαδημητρίου με θέμα *Η Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία και η Ελληνική Πολιτεία*, Θεσσαλονίκη, 20-21/2/2015, σελ.7-8, 31-32 (https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2016/04/Pikramenos_%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CF%82-%CE%B4%CE%B7%CE%BC-%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%BA.pdf , ημ. πρόσβασης: 05-09-2020).

παράβασης του υπηρεσιακού καθήκοντος από τον/την υπάλληλο, πράγμα ανέφικτο να συμβεί. Η ανάγκη πλήρους εποπτείας της δραστηριότητας των Δ.Υ. είναι ως επί το πλείστον αναπόφευκτη, καθώς οι Δ.Υ. στελεγχώνουν τη Δ.Δ., μέσω της οποίας ασκούνται οι δημόσιες πολιτικές και κάθε τους πράξη ή παράλειψη μπορεί εν δυνάμει να τρώσει τη δημόσια υπηρεσία. Όπως όμως αναδείχθηκε και στην παρούσα εργασία, η πειθαρχική διαδικασία ως τμήμα του Διοικητικού Δικαίου είναι μια εσωτερική διοικητική διαδικασία που καλείται να ρυθμίσει και να προστατεύσει τα του οίκου της με ατελή μέσα. Γι' αυτό και η διαρκής τροφοδότηση του Πειθαρχικού Δικαίου με αρχές που διέπουν την ποινική διαδικασία και δικονομία οδηγεί σταθερά, προϊόντος του χρόνου, σε μία δικαστικοποίηση της πειθαρχικής διαδικασίας τόσο στον τύπο όσο και στις πρόνοιες υπέρ του πειθαρχικώς διωκόμενου. Αυτό μπορεί παλαιότερα να οφειλόταν στην επιδίωξη της αναβάθμισης του κύρους της εσωτερικής διοικητικής διαδικασίας αλλά πλέον αποσκοπεί κυρίως στο να μην κρίνεται ο διωκόμενος υπάλληλος με κριτήρια υποκειμενικά ή ακόμη και αυθαίρετα, αλλά μέσα από μία σαφή, τυποποιημένη διαδικασία, με σεβασμό στα ατομικά δικαιώματα του Δ.Υ., χωρίς να παραγνωρίζεται η αναγκαιότητα διαφύλαξης και διασφάλισης της εύρυθμης λειτουργίας της Δ.Δ. Την εγγενή αυτή δυσκολία του Πειθαρχικού Δικαίου να ισορροπήσει με τρόπο δίκαιο τα αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ της δημόσιας υπηρεσίας και των δικαιωμάτων του Δ.Υ. έχουν εντοπίσει και διοικητικοί δικαστές, χαρακτηρίζοντας το Πειθαρχικό Δίκαιο ως «*το κατ' εξοχήν δίκαιο σταθμίσεων συμφερόντων*», το οποίο εξελίσσεται μέσω αυτής της διεκυστίνδας²¹⁴.

Αναμφισβήτητα το Πειθαρχικό Δίκαιο τόσο σε διαδικαστικό όσο και σε ουσιαστικό επίπεδο, ρητά ή υπόρρητα, διέπεται σε ολοένα και μεγαλύτερο βαθμό από αρχές και κανόνες του Ποινικού Δικαίου, χωρίς όμως να απεκδύεται της διοικητικής του ταυτότητας. Η αυξανόμενη στο πέρασμα του χρόνου επιρροή του Ποινικού Δικαίου στο Πειθαρχικό Δίκαιο και η συμμετοχή δικαστικών λειτουργών στα συλλογικά όργανα αυτού δεν αίρει το γεγονός πως από την πειθαρχική διαδικασία προκύπτουν εν τέλει διοικητικές πράξεις και όχι δικαστικές αποφάσεις. Η πειθαρχική διαδικασία εξακολουθεί να είναι πρωτίστως μία καθαρά διοικητική διαδικασία και μάλιστα εσωτερικού τύπου,

²¹⁴ Βλ. Αργυρός Ευ., «Όψεις του πειθαρχικού φαινομένου στους υπαλλήλους του Δημοσίου μέσα από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας» στο επιμορφωτικό σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών με θέμα: *Πειθαρχικό Δίκαιο Δημοσίων Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ΝΠΔΔ*, 26/11/2021, σελ.3 (https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2021/argyrosp_2021.pdf ημ. πρόσβασης: 15-07-2022).

ρυθμίζοντας τα του οίκου της. Οι διατάξεις που τη διέπουν διατηρούν ακόμη αρκετές ιδιαιτερότητες, οι οποίες δεν απασχολούν το ευρύ κοινό και κυρίως τους διαμορφωτές της κοινής γνώμης παρά με τρόπο αποσπασματικό και στρεβλό σε περίπτωση δημοσιότητας κάποιας πειθαρχικής υπόθεσης, συχνά και με ποινική διάσταση.

Το Πειθαρχικό Δίκαιο συνεχίζει να διακρίνεται για τον έντονο φορμαλισμό του με την τυπολατρία να λειτουργεί συχνά σε βάρος της αποτελεσματικότητας και της αμεσότητας. Η κλιμάκωση του δανεισμού αρχών και κανόνων της ποινικής διαδικασίας μπορεί να θωράκισε ουσιαστικά το κύρος της πειθαρχικής διαδικασίας και την προστασία του Δ.Υ. από την αυθαιρεσία, αλλά λίγα συνεισέφερε στην επιτάχυνση των πειθαρχικών διαδικασιών. Είναι άλλωστε κοινώς αποδεκτό πως εδώ και χρόνια η ελληνική Δικαιοσύνη σε όλους της τους κλάδους και τις βαθμίδες πάσχει από βραδύτητα στην απονομή της²¹⁵.

Εβδομήντα και πλέον έτη από τη δημοσίευση του πρώτου Υ.Κ. το 1951 και συνεχίζει σε μεγάλο βαθμό να συνιστά ζητούμενο η χρυσή τομή ανάμεσα στις σειρήνες του λαϊκισμού για εξοντωτική αυστηρότητα της πειθαρχικής διαδικασίας και στην κακώς εννοούμενη συναδελφική αντιμετώπιση που ενίοτε αγγίζει τα όρια της ατιμωρησίας. Προτού υιοθετηθεί υπό την πίεση λαϊκίστικων φωνασκιών μια δρακόντεια πειθαρχική διαδικασία, δίχως καν τις πρόνοιες του Π.Κ., όπως το τεκμήριο της αθωότητας, ασθυμηθούμε τον Λεάνδρο Ρακιντζή, πρώην Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, ο οποίος στην εισαγωγή της ετήσιας έκθεσής του για το έτος 2012 σημείωνε μεταξύ άλλων, πως «ο δημόσιος τομέας στη χώρα μας πάσχει κυρίως λόγω της κακοδιοίκησης, που συνιστάται στη μη εκτέλεση του υπηρεσιακού καθήκοντος από κάποιους υπαλλήλους ενίοτε λόγω αδιαφορίας ή, προσφάτως, διάθεσης αποφυγής αναλήψεως ευθυνών εκ του φόβου ότι κατόπιν καταγγελίας θα θεωρηθούν επίορκοι και θα τεθούν σε διαθεσιμότητα όπως προβλέπει ο νόμος, αλλά και της διαφθοράς [...]»²¹⁶.

Η πειθαρχική διαδικασία συνεπώς, ούτε αυτοσκοπός είναι στον Υ.Κ. ούτε πρέπει να παίζει το ρόλο του Κέρβερου, μετατρέποντας τους Δ.Υ. σε φοβικά και ευθυνόφοβα

²¹⁵ Βλ. ενδεικτικά την ομιλία του Ευ. Βενιζέλου με τίτλο: *Προτάσεις για την αντιμετώπιση της βραδύτητας στην απονομή της Δικαιοσύνης*, στην ημερίδα που διοργάνωσε η «Κίνηση επιτάχυνσης της Δικαιοσύνης» με θέμα: *Τέσσερις Υπουργοί Δικαιοσύνης συζητούν για την βραδύτητα στην απονομή της δικαιοσύνης*, Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Αθηνών, 23-11-2021 (<https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/449-conferencespeech2021/6625-ev-venizelos-protaseis-gia-tin-antimetopisi-tis-vradytitas-stin-aronomi-tis-dikaiosynis.html>, ημ. πρόσβασης: 15-10-2022).

²¹⁶ Βλ. *Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2012*, Αθήνα, Ιούλιος 2013, σελ. 6, στον ιστότοπο https://www.gedd.gr/article_data/Linked_files/105/EktheshGEDD2012.pdf (ημ. πρόσβασης: 16-09-2019).

όργανα, ή της Μέδουσας που πετρώνει κάθε ιδέα καινοτομίας, αλλαγής ή εφαρμογής της διακριτικής ευχέρειας που τυχόν τους δίνει ο νομοθέτης, αν δεν έχουν άνωθεν εντολές. Το Πειθαρχικό Δίκαιο μπορεί και πρέπει να συμβάλει αποφασιστικά στην εμπέδωση της δικαιοσύνης και της προστασίας στην ομάδα των Δ.Υ. και ταυτόχρονα στην οικοδόμηση κλίματος εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους Δ.Υ. δια της λογοδοσίας και της τιμωρία όσων δεν τιμούν τον όρκο που έδωσαν, όταν ανέλαβαν τη δημόσια υπηρεσία τους. Πολιτική ηγεσία, δημόσιοι υπάλληλοι, συνδικαλιστές και κοινωνία των πολιτών μόνο ωφελημένοι θα είναι από την κοινή επιδίωξη διαμόρφωσης ενός Πειθαρχικού Δικαίου απαλλαγμένου από το ρόλο της δαμόκλειας σπάθης που οδηγεί σε *a priori* αποποίηση ευθυνών, απέκδυση κάθε πρωτοβουλίας και παράλυση της δημοσιοϋπαλληλίας. Αντίθετα, Πειθαρχικό Δίκαιο με κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων των Δ.Υ. και με άμεση, στοχευμένη ίαση των κακώς κειμένων και αρρυθμιών στα *interna corporis* της Δ.Δ. μπορεί να διασφαλίσει κατά τρόπο βέλτιστο το δημόσιο συμφέρον.

Ακροτελεύτια σκέψη για αναστοχασμό θα αποτελούσε η διασφάλιση της συνθήκης το Πειθαρχικό Δίκαιο, μέσα από την όσμωσή του με το Ποινικό Δίκαιο και τα εχέγγυα που το διακρίνουν, να μην συνιστά πλέον φόβητρο για τον δημόσιο υπάλληλο και “καμπανάκι” αυτοπροστασίας, αλλά κίνητρο για την ουσιαστική βελτίωσή του, ώστε να καταστεί αποδοτικότερος και αποτελεσματικότερος στο έργο που του έχει ανατεθεί από την Πολιτεία, με εμφύσηση του *esprit de corps* για την αποστολή του. Σε αυτό το πλαίσιο αναφοράς, η αποδιδόμενη στον Καγκελάριο Βίσμαρκ ρήση παραμένει άκρως επίκαιρη: «Με κακούς νόμους και καλούς δημοσίους υπαλλήλους παραμένει πιθανό να κυβερνήσεις, αλλά με κακούς δημοσίους υπαλλήλους ακόμη και οι καλύτεροι νόμοι δεν μπορούν να βοηθήσουν».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιαρένη Ι., *Παράβαση Καθήκοντος - Πειθαρχική & Ποινική Προσέγγιση*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012.

Chevallier J., *Διοικητική Επιστήμη*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1993.

Δεσποτόπουλος Χ. Κωνσταντίνος, *Ο Θεσμός της Μονιμότητας των Δημοσίων Πολιτικών Υπαλλήλων (Μελέτη επί του Ελληνικού Διοικητικού Δικαίου)*, Εκδόσεις Α.Ε.Β.Β. Π.Γ. Μακρής & Σία, Αθήναι, 1924.

Καρκατσούλης Π., *Το Κράτος σε Μετάβαση – Από τη «διοικητική μεταρρύθμιση» και το «νέο δημόσιο μάνατζμεντ» στη διακυβέρνηση*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 2004.

Κουτσομπίνας Στ., «Μεταπολεμική Βασιλευόμενη Δημοκρατία (1944-1967)», στον κατάλογο της έκθεσης *30 χρόνια από το Σύνταγμα του 1975 – Τα Ελληνικά Συντάγματα από το Ρήγα έως σήμερα*, Έκδοση της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα, 2004.

Κτιστάκη Στ., *Δημοσιούπαλληλικό Δίκαιο και ΕΣΔΑ*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.

Langrod G., «*Έκθεσις αφορώσα την διοικητικήν αναδιοργάνωσιν εν Ελλάδι*», στο: *Εκθέσεις Εμπειρογνομόνων για τη Δημόσια Διοίκηση* (επιμ.: Μακρυδημήτρης Αντ., Μιχαλόπουλος Νικ.), Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000, σελ. 153-279.

Μακρυδημήτρης Αντ., «Το Σύνταγμα και το κράτος: Ποιο Κράτος χρειαζόμαστε αύριο», στο: *Η Διοίκηση και το Σύνταγμα* (επιμ. Μακρυδημήτρης Αντ., Ζυγούνα Ο.), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002, σελ. 17-38.

Μουστάκας Μελ., *Η αρχή ne bis in idem και το ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2018.

Ναυπλιώτης Γ., *Πειθαρχικό Δίκαιο*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2003.

Νικολακόπουλος Ηλ. *Η καχεκτική δημοκρατία – κόμματα και εκλογές, 1946-1967*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2001.

Παναγόπουλος Θ., *Δημόσιο Υπαλληλικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σταμούλη, Αθήνα, 2014⁸.

Πανταζής Ν., *Πειθαρχικό Δίκαιο Δημοσίων Υπαλλήλων – Πρακτικά θέματα πειθαρχικής διαδικασίας*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2015.

Παπαδαμάκης Αδ., *Η σχέση της πειθαρχικής διαδικασίας με την ποινική δίκη*, στο συλλογικό «*Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης – Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη*», Α' τόμος (επιμ. Μαργ. Γασπαρινάτου), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2016, σελ. 523-524.

Παυλίδου Ευγενία, *Η δεσμευτική ενέργεια των αποφάσεων της ποινικής και πολιτικής δικαιοδοσίας στη διοικητική δίκη*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2014.

Σκουρής Β. – Τάχος Α., *Ειδικό Διοικητικό Δίκαιο. Δημοσιοϋπαλληλικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 1996.

Σπανού Κ., *Διοίκηση, Πολίτες και Δημοκρατία*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000.

Σπανού Κ., «Δημόσια διοίκηση και δημόσια πολιτική» στο: *Η Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα* (επιμ.: Σπηλιωτόπουλος Επ., Μακρυδημήτρης Αντ.), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2001, σελ. 169-188.

Σπηλιωτόπουλος Επ., *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1986.

Σπηλιωτόπουλος Επ. – Χρυσανθάκης Χαρ., *Βασικοί Θεσμοί Δημοσιοϋπαλληλικού Δικαίου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017⁹.

Στασινόπουλου Μιχ. Δ., *Το Δικαίωμα της Υπερασπίσεως ενώπιον των Διοικητικών Αρχών, χ.ε.*, Αθήναι, 1974.

Τάχος Α., «Η απολογία στο πειθαρχικό δίκαιο των οργάνων του Κράτους και των ΝΠΔΔ», *ΔιΔικ*, τ. 5, 1995.

Τάχος Α., *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008.

Τάχος Α. – Συμεωνίδης Ι., *Ερμηνεία Υπαλληλικού Κώδικα*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007.

Φθενάκης Χ., *Η Πολιτεία και το Δίκαιο των Δημοσίων Υπαλλήλων*, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2003.

NOMΟΘΕΣΙΑ

- Σύνταγμα 1952 (Φ.Ε.Κ. 1 Α'/1-01-1952)
- Σύνταγμα 1975 (Φ.Ε.Κ. 111 Α'/09-06-1975)
- Σύνταγμα 2008 (Φ.Ε.Κ. 120 Α'/27-06-2008)
- Σύνταγμα 2019 (Φ.Ε.Κ. 211 Α'/24-12-2019)

Ν. 1811/1951 (Φ.Ε.Κ. 141/16-05-1951), Ν. 1972/1951 (Φ.Ε.Κ. 329/29-12-1951, τ. Α'), Ν. 2683/1999 (Φ.Ε.Κ. 19/9-02-1999, τ. Α'), Ν. 2690/1999 (ΦΕΚ 45 Α'/09-03-1999), Ν. 2944/2001 (ΦΕΚ 222/8-10-2001 Α'), Ν. 3528/2007 (Φ.Ε.Κ. 26/9-2-2007, τ. Α'), Ν. 3833/2010 (ΦΕΚ 40/15-03-2010, τ. Α'), Ν. 3845/2010 (ΦΕΚ 65/6-05-2010, τ. Α'), Ν.

3985/2011 (ΦΕΚ 151/1-07-2011, τ. Α'), Ν. 3986/2010 (Φ.Ε.Κ. 152/01-07-2010, τ. Α'), Ν. 4057/2012 (Φ.Ε.Κ. 54/14-03-2012, τ. Α'), Ν. 4093/2012 (Φ.Ε.Κ. 222/12-11-2012, τ. Α'), Ν. 4198/2013 (ΦΕΚ 215/11-10-2012, τ. Α'), Ν. 4203/2013 (Φ.Ε.Κ. 235/01-11-2013, τ. Α'), Ν. 4305/2014 (Φ.Ε.Κ. 237/31-10-2014, τ. Α'), Ν. 4310/2014 (Φ.Ε.Κ. 258/08-12-2014/τ. Α'), Ν. 4325/2015 (Φ.Ε.Κ. 47/11-05-2015, τ. Α'), Ν. 4440/2016 (ΦΕΚ 224/2-12-2016, τ. Α'), Ν. 4619/2019 (Φ.Ε.Κ. 95/11-06-2019, τ. Α'), Ν. 4620/2019 (Φ.Ε.Κ. 96/11-06-2019, τ. Α'), Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133 Α'/07-08-2019), 4674/2020 (ΦΕΚ 53 Α'/11-03-2020), Ν. 4795/2021 (ΦΕΚ 62 Α'/17-04-2021).

Π.Δ. 611/1977 (Φ.Ε.Κ. 198/15-07-1977, τ. Α')

Π.Δ. 283/1985 (Φ.Ε.Κ. 106 Α'-Διορθ.σφαλμ. στα Φ.Ε.Κ. 9 Α'/7-2-86 και Φ.Ε.Κ. 82 Α'/20-6-86)

Αιτιολογικές Εκθέσεις νόμων:

- ν. 2683/1999 (https://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou?law_id=8c635eb1-0964-45e3-b06e-eed794145ad3).
- ν. 3528/2007 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/K-DHMYPA-eis.pdf>).
- ν. 4057/2012 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/%CE%91%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9F%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A0%CE%95%CE%99%CE%98%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%9F.pdf>).
- ν. 4093/2012 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-metra2-eis.pdf>).
- ν. 4210/2013 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/8224791.pdf>).
- ν. 4305/2014 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/a-diafeg-eis-sunolo.pdf>).
- ν. 4325/2015 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/e-adikies-eis1-sunolo.pdf>).

Πρακτικά της Βουλής

- Συνεδρίαση ΞΒ' 23-01-2007 (<https://www.hellenicparliament.gr/Praktika/Synedriaseis-Olomeleias?sessionRecord=b03ba146-c2df-4f04-bd9d-8e8e706b0f2b>).
- Συνεδρίαση ΣΗ' 05-03-2012 (https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20120305_1.pdf).
- Συνεδρίαση ΣΘ' 06-03-2012 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20120306.pdf>).

- Συνεδρίαση ΑΒ΄ 04-05-2015 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20150504.pdf>).
- Συνεδρίαση ΑΓ΄ 05-05-2015 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20150505pr.pdf>).
- Συνεδρίαση ΑΔ΄ 05-05-2015 (<https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83-b09a-09f4c564609d/es20150505ap.pdf>).

NOMOLOΓIA

Α.Π. 614/2016 (Τμ. Ε΄ Ποτν.)

Σ.τ.Ε.

573/1960	74/1998	1900/2014
3180/1967	4841/1998	3481/2014
1711/1981	1622/1999	76/2015
2329/1985	2628/1999	1605/2015
1802/1986	2537/2000	2490/2015
1191/1988	1589/2001	2496/2015
1516/1988	2027/2001	153/2016
1849/1988	2522/2001	1650/2016
4391/1988	2495/2001	3009/2017
3847/1989	267/2002	3107/2017
376/1990	1352/2002	3279/2017
424/1990	2019/2003	1055/2018
1948/1990	2661/2003	1417/2018
908/1991	116/2004	1930/2018
1061/1991	945/2004	900/2020
1582/1993	985/2005	1601/2000
3825/1995	1430/2005	2509/2000
4919/1995	3751/2005	2537/2000
281/1996	1675/2008	2868/2000
468/1996	2166/2011	654/2021
481/1996	3971/2010	721/2021
654/1996	62/2012	
990/1996	1053/2012	
1223/1996	2693/2012	
3967/1996	4662/2012	
3971/1996	352/2013	
4151/1996	1669/2013	
472/1997	2041/2013	
1342/1997	2589/2013	
4287/1997	1264/2014	

Δ.Ε.Α. 1301/1991

Γνωμοδότηση αρ. 62/2015 Ν.Σ.Κ.

Γνωμοδότηση αρ. 89/2016 Ν.Σ.Κ.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

A.

- <http://www.adjustice.gr>
- <http://www.areiospagos.gr>
- <http://www.dsanet.gr>
- <https://www.echr.coe.int>
- <https://www.hellenicparliament.gr>
- <http://www.nomotelia.gr>.
- <http://www.nsk.gr>

B.

- Αργυρόπουλος Γ., «Η μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων υπό τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις» στο: <https://www.constitutionalism.gr/monimotita-argyropoulos/> (ημ. πρόσβασης: 05-06-2019).
- Αργυρός Ευ., «Όψεις του πειθαρχικού φαινομένου στους υπαλλήλους του Δημοσίου μέσα από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας» στο επιμορφωτικό σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών με θέμα: *Πειθαρχικό Δίκαιο Δημοσίων Υπαλλήλων και Υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.*, 26/11/2021, (https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2021/argyrosp_2021.pdf ημ. πρόσβασης: 15-07-2022).
- Βενιζέλος Ευ., «Προτάσεις για την αντιμετώπιση της βραδύτητας στην απονομή της Δικαιοσύνης», στην ημερίδα που διοργάνωσε η «Κίνηση επιτάχυνσης της Δικαιοσύνης» με θέμα: *Τέσσερις Υπουργοί Δικαιοσύνης συζητούν για την βραδύτητα στην απονομή της δικαιοσύνης*, Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Αθηνών, 23-11-2021 (<https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/449->

conferencespeech2021/6625-ev-venizelos-protaseis-gia-tin-antimetopisi-tis-vradytitas-stin-aronomi-tis-dikaiosynis.html, ημ. πρόσβασης: 15-10-2022).

- Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης *ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2012*, Αθήνα, Ιούλιος 2013, (https://www.gedd.gr/article_data/Linked_files/105/EktheshGEDD2012.pdf ημ. πρόσβασης: 16-09-2019).
- Γραμματικός Ι., «*Η αναλογία στην εφαρμογή κανόνων και αρχών του ποινικού δικαίου στο πειθαρχικό δίκαιο*» στο επιμορφωτικό σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών με θέμα: *Σχέση πολιτικής, ποινικής, διοικητικής δίκης*, Κομοτηνή, 10-05-2019, (https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/grammatikos_2019kom.pdf ημ. πρόσβασης: 16-02-2022).
- Καποτάς Π. – Τραυλού Ελ., «*Η εφαρμογή της υπερνομοθετικής ισχύος αρχών του ποινικού δικαίου στην πειθαρχική διαδικασία*», στον τόμο των Πρακτικών του 3^{ου} Ετήσιου Επιστημονικού Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων (ΕΕΔ) – *Το Δημόσιο Δίκαιο σε μετάβαση, προκλήσεις και προοπτικές – Ηράκλειο Κρήτης 22-23/04/2016* (επιμ. Β. Τζέμος), <https://www.dimosiodikaio.gr/dev/wp-content/uploads/2022/03/synedrio03.pdf> (ημ. πρόσβασης: 12-10-2021).
- Καρύδα Σπ., «*Ειδικά θέματα υπαλληλικού και πειθαρχικού δικαίου–Σχέση με ποινική δίκη*», επιμορφωτικό σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών *Σχέση διοικητικής με πολιτική και ποινική δίκη και επιρροή τους στη διοικητική διαδικασία και δίκη*, Θεσσαλονίκη, 14-15/06/2018 (<https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2018/karida.pdf>, ημ. πρόσβασης: 10-04-2019).
- Μπουκουβάλα, Β., «*Ποινικό δεδικασμένο και διοικητική δίκη: το άρθρο 5 παρ.2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας πριν και μετά την έναρξη ισχύος του ν.4446/2016 και οι ιδιαίτερες δικονομικές του όψεις*», σελ. 4, στον ιστότοπο <https://www.ddikastes.gr/node/3870> (ημ. πρόσβασης 11-09-2022).
- Οικονόμου Δ., «*Η Πειθαρχική Αγωγή των Διοικητικών Υπαλλήλων*», διατριβή επί διδακτορία, Πάντειος Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Αθήναι, 1954 (<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/11275#page/1/mode/2up>, ημ. πρόσβασης: 11-12-2019).
- Πικραμένος Μ., «*Το νομοθετικό καθεστώς των Ανώτατων Δημοσίων Υπαλλήλων υπό διαρκή μεταρρύθμιση*», (<http://epkodi.gr/arthra-pinakas/144-to-nomothetiko-kathestos>

ton-anotaton-dimosion-ypallilon-ypro-diarki-metarrythmisi, 5-03-2009 ημ. πρόσβασης: 02-06-2019).

- Πικραμένος Μ., «Οι μείζονες μεταβολές στη Δημόσια Διοίκηση και η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας», Συνέδριο της Νομικής Σχολής και της Έδρας Jean Monnet, Α.Π.Θ. και του Ομίλου «Αριστόβουλος Μάνεσης» στη μνήμη των Καθηγητών Δ. Τσάτσου και Γ. Παπαδημητρίου με θέμα *Η Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία και η Ελληνική Πολιτεία*, Θεσσαλονίκη, 20-21/2015, (https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2016/04/Pikramenos_%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%B5%CF%82-%CE%B4%CE%B7%CE%BC-%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%BA.pdf , ημ. πρόσβασης: 05-09-2020).
- Πρεβεδούρου Ευγ., *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο: Έννοια και οριοθέτηση του δημοσίου τομέα*, (<https://www.prevedourou.gr/%CE%AD%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CF%8C%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%BF/> (ημ. πρόσβασης: 10-03-2021).
- Πρεβεδούρου Ευγ., *Η εφαρμογή της αρχής ne bis in idem στην περίπτωση σωρευτικής επιβολής διοικητικών κυρώσεων-Με αφορμή την απόφαση Σ.τ.Ε. 1091/2015*, (<https://www.prevedourou.gr/h%E2%80%82%CE%B5%CF%86%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%BF%CE%B3%CE%AE%E2%80%82%CF%84%CE%B7%CF%82%E2%80%82%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%AE%CF%82%E2%80%82ne%E2%80%82bis%E2%80%82in%E2%80%82idem%E2%80%82%CF%83%CF%84%CE%B7/> ημ. πρόσβασης: 11-11-2021).